

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen, de gevraagde informatie in te vullen (en de overeenkomst te ondertekenen en af te geven).

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling met

Titel: Demografische evolutie en economische groei

Richting: master in de toegepaste economische wetenschappen - accountancy en financiering
2009

Jaar:

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Ik ga akkoord,

RAYMAEKERS, Katrien

Datum: 14.12.2009

Demografische evolutie en economische groei

Katrien Raymaekers

promotor :
Prof. dr. Arthur LIMERE

Voorwoord

In het kader van de opleiding Toegepaste Economische Wetenschappen aan de Universiteit Hasselt, heb ik ervoor geopteerd om mijn studies af te sluiten met deze eindverhandeling met als titel: *'Economische groei en demografische evolutie'*.

Al van in het eerste jaar, na de lessen demografie gegeven door Prof. dr. De Grootte, was ik sterk geïnteresseerd in deze problematiek. In dit thesisonderwerp zag ik bijgevolg de kans om mij nog verder te verdiepen in deze materie. Daarnaast gaf deze eindverhandeling mij ook de mogelijkheid om andere vaardigheden verder te ontwikkelen, zoals het zelfstandig verrichten van wetenschappelijk onderzoek, het kritisch evalueren van deze resultaten en ten slotte het werken onder tijdsdruk.

Allereerst wil ik mijn oprechte dank betuigen aan Prof. dr. A. Limère voor zijn bijzonder goede professionele begeleiding, zijn suggesties omtrent dit onderzoek en ten slotte zijn kritische bemerkingen en feedback. Deze boden mij de mogelijkheid om continue verbeteringen aan te brengen aan mijn eindverhandeling.

Ten slotte wil ik een speciaal woord van dank richten tot mijn ouders, die mij steeds de mogelijkheid hebben geboden om te studeren en mij gedurende mijn hele opleiding en leven hebben gesteund en aangemoedigd .

Samenvatting

Economische groei wordt als een *conditio sine qua non* beschouwd voor een welvarende maatschappij. Op internationaal vlak blijft het realiseren van economische groei, naast de capaciteit zich structureel aan te passen aan zich wijzigende omstandigheden, een voorwaarde om concurrentieel gelijke tred te houden met partnerlanden binnen bijvoorbeeld de Europese Unie (NOTA, 1996). Vandaar dat beleidsmakers, bedrijfsleiders en academici grote belangstelling tonen voor deze materie.

Dat de link tussen de demografie en de economische groei niet ver te zoeken is, bleek al uit voorgaand onderzoek. Zo werd er reeds op gewezen dat de overheidsuitgaven zullen toenemen als gevolg van de kosten van vergrijzing (pensioenen en ziektekosten). Deze problematiek van vergrijzing en ontgroening zal in de nabije toekomst een sterke druk zetten op het economisch draagvlak van de maatschappij, waardoor het steeds moeilijker zal worden om aan de noden van de arbeidsmarkt te voldoen. Daarnaast bekwamen Limère *et al.* (1999) reeds enkele significante verbanden tussen beide vakgebieden. Zo vonden zij voor alle Vlaamse ondernemingen gedurende de periode 1985-1997, een positief verband tussen bevolkingsgroei en economische groei, een negatieve relatie tussen de densiteit van de bevolking en de ondernemingsgroei en ten slotte een negatief verband tussen de leeftijdsstructuur en de economische groei. Daar demografische verschillen belangrijke implicaties hebben op zowel het koopgedrag van de consumenten, de arbeidsmarkt als op het systeem van sociale zekerheid, is het voor de beleidsmakers zeer relevant om de verschillende demografische indicatoren die bijdragen tot de economische groei, alsook deze die de groei afremmen, te identificeren. Daarna kunnen ze deze onderwerpen aan verder onderzoek ter stimulering van de groei.

Het doel van deze eindverhandeling bestaat erin om die demografische indicatoren te identificeren voor de onderzoeksperiode 1996-2004 op gemeentelijk niveau, omdat dit een sterke meerwaarde zal leveren aan de nauwkeurigheid van de resultaten. Hierbij trachten we een antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag:

"Welke demografische factoren hebben invloed op de groei van Belgische ondernemingen?"

In het tweede deel van deze eindverhandeling onderzoeken we of er, zowel aan het begin als voor de gehele onderzoeksperiode, een verschil in ondernemingsgroei bestaat tussen de Belgische gemeenten. Aan de hand van een dataset van 102.849 Belgische ondernemingen, trachten we deze te groeperen in een categorie met de 25% sterkste groeiers en een categorie van de 25% zwakste. Hiervoor maken we gebruik van de volgende vier groei-indicatoren: groei in omzet, groei in totale middelen, groei in toegevoegde waarde en groei in personeelsbestand. Voor elke

groeimaatstaf wordt een onderscheid gemaakt naar het volledig en het verkort boekhoudschema en worden de regionale verschillen aangehaald. Deze dataset werd verkregen via de complete set gegevens van de novembereditie 2007 van de Cd-rom uitgegeven door de Nationale Bank van België. Uit dit onderzoek bleek dat de ondernemingsgroei het grootste is voor de gemeenten gelegen in de provincies Limburg en Namen en dat Brussel en haar randgemeenten het zwakste niveau van ondernemingsprestaties kennen. Daarnaast is de groei aan het begin van de onderzoeksperiode groter dan over de gehele periode en presteren de grote ondernemingen beter dan de kleine.

Vervolgens voeren we in het derde onderdeel een literatuurstudie uit omtrent de demografische indicatoren, waarbij we een onderscheid maken tussen deze die een impact hebben op de bevolkingsomvang of op de bevolkingsstructuur. Daarnaast gaan we dieper in op de problematiek omtrent de ontgroening en vergrijzing en we sluiten dit deel af met een samenvatting van de regionale verschillen tussen de demografische indicatoren. Hierbij onderzoeken we reeds een eerste samenhang tussen de demografische variabelen en de resultaten uit het beschrijvend onderzoek.

Via een empirisch onderzoek starten we met het univariaat testen van de afhankelijkheid tussen de demografische maatstaven en de economische groeivariabelen. Op basis van deze resultaten gaan we over tot het stellen van hypothesen. Om deze hypothesen te toetsen, trachten we de ondernemingen in te delen in twee groepen, namelijk de sterkgroeiers en de zwakgroeiers. Hiervoor maken we gebruik van twee multivariate methodes, namelijk de discriminantanalyse en de logistische regressie. Voor beiden maken we gebruik van de stapsgewijze variant, zodat enkel die ondernemingen in ons finaal model worden overgehouden die daadwerkelijk bijdragen tot het onderscheid tussen de groeiers en de niet-groeiers. Beide methodes zullen gevolgd worden door een classificatiematrix, zodat we inzicht verkrijgen in het procentueel correct aantal geclassificeerde ondernemingen.

Ten slotte worden in het laatste onderdeel, namelijk de conclusies en beleidsaanbevelingen, de resultaten van dit empirisch onderzoek opgenomen. Vervolgens brengen we voor alle demografische variabelen die werden opgenomen in ons finaal model ter beschrijving van de groei, aanbevelingen naar voren omtrent een gericht beleid. Ook wordt er in dit deel een antwoord gegeven op de verschillende deelvragen, die uiteindelijk bijdragen tot de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag. Er wordt hier extra aandacht besteed aan de regionale verschillen, zodat de beleidsmakers een gericht beleid kunnen voeren op regionaal, provinciaal en/of gemeentelijk niveau.

Uit dit onderzoek bleek dat bedrijven gesitueerd in gemeenten met een hoog niveau van de nataliteit, een lage mortaliteit en een groot migratiesaldo betere ondernemingsprestaties zullen

leveren. Daarnaast dragen ook enkele variabelen van de bevolkingsstructuur bij tot de ondernemingsgroei. Zo zullen een laag aandeel der huwelijken en echtscheidingen, grote huishoudens en een lage bevolkingsdensiteit bijdragen tot de ondernemingsgroei. Voor de invloed van het inkomen bekomen we enkel voor de gehele onderzoeksperiode een positieve relatie, aan het begin van de periode bekwamen we een negatieve samenhang. We zullen nu in het kort de voornaamste beleidsaanbevelingen voor deze demografische maatstaven aanhalen.

- Nataliteit: noodzaak aan een gezinsbeleid (fiscale voordelen en directe subsidies zoals kinderbijslag) en een combineerbaarheidsbeleid (deeltijdwerk, flexibele werktijden, kinderopvang, zorgverlof, betaald ouderschapsverlof)
- Mortaliteit: beïnvloeden levensverwachting door onder andere een betere toegankelijkheid en efficiëntie van de gezondheidszorg en het stimuleren van een hoger opleidingsniveau
- Migratiesaldo: vraaggestuurd beleid om de knelpunten op de arbeidsmarkt aan te pakken
- Aandeel van de huwelijken: combineerbaarheidsbeleid: deeltijdwerk en flexibele werktijden
- Aandeel van de echtscheidingen: verstrenging wetgeving, maar is dit wel wenselijk?
- Huishoudgrootte: eenzelfde maatregelen als bij de nataliteit
- Bevolkingsdensiteit: nieuwe infrastructuurwerken voor zowel de wegen, het water- en spoorwegverkeer, promoten van carpooling en bedrijfsgeorganiseerd vervoer, het democratiseren, professionaliseren en promoten van openbaar vervoer

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

Inhoudsopgave

Deel I: Probleemstelling - 10 -

HOOFDSTUK 1: Situering - 10 -

HOOFDSTUK 2: Centrale onderzoeksvraag en deelvragen - 12 -

I.2.1 Centrale onderzoeksvraag - 12 -

I.2.2 Deelvragen - 12 -

HOOFDSTUK 3: Concrete aanpak per deel en per hoofdstuk..... - 15 -

I.3.1 Aanpak Deel II: Beschrijvend gedeelte - 15 -

I.3.2 Aanpak Deel III: Literatuurstudie - 16 -

I.3.3 Aanpak Deel IV: Empirische studie - 17 -

I.3.4 Aanpak deel V: Conclusies en beleidsaanbevelingen - 18 -

Deel II: Beschrijvend gedeelte..... - 19 -

HOOFDSTUK 1: Beschrijving van de steekproef..... - 19 -

HOOFDSTUK 2: Groei en groeimaatstaven..... - 22 -

HOOFDSTUK 3: Onderzoeksresultaten..... - 24 -

II.3.1 Groei in omzet..... - 24 -

II.3.2 Groei in totale middelen..... - 26 -

II.3.3 Groei in toegevoegde waarde - 28 -

II.3.4 Groei in personeelsbestand - 31 -

II.3.5 Conclusies - 33 -

Deel III: Literatuurstudie - 35 -

HOOFDSTUK 1: Inleiding	- 35 -
HOOFDSTUK 2: Demografische bewegingen.....	- 37 -
III.2.1 Inleiding	- 37 -
III.2.2 Nataliteit	- 38 -
III.2.3 Mortaliteit.....	- 42 -
III.2.4 Ruimtelijke mobiliteit	- 46 -
III.2.5 Bevolkingsevolutie	- 49 -
HOOFDSTUK 3: Bevolkingsstructuur.....	- 52 -
III.3.1 Inleiding	- 52 -
III.3.2 Leeftijd	- 52 -
III.3.3 Geslacht.....	- 59 -
III.3.4 Opleidingsniveau	- 61 -
III.3.5 Burgerlijke staat en huishoudens	- 62 -
III.3.6 Leefomgeving	- 66 -
III.3.7 Inkomen	- 69 -
III.3.8 Gezondheid.....	- 71 -
HOOFDSTUK 4: Problematiek van vergrijzing en ontgroening	- 75 -
HOOFDSTUK 5: Regionale demografische verschillen.....	- 79 -
III.5.1 Gewestelijke verschillen.....	- 79 -
III.5.2 Provinciale verschillen	- 80 -
III.5.3 Gemeentelijke verschillen	- 82 -
<i>Deel IV: Empirisch onderzoek.....</i>	<i>- 84 -</i>
HOOFDSTUK 1: Situering van het onderzoek.....	- 84 -
IV.1.1 Studie Limère <i>et al.</i>	- 84 -
IV.1.2 Basismodel.....	- 85 -
HOOFDSTUK 2: Probleemstelling van het onderzoek.....	- 86 -
IV.2.1 Algemene onderzoeksvraag en opzet van het onderzoek	- 86 -
IV.2.2 De onderzoeksdata.....	- 86 -
HOOFDSTUK 3: De demografische groeimodellen.....	- 90 -
IV.3.1 Methode	- 90 -
IV.3.2 Hypothesen	- 91 -

IV.3.2.1 Bevolkingsgroei	- 91 -
IV.3.2.1.1 Nataliteit	- 95 -
IV.3.2.1.2 Mortaliteit	- 98 -
IV.3.2.1.3 Ruimtelijke mobiliteit	- 101 -
IV.3.2.2 Leeftijdsstructuur.....	- 105 -
IV.3.2.3 Geslachtsstructuur	- 108 -
IV.3.2.4 Burgerlijke staat en huishoudens	- 111 -
IV.3.2.4.1 Burgerlijke staat.....	- 112 -
IV.3.2.4.2 Huishoudgrootte.....	- 118 -
IV.3.2.5 Leefomgeving/Bevolkingsdensiteit	- 122 -
IV.3.2.6 Inkomen.....	- 125 -

HOOFDSTUK 4: Onderzoekresultaten..... - 129 -

IV.4.1 Groei in omzet	- 129 -
IV.4.1.1 Conceptueel model	- 130 -
IV.4.1.2 Discriminantanalyse	- 130 -
IV.4.1.3 Logit regression.....	- 132 -
IV.4.2 Groei in totale middelen	- 134 -
IV.4.2.1 Conceptueel model	- 134 -
IV.4.2.2 Discriminantanalyse	- 135 -
IV.4.2.3 Logit regression.....	- 136 -
IV.4.3 Groei in toegevoegde waarde.....	- 138 -
IV.4.3.1 Conceptueel model	- 138 -
IV.4.3.2 Discriminantanalyse	- 139 -
IV.4.3.3 Logit regression.....	- 140 -
IV.4.4 Groei in personeelsbestand.....	- 142 -
IV.4.4.1 Conceptueel model	- 142 -
IV.4.4.2 Discriminantanalyse	- 143 -
IV.4.4.3 Logit regression.....	- 145 -
IV.4.5 Samenvatting	- 146 -

Deel V: Conclusies en beleidsaanbevelingen..... - 150 -

HOOFDSTUK 1: Algemene opmerkingen - 150 -

HOOFDSTUK 2: Demografische bewegingen..... - 152 -

HOOFDSTUK 3: Bevolkingsstructuur..... - 154 -

HOOFDSTUK 4: Regionale verschillen..... - 157 -

HOOFDSTUK 5: Algemeen besluit..... - 161 -

Lijst van geraadpleegde werken

Lijst van tabellen

Figuren

Bijlagen

Deel I: Probleemstelling

HOOFDSTUK 1: Situering

Economische groei wordt als een *conditio sine qua non* beschouwd voor een welvarende maatschappij. Op internationaal vlak blijft het realiseren van economische groei, naast de capaciteit zich structureel aan te passen aan zich wijzigende omstandigheden, een voorwaarde om concurrentieel gelijke tred te houden met partnerlanden binnen bijvoorbeeld de Europese Unie (NOTA, 1996). Vuchelen (2005) wijst op het directe budgettaire voordeel van economische groei. Het zal volgens hem de financiering van de vooropgestelde verhogingen van de overheidsuitgaven vergemakkelijken. Ook biedt groei een indirect voordeel, namelijk een hogere groei betekent dat de werkgelegenheid zal toenemen. Ten slotte duidt hij op de verbetering van het consumentenvertrouwen wanneer de welvaart van de bevolking zal toenemen. Een positief consumentenvertrouwen zal op zijn beurt de groei verder stimuleren.

We moeten er wel op duiden dat een toename van de welvaart, niet noodzakelijk gepaard gaat met een toename van het welzijn (Limère *et al.*, 1999). De welvaartstijging zal grote druk zetten op ecologisch, sociaal en op tewerkstellingsgebied.

Doordat deze economische groei zo belangrijk is om concurrerend te blijven, zijn er tal van partijen die aandacht besteden aan deze materie. Abraham en De Becker (1999) reikten in hun artikel de volgende probleemeigenaars aan. Als eerste zijn er de bedrijfsleiders die op zoek zijn naar redenen waarin hun onderneming sterker of zwakker groeit dan andere vergelijkbare bedrijven. Zij zullen bijgevolg op hun troeven moeten inspelen en hun zwaktes proberen te liquideren. Vervolgens beseffen de beleidsmakers dat ondernemingsgroei fungeert als de motor van de welvaart voor een land of regio. Voor hun is het belangrijk dat ze maatregelen nemen om hun gebied aantrekkelijker te maken voor bloeiende ondernemingen. Ten slotte zijn er nog de academici. Zij trachten theorieën op te stellen over economische groei en industriële ontwikkeling.

Dat de link tussen demografie en economische groei niet ver te zoeken is, werd hierboven reeds door Vuchelen (2005) aangehaald. Hij wees erop dat de overheidsuitgaven zullen toenemen als gevolg van de kosten van vergrijzing, zoals de pensioenen en ziektekosten. Dit is maar één van de vele verbanden tussen demografie en groei. Ook de enorme druk die de vergrijzing en ontgroening zet op het economisch draagvlak, is een gegeven dat we in de hedendaagse maatschappij niet mogen ontwijken. Deze bezorgdheid werd reeds besproken door Malthus in 1789 (Malthus, 1789), hetgeen er op wijst dat het geen nieuwe materie is. Hiervoor is een aangepast beleid noodzakelijk.

Ook Limère *et al.* (1999) bekwamen al enkele significante verbanden tussen demografische factoren en de economische groei. Zo vonden zij voor alle Vlaamse ondernemingen gedurende de periode 1985-1997, een positief verband tussen bevolkingsgroei en economische groei, een negatieve relatie tussen de densiteit van de bevolking en de ondernemingsgroei en ten slotte een negatief verband tussen de leeftijdsstructuur en de economische groei. Wij zullen voor deze factoren de schaal uitbreiden op gemeentelijk vlak voor de periode 1996-2004.

Wat betreft het onderzoek naar andere verbanden, maken we een tweeledige indeling. Als eerste bestuderen we de bevolkingsomvang. Deze kan variëren doorheen de tijd en deze evolutie kan gemeten worden door middel van de demografische vergelijking, waarbij men rekening houdt met de nataliteit, de mortaliteit en het migratiesaldo (De Grootte & Truwant, 2003). Als tweede identificeren we de variabelen die de bevolkingsstructuur beïnvloeden. De variabelen die wij gaan bestuderen in dit onderzoek zijn de volgende: leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, burgerlijke staat en huishoudsamenstelling, leefomgeving, inkomen en ten slotte de gezondheid. Deze factoren werden ook door De Grootte en Truwant (2003) als de meest significante variabelen voor de bevolkingsstructuur geïdentificeerd.

Deze eindverhandeling is voornamelijk gebaseerd op voorgaand onderzoek door Limère *et al.* (1999). Zij trachtten aan de hand van een dataset van 102.849 Belgische ondernemingen een onderscheid te maken tussen de 25% sterkste en 25% zwakste groeiers. Zij slaagden erin om aan de hand van een discriminantanalyse 82,8% van de zwakke en 74,9 procent van de sterke groeiers te verklaren en door middel van logit regression 80,8% van de sterke en 77,7% van de zwakke.

Het doel van deze eindverhandeling is dit percentage te verhogen aan de hand van de invloed van demografische evoluties, om zo tot een nieuw basismodel te komen dat de 25% sterkste en 25% zwakste groeiers kan verklaren. Om dit te bereiken, voegen we variabelen toe aan ons model die gerelateerd zijn aan de demografische kengetallen van elke gemeente gedurende de periode 1996-2004. We hebben voor deze periode geopteerd, omdat we voor deze periode een complete set gegevens konden vinden via de NIS-statistieken en de Cd-rom van de Nationale Bank van België. Hierdoor is het voor ons mogelijk om een 'constant sample' te creëren, wat de vergelijkbaarheid doorheen de jaren bevordert. Voor elke demografische variabele berekenen we zowel de waarde aan het begin van de periode alsook de gemiddelde waarde over de gehele periode. Door de grote bron aan bevolkingsgegevens die te raadplegen zijn bij via het NIS, is het mogelijk om deze studie op gemeentelijk niveau uit te voeren, wat een zeer positieve impact zal hebben op de nauwkeurigheid van de resultaten.

We moeten steeds in het achterhoofd houden dat, wanneer we daadwerkelijk een verband bekomen tussen de demografische indicatoren en de economische groei, dit slechts een beperkte impact zal hebben. De financiële prestaties zullen steeds primeren.

HOOFDSTUK 2: Centrale onderzoeksvraag en deelvragen

I.2.1 Centrale onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag waarrond dit onderzoek is gesitueerd, is de volgende:

"Welke demografische factoren hebben invloed op de groei van Belgische ondernemingen?"

Bij het beantwoorden van deze centrale onderzoeksvraag is het de bedoeling om alle significante relaties te identificeren tussen de groeideterminanten en de demografische evoluties. Wanneer we weten welke verbanden er heersen, kunnen we deze vertalen in beleidsmaatregelen ter stimulering van de economische groei.

I.2.2 Deelvragen

Om een meer gedetailleerd beeld te verkrijgen van de verschillende demografische factoren die een invloed kunnen hebben op de groei, wordt de centrale onderzoeksvraag opgesplitst in de volgende deelvragen:

I.2.2.1 Heeft de bevolkingsomvang van de populatie in een gemeente impact op de groeikansen van de bedrijven gevestigd in die gemeente?

Als gevolg van veranderingen in nataliteit, mortaliteit en ruimtelijke mobiliteit, kan de bevolkingsomvang van gemeente tot gemeente verschillen. Het is dus interessant om te onderzoeken welke impact deze factoren hebben op de groeikansen van de daar gevestigde ondernemingen.

I.2.2.2 Heeft de leeftijdsstructuur van een gemeente invloed op het groeipotentieel van de in deze gemeente gevestigde ondernemingen?

Uit onderzoek van De Grootte (2004) blijkt dat Limburg een gemiddeld jongere bevolking heeft dan de andere Belgische provincies. Ook Limère *et al.* (1999) duiden al op een negatief verband op provinciaal niveau. Wij willen bij dit onderzoek nagaan of de leeftijdsstructuur een impact zal hebben op het groeipotentieel van ondernemingen op gemeentelijk vlak.

I.2.2.3 Bestaat er een relatie tussen de bevolkingsdichtheid van een gemeente en de groei van de aanwezige bedrijven in deze gemeente?

Bij deze deelvraag willen we nagaan of er een verschil in bedrijfsgroei is naargelang deze gelegen zijn in rurale of stedelijke gebieden.

1.2.2.4 Kan men spreken van een relatie tussen de vorm van de huishoudens in een gemeente en de economische groei van de desbetreffende gemeente?

Er wordt nagegaan of factoren zoals de burgerlijke staat en het aantal kinderen per private huishouden een significante rol spelen bij het bereiken van ondernemingsgroei.

1.2.2.5 Hebben andere kenmerken van de bevolkingsstructuur van een gemeente zoals geslacht, opleidingsniveau, inkomen en gezondheid een invloed op het niveau van economische groei van de ondernemingen?

We gaan bekijken of het verschil in geslachtsverhouding, diploma, het inkomen van een gezin, de gezondheid of de morbiditeit (ziekte), de structuur van de huishoudens en ten slotte de impact van al deze factoren op het consumptieniveau de groei van de ondernemingen zal beïnvloeden.

1.2.2.6 Welke maatregelen zullen er moeten genomen worden tegen de problematiek van de vergrijzing en de ontgroening?

Dat België steeds meer naar een verouderde maatschappij zal tenderen, met de daarbij horende druk op het financieel draagvlak, is een welgekende problematiek binnen de media en de beleidsorganen op elk niveau. Met dit onderzoek wil ik specifieke aandacht besteden aan de mogelijke maatregelen die men kan nemen en welke impact deze zullen hebben op de economische groei.

1.2.2.7 Zijn er significante verschillen in ondernemingsgroei tussen de verschillende gemeenten?

In bovenstaande onderzoeksvragen werd de impact van de bevolkingsomvang en de bevolkingsstructuur op de ondernemingsgroei in vraag gesteld. Met deze vraag willen we nagaan of er daadwerkelijk significante verschillen zijn tussen de gemeenten. Zo kunnen we aantonen in welke gemeenten bedrijven zich het beste kunnen vestigen om groei na te streven. Deze onderzoeksvraag zal door middel van de link tussen het beschrijvend gedeelte en het empirisch onderzoek kunnen worden beantwoord.

1.2.2.8 Welke factoren dienen gemeentelijke bestuurders te beïnvloeden indien ze hun ondernemingsgroei willen bevorderen?

Bij deze deelvraag willen we onderzoeken welke demografische factoren betreffende de bevolkingsomvang en de bevolkingsstructuur een significant positief verband vertonen met de ondernemingsgroei. Het is zeer relevant om deze factoren te identificeren, zodat men een gericht gemeentelijk beleid kan voeren ter stimulering van de desbetreffende factoren. Wat betreft de negatieve factoren, zal men moeten trachten deze bij te sturen, om zo een afname van de groei te verminderen en voorkomen.

1.2.2.9 Zijn de verschillende demografische factoren onderling aan elkaar gelinkt?

Ten slotte moeten we de link tussen de verscheidene demografische impulsen bekijken. Het kan zijn dat men een zeer positief significant verband vindt tussen een demografische factor en de ondernemingsgroei, maar dat dit geheel of gedeeltelijk teniet wordt gedaan door een andere demografische factor die hieraan gelinkt is. Voor men beleidsmaatregelen gaat nemen, is het dus aangewezen om de linken tussen de demografische factoren onderling te identificeren door middel van een multivariaat onderzoek.

Deze deelvragen zullen doorheen de literatuurstudie en het empirisch onderzoek worden beantwoord. De conclusies die uit deze deelvragen zullen voortvloeien, worden bondig samengevat onder het desbetreffende hoofdstuk in deel V van deze eindverhandeling.

HOOFDSTUK 3: Concrete aanpak per deel en per hoofdstuk

Deze eindverhandeling is opgebouwd uit vijf delen. In dit eerste deel wordt de probleemstelling en de algemene aanpak geformuleerd. Het tweede deel bestaat uit een beschrijvende studie, waarin het verschil in economische groei op gemeentelijk vlak wordt onderzocht op basis van enkele groei-indicatoren. Deel drie betreft een literatuurstudie waarin we de verschillende demografische factoren die aan de basis liggen van ondernemingsgroei zullen identificeren, alsook de regionale verschillen. Vervolgens gaan we in deel vier enkele hypothesen testen aan de hand van empirisch onderzoek. Ten slotte worden in hoofdstuk vijf de belangrijkste conclusies samengevat en worden er enkele beleidsaanbevelingen naar voren gebracht.

I.3.1 Aanpak Deel II: Beschrijvend gedeelte

In dit gedeelte onderzoeken we of er een verschil in ondernemingsgroei bestaat tussen de Belgische gemeenten. Hiervoor baseren wij ons op een onderzoek van Limère *et al.* (1999) waarin zij een exploratief onderzoek verrichtten naar de groeidynamiek van de Belgische provinciën over de periode 1985-1997. Zij kozen voor de volgende vier groeimaatstaven: de groei in omzet, de groei in totale middelen, de groei in toegevoegde waarde en ten slotte de groei in personeelsbestand. Op basis van deze gegevens classificeerden ze de Belgische ondernemingen naar twee categorieën, namelijk de 25% sterkste en de 25% zwakste groeiers. We gaan voor alle Belgische gemeentes deze vier groeimaatstaven berekenen en omzetten in tabellen voor de periode 1996-2004. In deze tabellen wordt ook een onderscheid gemaakt naar het schematype van de betreffende ondernemingen. Op basis van deze tabellen kunnen we besluiten welke gemeentes voor bedrijven het meest aantrekkelijk zijn om zich te vestigen.

Voor deze berekeningen baseren we ons op een dataset van alle Belgische ondernemingen, uitgezonderd de financiële instellingen, die op regelmatige wijze hun enkelvoudige jaarrekening publiceren. Deze gegevens kunnen geraadpleegd worden via de Cd-rom van de Nationale Bank van België. Voor deze eindverhandeling maken we gebruik van de novembereditie van 2007, waarin er accurate gegevens werden opgenomen tot en met het jaar 2005. Vanwege het voorzichtigheidsprincipe, zullen we opteren voor de periode 1996-2004. Het voordeel dat deze dataset ons biedt, is dat het hier gaat over een voldoende groot aantal bedrijven, wat de representativiteit ten goede komt. Een ander voordeel is de 'constant sample', waardoor er voor alle onderzochte boekjaren eenzelfde set ondernemingen wordt opgenomen. We kunnen op die manier zinvolle en bruikbare groeicijfers berekenen. Ten slotte was het vanaf 1996 verplicht voor de ondernemingen om een sociale balans op te stellen en neer te leggen. Dit bevordert de volledigheid van de gegevens, vooral wat betreft de berekeningen in verband met de tewerkstellingsgroei en de toegevoegde waarde.

Bij deze steekproef moeten we wel rekening houden met enkele beperkingen. Zo zal het gebruik van een constant sample enkel die ondernemingen opnemen die gedurende de volledige periode bleven voortbestaan. Hierdoor worden jonge en nieuwe ondernemingen uitgesloten, alsook bedrijven die ondertussen failliet zijn gegaan. Daarnaast worden ook de buitenlandse in België gevestigde ondernemingen weerhouden. De toewijzing van het adres van de bedrijven, is gebaseerd op basis van het maatschappelijk adres. Dit zal vaak in Brussel of in de grootsteden gelegen zijn. Dit kan leiden tot een kleine vertekening, maar Limère *et al.* (1999) wijzen er op dat dit effect niet zal doorwegen. Vervolgens moet men steeds in het achterhoofd houden dat de bedrijfsleiders hun bedrijf trachten positiever voor te stellen, hetgeen de betrouwbaarheid van de informatie negatief beïnvloed. Limère *et al.* (1999) wijzen ook op het gevaar dat er enkel kwantificeerbare informatie beschikbaar is. Zo zullen factoren zoals groeistrategieën, de bedrijfscultuur, de groeibereidheid,... niet onderzocht worden. Zij wijzen er ten slotte op dat er geen geconsolideerde jaarrekeningen werden opgenomen in hun onderzoek, hetgeen we zullen doortrekken in deze eindverhandeling.

Ten slotte zullen we een onderscheid maken tussen de bedrijven die hun jaarrekening volgens het volledig en volgens het verkort schema publiceren. Dit zal een belangrijke impact hebben op de volledigheid van de resultaten, omdat men in het verkorte schema niet verplicht is de omzet te publiceren. Deze onderverdeling kan voor problemen zorgen wanneer het bedrijf tijdens de onderzoeksperiode van schematype wisselt. Om de consistentie niet in gevaar te brengen, opteren we ervoor om het begin van de periode, namelijk 1996, als referentie te gebruiken.

I.3.2 Aanpak Deel III: Literatuurstudie

In deze veranderende omgeving, waarin de klanten een grotere invloed hebben en meer productdiversificatie- en ondersteuning wensen, is het belangrijk om deze klanten te identificeren en op hun wensen te anticiperen. Daarom zullen we in deel III van deze eindverhandeling dieper ingaan op de verschillende demografische factoren die aan de basis kunnen liggen van verschillen in ondernemingsgroei.

In Hoofdstuk twee spitsen we ons toe op de bevolkingsomvang aan de hand van de demografische vergelijking. In hoofdstuk drie gaan we dieper in op de demografische factoren die een invloed hebben op de bevolkingsstructuur. Hoofdstuk vier behandelt de alombekende problematiek van vergrijzing en ontgroening. Voor al deze hoofdstukken opteren we voor een onderverdeling op nationaal, gewestelijk en provinciaal niveau. Omdat het praktisch onmogelijk is om alle gemeenten in detail te bespreken, sluiten we elk hoofdstuk af met een cartografische weergave op

gemeentelijk niveau. De resultaten van deze regionale verschillen, worden ten slotte in hoofdstuk vijf bondig samengevat.

I.3.3 Aanpak Deel IV: Empirische studie

In het empirisch onderzoek hebben we geopteerd voor een indeling naar vier hoofdstukken. Allereerst wordt een overzicht gegeven van de studie uitgevoerd door Limère *et al.* (1999). Zij trachtten aan de hand van een dataset van 102.849 Belgische ondernemingen, deze in te delen in twee categorieën. Namelijk een categorie met de 25% sterkste groeiers en een categorie met de 25% zwakste. Zij slaagden erin om aan de hand van een discriminantanalyse 82,8% van de zwakke en 74,9% van de sterke groeiers te verklaren en door middel van logit regression 80,8% van de sterke en 77,7% van de zwakke. Het doel van deze eindverhandeling is om een nieuw groeimodel te ontwikkelen en eventueel het classificatieresultaat te verhogen.

In het tweede hoofdstuk van deze empirische studie wordt de probleemstelling geformuleerd, alsook een overzicht gegeven van de onderzoeksdata. Wat betreft de onderzoeksdata, wordt er gebruik gemaakt van filters om 'outliers' te vermijden. Er wordt van dezelfde dataset als het beschrijvend onderzoek vertrokken, aangevuld met variabelen die betrekking hebben op de demografische evolutie. Als datering berekenen we voor elke variabele een waarde aan het begin van de periode (1996) en een gemiddelde waarde over de gehele periode (1996-2004). We hebben voor het jaar 1996 gekozen, omdat we willen bestuderen welke invloed de demografische positie aan het begin van een periode zal hebben op de gehele periode van economische groei. De data werd geraadpleegd via de NIS-bevolkingsstatistieken. Ten slotte wordt er in dit hoofdstuk nog een overzicht gegeven van de statistische basisveronderstellingen die noodzakelijk zijn voor de interpreteerbaarheid van de bekomen resultaten. Volgens Geboers (2008) moeten discriminerende variabelen voldoen aan een aantal eigenschappen. Zo mag geen enkele variabele een lineaire combinatie zijn van andere discriminerende variabelen, anders ontstaat er multicollineariteit. Als tweede vereiste moet er een identieke covariantiematrix bestaan voor de onderscheiden groepen. En ten slotte is het volgens haar wenselijk dat alle discriminerende variabelen normaal verdeeld zijn.

Bij de bespreking van hoofdstuk drie zetten we de verschillende methodes uiteen die we gaan toepassen in ons empirisch onderzoek. We starten met een analyse op univariaat niveau door middel van een crosstabulatie. Hiermee testen we of er een afhankelijkheid bestaat tussen de demografische maatstaven en de economische groeivariabelen. Hierna gaan we over tot het stellen van hypothesen. Om deze te toetsen, voegen we voor elke hypothese twee variabelen toe aan onze dataset, namelijk één aan het begin van de periode en één voor de gemiddelde waarde over de gehele onderzoeksperiode. De keuze van deze variabelen werd hierboven al aangehaald.

Vervolgens starten we met enkele multivariate testen, zoals een discriminantanalyse en de logistische regressie, waardoor we de gegevens kunnen indelen in de gewenste twee groepen, namelijk de sterkgroeiers en de zwakgroeiers. We opteren voor de stapsgewijze variant van deze methodes, zodat enkel die variabelen overblijven in het model die significant verschillen tussen de groeiers en niet-groeiers. Beide methodes worden afgerond met een classificatiematrix, zodat we inzicht verkrijgen in het procentueel correct aantal geclassificeerde ondernemingen. Deze percentages gaan we vervolgens terugkoppelen aan de resultaten van Limère *et al.* (1999), om te verifiëren of we er daadwerkelijk in geslaagd zijn om deze te verhogen door de opname van demografische variabelen.

In het laatste hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten opgesplitst naar investeringsgroei (groei in omzet, totale middelen en toegevoegde waarde) en naar tewerkstellingsgroei (groei in personeelsbestand). De resultaten van de discriminantanalyse en lineaire regressie worden apart besproken. Zo kan men nagaan of er verschillen bestaan tussen deze methoden, die kunnen veroorzaakt zijn door het feit dat niet aan alle statistische basisveronderstellingen werd voldaan bij de discriminantanalyse. Uit deze resultaten kunnen we afleiden of onze hypothesen worden bevestigd, hetgeen blijkt uit de coëfficiënten van de variabelen die werden opgenomen in het model.

I.3.4 Aanpak deel V: Conclusies en beleidsaanbevelingen

Ten slotte bespreken we in dit laatste deel de gevonden conclusies uit dit onderzoek. Hoofdstuk 2 geeft een antwoord op deelvraag I.2.2.1; hoofdstuk 3 beantwoordt deelvragen I.2.2.2 tot en met I.2.2.5; en ten slotte worden de conclusies rond de regionale verschillen van deelvragen I.2.2.7 besproken in hoofdstuk 4. De relaties tussen de verschillende demografische factoren vormen stof voor het algemeen besluit en beantwoord deelvraag 1.2.2.9.

Op basis van deze conclusies willen we enkele beleidsvoorstellen op gemeentelijk vlak plaatsen. Deze vormen een antwoord op deelvraag 1.2.2.8 en zijn zeer relevant voor de beleidsmakers om de gemeente zo aantrekkelijk mogelijk te maken voor bedrijven.

Deel II: Beschrijvend gedeelte

HOOFDSTUK 1: Beschrijving van de steekproef

Zoals eerder al werd aangehaald, is deze eindverhandeling voornamelijk gebaseerd op voorgaand onderzoek door Limère *et al.* (1999). Aan de hand van een dataset van 102.849 Belgische ondernemingen, groepeerden zij deze in een categorie met de 25% sterkste groeiers en een categorie van de 25% zwakste. Hiervoor maakten zij gebruik van de volgende vier groei-indicatoren: Groei in omzet, groei in totale middelen, groei in toegevoegde waarde en groei in personeelsbestand. In dat onderzoek werd de nadruk gelegd op het Vlaamse grondgebied. Ons doel is om deze vier indicatoren te onderzoeken voor het gehele Belgische grondgebied op gewestelijk, provinciaal én gemeentelijk vlak. Op basis van deze resultaten kunnen we de aantrekkelijkheid van de Belgische gemeentes beoordelen en gebruiken als leidraad voor een gericht beleid.

Om dit onderzoek mogelijk te maken, maken we gebruik van een complete set gegevens via de Cd-rom uitgegeven door de Nationale Bank van België, namelijk de novembereditie van 2007. Deze bevat een compleet aantal standaardgegevens van de jaarrekeningen van 102.849 ondernemingen ,uitgezonderd financiële instellingen, die een regelmatige publicatie leverden van hun jaarrekening tot en met 2005. Omwille van het voorzichtigheidsprincipe beperken wij onze onderzoeksperiode tot 2004. Als beginperiode van dit onderzoek, hebben we geopteerd voor 1996 omdat het vanaf dat jaar verplicht was een sociale balans op te stellen en neer te leggen. Dit bevordert de volledigheid van de gegevens, voornamelijk met betrekking tot de tewerkstellingsgroei en de toegevoegde waarde.

De omvangrijkheid van deze dataset heeft een positief effect op de representativiteit van de onderzochte bedrijven. Dit werd ook bevestigd door Limère (2004). Een ander voordeel dat deze steekproef biedt, is de constant sample, hetgeen het mogelijk maakt om de gegevens doorheen de jaren te vergelijken. Bij het toepassen van deze constant sample moeten we wel in het achterhoofd houden dat er hierdoor geen rekening wordt gehouden met jonge en nieuwe ondernemingen, met ondernemingen die ondertussen failliet zijn gegaan en met de in België gevestigde buitenlandse bedrijven. Daarnaast gebeurt de toewijzing van de bedrijven aan een regio op basis van het maatschappelijk adres, wat kan leiden tot enkele vertekeningen. Bettonville, Jegers en Vuchelen (1992) wijzen ook op enkele fouten die de betrouwbaarheid van de informatie in gedrang kan brengen, zoals het feit dat bedrijfsleiders de situatie altijd opkrikken, ze logische en (materiële) rekenkundige fouten maken en ten slotte als gevolg van dubbelzinnigheden of vaagheden in de toelichting. Daarnaast wordt er enkel rekening gehouden met kwantificeerbare informatie, terwijl hedendaags de niet-kwantificeerbare informatie in belang wint (Limère *et al.*, 1999).

Voor elke variabele wordt een gemiddelde waarde op gemeentelijk vlak berekend voor het begin van de periode alsook een gemiddelde waarde voor de gehele onderzoeksperiode. Deze zullen later vergeleken worden met zowel de gemiddelde waarde van de demografische indicatoren over de gehele periode als met de beginwaarde van elke demografische indicator. Voor de groeivariabelen moet er rekening worden gehouden met de inflatie. Hiervoor brengen we de gemiddelde inflatievoet in mindering van de nominale groeivoet, om op die manier de reële groeivariabelen te bekomen.

Vervolgens maken we een onderscheid tussen grote en kleine bedrijven, die respectievelijk een volledige en een verkorte boekhouding houden. Bij het verkorte schema is het niet verplicht om de omzet te publiceren. Om inconsistentie te voorkomen als gevolg van de wisseling van schematype tijdens de periode, wordt het jaar 1996 als referentiejaar gebruikt. In tabel 1 vindt u de opdeling van dit gegevensbestand naar gewest, provincie en schematype. Het bestand bestaat uit 69.062 Vlaamse ondernemingen, 20.664 Waalse en 13.116 ondernemingen uit het Brussels Hoofdstedelijk gewest. Ook wordt duidelijk dat het overgrote deel van de ondernemingen hun boekhouding volgens het verkort schema houden (95.266) en maar een minderheid volgens het volledig schema (7.576) rapporteren. Wanneer we naar het procentueel aandeel van de ondernemingen per regio en provincie kijken, kunnen we besluiten dat het grootste aandeel bedrijven in Vlaanderen is gelegen, meer specifiek in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen. Wat hiervan de oorzaak is, kunnen we nu nog niet verklaren, maar zal verder in dit onderzoek worden aangetoond.

Tabel 1: Aantal ondernemingen opgesplitst naar gewest, provincies en schematype (periode 1996-2004) (Eigen bewerking)

Gewest	Provincie	Volledig schema	Verkort schema	Totaal	%
Vlaanderen	Antwerpen	1.701	20.026	21.727	21,13%
	Limburg	575	6.612	7.187	6,99%
	Oost-Vlaanderen	911	14.543	15.454	15,03%
	Vlaams-Brabant	659	9.169	9.828	9,56%
	West-Vlaanderen	988	13.878	14.866	14,46%
	Totaal	4.834	64.228	69.062	67,15%
Wallonië	Henegouwen	258	3.795	4.053	3,94%
	Luik	409	6.112	6.521	6,34%
	Luxemburg	243	3.443	3.686	3,58%
	Namen	113	2.631	2.744	2,67%
	Waals-Brabant	200	3.460	3.660	3,56%
	Totaal	1.223	19.441	20.664	20,09%
Brussels hoofdstedelijk gewest	Brussel	1.519	11.597	13.116	12,75%
	Totaal	1.519	11.597	13.116	12,75%
TOTAAL		7.576	95.266	102.842	100,00%

Wat betreft de analyse van het aantal ondernemingen voor de onderzoeksperiode opgesplitst per gemeente, merken we op dat het grootste aantal ondernemingen in de steden Brussel en Antwerpen gelegen zijn. Tabel 2 geeft een overzicht van de steden/gemeenten met het hoogste aantal gevestigde ondernemingen en hun procentueel aandeel in het totaal van Belgische ondernemingen.

Tabel 2: Gemeenten naar oplopend aantal gevestigde ondernemingen (Eigen bewerking)

Gemeente	Volledig schema	Verkort schema	Totaal	%
Brussel	1.453	11.182	12.635	12,29%
Antwerpen	394	2.337	2.731	2,66%
Gent	107	1.255	1.362	1,32%
Hasselt	93	813	906	0,88%
Roeselare	80	801	881	0,86%
Sint-Niklaas	54	816	870	0,85%
Kortrijk	47	766	813	0,79%
Deurne (Antwerpen)	34	682	716	0,70%
Mechelen	68	641	709	0,69%
Luik	47	642	689	0,67%
Oostende	37	652	689	0,67%
Knokke-Heist	15	663	678	0,66%
Brugge	27	566	593	0,58%
Aalst	23	539	562	0,55%
Dendermonde	30	510	540	0,53%

In Hoofdstuk bespreken we de groei en halen we enkele groeimaatstaven aan. Vervolgens onderzoeken we in hoofdstuk drie de ondernemingsgroei aan de hand van vier indicatoren op basis van rekenkundige gemiddelden. Hiervoor maken we gebruik van reële groeivariabelen. Om te voorkomen dat deze rekenkundige gemiddelden te sterk zullen variëren als gevolg van outliers, wordt er gebruik gemaakt van filtering. Deze filters zullen nader besproken worden onder het desbetreffende hoofdstuk.

HOOFDSTUK 2: Groei en groeimaatstaven

In dit hoofdstuk trachten we de groei te beschrijven voor de periode 1996-2004 aan de hand van enkele groeimaatstaven. De resultaten die we bekomen, zullen in het volgende hoofdstuk uitgesplitst worden naar de gekozen maatstaven en dit zowel op provinciaal als gemeentelijk niveau. Eerder onderzoek wees al op de negatieve relatie tussen de ondernemingsgroei en de grootte en leeftijd van een bedrijf (Goos & Konings, 1999). Deze factoren liggen buiten deze onderzoeksopzet, waardoor we zullen moeten zoeken naar andere benaderingen van de groei.

Crijns, Ooghe en Cosaert (1994) wijzen op het bestaan van drie groeiobjectieven, namelijk kwantitatieve, kwalitatieve en sociale groeiobjectieven. Doordat zij de jaarrekeningen van alle Belgische ondernemingen als basisinformatie gebruikten, raadden Vandersanden en Limère (2004) het gebruik van kwantitatieve maatstaven aan. De andere maatstaven mogen we zeker niet onderschatten, want tegenwoordig winnen deze aan belang. Een voorbeeld hiervan is de verplichting van de sociale balans die in 1996 werd opgelegd. Deze maatstaven vallen echter buiten deze studie, maar zijn zeker interessant om in verdere studies te onderzoeken.

In een recent onderzoek van Crijns en Ooghe (1997) wordt er op vier betekenissen van groei gewezen:

- Groei in ondernemingsgrootte: uit zich in omzet, toegevoegde waarde, balanstotaal, aantal personeelsleden, aantal productlijnen, volume,..
- Groei in winstgevendheid: uit zich in cashflow, brutomarge, winst voor of na belastingen, bedrijfsresultaat, ...
- Groei in waarde: shareholders, stockholders en stakeholders waarde
- Groei in kwaliteit: dienstverlening, imago, productkwaliteit, knowhow, innovatie

In een studie van Limère (1998) vinden we grote overeenkomsten met de bovenstaande indicator voor de groei in ondernemingsgrootte. Hij benadrukt de volgende vier groeimaatstaven: groei in omzet, groei in totale middelen, groei in toegevoegde waarde en groei in personeelsbestand. Er werd in zijn studie ook aandacht geschonken aan het feit dat deze sterk gecorreleerd zijn. Zo zal een groei in omzet als gevolg van een toegenomen vraag, nieuwe investeringen vereisen, waardoor de totale activa zal stijgen. Ook het personeelsbestand zal moeten worden aangepast a rato van deze wijziging.

Daar deze eindverhandeling gebaseerd is op deze studie en op jaarrekeninginformatie, zullen we gebruik maken van de voorgestelde vier groeimaatstaven om de groei te onderzoeken. Schutjens en Wever (2000) beschouwen de groei in omzet als een sleutelindicator voor de performantie. Zij wijzen erop dat een onderneming gekenmerkt met een groei in omzet, ook andere ondernemingsdoelen zoals marktaandeel, winst en productiviteit kan bereiken. Bij de berekening

van de groei in totale activa, moet men ook rekening houden met de subtotalen van deze post zoals de vaste activa, voorraden, vorderingen en financiële vaste activa. Vervolgens wordt de groei in toegevoegde waarde beschouwd als een maatstaf voor het concurrentievermogen van de onderneming (Schutjens & Wever, 2000) en leidt een globalisatie van alle toegevoegde waarden tot het Binnenlands Product (Ooghe, 1997). Ten slotte zal de groei in personeelsbestand enkel een indicatie geven van goede vooruitzichten, maar geen directe reflectie van de financiële performantie van de onderneming (Schutjens & Wever, 2000).

HOOFDSTUK 3: Onderzoeksresultaten

In dit derde hoofdstuk onderzoeken we de groei aan de hand van de vier aangehaalde maatstaven op basis van rekenkundige gemiddelden. Hiervoor maken we gebruik van reële groeivariabelen, waarbij er rekening wordt gehouden met een inflatiepercentage gebaseerd op het indexcijfer van consumptieprijzen. Om te vermijden dat deze rekenkundige gemiddelden te sterk zullen variëren als gevolg van outliers, maken we gebruik van filtering. In dit onderzoek opteren we voor groei van meer dan 100%.

Voor elke maatstaf zal een onderscheid worden gemaakt naar het volledig en het verkort schema en zullen regionale verschillen worden aangehaald. De groeieresultaten die we bekomen, zowel aan het begin van de periode als over de gehele onderzoeksperiode, zullen we daarna vergelijken met de studie van Vandersanden en Limère (2004). We hebben voor deze studie geopteerd, omdat er gebruik wordt gemaakt van eenzelfde filtering en deze ook op de meest recente gegevens is gebaseerd.

II.3.1 Groei in omzet

In tabel 3 wordt de groei in omzet van alle ondernemingen gerangschikt naar provincie. Na filtering blijven er nog 15.551 ondernemingen over, waarvan 4.063 grote en 11.488 kleine. Opvallend is de sterke gemiddelde procentuele toename in omzet in de provincies Limburg, Antwerpen en Vlaams-Brabant. Enkel de provincies Luxemburg, West-Vlaanderen en Henegouwen behalen een percentage dat lager is dan 3%. Daarnaast is het ook opmerkelijk dat de groei in omzet in het jaar 1997 in België, en tevens voor de verschillende provincies, significant hoger is dan de groei over de gehele periode. Dit geldt voornamelijk voor de provincies Antwerpen en Luik.

Wanneer we deze gegevens vergelijken met de studie van Vandersanden en Limère (2004) in de periode 1996-2002, zien we toch enkele verschillen in de rangschikking van de provincies. Zo verdwijnt Limburg, bij onze studie op de eerste plaats, naar de middenmoot en komt Brussel, bij onze studie in de middenmoot, pas op de laatste plaats. De provincie Henegouwen behaalt bij beide studies een laag percentage. In de eindverhandeling van Geboers (2008) werd aangetoond dat de provincie Limburg in 2004 de grootste groei in omzet kende van alle provincies, wat mogelijk de oorzaak is voor het feit dat Limburg in de door ons bestudeerde periode wel tot de sterkst groeiende provincies behoort. Als verklaring voor de andere verschillen, kunnen we opmerken dat in de studie van Vandersanden en Limère (2004) gebruik werd gemaakt van een constant sample van ondernemingen, waarvan de jaarrekening voorkomt op alle Cd-roms uitgegeven sinds 1985. Nieuwe, mogelijk meer dynamische ondernemingen die sindsdien werden

opgericht en een sterke groei vertonen, werden mogelijk niet opgenomen voor de periode 1999-2002.

Tabel 3: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in omzet tussen de provincies: Alle ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Gemiddelde groei in omzet 1997 in %	Standaard Afwijking	Gemiddelde groei in omzet 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Limburg	5,74	22,98	3,51	8,05	755
Antwerpen	7,98	33,09	3,48	10,23	2.862
Vlaams-Brabant	5,25	27,49	3,45	8,90	1.538
Namen	3,86	26,04	3,34	9,15	537
Waals-Brabant	5,37	32,28	3,34	9,31	663
Brussel	6,39	32,32	3,18	10,49	2.254
Luik	7,33	28,32	3,05	8,90	1.048
Oost-Vlaanderen	5,95	26,95	3,04	8,82	2.097
Luxemburg	4,43	25,32	2,95	8,85	1.040
West-Vlaanderen	6,21	29,23	2,92	8,79	1.642
Henegouwen	5,25	30,10	2,64	9,36	1.115
België	6,18	29,53	3,18	9,40	15.551

In tabel 4 en 5 worden de groeicijfers voor de ondernemingen opgesplitst naar het volledig en het verkorte boekhoudschema. Over de gehele periode kennen de grote ondernemingen een hogere omzetgroei dan de kleine ondernemingen. De enige uitzondering op de regel is Limburg. De rangschikking naar provincie is bij de kleine ondernemingen soortgelijk aan deze van alle ondernemingen, maar bij de rangschikking van de grote ondernemingen zien we toch wel enkele grote verschuivingen. Ook hier is de provincie Limburg de grootste uitzondering. Deze provincie staat bij de grote ondernemingen op de laatste plaats en bij de kleine ondernemingen op de eerste plaats. Dit verschil is te wijten aan het feit dat deze provincie een relatief constant groeipercentage heeft in beide boekhoudschema's, in tegenstelling tot de andere provincies waarbij het groeipercentage bij de grote ondernemingen een stuk hoger ligt. Dit effect van een hoger groeipercentage zal echter niet hard doorwegen op het totaalpercentage van alle ondernemingen, aangezien het aandeel grote ondernemingen slechts beperkt is ten opzichte van het totaal der ondernemingen. Hierdoor kunnen we verklaren dat ondanks Limburg het zwakste presteert bij de ondernemingen rapportierend volgens het volledig schema, toch het beste presteert bij het totaal van alle ondernemingen. Ook dit fenomeen was bij de studie van Vandersanden en Limère (2004) aanwezig.

Tabel 4: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in omzet tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Gemiddelde groei in omzet 1997 in %	Standaard Afwijking	Gemiddelde groei in omzet 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Waals-Brabant	9,28	30,41	6,05	9,41	110
Namen	9,72	26,01	4,44	8,66	57
Oost-Vlaanderen	7,53	22,39	4,31	9,10	485
Brussel	8,44	31,46	4,30	10,81	725
Antwerpen	9,55	29,82	4,22	9,76	962
West-Vlaanderen	8,22	25,76	4,04	8,70	515
Luxemburg	5,39	18,35	3,97	8,67	130
Luik	8,98	27,92	3,78	8,68	234
Henegouwen	5,71	24,80	3,62	8,11	143
Vlaams-Brabant	6,16	22,44	3,60	8,39	364
Limburg	5,97	20,97	3,21	7,91	338
België	8,03	26,92	4,08	9,32	4.063

Tabel 5: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in omzet tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Gemiddelde groei in omzet 1997 in %	Standaard Afwijking	Gemiddelde groei in omzet 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Limburg	5,56	24,50	3,75	8,17	417
Vlaams-Brabant	4,96	28,88	3,40	9,05	1.174
Namen	3,17	25,98	3,21	9,21	480
Antwerpen	7,19	34,60	3,11	10,44	1.900
Luik	6,86	28,43	2,84	8,95	814
Luxemburg	4,30	26,16	2,81	8,87	910
Waals-Brabant	4,60	32,61	2,80	9,20	553
Oost-Vlaanderen	5,48	28,17	2,66	8,70	1.612
Brussel	5,41	32,68	2,64	10,30	1.529
Henegouwen	5,18	30,81	2,50	9,53	972
West-Vlaanderen	5,29	30,65	2,41	8,79	1.127
België	5,52	30,37	2,86	9,40	11.488

II.3.2 Groei in totale middelen

De onderzoeksresultaten van de groei in totale middelen, ook wel de lange termijn indicator 'investeringsgroei' genoemd, worden voor alle Belgische ondernemingen voor het jaar 1997 en voor de onderzoeksperiode 1996-2004 weergegeven in tabel 6. Ook deze worden in oplopende volgorde voor de periode 1996-2004 gerangschikt naar provincie. Na filtering blijven hier significant meer ondernemingen over dan bij de groei in omzet (68.757), maar zoals bij de groei in omzet zijn er maar een beperkt aantal ondernemingen die rapporteren volgens het volledig boekhoudschema (4.847) en rapporteert de meerderheid volgens het verkort schema (63.910).

Ook hier scoren Limburg en Vlaams-Brabant beter dan de andere provincies. Opvallend is de prestatie van Brussel, die significant lager is dan de andere provincies en die bij de groei in omzet nog gemiddeld scoorde. Wanneer we een vergelijking maken van de groei in totale middelen tussen 1997 en de totale periode, merken we op dat ook hier de groei in 1997 hoger was dan deze in de periode 1996-2004, al is het verschil niet zo sterk dan bij de groei in omzet.

Wanneer we deze gegevens vergelijken met de studie van Vandersanden en Limère (2004) voor de periode 1996-2002, zien we weer duidelijke verschillen in rangschikking tussen de provincies. Hier is het voornamelijk de provincie Waals-Brabant die bij ons op de 2e plaats staat en bij het onderzoek van Vandersanden en Limère (2004) slechts op de voorlaatste plaats stond. Ook dit verschil kan te wijten zijn aan het gebruik van een constant sample en het feit dat het aantal opgenomen ondernemingen significant verschilt tussen beide onderzoeken.

Tabel 6: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in totale middelen tussen de provincies: alle ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Totale middelen Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Totale middelen Gemiddelde groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Limburg	4,08	20,22	2,69	7,48	5.114
Vlaams-Brabant	3,58	21,22	2,62	7,90	6.547
Oost-Vlaanderen	3,82	20,58	2,57	7,71	10.530
Antwerpen	3,66	21,97	2,50	8,03	14.090
Namen	1,59	20,20	2,49	7,75	1.874
Luxemburg	2,81	20,92	2,44	7,73	2.705
Waals-Brabant	3,36	22,62	2,28	8,19	2.336
West-Vlaanderen	3,20	19,61	2,25	7,46	10.408
Luik	3,40	21,52	2,21	7,69	4.591
Henegouwen	2,12	21,03	2,12	7,68	2.883
Brussel	2,52	22,02	1,60	8,36	7.674
België	3,33	21,09	2,35	7,84	68.757

In tabellen 7 en 8 worden de groeicijfers voor de ondernemingen opgesplitst naar het volledige en het verkorte boekhoudschema. Ook hier kennen de grote ondernemingen een sterkere toename van de groei in totale middelen dan de kleine ondernemingen. Wanneer we de rangschikking van de ondernemingen naar schematype bekijken, zien we dezelfde trend dan bij de groei in omzet verschijnen. Hier is deze indeling voor de kleine ondernemingen praktisch gelijk aan deze van alle ondernemingen samen en verschilt de rangschikking van de grote ondernemingen sterk. De twee grootste verschillen zijn te vinden voor de provincies Limburg en Henegouwen, waarbij Henegouwen een veel grotere groei in totale middelen kent in het volledig schema dan in de verkorte variant. Waals-Brabant kent de hoogste procentuele groei in het volledig schema (6,86%) wat sterk verschilt met het percentage in het verkort schema (2,00%). Dit effect zal zoals bij de groei in omzet niet sterk doorwegen op het totaalpercentage van alle ondernemingen, als gevolg van het beperkte aandeel van de kleine ondernemingen. Deze verschillen in indeling voor de

provincies Limburg, Henegouwen en Waals-Brabant waren ook merkbaar in de studie van Vandersanden en Limère (2004).

Tabel 7: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in totale middelen tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Totale middelen Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Totale middelen Gemiddelde groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Waals-Brabant	9,44	21,53	6,86	8,05	133
Namen	5,23	18,17	4,31	7,81	75
Oost-Vlaanderen	7,15	20,26	4,20	7,89	599
Henegouwen	3,95	23,00	4,02	7,65	176
Vlaams-Brabant	5,39	20,81	3,77	8,23	407
West-Vlaanderen	6,60	18,20	3,70	7,00	653
Antwerpen	7,53	23,22	3,68	8,47	1.111
Limburg	6,17	18,46	3,48	6,76	409
Luxemburg	3,33	22,01	3,20	7,84	156
Luik	4,78	22,79	3,00	7,63	293
Brussel	4,69	22,50	2,80	8,99	835
Bzelië	6,16	21,36	3,64	8,06	4.847

Tabel 8: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in totale middelen tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Totale middelen Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Totale middelen Gemiddelde groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Limburg	3,90	20,36	2,62	7,53	4.705
Vlaams-Brabant	3,46	21,24	2,55	7,87	6.140
Oost-Vlaanderen	3,62	20,59	2,47	7,69	9.931
Namen	1,44	20,27	2,41	7,74	1.799
Antwerpen	3,33	21,83	2,40	7,99	12.979
Luxemburg	2,78	20,86	2,39	7,72	2.549
West-Vlaanderen	2,97	19,68	2,16	7,48	9.755
Luik	3,30	21,43	2,16	7,69	4.298
Waals-Brabant	3,00	22,63	2,00	8,12	2.203
Henegouwen	2,00	20,89	2,00	7,66	2.707
Brussel	2,26	21,95	1,46	8,27	6.839
België	3,11	21,06	2,26	7,81	63.910

II.3.3 Groei in toegevoegde waarde

Vervolgens onderzoeken we de groei in toegevoegde waarde. Tabel 9 geeft de resultaten weer voor het jaar 1997 en voor de gehele onderzoeksperiode van de provincies, gerangschikt naar oplopende volgorde voor de periode 1996-2004. Na filtering blijven er nog 44.832 ondernemingen

over waarvan 2.857 grote en 41.975 kleine. Het aantal opgenomen grote ondernemingen is hier beduidend lager dan bij de twee voorgaande maatstaven.

Opmerkelijk is hier de procentuele waarde voor de provincie Namen (3,65%) voor de gehele onderzoeksperiode, die bij deze indicator op de eerste plaats prijkt. Bij de voorgaande indicatoren bevond deze zich nog in de middenmoot. Wat betreft de provincies met de laagste groeicijfers (Henegouwen, Luik en Brussel), zijn er grote overeenkomsten met de resultaten van de groei in omzet. Ook daar scoorde Brussel beduidend lager dan de andere provincies. In tegenstelling tot de vorige resultaten, is de groei in 1997 in dit geval lager dan deze in de periode 1996-2004. Dit fenomeen komt echter meer tot uiting bij de kleine vennootschappen. Vandersanden en Limère (2004) kwamen tot een soortgelijk resultaat. In deze studie was de gemiddelde groei in toegevoegde waarde groter in de eerste periode en dit fenomeen manifesteerde zich voornamelijk bij de grote ondernemingen.

Tabel 9: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in toegevoegde waarde tussen de provincies: alle ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Toegevoegde waarde Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Toegevoegde waarde Gemiddelde groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Namen	1,61	26,88	3,65	8,33	1.287
Waals-Brabant	2,26	29,18	3,42	8,47	1.375
Luxemburg	2,54	27,01	3,25	8,25	1.907
Limburg	2,67	25,93	3,16	8,01	3.523
Antwerpen	1,45	26,89	2,95	8,51	8.909
West-Vlaanderen	1,03	26,04	2,90	8,22	6.908
Oost-Vlaanderen	1,60	27,36	2,90	8,42	7.069
Vlaams-Brabant	1,06	27,43	2,70	8,35	4.235
Henegouwen	1,92	26,13	2,68	8,24	1.986
Luik	2,57	26,48	2,60	7,98	3.215
Brussel	1,32	27,61	2,03	8,54	4.414
België	1,63	26,90	2,85	8,34	44.832

In de volgende tabellen (10 & 11) worden de groeicijfers voor de ondernemingen opgesplitst naar het volledige en het verkorte boekhoudschema. Ook hier is het groeipercentage van de grote ondernemingen groter dan dat van de kleine, maar dit verschil is niet zo sterk als bij de vorige twee maatstaven. Men kan dit niet veralgemenen voor alle provincies, want voor de provincies Luxemburg, Limburg en Luik geldt deze vaststelling niet. We merken op dat de waarden voor het jaar 1997 in het volledige schema beduidend hoger zijn dan deze voor de periode 1996-2004 en dan deze van de kleine ondernemingen en het totaal van ondernemingen.

Wanneer we de rangschikking van de ondernemingen naar schematype bekijken, zien we eenzelfde trend verschijnen dan bij de vorige groeimaatstaven. De indeling voor de kleine ondernemingen is

hier weer praktisch gelijk aan deze van alle ondernemingen samen, terwijl de rangschikking van de grote ondernemingen sterk verschilt. Dit is voornamelijk het geval voor de provincies Limburg en Brussel, die respectievelijk slechter en beter scoren in het volledige schema. Doordat het aandeel ondernemingen volgens het volledig schema hier nog beperkter is dan bij de vorige maatstaven, zal dit verschijnsel voornamelijk teniet gedaan worden.

Tabel 10: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in toegevoegde waarde tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Toegevoegde waarde Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Toegevoegde waarde Gemiddelde groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Waals-Brabant	7,37	21,88	5,56	7,87	73
Namen	9,72	20,54	4,58	5,62	44
Oost-Vlaanderen	7,09	19,44	4,13	7,43	378
Brussel	4,74	20,78	3,56	7,58	426
Antwerpen	4,08	19,53	3,51	7,09	620
Vlaams-Brabant	3,60	19,99	3,32	6,63	261
West-Vlaanderen	4,10	18,66	3,14	6,62	404
Henegouwen	6,26	23,70	3,11	6,80	113
Luxemburg	4,24	18,48	2,82	6,77	97
Limburg	4,01	15,61	2,61	5,86	269
Luik	5,17	20,45	2,52	7,07	172
België	4,86	19,59	3,41	6,99	2.857

Tabel 11: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in toegevoegde waarde tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Gemiddelde groei toegevoegde waarde 1997 in %	Standaard Afwijking	Gemiddelde groei in toegevoegde waarde 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Antwerpen	1,25	27,35	2,91	8,61	8.289
Brussel	0,96	28,22	1,87	8,62	3.988
Henegouwen	1,66	26,25	2,65	8,32	1.873
Limburg	2,56	26,60	3,21	8,16	3.254
Luik	2,42	26,77	2,61	8,03	3.043
Luxemburg	2,45	27,39	3,28	8,33	1.810
Namen	1,32	27,04	3,62	8,41	1.243
Oost-Vlaanderen	1,29	27,70	2,83	8,47	6.691
Vlaams-Brabant	0,90	27,84	2,65	8,45	3.974
Waals-Brabant	1,97	29,51	3,30	8,49	1.302
West-Vlaanderen	0,84	26,42	2,89	8,31	6.504
België	1,41	27,31	2,81	8,42	41.975

II.3.4 Groei in personeelsbestand

Ten slotte gaan we over tot de resultaten van onze laatste groeimaatstaf, namelijk de groei in personeelsbestand. Hiervan worden de resultaten opgenomen in tabel 12 voor alle Belgische ondernemingen, gerangschikt naar provincie en naar oplopende volgorde voor de periode 1996-2004. Conform met de gemiddelde groei in omzet, blijven er na filtering slechts een beperkt aantal ondernemingen over (26.416), die vervolgens verder werden ingedeeld naar grote (3.795) en kleine ondernemingen (22.621). Bij de overige cases werd geen schematype opgegeven.

Conform met de groei in toegevoegde waarde, is het de provincie Namen (4,27) die op de eerste plaats komt. Voor de periode 1996-2004 bevindt Limburg, die bij de groei in omzet en de groei in totale middelen steeds op de eerste plaats kwam, zich hier pas in de middenmoot. De waarde voor Brussel, die net zoals bij de groei in toegevoegde waarde en totale middelen laatste staat, is beduidend lager dan de andere waarden. Wanneer we een vergelijking maken tussen de waarden van het jaar 1997 met deze van 1996-2004, zien we een groot verschil in het voordeel van 1997.

Wanneer we deze gegevens vergelijken met de studie van Vandersanden en Limère (2004) voor de periode 1996-2002, zien we weer duidelijke verschillen in de rangschikking tussen de provincies. De provincies Namen en Luxemburg, die bij ons respectievelijk op de eerste en tweede plaats staan, bevinden zich in hun studie pas in het midden. Opmerkelijk is ook de provincie West-Vlaanderen, die bij ons op de negende plaats prijkt, en in deze studie op de tweede plaats. Er is wel een gelijke behandeling van Brussel in beide studies. Ook deze verschillen kunnen, zoals voorheen al werd aangehaald, te wijten zijn aan de toepassing van een constant sample en het feit dat het aantal opgenomen bedrijven significant verschilt tussen beide studies.

Tabel 12: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in personeelsbestand tussen de provincies: alle ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Personeelsbestand Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Personeelsbestand Gemiddelde groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Namen	12,34	28,66	4,27	8,18	761
Luxemburg	10,95	28,41	4,05	8,41	1.208
Waals-Brabant	10,46	27,76	4,00	8,43	805
Luik	12,30	27,83	3,98	7,82	2.179
Henegouwen	11,05	26,94	3,77	7,74	1.226
Limburg	10,29	26,38	3,49	7,90	2.251
Vlaams-Brabant	9,95	28,08	3,33	8,14	2.371
Antwerpen	9,26	27,36	3,30	7,99	5.358
West-Vlaanderen	9,71	25,94	3,26	7,63	3.775
Oost-Vlaanderen	10,76	27,71	3,20	8,03	3.737
Brussel	8,83	27,26	2,72	7,99	2.741
België	10,18	27,32	3,40	7,97	26.416

In de onderstaande tabellen (13 en 14) worden de groeicijfers voor de ondernemingen opgesplitst naar het volledige en het verkorte boekhoudschema. In tegenstelling tot de voorbije maatstaven, zijn het hier de kleine ondernemingen die een hogere waarde bevatten. Dit zal er bijgevolg toe leiden dat de resultaten voor alle ondernemingen groter zijn dan deze van de grote ondernemingen, omwille van het beperkt aandeel grote ondernemingen. De enige uitzondering op deze regel is de provincie Waals-Brabant die in het volledige schema voor 1996-2004 (5,40%) een hogere waarde heeft dan in het verkorte schema (3,88%). Deze trend wordt verder gezet wanneer we een vergelijking maken tussen het jaar 1997 en de periode 1996-2004. Ook hier zullen de waarden in het jaar 1997, zowel voor alle ondernemingen als voor de kleine ondernemingen, groter zijn dan deze van de grote ondernemingen.

Wanneer we de rangschikking van de ondernemingen naar schematype bekijken, zien we dezelfde trend verschijnen dan bij de vorige groeimaatstaven. De indeling voor de kleine ondernemingen is hier weer praktisch gelijk aan deze van alle ondernemingen samen, terwijl de rangschikking van de grote ondernemingen sterk verschilt. Verschillen zijn voornamelijk aanwezig in de provincies Waals-Brabant, Namen en Limburg.

Tabel 13: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in personeelsbestand tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Personeelsbestand Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Personeels bestand Gemiddeld e groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Waals-Brabant	9,81	16,38	5,40	7,25	99
Luik	8,84	19,38	3,32	7,01	255
Henegouwen	4,31	14,80	2,92	6,31	131
Vlaams-Brabant	7,70	18,16	2,83	7,37	340
West-Vlaanderen	7,02	16,89	2,82	6,73	478
Oost-Vlaanderen	7,42	19,06	2,79	6,62	481
Namen	6,01	18,35	2,72	6,14	55
Luxemburg	5,93	16,59	2,46	7,30	126
Antwerpen	5,24	19,30	2,39	7,33	905
Limburg	4,69	13,52	2,35	6,82	362
Brussel	5,20	20,74	1,85	7,83	563
België	6,27	18,35	2,62	7,14	3.795

Tabel 14: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in personeelsbestand tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)

Provincie	Personeelsbest and Gemiddelde groei 1997 in %	Standaard Afwijking	Personeelsbestand Gemiddelde groei in 96-04 in %	Standaard afwijking	Aantal ondernemingen
Namen	12,83	29,27	4,39	8,31	706
Luxemburg	11,53	29,43	4,23	8,52	1.082
Luik	12,76	28,74	4,07	7,92	1.924
Henegouwen	11,86	27,93	3,88	7,89	1.095
Waals-Brabant	10,55	29,01	3,80	8,57	706
Limburg	11,36	28,05	3,71	8,08	1.889
Antwerpen	10,08	28,65	3,49	8,11	4.453
Vlaams-Brabant	10,33	29,40	3,42	8,26	2.031
West-Vlaanderen	10,10	26,98	3,33	7,75	3.297
Oost-Vlaanderen	11,25	28,73	3,26	8,22	3.256
Brussel	9,77	28,64	2,94	8,01	2.178
België	10,83	28,50	3,53	8,10	22.621

II.3.5 Conclusies

Uit het voorgaande kunnen we concluderen dat de bekomen resultaten grotendeels overeenstemmen met de conclusies uit het onderzoek van Vandersanden en Limère (2004). Verschillen zijn te wijten aan het gebruik van een constant sample en het verschil in grootte van de steekproef. We zullen achtereenvolgens de conclusies omtrent de provinciale verschillen, de verschillen tussen het jaar 1997 en de onderzoeksperiode 1996-2004 en ten slotte deze tussen de grote en kleine ondernemingen bespreken.

Allereerst merken we de sterke groei op voor de provincies Limburg en Namen. De provincie Limburg prijkt zowel bij de groei in omzet, als bij de groei in totale middelen op de eerste plaats. Voor de twee andere groeimaatstaven, namelijk de groei in toegevoegde waarde en groei in personeelsbestand, beschikt Namen over deze positie. Ook de provincies Vlaams-Brabant, Waals-Brabant, Antwerpen en Luxemburg presteren relatief goed op de verschillende maatstaven. De provincies West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen daarentegen, bevinden zich voornamelijk net onder de middenmoot, waarbij Oost-Vlaanderen voor de gemiddelde groei in totale middelen wel goed scoort. Daartegenover staan de provincies Henegouwen en Luik, die over het algemeen slecht presteren, buiten voor de groei in personeelsbestand waar ze nog relatief goed. Ten slotte merken we op dat Brussel voor alle groeimaatstaven, behalve voor de groei in omzet, het slechtst presteert en dit met een beduidend verschil in groeipercentage.

Wat de periode betreft, kunnen we concluderen dat de groei in 1997 voor zowel de omzet, de totale middelen als het personeelsbestand beduidend hoger is voor de gehele onderzoeksperiode.

Enkel bij de groei in toegevoegde waarde is deze conclusie niet toepasselijk. We zullen verder onderzoeken welke verschillen er zijn opgetreden gedurende de onderzoeksperiode, dewelke een negatieve impact hebben gehad op de groei. Ook zullen we nagaan of dezelfde trend terugkeert bij de beschrijving van de demografische factoren bij de hypothesetoetsing.

Tenslotte zijn er ook opmerkelijke verschillen tussen de groeicijfers voor de grote en kleine ondernemingen. Als gevolg van hun beperkt aantal, zullen de groeicijfers van de grote ondernemingen minder doorwegen op het totaalbeeld van de groei van alle ondernemingen samen. Voor zowel de groei in omzet, de groei in totale middelen als de groei in toegevoegde waarde, zijn de groeipercentages hoger voor de grote ondernemingen.

Deel III: Literatuurstudie

HOOFDSTUK 1: Inleiding

Verschillende auteurs hebben reeds aangetoond dat de link tussen demografie en economische groei niet ver te zoeken is. Zo wezen Limère *et al.* (1999) in hun studie voor alle Vlaamse ondernemingen gedurende de periode 1985-1997, reeds op een positief verband tussen de bevolkingsgroei en de economische groei, een negatieve relatie tussen de densiteit van de bevolking en de ondernemingsgroei en ten slotte op een negatief verband tussen de leeftijdsstructuur en de economische groei. In ditzelfde onderzoek vestigden zij ook de aandacht op de rol die de demografie speelt in het koopgedrag van de consumenten. Zo zullen verschillen in leeftijd, cultuur, inkomen, aard van tewerkstelling, woonplaats, migratie,... het marktgedrag beïnvloeden, hetwelk onrechtstreeks zal doorwegen op de groeimogelijkheden en groeicapaciteiten van de ondernemingen. Om concurrentieel sterk te blijven, is het voor de ondernemingen noodzakelijk om die indicatoren die een positief effect hebben op het consumentengedrag te identificeren en daarop te anticiperen. Zo zal een oudere bevolking andere noden hebben dan een jongere bevolking.

Ook Vuchelen (2005) ontkent deze link tussen de demografie en de economische groei niet. Hij wijst voornamelijk op de impact die de vergrijzing zal hebben op de overheidsuitgaven. Deze problematiek van vergrijzing en ontgroening, en de gevolgen hiervan op het economisch draagvlak, wordt al lange tijd besproken. Deze gaat al terug tot in 1789, toen Malthus wees op de noodzaak aan een aangepast beleid (Malthus, 1789). We moeten wel opmerken dat deze link tussen demografie en economische groei geen eenzijdige relatie is, maar dat er sprake is van een wisselwerking tussen beide factoren (De Groote & Truwant, 2003).

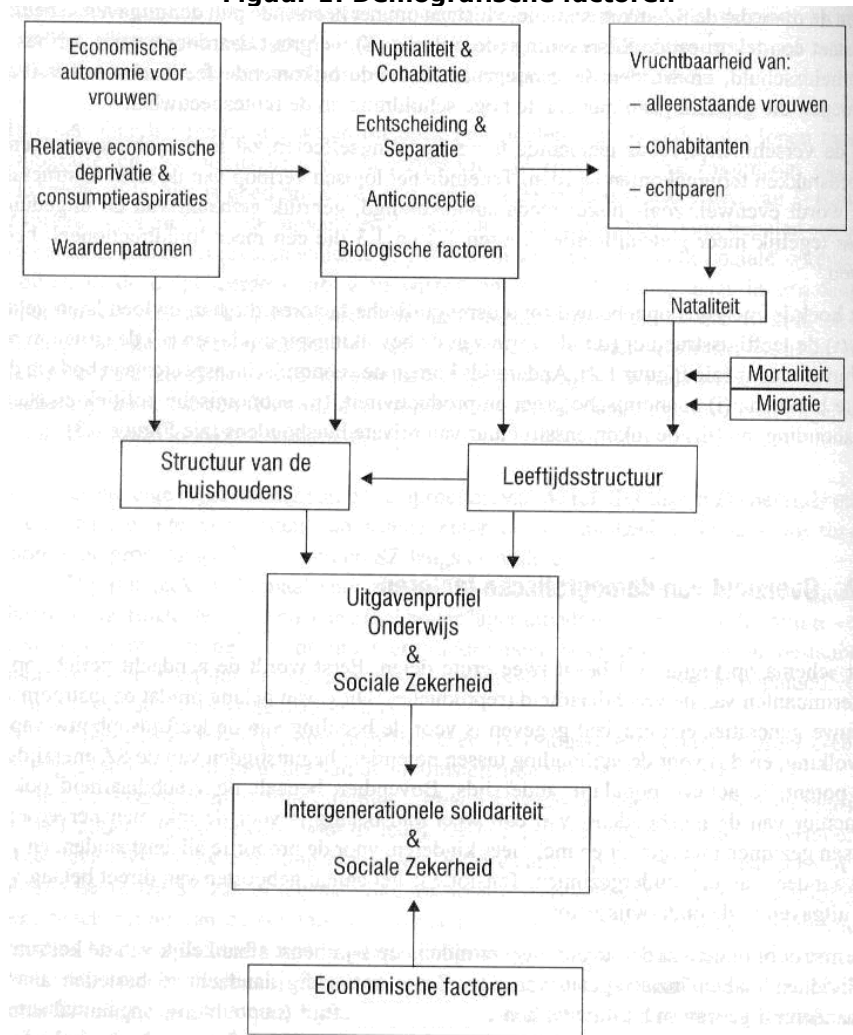
In dit onderdeel gaan we dieper in op de verschillende dimensies en trends in de demografie. We starten met een bondige definitie van het begrip. De Groote en Truwant (2003) definiëren demografie als 'De wetenschap die zich bezighoudt met het onderzoek naar en de (statistische) beschrijving van de ontwikkeling in omvang, samenstelling en ruimtelijke spreiding van bevolkingen en de maatschappelijke oorzaken en gevolgen daarvan.'

Vervolgens zullen we, om een beschrijving van de demografische trends mogelijk te maken, een onderscheid maken tussen de demografische bewegingen (hoofdstuk 2), de bevolkingsstructuur (hoofdstuk 3), de problematiek van vergrijzing en ontgroening (hoofdstuk 4) en ten slotte een uiteenzetting van de regionale demografische verschillen (hoofdstuk 5). In een volgend deel, namelijk de empirische studie, gaan we aan de hand van enkele hypothesen toetsen naar mogelijke

verbanden, en wanneer deze bestaan, naar de sterkte en richting hiervan. Dit wordt ons mogelijk gemaakt door de grote bron van gegevens die beschikbaar worden gesteld door het NIS.

Om dit inleidend hoofdstuk af te sluiten, willen we nog even opmerken dat deze demografische elementen ook onderling sterk gerelateerd kunnen zijn. Lesthaege, Meeusen en Vandewalle (1998) toonden dit aan de hand van onderstaand schema (figuur 1). Zij wijzen in hun onderzoek op de determinanten van vruchtbaarheid, die op haar beurt een invloed zal hebben op de structuur van de huishoudens. Deze laatste zal dan weer een impact hebben op de inkomensverdeling, etc.

Figuur 1: Demografische factoren

HOOFDSTUK 2: Demografische bewegingen

III.2.1 Inleiding

Demografische bewegingen komen tot stand doordat de bevolkingsomvang zal variëren doorheen de tijd. Deze bevolkingsomvang kan men meten door middel van de demografische vergelijking, waarbij men rekening houdt met de nataliteit, de mortaliteit en het migratiesaldo (De Groote & Truwant, 2003). Deze vergelijking wordt door deze auteurs als volgt weergegeven:

$$\mathbf{P(t+1) = P(t) + G(t) - S(t) + I(t) - E(t)}$$

Met: $P(t+1)$ = populatie of bevolking in jaar $t+1$

$P(t)$ = populatie of bevolking in jaar t

$G(t)$ = geboorten in jaar t

$S(t)$ = sterfte in jaar t

$I(t)$ = immigraties (of inwijking) in jaar t

$E(t)$ = emigraties (of uitwijking) in jaar t

We kunnen deze vergelijking in principe opdelen in twee elementen, namelijk de natuurlijke bevolkingsgroei en de aangroei van de bevolking als gevolg van een positief migratiesaldo. Zo zal er een natuurlijke bevolkingsgroei zijn wanneer $G(t) > S(t)$ en spreekt men van een positief migratiesaldo wanneer dat $I(t) > E(t)$. In de andere gevallen heerst er respectievelijk een bevolkingskrimp en een migratieverlies (De Groote & Truwant, 2003).

Ook Serow (1979) wijst op dezelfde vier indicatoren (geboorten, sterfte, immigratie en emigratie) voor het meten van de bevolkingsomvang. Daarnaast wijst hij op het effect dat deze bevolkingsomvang zal hebben op de consumptie. Deze hypothese werd ook al onderzocht door Limère *et al.* (1999). Vervolgens benadrukten zij dat er in regio's met een sterke bevolkingsaangroei meer groeiende ondernemingen aanwezig zijn. Dit zal door ons worden onderzocht op gemeentelijk niveau in het empirisch gedeelte van deze eindverhandeling.

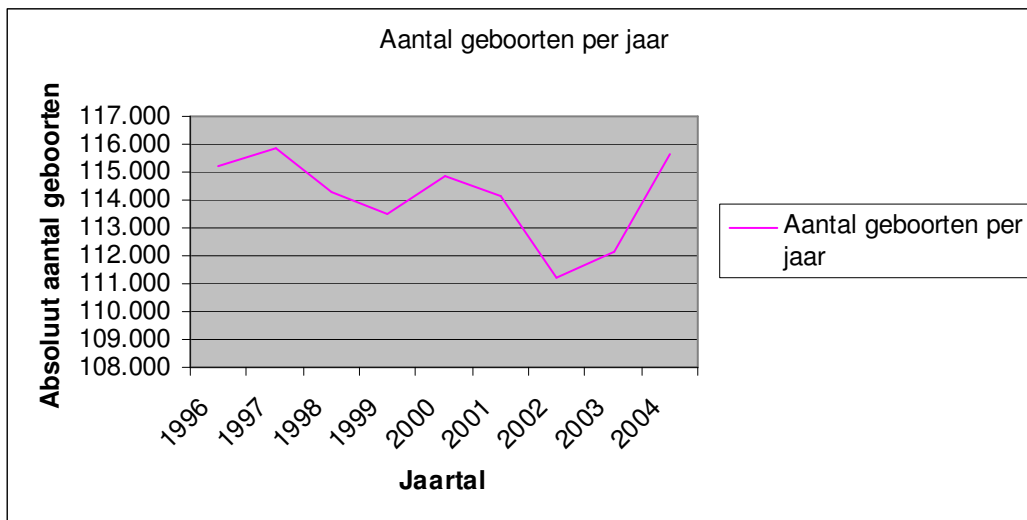
Onder de volgende titels worden de verschillende indicatoren van de bevolkingsomvang in detail besproken. Hiervoor maken we gebruik van de beschikbare literatuur en de statistische gegevens die beschikbaar worden gesteld door het NIS. We sluiten dit hoofdstuk af door dieper in te gaan op de werkelijke bevolkingsevolutie, waarbij we specifieke aandacht besteden aan het verschil in de toestand aan het begin van de onderzoeksperiode met deze over de gehele onderzoeksperiode.

III.2.2 Nataliteit

De nataliteit vormt, samen met de mortaliteit, een essentieel onderdeel voor het bepalen van de natuurlijke aangroei van de bevolking. Deze kan gemeten worden door het aantal geboorten en het bruto-geboortecijfer (BGC). Om dit weer te geven, hebben we enkele tabellen opgesteld op nationaal, gewestelijk en provinciaal niveau, zodanig dat we de evolutie van het aantal geboorten en het BGC gedurende onze onderzoeksperiode kunnen analyseren. Ten slotte ronden we de bespreking van de nataliteit af door middel van een cartografische weergave op gemeentelijk niveau, om een inzicht te verwerven van de geboorte-evolutie.

In tabel 15 wordt de evolutie van het aantal geboorten in België, per gewest en op provinciaal vlak weergegeven voor de periode 1996-2004. Vervolgens worden de gegevens van België uiteengezet in een grafiek, zichtbaar in figuur 2. We merken op dat er een geleidelijke daling heerst van het aantal geboorten voor het gehele grondgebied. Volgens De Grootte en Truwant (2003) is deze te wijten aan een daling van het aantal vrouwen in vruchtbare leeftijd, een daling van het aantal geboorten per vrouw en ten slotte een afname van de reproductieve gezondheid. Naast deze factoren wijzen Van Imhoff en Wissen (2001) ook op verschuivingen in de gemiddelde leeftijd waarop men kinderen krijgt. Doordat deze gemiddelde leeftijd de laatste jaren sterk aan het stijgen is, worden opeenvolgende generaties kinderen over de tijd uitgesmeerd, waardoor uiteindelijk het jaarlijkse aantal geboorten gedrukt wordt.

Figuur 2: Evolutie van het aantal geboorten in België (1996-2004) (Eigen bewerking)

Tabel 15: evolutie van het aantal geboorten in België en haar gewesten en provincies (1996-2004)

Administratieve eenheid	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	115.214	115.864	114.276	113.469	114.883	114.172	111.225	112.149	115.618
Gewesten									
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	12.549	12.751	12.908	13.241	13.626	14.513	13.929	14.668	15.173
Vlaams Gewest	64.168	64.571	63.042	61.906	61.877	60.645	59.725	59.964	62.374
Waals Gewest	38.497	38.542	38.326	38.322	39.380	39.014	37.571	37.517	38.071
Provincies									
Antwerpen	18.230	18.303	18.045	17.786	17.579	17.121	17.144	17.583	18.108
Vlaams-Brabant	10.784	10.769	10.535	10.686	10.562	10.478	10.403	10.425	10.726
Waals-Brabant	3.953	4.027	3.919	3.888	3.939	3.983	3.879	3.858	3.964
West-Vlaanderen	12.174	11.949	11.653	11.220	11.253	10.933	10.636	10.470	10.776
Oost-Vlaanderen	14.984	15.017	14.614	14.358	14.454	14.111	13.738	13.848	14.790
Henegouwen	14.688	14.545	14.407	14.557	15.040	15.065	14.295	14.222	14.488
Luik	11.703	11.417	11.209	11.341	11.581	11.631	11.158	11.051	11.193
Limburg	8.214	8.403	7.998	7.985	8.029	8.002	7.804	7.638	7.974
Luxemburg	3.141	3.060	3.025	3.019	3.366	3.144	3.185	3.182	3.154
Namen	5.238	5.305	5.345	5.188	5.454	5.191	5.054	5.204	5.272

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Tabel 16: Evolutie van het bruto geboortecijfer (BGC in promille) in België en haar gewesten en provincies (1996-2004)

Administratieve eenheid	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	11,34	11,38	11,20	11,10	11,21	11,10	10,76	10,81	11,09
Gewesten									
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	13,22	13,40	13,53	13,84	14,17	14,94	14,14	14,73	15,12
Vlaams Gewest	10,90	10,93	10,65	10,43	10,41	10,17	9,98	9,98	10,34
Waals Gewest	11,60	11,60	11,51	11,49	11,78	11,64	11,17	11,12	11,24
Provincies									
Antwerpen	11,16	11,18	11,01	10,83	10,69	10,38	10,35	10,56	10,82
Vlaams-Brabant	10,76	10,70	10,43	10,55	10,39	10,27	10,15	10,12	10,36
Waals-Brabant	11,62	11,74	11,33	11,15	11,22	11,26	5,21	5,16	10,94
West-Vlaanderen	10,84	10,63	10,35	9,95	9,96	9,67	14,27	14,02	9,48
Oost-Vlaanderen	11,07	11,07	10,76	10,55	10,61	10,34	10,04	10,09	10,74
Henegouwen	11,43	11,33	11,24	11,37	11,75	11,77	11,16	11,09	11,28
Luik	11,54	11,24	11,02	11,13	11,36	11,38	10,89	10,75	10,85
Limburg	10,56	10,75	10,18	10,12	10,13	10,04	9,75	9,50	9,87
Luxemburg	12,98	12,58	12,37	12,27	13,58	12,60	12,67	12,57	12,37
Namen	12,00	12,11	12,15	11,72	12,26	11,62	11,25	11,52	11,60

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Wanneer we een onderscheid maken tussen de gewesten, zien we enkele trends verschijnen. Zo bezit Vlaanderen het grootste aandeel geboorten, maar deze gaan stilaan afnemen doorheen de jaren. Wallonië daarentegen, kent een langzame opleving van het aantal geboorten, gelijklopend met de afname in Vlaanderen. Toch zien we een sterke daling voor de jaren 2002 en 2003 optreden, gevolgd door een heropleving in 2004. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent ten slotte een enorme toename van het aantal geboorten. Dezelfde trends kwamen ook al tot uiting in een onderzoek van Dooghe *et al.* (1975), waaruit we kunnen afleiden dat deze trend van structurele aard is. De grote toename van het aantal geboorten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is volgens De Grootte en Truwant (2003) mogelijk te verklaren door het verschil in verstedelijking. Zij wezen er op dat de allochtonen, die voornamelijk gevestigd zijn in grootsteden, een hogere vruchtbaarheid hebben.

Wanneer we tenslotte de geboorteaantallen tussen de provincies gaan vergelijken, vallen onmiddellijk de lage cijfers voor de provincies Waals-Brabant, Luxemburg, Namen en in mindere mate Limburg op. Dit in tegenstelling tot de provincie Antwerpen, die het grootst aantal geboorten kent. Conform met de daling van het aantal geboorten in het Vlaamse Gewest, merken we ook voor de provincies gelegen in dit gewest een dalende trend op. Vooral voor Antwerpen, West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen is deze daling sterk. De provincies Waals-Brabant, Henegouwen, Luik, Luxemburg en Namen daarentegen, kennen in 2000 en 2001 een sterke opleving, hetgeen ook merkbaar was voor het Waalse Gewest. Over de gehele periode kennen zij een vrij constant tot licht dalend verloop.

Bij het bestuderen van de nataliteit enkel op basis van het aantal geboorten, negeren we de invloed van de bevolkingsomvang. Om deze te neutraliseren, maken we gebruik van het bruto geboortecijfer (BGC). Deze indicator kan men op de volgende wijze berekenen (De Grootte & Truwant, 2003):

$$\text{BGC} = \text{G/P}$$

Met: G: het aantal geboorten van bevolking y tijdens het jaar t

P: de gemiddelde bevolkingsomvang van bevolking y in het jaar t

De bekomen resultaten worden weergegeven in tabel 16, opgesplitst naar gewest en provincie. Wanneer we de verschillen in BGC tussen de gewesten vergelijken, merken we dadelijk op dat het BGC het hoogste is in Brussel, gevolgd door Wallonië en ten slotte door Vlaanderen. Deze trend was ook al zichtbaar bij het aantal geboorten, waar Brussel en Wallonië gekenmerkt werden door een gestadige toename en Vlaanderen met een afname. Op provinciaal niveau zijn het de provincies Luxemburg, Namen en Waals-Brabant, die bij het aantal geboorten het laagste scoorden, die het hoogste BGC hebben. Hieruit blijkt de noodzaak dat men de invloed van de gemiddelde bevolkingsomvang niet mag negeren. De provincie Limburg scoort het slechtste en

deze trend wordt nog verder doorgezet doorheen de jaren. Enkel de provincies Henegouwen, Luxemburg en Namen, en in mindere mate de provincie Waals-Brabant, kennen een heropleving in de jaren 2000 en 2001. Dit fenomeen was reeds zichtbaar bij de evolutie van het exacte aantal geboorten. Dezelfde tendensen zijn ook terug te vinden op de cartografische weergaven van het BGC in bijlage 4. Hier zien we duidelijk de verschillen tussen het Vlaamse en Waalse Gewest en springt de inkleuring voor de Luxemburgse provincie sterk in het oog. Vooral de gemeente Vaux-sur-Sûre kent een zeer hoge waarde, gevolgd door de gemeenten Léglisse, Fauvilliers en Habay. Ook de neergaande evolutie van de provincie Limburg is sterk te merken wanneer we de kaarten aan het begin van de periode met deze over de gehele onderzoeksperiode vergelijken. Ten slotte valt het lage geboortecijfer aan de kustgemeenten ons op.

In tegenstelling tot de nataliteit, die het aantal geborenen weergeeft, wordt er bij het berekenen van de vruchtbaarheid gekeken naar de bevolkingsgroep die effectief zal instaan voor de generatieopvolging, namelijk de vrouwen op vruchtbare leeftijd (De Groote & Truwant, 2003). Deze vruchtbaarheid wordt gemeten door middel van het algemeen vruchtbaarheidscijfer (AVC) en geeft een idee van het gemiddeld aantal kinderen per vrouw in vruchtbare leeftijd en van de intensiteit van de vruchtbaarheid. In de literatuur wordt deze indicator uitgebreid naar een leeftijdsspecifiek en een huwelijksvruchtbaarheidscijfer (Dooghe *et al.*, 1975).

Wanneer men de leeftijdsspecifieke vruchtbaarheidscijfers optelt, bekomt men het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC), hetwelk een indicator is van het vervangingsniveau. Een TVC groter dan 2,1 geeft een groei van de bevolking weer, in het andere geval spreekt men van een krimp. Een getalwaarde van 2,1 is typerend voor België en vertegenwoordigt daarbij 1,1 jongen en 1 meisje, als gevolg van de masculiniteit bij de geboorte (De Groote & Truwant, 2003). Dit zal later in deze eindverhandeling nog verder verduidelijkt worden bij de bespreking van de indicatoren geslacht (III.3.3) en leeftijd (III.3.2) die kenmerkend zijn voor de bevolkingsstructuur.

De waarden van het vervangingsniveau zijn sterk gedaald doorheen de jaren en deze vervangingswaarde van 2,1 voor België wordt niet meer bereikt. In de literatuur vindt men verschillende oorzaken voor deze daling. Zo wijzen Van Imhoff en Van Wissen (2001) op de impact van de moderne anticonceptiemiddelen die vanaf heden algemeen beschikbaar zijn en daarnaast op de sterke verandering in de maatschappelijke positie van de vrouw. Doordat het opleidingsniveau van vrouwen begon te stijgen, steeg tegelijkertijd het percentage vrouwen met een hogere opleiding, wat uiteindelijk heeft geleid tot een exponentiële stijging van de arbeidsparticipatie van de vrouwen. Ook verwees De Groote in één van zijn colleges aan de Universiteit Hasselt naar een rapport uit 2003 van de British Medical Association, dat erop wijst dat 'de tieners van vandaag zullen uitgroeien tot de onvruchtbaarste generatie ooit, als gevolg van het toenemende drink- en rookgedrag, drugsgebruik en hun riskante levensstijl inzake voeding, kleding en vrijen.' De gevolgen van deze lage vruchtbaarheid zullen op de korte termijn nog

gunstige gevolgen hebben, maar op lange termijn zullen we geconfronteerd worden met een chronisch tekort aan arbeidskrachten (Serow, 1979). Deze problematiek zal nog uitgebreid behandeld worden doorheen de volgende hoofdstukken.

III.2.3 Mortaliteit

De mortaliteit vormt, naast de nataliteit, de tweede indicator voor het berekenen van de natuurlijke aangroei. Deze verschilt in een bevolking sterk naar leeftijd en geslacht (De Groote, 2004). Zo zal het leeftijds specifiek sterftecijfer voor de oudere leeftijdsklassen een hogere waarde aangeven dan voor de jongere equivalenten. In diezelfde studie toonde De Groote (2004) ook aan dat er in de oudere leeftijdsklassen meer vrouwen dan mannen vertegenwoordigd zijn. Hiertegenover staat dat hun morbiditeit, namelijk het leven in een slechte gezondheid of ziekte, hoger is. De morbiditeit zal nader besproken worden onder de variabele gezondheid (III.3.8).

Om de evolutie van de mortaliteit weer te geven, baseren we ons op de waarden van het bruto sterftecijfer (BSC), die gepubliceerd worden door de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, de opvolger van het NIS. Het BSC geeft het aantal sterfgevallen weer die tijdens een jaar in de populatie voorkomen, waarbij het effect van de bevolkingsomvang wordt geneutraliseerd (De Groote, 2004). Om een onderscheid te maken tussen de verschillende gewesten en provincies, werden ook hiervoor aparte gegevens opgenomen voor de periode 1996-2004, dewelke te vinden zijn in tabel 17.

Wanneer we de tabel analyseren, merken we op dat het bruto sterftecijfer in België een licht stijgende trend vertoont. Verwacht wordt dat deze tendens zich nog verder zal doorzetten als gevolg van de vergrijzing, waardoor het bruto sterftecijfer sterk zal gaan toenemen (De Groote & Truwant, 2003). Vervolgens ligt het BSC hoger in Brussel en Wallonië dan in Vlaanderen. Zoals hierboven al werd besproken, is er ook een positief verband tussen de BSC en de verstedelijkingsgraad. Dit kan deels aan de basis liggen van het hogere BSC in Brussel. Dit verschil tussen de gewesten is ook zichtbaar in de cartografische weergave in bijlage 4, waarbij de hogere waarden voor Brussel en Wallonië zich sterk aflijnen ten opzichte van Vlaanderen. Ook de concentratie in de steden is frappant.

Vervolgens analyseren we de verschillen tussen de provincies, waarbij ons meteen het opmerkelijk laag cijfer voor Limburg opvalt. Dit is visueel zichtbaar door de lichte inkleuring in de desbetreffende kaart in bijlage 4. Deze tendens uit zich het sterkst voor de meest noordelijk gesitueerde gemeenten, zoals Hechtel-Eksel, Meeuwen-Gruitrode en Opglabbeek. De provincie Limburg had ook voor het BGC de laagste score, wat wijst op een stabiele bevolking.

Tabel 17: Evolutie van het bruto sterftcijfer (in promille) in België en haar gewesten en provincies(1996-2002)

Administratieve eenheid	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	10,25	10,20	10,25	10,26	10,23	10,06	10,22	10,32	9,78
Gewesten									
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	11,02	11,02	10,88	11,03	10,62	10,48	10,45	10,38	9,81
Vlaams Gewest	9,64	9,57	9,64	9,68	9,67	9,48	9,68	9,81	9,32
WaaIs Gewest	11,13	11,06	11,15	11,07	11,12	10,96	11,13	11,20	10,60
Provincies									
Antwerpen	9,73	9,72	9,92	9,87	9,93	9,59	9,89	9,96	9,47
Vlaams-Brabant	9,24	9,33	9,36	9,51	9,39	9,23	9,30	9,53	9,07
WaaIs-Brabant	9,26	8,88	9,28	8,88	8,98	8,80	4,33	4,37	8,66
West-Vlaanderen	10,54	10,09	10,06	10,16	10,12	10,04	15,70	15,73	9,84
Oost-Vlaanderen	10,44	10,49	10,38	10,37	10,29	10,14	10,20	10,28	9,87
Henegouwen	11,81	11,93	11,85	11,85	11,99	11,73	11,91	12,05	11,38
Luik	11,18	10,94	11,16	11,18	11,16	11,06	11,25	11,40	10,58
Limburg	7,24	7,27	7,54	7,59	7,77	7,64	7,94	8,27	7,67
Luxemburg	10,79	10,58	10,86	10,44	10,07	10,13	9,98	10,04	9,76
Namen	10,64	10,79	10,72	10,65	10,82	10,71	10,90	10,66	10,43

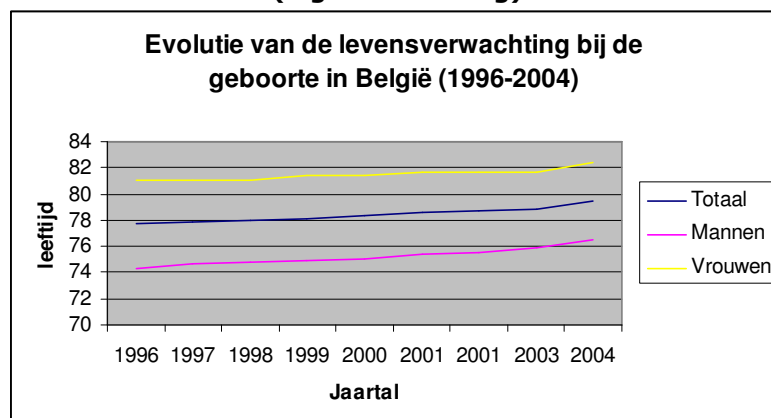
Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De hoogste waarden zijn voornamelijk voor de zuidelijke gemeenten van het Belgisch grondgebied. Uit deze provinciale verschillenanalyse kunnen we ook afleiden dat de provincies gelegen in het Waalse Gewest beduidend hoger scoren dan deze in het Vlaamse Gewest. Wanneer we ten slotte deze gegevens vergelijken met deze van het bruto-geboortecijfer (tabel 16), valt het ons op dat dit laatste voor alle administratieve eenheden hogere waarden bevat dan het bruto-sterftcijfer, hetgeen een indicatie is van een toenemende de natuurlijke bevolking.

Een andere veelgebruikte maatstaf voor het meten van de mortaliteit is de levensverwachting. Deze meet de gemiddelde leeftijd waarop personen van een bepaalde generatie van nieuwgeborenen zullen sterven, indien ze blootgesteld worden aan de mortaliteit van de betrokken bevolking op de verschillende leeftijden. Ook voor deze maatstaf hebben we een tabel opgesteld die de evolutie weergeeft voor België en haar gewesten. Helaas konden we voor deze maatstaf niet over gegevens op provinciaal en gemeentelijk niveau beschikken. Zoals we kunnen zien in tabel 18, stijgt de levensverwachting in België gedurende de gehele onderzoeksperiode. Deze trend geldt eveneens voor alle gewesten, waarbij het Vlaamse Gewest de hoogste levensverwachting kent in tegenstelling tot het Waalse Gewest, die de laagste waarden vertoont. De Groote en Truwant (2003) wezen op het feit dat de levensverwachting in België niet ver van de hoogste waarden op wereldniveau verwijderd zijn (77 jaar voor mannen in Japan en IJsland en 83 jaar voor Vrouwen in Japan). Deze conclusies sluiten sterk aan met deze van het BSC, waaruit we een negatief verband tussen beide maatstaven kunnen afleiden.

Een andere tendens die duidelijk blijkt uit voorgaande tabel (tabel 18), is het onderscheid in levensverwachting naar geslacht. Voor het hele rijk, en ook voor alle gewesten, ligt de levensverwachting beduidend hoger in het voordeel van de vrouwen. Deze evolutie wordt grafisch weergegeven in figuur 3.

Figuur 3: Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte in België (1996-2004)
(Eigen bewerking)

Tabel 18: Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte, in jaren - België en de gewesten (1996-2004)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2001	2001	2003	2004
België										
Mannen en vrouwen	77,71	77,91	77,99	78,16	78,29	78,59	78,67	78,82	78,82	79,47
Mannen	74,34	74,65	74,81	74,87	75,08	75,42	75,58	75,85	75,85	76,47
Vrouwen	81,01	81,08	81,08	81,38	81,42	81,67	81,69	81,69	81,69	82,36
Vershil mannen en vrouwen	6,67	6,43	6,27	6,51	6,34	6,25	6,11	5,84	5,84	5,89
Brussels hoofdstedelijk Gewest										
Mannen en vrouwen	77,90	77,99	78,06	78,11	78,44	78,53	78,56	78,61	78,61	79,37
Mannen	74,40	74,34	74,75	74,50	75,12	75,34	75,31	75,75	75,75	76,29
Vrouwen	80,99	81,28	80,96	81,41	81,39	81,36	81,50	81,12	81,12	82,10
Vershil mannen en vrouwen	6,59	6,94	6,21	6,91	6,27	6,02	6,19	5,37	5,37	5,81
Vlaams Gewest										
Mannen en vrouwen	78,41	78,69	78,71	78,86	78,99	79,39	79,45	79,65	79,65	80,27
Mannen	75,24	75,62	75,76	75,86	76,01	76,44	76,60	76,92	76,92	77,57
Vrouwen	81,56	81,73	81,62	81,83	81,93	82,30	82,26	82,32	82,32	82,89
Vershil mannen en vrouwen	6,32	6,11	5,86	5,97	5,92	5,86	5,66	5,40	5,40	5,32
Waaals Gewest										
Mannen en vrouwen	76,42	76,51	76,70	76,93	77,00	77,17	77,31	77,39	77,39	78,04
Mannen	72,71	73,03	73,15	73,21	73,41	73,61	73,81	73,96	73,96	74,52
Vrouwen	80,07	79,89	80,16	80,60	80,53	80,66	80,75	80,76	80,76	81,48
Vershil mannen en vrouwen	7,36	6,86	7,01	7,39	7,12	7,05	6,94	6,80	6,80	6,96

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Tenslotte gaan we nog kort in op de voornaamste doodsoorzaken en de factoren die de mortaliteit beïnvloeden. De top 5 van doodsoorzaken in 1996 zijn volgens het NIS: Ziekten van de bloedsomlooporganen (28,34% van het totale aantal sterfgevallen); kwaadaardige nieuwvormingen/kanker (26,64%); ziekten van de ademhalingsorganen (10,32%); vasculaire letsels van het centraal zenuwstelsel (9,19) en ten slotte ongevallen, zelfmoorden en doodslagen (6,04%). Naast deze doodsoorzaken zijn er ook tal van factoren, die samen de mortaliteit beïnvloeden (De Groote & Truwant, 2003) : biologische en genetische, socio-economische, levensmilieu, levenspeil, industrialisatie, gedragselementen, voeding en huisvesting, medische zorgen en preventieve geneeskunde en ten slotte het onderwijsniveau. Vele van deze factoren worden onder hoofdstuk 3 van dit deel nog verder besproken. In het empirisch gedeelte van deze studie, zullen we echter rekening moeten houden met de onderlinge verwevenheid van de verschillende factoren. Daarom maken we gebruik van enkele multivariate methodes.

III.2.4 Ruimtelijke mobiliteit

Als laatste onderdeel van de demografische vergelijking, berekenen we het migratiesaldo, hetgeen positief is wanneer het aantal immigranten het aantal emigranten overtreft. Voor het begrip migratie bestaan er tal van definities. De Groote en Truwant (2003) sloten aan bij de definitie van M. Poulain, namelijk dat 'migratie de verandering van de gebruikelijke verblijfplaats is.' Zo behoort zowel de interne als de externe migratie tot deze definitie. Onder interne migratie verstaan we de verandering van woonplaats tussen twee gemeenten in eenzelfde land en onder externe migratie bedoelen we de internationale of intercontinentale veranderingen (De Groote & Truwant, 2003). Dit onderscheid is van belang voor het bepalen van de aangroei van de bevolking. Zo zal enkel de externe migratie daarop van invloed zijn (De Groote, 2004). Omdat we hier enkel de impact op de bevolkingsevolutie willen meten, gaan we enkel dieper in op de externe migratie.

We starten met de beschrijving van de buitenlandse migraties in België en haar gewesten en provincies. In tabel 19 merken we op dat het migratiesaldo tijdens de periode 1996-2004 enorm is toegenomen voor België. Dit omdat het aantal immigranten in sterkere mate toenam dan het aantal emigranten. In 2004 (33.341) was het migratiesaldo meer dan verdubbeld ten opzichte van 1996 (12.714). Op gewestelijk niveau zien we opmerkelijke verschillen. Zo is het migratiesaldo voor het Vlaams Gewest beduidend hoger dan dat van haar Waalse en Brusselse tegenhangers. Deze laatste vertoonden zelfs negatieve waarden aan het begin van de periode. Voor alle drie de gewesten merken we een sterke toename doorheen de jaren, met een sterke opflakking voor de jaren 2001 en 2002, gevolgd door een afname in aantal.

Tabel 19: Evolutie van de buitenlandse migraties in België en haar gewesten en provincies (1996-2004)

Administratieve eenheid	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	12.714	6.041	6.740	17.527	14.068	35.149	37.897	32.661	33.341
Gewesten									
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	-1.242	-1.690	-3.302	2.339	1.099	8.959	8.526	2.411	397
Vlaams Gewest	10.069	4.840	6.968	9.301	8.120	16.407	20.396	18.303	20.104
Waals Gewest	3.887	2.891	3.074	5.887	4.849	9.783	8.975	11.947	12.840
Provincies									
Antwerpen	1.925	-421	705	1.827	222	5.645	7.910	6.204	5.555
Vlaams-Brabant	3.676	1.714	2.423	2.183	2.663	3.373	4.007	3.270	4.383
Waals-Brabant	1.691	2.037	2.007	1.728	1.424	2.257	2.023	2.110	2.168
West-Vlaanderen	545	620	1.313	1.930	1.530	2.684	2.599	3.034	2.956
Oost-Vlaanderen	1.991	1.906	1.345	1.805	1.908	2.797	3.470	3.621	4.928
Henegouwen	7	-1.137	-1.880	-466	510	1.249	1.561	2.596	3.311
Luik	629	607	504	1.234	358	3.744	1.885	4.167	3.759
Limburg	1.932	1.021	1.182	1.556	1.797	1.908	2.410	2.174	2.282
Luxemburg	567	584	847	1.155	1.070	1.010	1.124	1.031	1.183
Namen	993	800	1.596	2.236	1.487	1.523	2.382	2.043	2.419

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Wanneer we de verschillende waarden voor de provincies gaan vergelijken, bekomen we soortgelijke resultaten. Ook hier merken we op dat de provincies gelegen in het Waalse Gewest een beduidend lager saldo vertonen. Opvallend is de evolutie van de provincie Henegouwen, die tot 1999 nog een negatief saldo vertoonde, maar sindsdien toch ook een positief saldo aangeeft. Conform met de vorige resultaten, zien we voor alle provincies een sterke toename, met een grote opflakking in de jaren 2001 en 2002. De verklaringen en oorzaken van migratie, zowel op nationaal, gewestelijk als provinciaal niveau, zullen verder in dit onderdeel besproken worden. Ten slotte worden de conclusies ook op gemeentelijk niveau bevestigd. Voor een gedetailleerde kaart hieromtrent, verwijzen we u graag naar bijlage 4.

We kunnen deze evolutie van de buitenlandse migraties vergelijken met de totale bevolking in diezelfde periode, om het procentueel aandeel van de vreemdelingen ten opzichte van de totale bevolking te berekenen. Deze gegevens zijn zichtbaar in tabel 20. Hier zien we een gestadige afname in het procentueel aandeel. Dit kan het gevolg zijn van een verhoogd aantal naturalisaties als gevolg van de 'snel Belg wet'. De stijging vanaf 2003 kan dan weer te wijten zijn aan de toetreding van nieuwe EU-lidstaten.

Tabel 20: Evolutie van het aantal vreemdelingen in België (1996-2004)

Jaar	Aantal	% Aandeel t.o.v totale bevolking
1996	911.921	8,97
1997	903.120	8,86
1998	891.980	8,73
1999	897.110	8,76
2000	861.685	8,40
2001	846.734	8,21
2002	850.077	8,21
2003	860.287	8,27
2004	870.862	8,34

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Vervolgens onderzoeken we de verdeling naar herkomst of nationaliteitsland. Zo zien we dat de tien landen opgenomen in tabel 21 samen 69,09% van de herkomst verklaren. Vreemdelingen afkomstig uit Italië, Frankrijk, Nederland en Marokko samen tellen al praktisch 50% van het totaal aantal vreemdelingen. Het grote aandeel van Italianen in ons land (17,53%) is te verklaren vanuit de mijngeschiedenis, waarbij er extra werkkrachten nodig waren. Hieraan kwam een einde na de mijnramp in Marcinelle, waarna men de focus van de rekrutering verlegde naar Spanjaarden (4,31%) en Grieken (Morelli, 1992). Later, in de periode 1962-1967, werd er voornamelijk aangeworven in Marokko en Turkije (De Groot & Truwant, 2003). Tenslotte merken we ook een grote herkomst van vreemdelingen op uit onze buurlanden: Frankrijk (12,27%) en Nederland (11,29%).

Tabel 21: Vreemdelingen in België naar herkomst of nationaliteit : 2006

	Aantal	Procentueel Aandeel	Gecumuleerd % aandeel
Italië	175.912	17,53%	17,53%
Frankrijk	123.076	12,27%	29,80%
Nederland	113.320	11,29%	41,09%
Marokko	81.339	8,11%	49,20%
Spanje	43.254	4,31%	53,51%
Turkije	42.733	4,26%	57,76%
Duitsland (Bondsrep.)	37.838	3,77%	61,54%
Portugal	28.506	2,84%	64,38%
Groot-Brittannië	26.249	2,62%	66,99%
Congo (Dem. Rep.)	21.066	2,10%	69,09%

Bron: http://www.dofi.fgov.be/nl/statistieken/Stat_ETR_nl.htm

We sluiten dit deel af door na te gaan in welke provincies het grootste aantal vreemdelingen gevestigd zijn. Deze resultaten kan u in tabel 22 terugvinden voor het jaar 2006. Vooral het procentueel aandeel vreemdelingen in Brussel springt direct in het oog. Vervolgens tellen de provincies Henegouwen, Antwerpen en Luik ook een significant aandeel van het totaal aantal vreemdelingen. Opvallend is het grote verschil in percentages tussen de provincies. De Groote en Truwant (2003) gaven enkele factoren weer die van invloed kunnen zijn op de ruimtelijke concentraties van de vreemdelingen. Zo zullen er meer vreemdelingen aanwezig zijn in grensgebieden (vandaar ook het grote aandeel Fransen (12,27%) en Nederlanders (11,29%) , grootsteden, voormalige mijnstreken en universiteitssteden. Redenen hiervoor zijn volgens hen: fiscaal van aard, het belang van de woonomgeving en woonruimte en ten slotte de aanwezigheid van werkgelegenheid.

Tabel 22: Verdeling van het aantal vreemdelingen over de provincies : 2006

	Aantal	Procentueel aantal
Brussel	307.040	30,60%
Henegouwen	149.054	14,85%
Antwerpen	135.294	13,48%
Luik	117.595	11,72%
Vlaams-Brabant	73.220	7,30%
Limburg	71.768	7,15%
Oost-Vlaanderen	49.645	4,95%
Waals-Brabant	32.385	3,23%
West-Vlaanderen	30.365	3,03%
Namen	21.867	2,18%
Luxemburg	15.204	1,52%
Totaal	1.003.437	100%

Bron: http://www.dofi.fgov.be/nl/statistieken/Stat_ETR_nl.htm

III.2.5 Bevolkingsevolutie

In dit laatste onderdeel bestuderen we de evolutie van de bevolkingsgroei in België, haar gewesten en haar provincies voor de periode 1996-2004. De bevolkingsgroei kan worden gemeten door

middel van de demografische vergelijking, die reeds onder punt II.2.1 werd toegelicht. In tabel 23 worden voor de gehele onderzoeksperiode zowel het natuurlijk aangroecijfer, het migratiesaldo als de totale evolutie van de bevolking weergegeven voor België en haar drie gewesten.

We merken op dat er voor het gehele rijk een stijgende trend optreedt. Deze is vooral te wijten aan de sterke toename in het migratiesaldo sinds 2001 als gevolg van een exponentiële toename van immigranten. Wanneer we de gewesten vergelijken, valt ons op dat de bevolkingsgroei in Vlaanderen veel groter is dan deze in de andere gewesten. Toch neemt deze doorheen de jaren niet zo sterk toe dan de groei voor het gehele rijk. Dit is voornamelijk te wijten aan een sterke daling van het natuurlijk aangroecijfer in dit gewest. Wallonië daarentegen kent wel nog een sterke groei. Ook dit gewest kende in de periode 2002-2004 een sterke daling van het natuurlijk aangroecijfer, met zelfs een negatieve waarde voor 2003. Toch wordt dit grotendeels teniet gedaan door de sterke toename van het migratiesaldo. Tenslotte kent het Brussel Hoofdstedelijk Gewest een jaarlijkse toename van de bevolkingsgroei, die zowel door het natuurlijk aangroecijfer als door het migratiesaldo wordt ondersteund. Voorgaande conclusies kunnen we doortrekken op gemeentelijk vlak, door middel van de cartografische voorstelling opgenomen in bijlage 4. Hier zien we voor het jaar 1996 dat Vlaanderen een beduidend grotere bevolkingsgroei kent dan haar Waalse en Brusselse tegenhangers, maar dat deze tendens zich omdraait voor de gehele onderzoeksperiode. Vlaanderen behoudt nog steeds haar sterke positie, maar de verschillen met het Waalse Gewest zijn minder frappant als gevolg van de grote inhaalbeweging van het Waalse Gewest. Opvallend is ook de zeer lage bevolkingsgroei voor de provincies West-Vlaanderen, Henegouwen en Luik. In 1996 waren Jalhay en Somme Leuze de sterkst groeiende gemeenten en over de gehele onderzoeksperiode 1996-2004 zijn dit Somme Leuze, Léglise, Aarlen, St Léger en Froid Chapelle.

Tenslotte weergeeft tabel 24 nog een overzicht van de bevolkingsgroei voor de verschillende provincies. Omwille van de omvangrijkheid, hebben we deze niet opgesplitst naar het natuurlijk aangroecijfer en het migratiesaldo, daar deze gegevens reeds in de voorgaande ondertitels werden besproken. Opvallend is de krimp voor de provincie Henegouwen voor de periode 1996-1999, gevolgd door een stijgende groei. Voor de andere provincies zien we een stijgende trend optreden en we merken meteen de hogere waarden op voor de provincies gelegen in het Vlaamse Gewest. Ook de inhaalbeweging van de Waalse provincies is zichtbaar in deze tabel.

We sluiten dit hoofdstuk af met een korte prognose voor de toekomst. Volgens De Groote (2004) zal de Belgische bevolking nog groeien tot 2040. Nadien zal er een keerpunt komen, doordat het positief migratiesaldo het negatief nationaal natuurlijk saldo niet meer zal kunnen compenseren. Pelfrene (2005) verwacht voor de drie gewesten een bevolkingstoename van respectievelijk 15% en 13% voor Brussel en Wallonië. Voor Vlaanderen voorspelt hij een lagere bevolkingstoename van ongeveer 4% tot 2030 en nadien een lichte daling van ongeveer 2%.

Tabel 23: Evolutie van de bevolkingsgroei in België en haar gewesten (1996-2004)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	23.788	18.103	16.433	26.092	24.048	45.874	43.480	37.771	47.013
Natuurlijke aangroei	11.074	12.062	9.693	8.565	9.980	10.725	5.583	5.110	13.672
Levendgeborenen	115.214	115.864	114.276	113.469	114.883	114.172	111.225	112.149	115.618
Overledenen	104.140	103.802	104.583	104.904	104.903	103.447	105.642	107.039	101.946
Migratiesaldo	12.714	6.041	6.740	17.527	14.068	35.149	37.897	32.661	33.341
Vlaanderen	17.476	12.865	12.935	13.796	12.495	20.531	22.196	19.357	26.279
Natuurlijke aangroei	7.407	8.025	5.967	4.495	4.375	4.124	1.800	1.054	6.175
Levendgeborenen	64.168	64.571	63.042	61.906	61.877	60.645	59.725	59.964	62.374
Overledenen	56.761	56.546	57.075	57.411	57.502	56.521	57.925	58.910	56.199
Migratiesaldo	10.069	4.840	6.968	9.301	8.120	16.407	20.396	18.303	20.104
Wallonië	5.465	4.664	4.273	7.269	7.041	12.047	9.123	11.678	15.010
Natuurlijke aangroei	1.578	1.773	1.199	1.382	2.192	2.264	148	-269	2.170
Levendgeborenen	38.497	38.542	38.326	38.322	39.380	39.014	37.571	37.517	38.071
Overledenen	36.919	36.769	37.127	36.940	37.188	36.750	37.423	37.786	35.901
Migratiesaldo	3.887	2.891	3.074	5.887	4.849	9.783	8.975	11.947	12.840
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	847	574	-775	5.027	4.512	13.296	12.161	6.736	5.724
Natuurlijke aangroei	2.089	2.264	2.527	2.688	3.413	4.337	3.635	4.325	5.327
Levendgeborenen	12.549	12.751	12.908	13.241	13.626	14.513	13.929	14.668	15.173
Overledenen	10.460	10.487	10.381	10.553	10.213	10.176	10.294	10.343	9.846
Migratiesaldo	-1.242	-1.690	-3.302	2.339	1.099	8.959	8.526	2.411	397

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Tabel 24: Evolutie van de bevolkingsgroei in de Belgische provincies (1996-2004)

Administratieve eenheid	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Antwerpen	4.261	1.980	2.487	3.394	1.460	6.957	8.672	7.196	7.813
Vlaams-Brabant	5.198	3.099	3.505	3.235	3.678	4.430	4.877	3.885	5.725
Waals-Brabant	2.493	3.019	2.715	2.520	2.211	3.127	2.681	2.705	2.996
West-Vlaanderen	880	1.218	1.640	1.695	1.348	2.256	1.533	1.754	2.545
Oost-Vlaanderen	2.841	2.700	1.850	2.053	2.341	3.064	3.255	3.363	3.134
Henegouwen	-475	-1.903	-2.664	-1.078	202	1.296	589	1.369	3.180
Luik	989	909	359	1.181	559	1.066	1.512	3.501	4.033
Limburg	4.514	3.738	3.256	3.548	3.668	3.824	3.859	3.159	4.062
Luxemburg	1.097	1.072	1.218	1.605	1.942	1.627	1.801	1.672	1.847
Namen	1.587	1.379	2.224	2.712	2.127	1.931	2.540	2.431	2.954

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

HOOFDSTUK 3: Bevolkingsstructuur

III.3.1 Inleiding

Naast het bestuderen van de bevolkingsomvang, moeten we ook aandacht besteden aan de structuur van de bevolking. Het is volgens De Groote en Truwant (2003) perfect mogelijk dat twee populaties eenzelfde natuurlijke aangroei en migratiesaldo hebben, maar toch een verschillende bevolkingsgroei kennen. Dit verschil is dan te wijten aan de bevolkingsstructuur. De variabelen die wij gaan bestuderen in dit onderzoek zijn de volgende: leeftijd (III.3.2); geslacht (III.3.3); opleidingsniveau (III.3.4); burgerlijke staat en huishoudenvorm (III.3.5); leefomgeving (III.3.6); inkomen (III.3.7) en ten slotte de gezondheid (III.3.8). Deze factoren werden ook door De Groote en Truwant (2003) als de meest significante variabelen voor bevolkingsstructuur geïdentificeerd.

In het empirisch gedeelte van dit onderzoek (Deel IV) zullen we nagaan of er een relatie bestaat tussen deze factoren en de ondernemingsgroei. Ook moet er gekeken worden naar de onderlinge verwevenheid van de variabelen.

III.3.2 Leeftijd

In dit onderdeel starten we met een omschrijving van de algemene leeftijdsstructuur van de bevolking. Vervolgens bestuderen we de impact op de arbeidsmarkt en op het consumptiegedrag. Als gevolg van de verwevenheid van deze factor met de indicator geslacht, hebben we enkele gemeenschappelijke tabellen en figuren opgesteld. Deze zijn terug te vinden in bijlage 1, voor de gegevens op nationaal en gewestelijk niveau, en in bijlage 2 voor de bevolkingspiramides op provinciaal niveau. Voor de gegevens op gemeentelijk niveau maken we gebruik van cartografie, zodat onderlinge verschillen aan de oppervlakte komen.

Een eerste methode om de leeftijdsamenstelling van een bevolking te meten, is door middel van een onderverdeling naar een aantal leeftijdsklassen. In deze studie hebben we geopteerd voor de volgende klassen: jonger dan 1 jaar, 1-14jaar, 15-24 jaar, 25-44 jaar, 45-64 jaar, 65-84 jaar en de groep van 85+. De gegevens voor deze klassen hebben we opgesplitst naar de gewesten en zijn terug te vinden in bijlage 1. We merken op dat het grootste gedeelte van de bevolking zich in de categorie 25-44 jaar bevindt, maar deze kent een dalend verloop doorheen de jaren. Ook de andere leeftijdscategorieën beneden de 25 jaar vertonen deze dalende tendens. In tegenstelling tot de jongere klassen, kennen de oudere leeftijdsklassen (45-64, 65-84 en 85+) een toename doorheen de onderzoeksperiode. Dit is typerend voor een verouderde bevolking. Wanneer we dieper ingaan op de leeftijdsverdeling binnen de gewesten, zien we dezelfde trend verschijnen in

Vlaanderen en in mindere mate ook voor Wallonië. In deze laatste is er nog een lichte toename binnen de jongste categorieën (<1jaar en 1-14 jaar). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest daarentegen, heeft een totaal ander verloop. Hier kent de populatie op hogere leeftijd een dalende trend en neemt het aantal personen binnen de jongere leeftijdsklassen nog steeds toe in aantal. Dit is te wijten aan het groot aantal immigranten van jong actieven en het hogere kinderaantal bij de allochtonen, besluiten die reeds onder punt III.2.4 werden aangehaald. We hebben voor deze methode de resultaten niet opgesplitst op provinciaal niveau, omwille van de omvangrijkheid. De bespreking op provinciaal niveau wordt wel voor de bevolkingspiramides en voor de gemiddelde leeftijd gemaakt.

Dooghe (1975) wijst op enkele omstandigheden die de leeftijdsstructuur doorheen de tijd hebben beïnvloed. Allereerst hebben de oorlogsomstandigheden (WOI en WOII) hun sporen achtergelaten. Tijdens deze periode waren er een verhoogd aantal scheidingen en uitgestelde huwelijken, die een sterke geboortedaling tot gevolg hadden. De periode na de oorlog, 1946-1965, stond dan weer bekend om haar enorme nataliteit, ook wel eens de babyboomers genoemd. Daarnaast liet de economische recessie in de jaren dertig een zichtbare invloed achter op de bevolkingsstructuur.

Een tweede methode om de evolutie van de leeftijdssamenstelling te beschrijven, is door middel van een overzicht omtrent de gemiddelde leeftijd van de bevolking (tabel 25, wordt verderop opgenomen in deze eindverhandeling). Deze kende in België tussen 1981 en 2007 een toename van 36,90 naar 40,10 jaar. Wanneer we naar de gewesten kijken, zien we een soortgelijke toename voor Vlaanderen en Wallonië. Enkel het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kende tijdens deze periode een afname. Diezelfde trend was bij de eerste methode ook van toepassing. Bij een vergelijking tussen de provincies, zien we bij allen een stijgend verloop. De evolutie van Limburg is erg opvallend, in 1981 kende deze nog de laagste gemiddelde leeftijd (32,70), maar doorheen de jaren groeide deze zo sterk, waardoor ze nu al op de vijfde plaats is terechtgekomen (40,10). De verschillen in geslacht worden verder in deze eindverhandeling onder punt III.3.3 besproken.

In tabel 26 vinden we de 20 gemeenten met de hoogste en respectievelijk laagste gemiddelde leeftijd terug. Hiertussen is er een opmerkelijk verschil, hetgeen voornamelijk te wijten is aan interne migraties. Zo trekken ouderen vaker naar de kustgebieden, wat de hogere gemiddelde leeftijd in deze gebieden kan verklaren. Deze concentratie in de kustgebieden is ook terug te vinden in de kaarten die werden opgenomen in bijlage 4 van deze eindverhandeling. Daarnaast zien we dat de gemiddelde leeftijd voor het Vlaamse Gewest hoger ligt dan deze van het Waalse of Brussels Hoofdstedelijk Gewest, hetgeen overeenkomt met de theorie. Een vergelijking tussen de verschillende provincies, levert ook enkele opvallende verschillen op. Zoals hierboven reeds werd aangehaald, is de provincie Limburg gekenmerkt door een zeer jonge bevolking, maar doorheen de jaren wordt dit effect minder excentriek. De provincie Luxemburg heeft een ietwat vreemd verloop. Zo kennen de oostelijke gemeenten van deze provincie een zeer lage bevolkingsstructuur, en de

zuidelijke gemeenten, die grenzen aan Frankrijk een hoge. Daarnaast valt ook de concentratie op bij de gemeenten gelegen op de as tussen Luik en Antwerpen en in de omgeving van Kortrijk, Oudenaarde en Geraardsbergen.

Tabel 26: De 20 gemeenten met respectievelijk de laagste en hoogste gemiddelde leeftijd op 1 januari 2007

De 20 gemeenten met de laagste gemiddelde leeftijd			De 20 gemeenten met de hoogste gemiddelde leeftijd		
1	Sint-Joost-ten-Node	32,40	1	Koksijde	47,60
2	Attert	34,40	2	Herstappe	47,50
3	Etalle	34,60	3	Knokke-Heist	47,30
4	Schaarbeek	34,70	4	Blankenberge	46,10
5	Sint-Jans-Molenbeek	35,00	5	Middelkerke	46,00
6	Sint-Gillis	35,30	6	De Panne	45,70
7	Vaux-sur-Sûre	35,30	7	Oostende	45,60
8	Thimister-Clermont	35,80	8	Nieuwpoort	45,60
9	Habay	35,90	9	De Haan	45,60
10	Fauvillers	36,00	10	Vresse-sir-Semois	43,40
11	Bastogne	36,10	11	Horebeke	43,30
12	Ottignies-Louvain-la-Neuve	36,20	12	Hastière	43,20
13	Léglise	36,30	13	Montigny-le-Tilleul	43,10
14	Chastre	36,40	14	Chaufontaine	43,10
15	Brussel	36,50	15	Kortenaken	43,00
16	Bertogne	36,50	16	Edegem	43,00
17	Hamois	36,60	17	Tienen	43,00
18	Koekelberg	36,70	18	Bouillon	43,00
19	Libramont-Chevigny	36,80	19	Scherpenheuvel-Zichem	42,90
20	Gesves	36,80	20	Zottegem	42,80

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Dienst Demografie

Tenslotte bespreken we nog een laatste methode, die zowel voor de verdeling van de leeftijd als geslacht kan dienen, namelijk de bevolkingspiramide. Deze geeft een momentopname weer van de verdeling van de bevolking naar leeftijd en geslacht (De Groot & Truwant, 2003). De auteurs wijzen ook op het feit dat een bevolkingspiramide heel wat demografische informatie bevat, zoals de evolutie van de mortaliteit en de nataliteit. Ook kunnen migratiestromen en tal van historische gebeurtenissen zoals rampen, oorlogen en epidemieën worden afgeleid uit deze piramide. Deze piramides worden in bijlage 2 opgenomen voor alle Belgische provincies. Hier kunnen we dezelfde conclusies trekken dan bij de vorige methodes. Alle provincies hebben het kenmerk van een verouderde bevolking, wat af te leiden is uit de zware top en smalle basis. Het effect van de babyboomgeneratie vindt men terug in de brede middengroep. Daarnaast valt de relatieve jonge bevolking van Brussel op ten opzichte van de andere provincies. Een andere provincie die een toch wat opmerkelijke piramide vertoont, is Limburg. Deze kent een gemiddeld jongere bevolking.

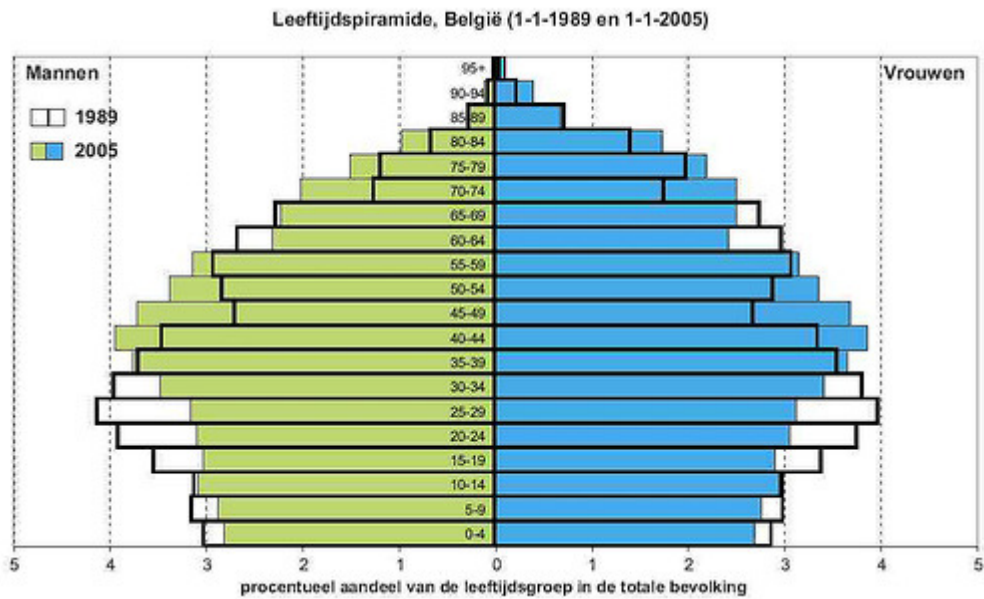
Tabel 25: Gemiddelde leeftijd van de bevolking: 1981-2007

Administratieve eenheden	1981			1991			2001			2007		
	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen
België	36,90	35,40	38,40	38,30	36,70	39,90	39,80	38,30	41,20	40,10	38,70	41,40
Gewesten												
Brussels Gewest	39,40	36,90	41,70	39,40	37,00	41,60	39,00	36,90	40,80	37,70	36,00	39,30
Vlaams Gewest	36,30	35,10	37,50	38,30	36,90	39,60	40,20	38,90	41,40	40,80	39,60	41,90
Waals Gewest	37,20	35,30	38,90	38,20	36,30	39,90	39,40	37,60	41,00	39,60	37,90	41,10
Provincies												
Antwerpen	36,80	35,50	38,10	38,50	37,10	39,80	40,20	39,00	41,40	40,60	39,40	41,60
Vlaams-Brabant	36,80	35,70	37,90	38,70	37,40	39,90	40,20	39,00	41,40	40,50	39,40	41,70
Waals-Brabant	35,80	34,30	37,10	37,00	35,60	38,40	38,60	37,20	39,90	39,10	37,70	40,40
West-Vlaanderen	36,70	35,30	38,10	38,60	37,10	40,10	40,80	39,40	42,20	41,90	40,60	43,20
Oost-Vlaanderen	37,10	35,80	38,40	38,80	37,30	40,20	40,40	39,00	41,70	40,80	39,50	42,00
Henegouwen	37,40	35,60	39,10	38,50	36,50	40,30	39,70	37,80	41,40	39,80	37,90	41,50
Luik	37,70	35,70	39,50	38,60	36,70	40,40	39,80	38,10	41,40	40,00	38,40	41,40
Limburg	32,70	32,00	33,40	35,70	34,80	36,60	38,80	37,90	39,70	40,10	39,20	40,90
Luxemburg	36,50	34,90	38,00	37,30	35,60	38,80	38,10	36,60	39,60	38,30	36,90	39,60
Namen	36,50	34,60	38,30	37,60	35,80	39,40	38,90	37,30	40,50	39,30	37,80	40,70
Grootsteden												
Brussel (19 gemeenten)	39,40	36,90	41,70	39,40	37,00	41,60	39,00	36,90	40,80	37,70	36,00	39,30
Antwerpen	41,80	39,40	44,00	41,00	39,00	42,90	41,50	39,70	43,20	40,30	38,80	41,70
Luik	39,90	37,20	42,20	40,60	38,20	42,90	41,20	39,00	43,20	40,40	38,60	42,20
Charleroi	38,00	35,80	40,10	39,10	36,90	41,20	39,90	37,80	41,90	39,60	37,60	41,60
Gent	39,30	37,30	41,10	40,10	38,10	41,90	40,70	38,90	42,40	40,00	38,40	41,50

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Ter illustratie werd de bevolkingspiramide van België voor zowel het jaar 1989 als voor 2005 opgenomen in figuur 4. In deze piramide kunnen we duidelijk de verschuiving van de babyboomers zien doorheen de periode 1989-2005. Daarnaast zien we de eerste kenmerken van de zware top, namelijk een enorme toename in de leeftijdscategoriën ouder dan 70 jaar. De twee inhammen ter hoogte van de leeftijdscategorie 45-49 en 70-74, zijn te wijten aan de twee wereldoorlogen. De babyboomgeneratie vinden we anno 2005 terug bij de categoriën 35-39 jaar, 45-49 jaar en vooral 40-44 jaar. We zien ook een duidelijke assymetrie tussen de mannelijke en de vrouwelijke bevolking, maar deze zal verderop in deze eindverhandeling worden besproken.

Figuur 4: Vergelijking van de leeftijdspiramide van België tussen 1989 en 2005

Bron: <http://www.flickr.com/photos/pforret/279804365/>

Er is één klasse waar we wat extra aandacht aan willen besteden, namelijk het aantal honderdplussers en hun evolutie. De samenvattende gegevens, opgesplitst naar gewest, worden uiteengezet in tabel 27. Zo merken we dadelijk een sterke stijging op, met zelfs meer dan een verdubbeling in 2004 (1.162) ten opzichte van het jaar 1990 (546). Wanneer we naar het procentueel aandeel kijken, merken we op dat het grootste aandeel honderdjarigen in het Vlaamse Gewest gevestigd zijn en maar een beperkt aantal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Ook het procentueel aandeel mannen en vrouwen verschilt sterk en dit onderscheid wordt doorheen de jaren nog duidelijker. Deze sterke toename van deze groep en de groep van 85+ers zal een uitdaging vormen voor de gezondheids- en welzijnszorg (De Grootte, 2004). Deze problematiek wordt onder hoofdstuk 4 van deze literatuurstudie verder uitgediept.

Tabel 27: Evolutie van het aantal honderdplussers (1990-2004)

	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Totaal aantal honderdplussers	546	633	925	917	980	1.083	1.154	1.163
Mannen	109	108	117	115	124	134	135	126
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	16	19	20	20	15	24	23	18
Vlaams Gewest	64	68	66	58	72	72	76	80
Waals Gewest	29	21	31	37	37	38	36	28
Vrouwen	437	525	808	802	856	949	1.019	1.037
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	88	108	169	166	157	164	179	177
Vlaams Gewest	221	243	395	401	446	496	553	544
Waals Gewest	128	174	244	235	253	289	287	316
In procenten								
Mannen	20,0%	17,1%	12,6%	12,5%	12,7%	12,4%	11,7%	10,8%
Vrouwen	80,0%	82,9%	87,4%	87,5%	87,3%	87,6%	88,3%	89,2%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	19,0%	20,1%	20,4%	20,3%	17,6%	17,4%	17,5%	16,8%
Vlaams Gewest	52,2%	49,1%	49,8%	50,1%	52,9%	52,4%	54,5%	53,7%
Waals Gewest	28,8%	30,8%	29,7%	29,7%	29,6%	30,2%	28,0%	29,6%

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Dienst Demografie

Vervolgens bestuderen we de impact hiervan op de arbeidsmarkt. Als eerste bekijken we het effect van een verouderde bevolking op de beroepsbevolking. Deze kan gemeten worden door het doorstromingscoëfficiënt, wat 'een indicator is voor het demografisch vermogen van een regio om de bevolkingscategorie die de leeftijd bereikt heeft waarop ze de arbeidsmarkt verlaat of zal verlaten, te vervangen door jongeren die gereed staan om werk op te nemen (nu of binnen afzienbare tijd)' (Studiedienst Vlaamse Regering 2002). Dit coëfficiënt geeft bijgevolg de verhouding weer tussen de potentiële instroom (15-24 jarigen) en de potentiële uitstroom (55-64 jarigen). Uit deze studie blijkt dat het doorstromingscoëfficiënt het hoogste is voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1,32) en het laagste voor Vlaanderen (1,09). Wanneer we op provinciaal niveau gaan kijken, springt Luxemburg er bovenuit (1,45) gevolgd door Limburg (1,22). Hierbij is Limburg een uitzondering ten opzichte van alle andere Vlaamse provincies, hetgeen te wijten is aan haar relatief jonge leeftijdsbouw. Men moet wel in het achterhoofd houden dat er bij de berekening hiervan, echter geen rekening werd gehouden met de werkelijke bereidheid om te werken of uit te treden. De werkelijke participatie bedraagt volgens Pelfrene (2003) respectievelijk 62,90% ; 55,40% en 53,20% voor Vlaanderen, Wallonië en Brussel.

Een tweede effect dat we zullen bestuderen, is de impact van de verouderde bevolking op de productiviteit. Van der Laan (1999) haalt deze problematiek aan en wijst op het feit dat er geen eenduidige relatie bestaat. Enerzijds wordt er verondersteld dat de arbeidsproductiviteit daalt met de toenemende leeftijd, omdat zij minder innovatief, minder mobiel en minder flexibel zouden zijn. Anderzijds veronderstellen we vanuit de intuïtie dat er ook een positieve relatie tussen de leeftijd en de productiviteit kan zijn. Wij wijzen dan voornamelijk op de kennis en ervaring die de oudere werknemers bezitten en kunnen doorgeven aan de jongere generaties.

De laatste materie die we in dit deel bestuderen, is de relatie tussen de leeftijd en het consumptiegedrag. Laveren *et al.* (2003) wezen reeds op de vestiging van sterk groeiende ondernemingen in gebieden met een jonge leeftijdsstructuur, omdat deze jongere generatie een hogere koopkracht kent. Ook Limère *et al.* (1999) besproken reeds dit verband. Zij verklaarden dit hogere consumptieniveau bij jongeren op basis van twee kenmerken. Enerzijds hechten jongeren meer belang aan het opbouwen van hun maatschappelijke positie en bezittingen. We denken dan aan de kosten verbonden aan het bouwen en renoveren van een woning, de geboorte van kinderen,... Anderzijds zijn jongeren dynamischer, ze gaan sneller recente ontwikkelingen uitproberen en ze zijn erg gesteld op luxe en extra's. Dit laatste komt overeen met een bevinding van Serow (1979). Namelijk dat de goederen en diensten waaraan een oudere bevolking relatief meer uitgeeft ,zoals voedsel, grotendeels identiek zijn aan deze waar een meer welgestelde bevolking geneigd zou zijn minder aan uit te geven.

Voor een uitgebreidere impact van de bevolkingsveroudering en bijhorende verjonging, verwijzen we graag naar hoofdstuk 4. Hierin zal ook de impact op de arbeidsmarkt en zorgverzekering uitgebreid behandeld worden.

III.3.3 Geslacht

De tweede meest voorkomende indicator voor de structuur van de bevolking, is de indeling naar geslacht. Deze wordt meestal omschreven aan de hand van de geslachtsverhouding, dewelke de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen in de bevolking weergeeft. De resultaten voor België, haar gewesten en provincies kan u terugvinden in onderstaande tabel (tabel 28). We merken op dat deze zeer stabiel is over de tijd en enkel voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een sterke toename kent. Hierbij maakt dit gewest een opmars ten opzichte van de andere gewesten, die een beduidend hogere waarde kennen. Opmerkelijk is de waarde voor de provincie Limburg, waar er een evenwicht heerst tussen het aantal mannen en vrouwen. Ook in de kaarten, die we hebben opgesteld en terug te vinden zijn in bijlage 4, zien we dat de gemeenten gelegen in de provincie Limburg sterk verschillen ten opzichte van de andere provincies. Daarnaast zien we ook enkele grote concentraties in de provincie West-Vlaanderen, meer specifiek in de gemeenten Alveringem, Sint-Laureins en Damme, en ten slotte in het oosten van het land in de gemeenten Büllingen, Amel, Burg-Reuland, Lierneux, Bertogne en Vaux-sur-Sûre.

De Groote en Truwant (2003) wijzen op het feit dat deze geslachtsverhouding sterk zal variëren met de leeftijd. Dit kan een verklaring zijn voor de lage waarde voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gekenmerkt door haar jongere bevolking, en voor de hoge waarden voor West-Vlaanderen, waar er een oudere, voornamelijk vrouwelijke bevolking woont. Daarnaast zal er volgens hen bij de geboorte een geslachtsverhouding van 105% bestaan, wat wijst op de masculiniteit bij de geboorte. Rond de leeftijd van 50-54 jaar bereikt deze verhouding een evenwicht, om nadien om te slaan naar een overgewicht aan vrouwen. Ten slotte wijzen zij op het verband tussen de mortaliteit en het geslacht. Zo hebben mannen op alle leeftijden een hogere mortaliteit als gevolg van een progressieve daling in de geslachtsverhouding. Dit fenomeen werd reeds onder punt III.2.3 besproken.

Wanneer we deze trend vergelijken met bijlage 1, komen we tot dezelfde resultaten voor alle gewesten. Ook hier zal er eerst een masculiniteit zijn, vervolgens een evenwicht en ten slotte een overgewicht aan vrouwen. Dit is ook te merken aan de evolutie van de gemiddelde leeftijd (tabel 25), waarbij het opvalt dat de vrouwen gedurende de hele periode een hogere waarde bezitten. Vervolgens zien we deze tendens ook terugkeren bij het aantal honderdplussers (tabel 27), waarbij er een sterk verschil is tussen de mannen (10,80 jaar in 2004) en vrouwen (89,20 jaar in 2004).

Tabel 28: Evolutie van de geslachtsverhouding van België en haar gewesten en provincies (1996-2004)

Administratieve eenheid	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96
Gewesten									
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	0,90	0,90	0,91	0,91	0,91	0,92	0,92	0,92	0,92
Vlaams Gewest	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97
Waal Gewest	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94
Provincies									
Antwerpen	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97
Vlaams-Brabant	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96	0,96
Waal-Brabant	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,94
West-Vlaanderen	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97
Oost-Vlaanderen	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97
Henegouwen	0,93	0,93	0,93	0,93	0,93	0,93	0,93	0,93	0,93
Luik	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94	0,94
Limburg	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
Luxemburg	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,97	0,98
Namen	0,95	0,95	0,95	0,94	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Ten slotte is deze masculiniteit bij de geboorte en het overgewicht van vrouwen op latere leeftijden merkbaar in de bevolkingspiramide. Zo zien we bij de basis een groter aandeel jongens en bij de top een groter aandeel vrouwen. In het midden van de piramide zijn deze verhoudingen praktisch in evenwicht (figuur 4 en bijlage 2).

Zoals bij de bespreking van de leeftijd, lichten we ook hier de impact van het geslacht op de arbeidsmarkt toe. Pelfrene (2005) wijst erop dat in 2003 de participatie van mannen hoger is dan deze voor vrouwen in Vlaanderen. Dit kan te wijten zijn aan het keuzeprobleem waarmee vrouwen worden geconfronteerd tussen hun arbeidscarrière en hun gezin. Om dit probleem aan te pakken, en bijgevolg de vrouwen sterker te motiveren om deel te nemen aan de arbeidsmarkt, is een duidelijk gezinsbeleid noodzakelijk (Van Imhoff & Van Wissen, 2001). Dit kan zich uiten in termen van fiscale faciliteiten, zoals directe subsidies en kinderbijslag, maar ook door maatregelen die het hebben van kinderen beter combineerbaar moeten maken, zoals kinderopvang, zorgverlof, flexibele werktijden en deeltijdwerk.

III.3.4 Opleidingsniveau

Naast het geslacht en de leeftijd, heeft ook het opleidingsniveau een belangrijke impact op de bevolkingsstructuur. Wanneer we het onderwijsniveau van de Belgische bevolking bekijken in onderstaande tabel (tabel 29), zien we een geleidelijke stijging van het onderwijspeil doorheen de periode 1996-2004. Het aandeel van de bevolking dat enkel een diploma lager onderwijs of lager secundair onderwijs bezit, neemt sterk af, terwijl het aandeel van de andere diploma's toeneemt in de tijd. Helaas beschikken we voor deze maatstaf niet over gedetailleerde gegevens op provinciaal en gemeentelijk niveau, waardoor we de relatie tussen het opleidingsniveau en de economische groei niet kunnen onderzoeken op gemeentelijk vlak. Toch zijn we vanuit onze intuïtie ervan overtuigd dat we deze impact niet mogen verwaarlozen. Het is dus zeker aan te raden om bij verder onderzoek deze relatie te onderzoeken. Voor de volledigheid van deze literatuurstudie, gaan we toch dieper in op de basisprincipes van deze maatstaf.

De link tussen het opleidingsniveau en de arbeidsmarkt is nooit ver te zoeken. Zo wees Serow (1979) al op de bedreiging die een aanhoudende lage vruchtbaarheid zal bieden op de arbeidsmarkt. Om dit op te lossen, wijst hij op de noodzaak aan mobiliteit tussen de beroepen en de bedrijven, om zo tegemoet te komen aan de veranderende eisen van het bedrijfsleven. Hiervoor is het noodzakelijk dat men de arbeidskrachten aanmoedigt om in onderwijsprogramma's te participeren. Ook Van der Laan (1999) wees in zijn studie omtrent de transitionele arbeidsmarkt reeds op het concept van levenslang leren. Dit niet alleen voor jongeren, maar voor alle leeftijdsgroepen. In plaats van het vervroegd uittreden, is het essentieel dat de ouderen blijven participeren aan opleidingen en dat zij hun kennis verspreiden aan de volgende generaties.

Tabel 29: Onderwijsniveau van de Belgische bevolking in procenten (1996-2004)

	Lager Onderwijs	Lager Secundair Onderwijs	Hoger Secundair Onderwijs	Hoger niet- universitair onderwijs korte type	Hoger niet- universitair onderwijs van lange type	Universitair onderwijs
1996	30,40%	23,40%	27,90%	10,30%	2,50%	5,60%
1997	29,50%	23,30%	28,10%	10,10%	2,90%	6,00%
1998	27,10%	24,30%	29,30%	10,40%	2,80%	6,10%
1999	27,00%	24,20%	29,10%	10,50%	2,70%	6,40%
2000	26,30%	23,20%	29,90%	11,40%	2,50%	6,70%
2001	26,10%	22,70%	30,00%	11,50%	2,50%	7,10%
2002	25,60%	22,10%	30,70%	11,90%	2,60%	7,10%
2003	24,50%	22,50%	30,80%	12,30%	2,70%	7,20%
2004	24,10%	21,40%	31,40%	12,90%	2,60%	7,60%

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Naast het stimuleren van de ouderen, moet men ook andere minderheden stimuleren, zoals vrouwen en migranten. Van Imhoff en Van Wissen (2001) wezen reeds op het verhoogd opleidingsniveau van vrouwen doorheen de jaren, wat geleid heeft tot een hogere arbeidsparticipatie. Ook de migranten mogen we niet uit het oog verliezen. Hun opleidingsniveau loopt sterk uiteen. Een deel van hen zal hetzelfde probleem ervaren dan de (laagopgeleide) allochtonen, die vaak in de werkloosheid blijven steken. Een ander deel is wel hoger opgeleid, maar ondanks deze hogere opleiding, blijven ze gemiddeld beneden hun opleidingsniveau werkzaam als gevolg van hun taalachterstand. Deze barrières zullen in de toekomst moeten weggewerkt worden, zodat zij hun potentieel ten volle kunnen gebruiken en het tekort aan arbeidskrachten kunnen opvangen.

III.3.5 Burgerlijke staat en huishoudens

In dit deel gaan we dieper in op de burgerlijke staat van de Belgische bevolking en de huishoudvormen die er voorkomen. Allereerst bespreken we het verloop van de huwelijken en echtscheidingen, gevolgd door een bondig overzicht van de burgerlijke stand in België, haar gewesten en provincies. Vervolgens gaan we kort in op de andere samenlevingsvormen die steeds vaker hun opmars maken in onze maatschappij. We sluiten dit deel af met de verschillende huishoud- en gezinsvormen, waarbij we inspelen op het fenomeen van gezinsverdunning.

Zowel de huwelijken als de echtscheidingen kan men beschrijven op basis van enkele gemeenschappelijke methoden. Zo is het mogelijk om het exacte aantal in een jaar weer te geven, het bruto huwelijks/echtscheidingscijfer te berekenen en men kan ook leeftijdsspecifieke cijfers bekomen. Het bruto huwelijks/echtscheidingscijfer wordt berekend per 1000 inwoners en geeft het aantal huwelijken/echtscheidingen weer gedurende een bepaalde periode in verhouding tot de

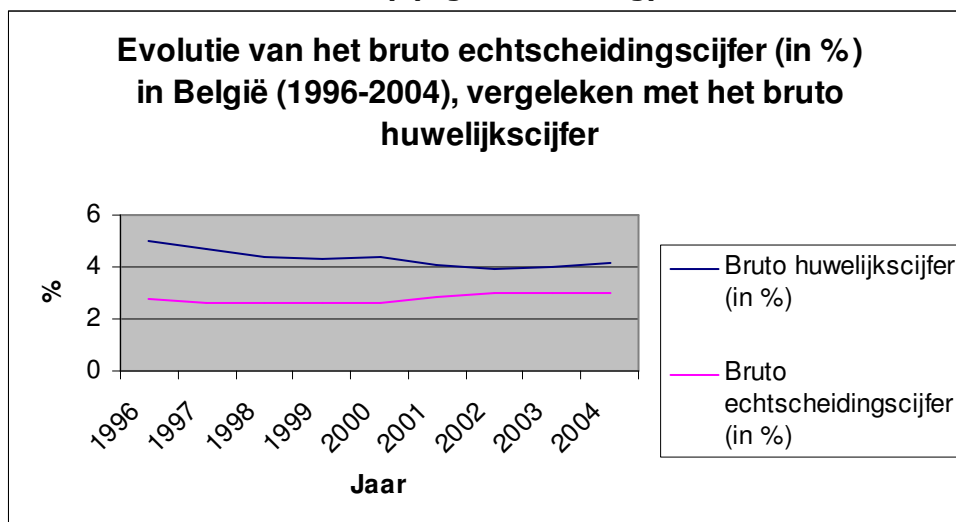
gemiddelde populatie in deze periode (De Grootte & Truwant, 2003). Deze gegevens hebben we in tabel 30 opgenomen, en figuur 5 geeft een vergelijkende grafiek weer van deze twee maatstaven.

Tabel 30: Evolutie van het bruto huwelijks- en bruto echtscheidingscijfer in België en haar gewesten (1996-2004)

Relatieve cijfers 1996-2000	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Aantal huwelijken per 1.000 inwoners (c)	4,98	4,69	4,35	4,32	4,40	4,10	3,92	4,03	4,16
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	4,59	4,59	4,47	4,92	5,24	4,94	4,91	5,34	5,56
Vlaams Gewest	5,14	4,80	4,33	4,17	4,20	3,89	3,72	3,88	4,01
Waals Gewest	4,81	4,53	4,35	4,41	4,52	4,22	3,97	3,91	4,02
Aantal echtscheidingen per 1.000 inwoners (a) (c)	2,80	2,63	2,60	2,59	2,64	2,86	2,97	3,03	3,02
Brussels Hoofdstedelijk Gewest (b)	4,53	4,26	4,05	4,20	4,44	5,09	5,49	5,65	5,69
Vlaams Gewest	2,50	2,37	2,36	2,36	2,42	2,55	2,63	2,73	2,69
Waals Gewest	2,84	2,62	2,61	2,54	2,50	2,76	2,83	2,78	2,83

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Figuur 5: Evolutie van het bruto huwelijks- en bruto echtscheidingscijfer in België (1996-2004) (Eigen bewerking)

Wanneer we kijken naar de evolutie van het brutohuwelijkscijfer in België doorheen onze onderzoeksperiode (1996-2004), zien we een algemeen dalende trend. Deze trend is ook zichtbaar voor het Vlaamse en het Waalse Gewest. Enkel het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent een toename. Zo had Vlaanderen in 1996 nog het grootste cijfer (5,14) en in 2004 slechts het laagste (4,01). Het verschil tussen het Vlaamse en het Waalse Gewest wordt pas echt zichtbaar wanneer we de resultaten van de cartografie er bij halen (bijlage 4). Hier zien we overduidelijk dat het aandeel der huwelijken beduidend hoger is in het Vlaamse Gewest. Wanneer we de kaart van 1996 vergelijken met deze van 1996-2004, is de dalende evolutie ook merkbaar, al blijven de cijfers

voor de provincies Limburg en West-Vlaanderen nog steeds beduidend hoger. De Brusselse gemeenten vertonen de laagste waarden.

Bij het beoordelen van dit cijfer, wijzen De Groote en Truwant (2004) op het feit dat er bij de berekening van deze maatstaf geen rekening wordt gehouden met de samenstelling van de bevolking. Zo is het perfect mogelijk dat de daling het gevolg is van een verouderde bevolking, waardoor de nuptialiteit zal dalen. Ook de toename in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan hierdoor verklaard worden, omdat we reeds aangehaald hadden dat de leeftijdsstructuur daar beduidend jonger is dan. De auteurs wijzen ook op het lagere brutohuwelijkscijfer in verstedelijkte gebieden. Naast het brutohuwelijkscijfer kunnen we ook enkele leeftijdsspecifieke cijfers geven voor België, dewelke vervat zijn in tabel 31. We merken dadelijk op dat de huwelijksleeftijd steeds hoger wordt voor zowel de mannelijke als de vrouwelijke bevolking. De trend van een hogere leeftijd bij de mannen blijft echter bestaan.

Tabel 31: Evolutie van de gemiddelde leeftijd en de mediaanleeftijd bij het huwelijk in België (1996-2004)

	Gemiddelde leeftijd		Mediaanleeftijd (a)	
	Mannen	Vrouwen	Mannen	Vrouwen
1996	31 j. 07 m.	29 j. 00 m.	28 j. 06 m.	26 j. 03 m.
1997	31 j. 09 m.	29 j. 01 m.	28 j. 08 m.	26 j. 05 m.
1998	32 j. 00 m.	29 j. 03 m.	28 j. 10 m.	26 j. 07 m.
1999	32 j. 06 m.	29 j. 08 m.	29 j. 03 m.	26 j. 11 m.
2000	32 j. 11 m.	30 j. 01 m.	29 j. 08 m.	27 j. 03 m.
2001	33 j. 02 m.	30 j. 04 m.	29 j. 11 m.	27 j. 05 m.
2002	33 j. 07 m.	30 j. 07 m.	30 j. 04 m.	27 j. 09 m.
2003	34 j. 02 m.	31 j. 03 m.	30 j. 10 m.	28 j. 04 m.
2004	34 j. 09 m.	31 j. 09 m.	31 j. 05 m.	28 j. 09 m.

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

In tegenstelling tot het brutohuwelijkscijfer, kent het bruto-echtscheidingscijfer een stijgend verloop doorheen de onderzoeksperiode. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft hier een beduidend hogere waarde dan de andere gewesten en kent een hogere toename tussen 1996 (4,53) en 2004 (5,69). De provincie Limburg bezit volgens De Groote (2004) het hoogste echtscheidingscijfer. Voor de hoge waarden in 1996 en 1997 gaf De Groote in één van zijn colleges aan de Universiteit Hasselt de verklaring dat deze veroorzaakt werd door een versoepeling van de wetgeving. Wanneer we deze resultaten vergelijken met de kaarten opgenomen in bijlage 4, zien we duidelijk de concentratie van het aandeel der echtscheidingen in het Brussels Gewest. Ook de kustgemeenten vertonen een opmerkelijk hoger cijfer, voornamelijk de gemeenten Oostende en Blankenberge. Daarnaast bezit de stad Luik en de gemeenten Hoei en Neupré de hoogste waarden van het gehele Belgisch grondgebied.

Wanneer we deze twee maatstaven (bruto huwelijks- en bruto echtscheidingscoëfficiënt) vergelijken, zien we in figuur 5 dat, ondanks het huwelijkscijfer nog steeds hoger is dan het echtscheidingscijfer, deze sterk convergeren naar elkaar.

Bij de evolutie van de burgerlijke stand in België (tabel 32) zien we dezelfde tendensen terugkeren. Zo merken we een daling op van het aantal huwelijken en een stijging van het aantal scheidingen. Naast deze twee mogelijkheden is er een sterke toename van het ongehuwd samenwonen en een daling van het aantal weduwenaren. De meest voorkomende ongehuwde samenlevingsvormen zijn: het feitelijk samenwonen, waarbij men niet op hetzelfde adres verblijft, of het samenwonen op hetzelfde adres. Deze laatste vorm kan verder worden opgesplitst naar het uitsluitend samenwonen op basis van eenzelfde adres, het geregistreerd samenwonen of het wettelijk samenwonen (De Grootte & Truwant, 2003). Volgens ons is de stijging van het aantal ongehuwden te wijten aan het feit dat de bevolking steeds vaker kiest om te gaan samenwonen in plaats van te trouwen. De daling van weduwenaren is volgens ons dan weer verbonden aan de toename van het aantal scheidingen. Omdat we van deze gegevens ook gebruik maken in ons empirisch onderzoek, maakten we een onderverdeling naar de verschillende gewesten en provincies die u kan terugvinden in bijlage 3. Ook in deze gewesten en provincies zien we dezelfde evolutie terugkeren. Ondanks het stijgend brutohuwelijkscijfer in Brussel, kent het totaal aantal huwelijken hier een dalende trend. Dit is te wijten aan een sterkere stijging van de bevolking in verhouding met een minder sterke daling van het aantal huwelijken.

Tabel 32: Evolutie van de burgerlijke stand in België (1996-2004)

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	10.143.047	3.974.097	4.936.719	491.091	741.140
1997	10.170.226	4.005.040	4.907.208	519.111	738.867
1998	10.192.264	4.038.545	4.873.289	544.193	736.237
1999	10.213.752	4.076.846	4.830.261	572.026	734.619
2000	10.239.085	4.118.170	4.791.212	597.358	732.345
2001	10.263.414	4.157.573	4.752.226	624.211	729.404
2002	10.309.725	4.215.645	4.711.443	655.044	727.593
2003	10.355.844	4.274.651	4.666.868	688.877	725.448
2004	10.396.421	4.328.217	4.623.588	721.939	722.677

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

In dit tweede onderdeel gaan we dieper in op de huishoudens en de gezinsvorming, waarbij we extra aandacht besteden aan het fenomeen van gezinsverdunding. Lesthaege, Meeuwssen en Vandewalle (1999) wijzen op het feit dat veranderingen in demografisch gedrag, ook veranderingen in de samenstelling van de huishoudens en gezinnen zullen teweegbrengen. Het begrip huishouden wordt door het NIS als volgt omschreven: 'Het huishouden bestaat uit een persoon die gewoonlijk alleen leeft, ofwel uit twee of meer personen, al dan niet met elkaar verwant, die gewoonlijk in dezelfde woning wonen en er samenleven'. Men kan de huishoudens

indelen in twee types, namelijk de private en de collectieve huishoudens, waarbij de private periodiek terugkeren en de collectieve huishoudens eerder bestaan uit instellingen of gemeenschappen zoals rusthuizen, gevangenissen,.. (De Groote & Truwant, 2003). Wanneer we kijken naar de verhouding tussen deze twee, wijst Pelfrene (2005) op een beduidend lager aandeel van collectieve huishoudens in Vlaanderen (3.354) ten opzichte van de private huishoudens (2,5 miljoen).

Wat betreft de private huishoudens, is er een algemene stijgende tendens merkbaar (tabel 33). Ondanks deze algemene stijging in het aantal, daalt het aantal personen in private huishoudens in het voordeel van huishoudens van twee personen of alleenstaanden. Dit fenomeen wordt in de literatuur als gezinsverduunning besproken. De Groote en Truwant (2003) verklaren dit enerzijds doordat jongeren voor het huwelijk langer alleen blijven wonen of gaan samenwonen, en anderzijds omdat de ouderen, die langer leven als weduwe(naar), ook tot de huishoudens van 1 persoon worden gerekend. Pelfrene (2005) wijst ten slotte op de noodzaak aan een woonbeleid voor alleenstaanden. Doordat hun aandeel blijft toenemen in de bevolking, zal er nu, en zeker in de toekomst, nood zijn aan extra woongelegenheden zoals appartementen, woonblokken, ... Op regionaal niveau (bijlage 4), merken we vooral een concentratie van de grote huishoudens op in het noordoosten van het land en in de provincie West-Vlaanderen. Toch mag men de conclusie rond deze laatste provincie niet veralgemenen, want de kustgemeenten zelf, kennen dan weer een beduidend lagere waarde. Dit is hoogstwaarschijnlijk te wijten aan het grote aandeel appartementen in deze gebieden en de oudere bevolking. In de verstedelijkte gebieden, zoals Antwerpen, Leuven, Luik en Brussel, vinden we de laagste waarden terug.

Tabel 33: Evolutie van de private huishoudgrootte in België (1996-2004)

	Totaal aantal huishoudens	huishoudens van 1 persoon	Huishoudens van 2 personen	Huishoudens van 3 personen	Huishoudens van 4 personen	Huishoudens van 5 personen of meer
1996	4.115.809	1.229.302	1.251.534	723.984	597.444	313.545
1997	4.147.329	1.276.907	1.267.523	719.632	595.392	312.313
1998	4.178.680	1.276.907	1.284.925	714.909	591.227	310.712
1999	4.209.054	1.300.520	1.301.546	709.858	587.652	309.478
2000	4.237.775	1.321.599	1.317.807	705.376	585.067	307.926
2001	4.277.670	1.353.013	1.333.533	702.802	581.946	306.376
2002	4.319.040	1.382.353	1.351.188	700.378	579.402	305.719
2003	4.361.885	1.412.786	1.368.155	698.613	578.220	304.111
2004	4.402.307	1.441.345	1.384.068	697.804	576.330	302.760

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

III.3.6 Leefomgeving

België is één van de dichtstbevolkte en verstedelijkte landen ter wereld. Volgens De Groote en Truwant (2003) woont 97% van de bevolking in steden of een verstedelijkte omgeving. Toch is er

nog een grote verscheidenheid tussen de verschillende regio's binnen België. We starten met een beschrijving van deze verschillen tussen de gewesten en provincies, en hun evolutie doorheen de onderzoeksperiode. Vervolgens onderzoeken we de implicaties van deze verschillen op de ondernemingsgroei. Om een onderscheid te maken tussen de dichtbevolkte en hun dunbevolkte tegenhangers, maken we gebruik van de maatstaf bevolkingsdichtheid. De resultaten hiervan op nationaal, gewestelijk en provinciaal niveau kan u terugvinden in tabel 34.

Wanneer we een vergelijking maken van de bevolkingsdichtheid in de verschillende gewesten, valt ons onmiddellijk de waarde voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op. Dit gewest kent de kleinste oppervlakte (161,40 km²), maar heeft desondanks het grootst aantal inwoners per km² (+-6000). Na deze uitschieter volgt het Vlaamse Gewest (+-440), dat ongeveer een dubbel zo grote bevolkingsdichtheid heeft dan het Waalse Gewest (+-200). Deze trend was reeds zichtbaar in het onderzoek van Dooghe *et al.* (1975), waar zij er op wezen dat voornamelijk in het zuiden van ons land een groot deel van het grondgebied bezet wordt door schaars bevolkte gemeenten. Deze verschillen tussen de drie gewesten zijn ook visueel zichtbaar in bijlage 4, waarbij we vooral het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Vlaamse gemeenten in de donkere kleur terugvinden. Binnen het Waalse Gewest zijn er tal van verschillen in inkleuring.

Ook tussen de provincies zijn er grote verschillen op te merken. Zo scoort Luxemburg zeer laag (+-55), ondanks zij de grootste oppervlakte omvat. Daar tegenover staan de provincies Antwerpen (+-575), Vlaams-Brabant (+-480) en Oost-Vlaanderen (+-455), die de hoogste waarden voor de bevolkingsdichtheid kennen. Wanneer we naar de evolutie doorheen de jaren kijken, merken we een sterke toename op voor de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en Limburg. Ook de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Luik, Luxemburg en Namen kennen een toename, maar deze is slechts gering in omvang. Ten slotte rest ons nog de provincie Henegouwen, die als enige een daling van de bevolkingsdichtheid vertoont. Ook voor de verschillen op provinciaal niveau vinden we bij de opstelling van de cartografie een ondersteuning van onze resultaten. Zo zien we duidelijk een hoge concentratie in de gemeenten van de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant en in mindere mate in Oost-Vlaanderen. Uitschieters zijn voornamelijk de verstedelijkte gebieden zoals Antwerpen stad, Brussel, Gent, Mechelen, Diest, Leuven, Luik, Charleroi, La Louvière, Namen en het kustgebied Blankenberge.

Over het algemeen is er een grote tendens van verhuis uit de stadskernen naar de grote agglomeraties. Dit is volgens Dooghe *et al.* (1975) te wijten aan het fenomeen van 'city-vorming', waardoor woongelegenheden in de stadsgebieden plaats moeten ruimen voor kantoorgebouwen, handelsbedrijven en instellingen van openbaar nut.

Tabel 34: Evolutie van de bevolkingsdichtheid in België en haar gewesten en provincies (1996-2004)

Administratieve eenheid	Oppervlakte in km²	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	30.527,90	332,25	333,15	333,87	334,57	335,40	336,20	337,71	339,23	340,55
Gewesten										
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	161,40	5.874,36	5.889,70	5.905,67	5.913,63	5.943,73	5.975,25	6.061,86	6.146,47	6.195,16
Vlaams Gewest	13.522,30	434,86	436,23	437,23	438,30	439,29	440,20	441,70	443,38	444,90
Waals Gewest	16.844,30	196,78	197,15	197,50	197,84	198,26	198,67	199,39	199,96	200,69
Provincies										
Antwerpen	2.867,40	568,89	570,43	571,20	572,28	573,33	573,92	576,29	579,31	581,99
Vlaams-Brabant	2.106,10	474,42	477,04	478,55	480,31	481,79	483,55	485,65	488,03	489,96
Waals-Brabant	1.090,60	310,89	313,19	315,89	318,56	320,82	322,77	325,70	328,27	330,75
West-Vlaanderen	3.144,30	357,11	357,40	357,83	358,46	358,99	359,39	360,10	360,63	361,23
Oost-Vlaanderen	2.982,20	453,28	454,27	455,23	455,94	456,58	457,27	458,27	459,44	460,64
Henegouwen	3.785,70	339,37	339,26	338,85	338,23	337,97	338,07	338,39	338,57	338,96
Luik	3.862,30	262,47	262,78	263,25	263,64	263,95	264,10	265,16	265,60	266,58
Limburg	2.422,10	320,09	322,02	323,66	325,13	326,65	328,14	329,71	331,34	332,68
Luxemburg	4.439,70	54,36	54,63	54,91	55,22	55,59	56,03	56,40	56,83	57,24
Namen	3.666,00	118,84	119,32	119,71	120,35	121,09	121,61	122,14	122,86	123,53

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Tenslotte gaan we dieper in op de implicaties van verschillen in bevolkingsdensiteit op de ondernemingsgroei. Allereerst wezen Limère *et al.* (1999) op de positieve relatie tussen economische groei en de bevolkingsdichtheid. Hiervoor baseerden zij zich op drie belangrijke factoren, namelijk de impact op de arbeidsmarkt, de afzetmarkt en de distributiemogelijkheden. Zo zullen bedrijven gesitueerd in dichtbevolkte gebieden meer toegang hebben tot jonge en goed opgeleide arbeidskrachten, kunnen zij gebruik maken van de grote lokale markten waardoor hun klantenpotentieel zal toenemen en ten slotte zal een efficiënt wegennet de distributiemogelijkheden bevorderen. Naast deze positieve effecten, wijzen zij ook op enkele nadelige gevolgen als gevolg van een hoge bevolkingsconcentratie. Dit kan leiden tot hoge vastgoedprijzen, een gebrek aan uitbreidingscapaciteit en economische verliezen te wijten aan dichtgeslibde wegennetten. Het is dus zeer interessant om na te gaan welke van deze factoren de doorslag zullen geven op het al dan niet groeien van ondernemingen.

Daarnaast wijzen Dooghe *et al.* (1975) op de gevolgen van een administratieve versnippering, die vooral in het Waalse Gewest zichtbaar is. Dit vormt een bedreiging voor de efficiënte structurele uitbouw van ons land. Hier is de geringe bevolking over een groot aantal gemeenten verspreid. Alle gemeenten hebben nood aan basisvoorzieningen omtrent de sociale, culturele, infrastructurale en veiligheidsbehoeften. Omwille van het beperkt aantal belastingplichtigen in de gemeenten met een geringe bevolkingsdichtheid, komt er een druk op het systeem te staan. Een mogelijke oplossing voor dit probleem is het fusioneren en samenvoegen van deze niet-leefbare gemeenten.

III.3.7 Inkomen

Gemeenten waar het gemiddeld inkomen per capita hoger is, worden verondersteld een grotere ondernemingsgroei te vertonen. Men gaat er van uit dat dit inkomen zal resulteren in een verhoogd consumptieniveau, hetgeen naast de investeringen, overheidsbestedingen en arbeid, een van de basisbestanddelen is van het totale inkomen of BBP. Uit de literatuur blijkt dat het inkomens- en consumptieniveau sterk afhankelijk is van enkele demografische variabelen. Zo gaat Serow (1979) er van uit dat het consumptieniveau positief beïnvloed wordt door een jonge bevolking, geringe bevolkingsgroei en een grotere deelname van vrouwen in het arbeidsproces. Deze factoren impliceren dat de verhouding van de actieven ten opzichte van de niet-actieven zal verminderen, hetgeen reeds als een positieve factor werd geïdentificeerd.

Wanneer we een vergelijking maken tussen de verschillende gewesten en provincies, en de evolutie van het inkomensniveau doorheen de jaren, bekomen we de resultaten in tabel 35. Hieruit kunnen we afleiden dat het inkomensniveau voor het Vlaams Gewest het grootste is en dat dit niveau nog sterk stijgt doorheen de jaren.

Tabel 35: Evolutie van het inkomen per capita in België en haar gewesten en provincie (1996-2004)

Administratieve eenheid	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
België	9.591	9.898	10.273	10.669	11.062	11.775	12.252	12.655	13.222
Gewesten									
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	8.860	9.063	9.380	9.712	9.961	10.562	10.805	10.846	11.309
Vlaams Gewest	10.089	10.426	10.835	11.277	11.788	12.542	13.002	13.485	14.026
WaaIs Gewest	8.919	9.197	9.527	9.864	10.088	10.764	11.343	11.713	12.357
Provincies									
Antwerpen	10.307	10.620	11.044	11.525	11.989	12.727	13.151	13.582	14.027
Vlaams-Brabant	11.378	11.691	12.224	12.737	13.180	14.054	14.557	15.125	15.732
WaaIs-Brabant	11.138	11.475	11.904	12.415	12.807	13.636	14.228	14.494	15.125
West-Vlaanderen	9.343	9.665	9.995	10.342	10.865	11.566	11.992	12.521	13.058
Oost-Vlaanderen	10.045	10.469	10.850	11.319	11.817	12.611	13.118	13.566	14.186
Henegouwen	8.339	8.607	8.912	9.219	9.609	10.263	10.822	11.170	11.603
Luik	8.984	9.256	9.593	9.903	10.049	10.648	11.097	11.468	12.280
Limburg	9.130	9.420	9.794	10.149	10.854	11.487	11.933	12.407	12.929
Luxemburg	8.441	8.753	9.016	9.152	8.552	9.641	11.027	11.639	12.270
Namen	9.001	9.249	9.579	10.015	10.268	10.820	11.275	11.642	12.503

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

De twee andere gewesten, het Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest, kennen lagere gelijkaardige waarden, waarbij het inkomen doorheen de jaren sterker toeneemt voor het Waalse Gewest. Op provinciaal niveau zien we dezelfde tendens verschijnen. Ook hier scoren de Vlaamse provincies beduidend beter dan de Waalse tegenhangers. Enkel Waals-Brabant kent een hoge waarde voor het inkomen per capita. Uit de resultaten van de cartografie (bijlage 4) zien we, wanneer we de kaarten voor 1996 en 1996-2004 vergelijken, dezelfde stijgende tendens optreden voor het Vlaamse Gewest. Daarnaast blijkt ook dat de waarden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beduidend hoger zijn dan deze van het Waalse Gewest. Ten slotte behoren enkele kustgemeenten zoals Koksijde, Knokke-Heist en Brugge tot de hogere waarden voor het inkomensniveau van de bevolking.

Uit onderstaande tabel kunnen we afleiden dat voor alle gewesten en provincies het inkomen stijgt voor de periode 1996-2004. We willen toch kort de aandacht vestigen op de huidige situatie, anno 2009, waarbij de stijging van het inkomensniveau niet langer evident blijkt. Wanneer uit het empirisch onderzoek blijkt dat deze variabele een sterke positieve impact zal hebben op de economische groei, is het zeer interessant voor toekomstig onderzoek om de impact van de economische crisis te bestuderen. Men moet in dat geval nagaan welke maatregelen er voor deze maatstaf kunnen worden getroffen ter stimulering van de economie in deze moeilijke periode van recessie.

III.3.8 Gezondheid

Als laatste indicator van de bevolkingsstructuur, bespreken we de gezondheid en levensstijl van de bevolking. In de demografische literatuur wordt hier voornamelijk de term morbiditeit, ofwel het leven in slechte gezondheid of ziekte, voor gebruikt. Om de evolutie van de morbiditeit te meten, maken we gebruik van de gezondheidsverwachting, dewelke 'het gemiddeld aantal jaren dat een persoon kan verwachten te leven in een bepaalde gezondheidstoestand, wanneer de huidige patronen van sterfte en morbiditeit van toepassing blijven' aangeeft (Miermans & Van Oyen, 2002). Deze omvat verschillende factoren, zoals de levensverwachting in goede ervaren gezondheid, in een goede geestelijke gezondheid en ten slotte zonder lichamelijke beperkingen. De link tussen de levensverwachting en de morbiditeit is niet ver te zoeken, want een stijgende levensverwachting zal leiden tot een hoger niveau van morbiditeit, doordat de bevolking langer, maar in een slechtere staat van gezondheid, zal leven.

De Groote en Truwant (2003) wijzen op de invloed die de samenstelling van de bevolking zal hebben op de omvang en samenstelling van de ziektelast, en vervolgens op de vraag naar de gezondheidszorg. Zij halen onder andere de volgende factoren aan: leeftijd, geslacht, burgerlijke staat en etniciteit. Daarnaast veronderstellen we vanuit onze intuïtie dat ook andere factoren zoals

het onderwijsniveau, inkomensniveau en de bevolkingsdensiteit een invloed zullen hebben op deze indicator van de bevolkingsstructuur. Voor al deze factoren vonden we op de site van het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, in samenwerking met de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, de resultaten van de gezondheidsenquête, waarin deze verbanden werden besproken voor de jaren 1997, 2001 en 2004. Deze worden samengevat in tabel 36.

Als eerste indicator, worden de verschillen in subjectieve gezondheid per geslacht besproken. Het valt ons op dat deze hoger is voor het mannelijk geslacht. Deze evolutie neemt wel af doorheen de jaren in het voordeel van de vrouwen, waardoor de kloof stilaan wordt gedicht. Deze relatie werd ook in de literatuur van De Grootte en Truwant (2003) besproken. Volgens hun leven vrouwen langer dan mannen, maar leven ze meer jaren in een slechte gezondheid op latere leeftijd. Ze hebben ook meer aandoeningen en ziekten die te verklaren zijn als gevolg van een combinatie van biologische en genetische oorzaken. Daarnaast zal ook hun socio-economisch statuut, levensstijl, gedrag, sociale omgeving en toegang tot de gezondheidszorg een impact hebben op de verhoogde graad van morbiditeit. Volgens ons is de kloof tussen de mannen en vrouwen aan het krimpen, doordat de verschillen in socio-economisch statuut en toegang tot gezondheidszorg steeds kleiner worden.

Een tweede indicator die wordt besproken, is de impact van de leeftijdsstructuur op de morbiditeit. Zoals verwacht stijgt de morbiditeit op hogere leeftijd. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor de beleidsmakers, omdat een verouderde bevolking zal leiden tot een enorme druk op de gezondheidszorg en het economisch draagvlak. Deze materie wordt uitgediept onder hoofdstuk vier van deze literatuurstudie.

Vervolgens zal ook het onderwijsniveau de mate van gezondheidsbeleving beïnvloeden. Hierbij wordt het onderzoek van Bossuyt en Van Ooyen (2001) bevestigd. Zij concludeerden reeds dat mensen met een lage positie, gemeten naar het hoogst behaalde opleidingsniveau, minder lang leven en dit langer in een minder goede gezondheid. Deze tendens vinden we ook terug in onderstaande tabel, waarbij deze nog sterker wordt doorgezet doorheen de onderzoeksperiode. Vooral voor de personen met enkel een diploma lager onderwijs en hoger secundair onderwijs, zien we sterke verschuivingen optreden.

Het inkomensniveau is de vierde factor die een onderscheid in subjectieve gezondheidsbeleving kan veroorzaken. Uit de tabel kunnen we een groot onderscheid aflezen tussen de laagste inkomenscategorie (<750 euro) en de hoogste (>2500 euro), hetwelk een gemiddeld procentueel verschil van dertig procent bedraagt. Een mogelijke verklaring hiervoor is de levensomgeving en de toegang tot medische verzorging.

Als voorlaatste indicator, beschrijven we de link tussen de huishoudsamenstelling en het inkomensniveau, waarbij we toch enkele opmerkelijke verschillen zien opduiken. Zo hebben alleenstaanden het laagste niveau van subjectieve gezondheid en dit neemt nog verder af doorheen de onderzoeksperiode. Daar tegenover staat de gezondheidsbeleving voor een koppel met kinderen, hetgeen de hoogste waarde kent en nog verder toeneemt doorheen de jaren.

Ten slotte ronden we deze analyse af met het verschil in verstedelijkingsgraad. Hier liggen de percentages niet zo sterk uiteen, maar kennen rurale gebieden nog steeds een hogere subjectieve gezondheidsbeleving dan de stedelijke gebieden of agglomeraties.

Helaas konden we voor deze maatstaf niet over gegevens op gemeentelijk niveau beschikken, waardoor het onmogelijk was om de link tussen de economische groei van de ondernemingen en deze maatstaf te onderzoeken. Toch is het interessant om in verdergaand onderzoek dieper in te gaan op deze materie.

Tabel 36: Evolutie van de subjectieve gezondheidsbeleving in België in 1997, 2001 en 2004

	Year					
	1997		2001		2004	
	Subjective health		Subjective health		Subjective health	
	Good to very good	Very bad to fair	Good to very good	Very bad to fair	Good to very good	Very bad to fair
Gender						
Male	81,60	18,40	79,10	20,90	78,80	21,20
Female	75,00	25,00	73,60	26,40	75,20	24,80
Age group						
15 - 24	91,10	8,90	91,90	8,10	92,20	7,80
25 - 34	90,00	10,00	89,60	10,40	88,70	11,30
35 - 44	79,60	20,40	83,70	16,30	83,40	16,60
45 - 54	77,00	23,00	76,20	23,80	74,60	25,40
55 - 64	67,50	32,50	67,90	32,10	71,20	28,80
65 - 74	56,20	43,80	56,40	43,60	61,30	38,70
75 +	45,30	54,70	43,80	56,20	46,90	53,10
Education level						
Primary or no degree	60,20	39,80	57,60	42,40	55,10	44,90
Secondary inferior	69,20	30,80	67,80	32,20	69,50	30,50
Secondary superior	82,10	17,90	80,20	19,80	79,50	20,50
Superior education	86,50	13,50	85,90	14,10	86,40	13,60
Income level						
< 750 Euro	64,90	35,10	55,00	45,00	55,10	44,90
750 - 1000 Euro	61,60	38,40	55,00	45,00	57,20	42,80
1001 - 1500 Euro	69,90	30,10	68,70	31,30	68,60	31,40
1501 - 2500 Euro	82,90	17,10	79,40	20,60	77,30	22,70
> 2500 Euro	88,50	11,50	88,10	11,90	88,60	11,40
Household composition						
Single	69,60	30,40	63,40	36,60	63,40	36,60
One parent with child(ren)	75,70	24,30	78,50	21,50	77,60	22,40
Couple without child(ren)	74,10	25,90	67,90	32,10	70,30	29,70
Couple with child(ren)	83,80	16,20	85,70	14,30	85,90	14,10
Other or unknown	69,80	30,20	75,60	24,40	78,90	21,10
Urbanisation level						
Urban	76,80	23,20	74,70	25,30	74,50	25,50
Sub-urban	78,70	21,30	76,60	23,40	77,20	22,80
Rural	79,40	20,60	77,30	22,70	78,90	21,10

Bron: Gezondheidsenquête van het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, in samenwerking met de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

HOOFDSTUK 4: Problematiek van vergrijzing en ontgroening

In de studie: 'An essay on the Principle of Population' (Malthus, 1789), werd de problematiek van de vergrijzing reeds aangehaald. Volgens de auteur beschikt de aarde over een onvoldoende draagvlak om een groeiende wereldbevolking en wereldeconomie te ondersteunen. Dit zal de continuïteit van ons verzekeringsstelsel (pensioenstelsel en sociale zekerheidsstelsel) in gevaar zal brengen en leiden tot een verkrapping op de arbeidsmarkt. Deze groeiende bevolking is te wijten aan de alombekende fenomenen van vergrijzing en ontgroening. Onder ontgroening verstaan we de afname van het aantal jongeren als gevolg van de geboortedaling. Dit systeem werkt via de basis van de bevolkingspiramide (De Groote & Truwant, 2003). Daar tegenover staat de vergrijzing, die aan de top van de bevolkingspiramide werkt en veroorzaakt wordt door het groeiend aandeel van de oudere bevolking in de gehele bevolking (De Groote & Truwant, 2003).

Wanneer we op zoek gaan naar de oorzaken van deze ontgroening en vergrijzing, vinden we zowel een tijdelijk als een structureel component terug. De erkenning van dit structureel element is belangrijk bij de keuze van de beleidsmaatregelen, omdat men verder zal moeten kijken dan enkel maatregelen op korte termijn. Het tijdelijke component werd veroorzaakt door de babyboomgeneratie, die zich als een prop doorheen de leeftijdsstructuur beweegt. Deze generatie was ook zeer zichtbaar in de bevolkingspiramide (figuur 4). Daarnaast speelt er een groot structureel effect mee, veroorzaakt door de daling van de vruchtbaarheid en de stijging van de levensverwachting. Deze daling in de vruchtbaarheid heeft verschillende oorzaken, zo daalt het gemiddeld aantal kinderen voor opeenvolgende generaties vrouwen, verschuift de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen en is de beschikbaarheid van anticonceptiva toegenomen. Daarnaast is de maatschappelijke positie van de vrouw gestegen, als gevolg van de toename van het opleidingsniveau, waardoor de arbeidsmarktparticipatie van deze groep toeneemt (Van Imhoff & Van Wissen, 2001).

Voor de bespreking van de evolutie van de ontgroening en vergrijzing, verwijzen we u graag naar de voorgaande bespreking omtrent de sterfte en levensverwachting (III.2.3) en de leeftijdsstructuur (III.3.2). Daar kan u onder andere de volgende tabellen en hun bespreking terugvinden: omschrijving van de levensverwachting (tabel 18), evolutie van het aantal honderdplussers (tabel 25) en de gemiddelde leeftijd van de bevolking (tabel 26). In het kort kunnen we concluderen dat de vergrijzing in Vlaanderen groter is dan deze in Wallonië en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De lage waarden voor deze laatste, zijn volgens De Groote (2003) te wijten aan het groot aandeel migranten in dit gewest, hetgeen ook kenmerkend is voor de stedelijke agglomeraties. Op provinciaal niveau kennen de provincies Oost- en West-Vlaanderen het hoogste niveau van vergrijzing en heeft Limburg nog steeds een relatief jonge bevolking. Deze conclusies werden reeds aangehaald bij de bespreking van de leeftijdsstructuur en werden verklaard door de grote aanwezigheid van ouderen in de kustgebieden.

Nu we de oorzaken en evolutie van deze problematiek hebben aangehaald, gaan we dieper in op de verschillende probleemgebieden en de oplossingen die hiervoor kunnen worden gehanteerd. Achtereenvolgens bespreken we de gevolgen op de arbeidsmarkt en op de gezondheidszorg en sociale zekerheid. We ronden dit hoofdstuk af met enkele beleidsaanbevelingen.

Op de arbeidsmarkt zien we drie grote ontwikkelingen, namelijk een krimp in het arbeidsaanbod, een veranderde samenstelling van dit aanbod en ten slotte een verandering in de vraag naar arbeid (Van Imhoff & Van Wissen, 2003). Deze worden allen beïnvloed door de ontwikkelingen omtrent de ontgroening en vergrijzing.

Vooraf het arbeidsaanbod wordt sterk beïnvloed door deze veranderingen in de bevolkingssamenstelling. De groei van het arbeidsaanbod wordt gemeten door middel van het doorstromingscoëfficiënt, hetgeen de verhouding tussen de bevolking van 15 tot en met 24 jaar, ten opzichte van de bevolking van 55 tot en met 64 jaar weergeeft. Het is een indicator van het demografisch vermogen van een regio, of de bevolkingscategorie die de leeftijd bereikt heeft om de arbeidsmarkt te betreden, in staat zal zijn om hun tegenhangers die de arbeidsmarkt zullen verlaten te vervangen (APS, 2000). Wanneer we deze arbeidsparticipatie grafisch weergeven, bekomen we een omgekeerde U-vorm. Dit wijst op de lage participatie op jongere en oudere leeftijd en een grote middencategorie, waartoe de babyboomers van nu behoren. Voorlopig kent de arbeidsparticipatie nog steeds een toename, maar dit tempo neemt gestaag af en zal in de toekomst omslaan tot een krimp, omdat de babyboomers tot deze de uittredende categorie gaan behoren. Toch is deze krapte op de arbeidsmarkt niet enkel te wijten aan de veroudering van de bevolking, maar ook door de mate waarin jongeren, vrouwen en migranten zich aanbieden op de arbeidsmarkt.

Hierbij komen we tot het volgende punt, namelijk de veranderingen in de samenstelling van het arbeidsaanbod. Zoals hierboven al werd aangehaald, is de vruchtbaarheid gedaald doordat de vrouwen een hoger opleidingsniveau behalen en gaan participeren op de arbeidsmarkt. Hieruit zal, naast de toename van het aantal ouderen op de arbeidsmarkt, ook een toename van het opleidingsniveau en van het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt resulteren.

Tegenover het arbeidsaanbod staat de arbeidsvraag, die als gevolg van de krapte op de arbeidsmarkt sterke veranderingen zal ondergaan. Zo zal er meer beroep worden gedaan op kapitaalintensieve productiemethoden, arbeidsimmigratie en kapitaalemigratie. Hierdoor zal de productie naar landen verschuiven waar er wel voldoende en goedkopere arbeid beschikbaar is (Van Imhoff & Van Wissen, 2001). De effectiviteit van deze oplossingen als opvang voor het tekort aan beschikbare arbeidskrachten, zal verderop in dit hoofdstuk besproken worden.

Wanneer we ten slotte de arbeidsvraag en het arbeidsaanbod confronteren, merken we op dat de werkloosheid zal dalen. De overblijvende werkloosheid, ook wel de structurele werkloosheid genoemd, zal het resultaat zijn van discrepanties tussen de vraag en het aanbod, te wijten aan verschillen in kwalificaties tussen de in- en uittreeders. Volgens Van Imhoff en Van Wissen (2001) zal dit leiden tot hogere lonen. De impact op de economische groei zal volgens hun afhangen van de mate waarin de bedrijven erin zullen slagen om deze personeelskrapte om te zetten in een stijging van de arbeidsproductiviteit.

Omtrent deze arbeidsproductiviteit bestaat er veel tegenstrijdigheid wanneer het over de groep van oudere werknemers gaat. Serow (1979) wijst erop dat de arbeidsproductiviteit van deze leeftijdscategorie negatief beïnvloed wordt door hun verouderde vaardigheden en hun lagere mobiliteit en flexibiliteit. Dit zal volgens hem tot hogere arbeidskosten leiden. Toch haalt Van Der Laan (1999) aan dat men deze stereotypen niet zomaar mag overnemen. Hij ondersteunt de stelling dat een verouderde beroepsbevolking zal leiden tot een lagere innovatiegraad, hetgeen een rem vormt op de economische groei. Maar daarnaast wijst hij erop dat de noodzakelijke kennis in deze kenniseconomie aan verandering onderhevig is en dat de nadruk vaker op sociaal en cultureel kapitaal wordt gelegd. Dit biedt nieuwe kansen voor de ouderen, omdat zij door hun ervaring een grote bron van sociaal en cultureel kapitaal bevatten en deze kunnen overdragen naar hun jongere collega's.

Naast de impact op de arbeidsmarkt, gaan we nu de impact op de gezondheidszorg en het pensioensstelsel nagaan. Als gevolg van de veroudering van de bevolking, zullen er in de toekomst meer hulpbehoevenden zijn. Maar doordat er in de toekomst sprake zal zijn van een krapte op de arbeidsmarkt, zal de vergoeding van de gezondheidszorg voor deze stijgende groep hulpbehoevenden, gefinancierd moeten worden door een steeds kleiner wordende groep werkenden. Dit vormt een bom onder het systeem van de sociale zekerheid. Hierdoor zullen de overheidsuitgaven sterk moeten toenemen.

Ook het pensioenstelsel zal sterk onder druk komen te staan. In ons land bestaan er twee grote systemen, namelijk het kapitaaldekkingssysteem en het omslagsysteem (Bruinshoofd & Grob, 2007). Bij de eerste variant spaart elke generatie voor zijn eigen pensioen. Dit systeem zal niet zo sterk onder druk komen te staan door de vergrijzing en ontgroening, maar is wel afhankelijk van onzekere ontwikkelingen op de kapitaalmarkten. Bij het tweede systeem, namelijk het omslagsysteem, worden de inkomens van de pensioengerechtigden betaald uit de premieafdrachten van de werkenden. Dit systeem zal wel sterk onder druk komen te staan door de vergrijzing en ontgroening, doordat de extra kosten vanwege het toegenomen aantal gepensioneerden gedragen moeten worden door een relatief afnemende beroepsbevolking (Bruinshoofd & Grob, 2007).

Ten slotte ronden we dit hoofdstuk af met enkele beleidsvoorstellen om deze problematiek op lange termijn aan te pakken. Volgens Serow (1979) kan dit op twee manieren. Enerzijds door middel van een economische politiek en anderzijds door rechtstreeks de omvang, samenstelling of het groeicijfer van een bevolking te beïnvloeden. We zullen deze twee oplossingen en hun elementen achtereenvolgens toelichten.

De basisredenering achter de economische politiek is dat men het bestaand onbenut arbeidspotentieel moet aanspreken. Hierbij denken we voornamelijk aan de ouderen, vrouwen, allochtonen en gedeeltelijke arbeidsongeschikten. Om de ouderen te stimuleren, moet de overheid trachten de pensioengerechtigde leeftijd op te trekken. De beslissing om op pensioen te gaan, wordt bepaald door drie factoren: de statutaire leeftijd, ofwel hetgeen de maatschappelijke norm weerspiegelt, de inkomens-vervangingsvoet en de mate van de actuariële neutraliteit van de regeling (Bruinshoofd & Grob, 2007). Deze laatste meet het pensioenvermogen en wordt bepaald door de afweging tussen de kosten van langer doorwerken en de extra pensioenuitkering. De overheid zal maatregelen moeten nemen om op deze factoren in te spelen, door middel van flexibelere pensioenleeftijden, meer keuzemogelijkheden voor deeltijdpensioenen en het stimuleren van het pensioenvermogen. Ook de andere categorieën van onbenut arbeidspotentieel moeten gestimuleerd worden tot inzetbaarheid. Voor de categorie van vrouwen, is een aangepast beleid nodig, waardoor zij het hebben van kinderen kunnen combineren met arbeid. Voorbeelden hiervoor zijn onder andere een systeem van kinderopvang, zorgverlof, flexibele werktijden en deeltijdwerk (Van Imhoff en Van Wissen, 2001). Ook moet het beleid omtrent de arbeidsongeschiktheid worden aangepast, om te verhinderen dat de gedeeltelijke arbeidsongeschikten verloren gaan in het arbeidsproces. Er moeten volgens Van Der Laan (1999) strengere criteria worden gehandhaafd en werkgevers moeten gestimuleerd worden voor het opnemen en vasthouden van deze minderheidsgroep. Ten slotte moet er voor alle groepen nadruk gelegd worden op het continu leren, wat leidt tot een bredere inzetbaarheid van de werknemers en tot een hogere productiviteit. De overheid moet gelden vrijmaken om de arbeidskrachten te stimuleren om in deze onderwijsprogramma's te participeren, door onder andere de scholingskosten te vergoeden.

Naast de oplossingen die de economische politiek ons aanreikt, kan men ook rechtstreeks de omvang, samenstelling of het groeicijfer van de bevolking van een land stimuleren. Dit kan door het beïnvloeden van de volgende twee factoren: de vruchtbaarheid of de internationale migratie (Serow, 1979). De vruchtbaarheid kan men beïnvloeden door het voor ouders gemakkelijker te maken om kinderen te krijgen en groot te brengen. We denken dan aan maatregelen zoals kinderbijslag en een combineerbaarheidsbeleid. De tweede methode, namelijk de internationale migratie, is enkel effectief wanneer deze gebaseerd is op vraaggestuurde criteria. Bij deze methode moet men er steeds rekening mee houden dat er als gevolg van de verscheidenheid aan culturen en herkomsten, sociale onrust kan ontstaan.

HOOFDSTUK 5: Regionale demografische verschillen

In dit afsluitend hoofdstuk van deze literatuurstudie, vatten we de belangrijkste verschillen op regionaal niveau nog eens samen voor de verschillende demografische maatstaven. Ook bekijken we een eerste mogelijke samenhang met de resultaten vanuit het beschrijvend onderzoek. Dit biedt ons een eerste uitgangspunt voor het stellen van hypothesen in het empirisch onderzoek.

III.5.1 Gewestelijke verschillen

We zullen achtereenvolgens voor het Vlaams, Waals en Brussels Hoofdstedelijk Gewest de belangrijkste aandachtspunten op demografisch gebied aanhalen. Het Vlaamse Gewest kent een veel grotere bevolkingsgroei dan de andere gewesten, maar deze kent een minder sterke toename doorheen de jaren als gevolg van de daling van het aangroecijfer. Dit ondanks het fenomeen dat Vlaanderen in verhouding tot de andere gewesten het grootste aandeel geboorten heeft en ook het brutosterftecoëfficiënt beduidend lager ligt als gevolg van een hogere levensverwachting. De daling van het aangroecijfer is te wijten aan de grote convergentie tussen het werkelijk aandeel sterfgevallen en geboorten. Als laatste onderdeel van de bevolkingsomvang, omvat Vlaanderen ook een veel hoger migratiesaldo dan de andere gewesten. Wanneer we kijken naar de demografische variabelen die de structuur van de bevolking bepalen, zien we dat de gemiddelde leeftijd in dit gewest toeneemt en er een sterke daling aanwezig is van het bruto huwelijkscijfer. Deze laatste kende in 1996 nog de grootste waarde in vergelijking met de andere gewesten en in 2004 de laagste. Ten slotte bedraagt de bevolkingsdensiteit dubbel zoveel als het Waals Gewest, maar toch beduidend minder dan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Daarnaast kent de inkomensstructuur de hoogste waarde, dewelke nog steeds onderhevig is aan een sterke stijging.

Vervolgens bekijken we de demografische evolutie voor het Waalse Gewest, dewelke gekenmerkt wordt door een sterke bevolkingsgroei. Deze groei is voornamelijk te wijten aan een enorme toename van het migratiesaldo en een langzame heropleving van de nataliteit. Daar tegenover staat het hoog mortaliteitsniveau in verhouding met het Vlaamse Gewest, dewelke een negatieve druk zet op de bevolkingsgroei. Daarnaast is dit gewest ook gekenmerkt door een sterke toename van de gemiddelde leeftijd, een daling van het brutohuwelijkscijfer, een bevolkingsdensiteit die maar de helft van de waarde van het Vlaamse Gewest bedraagt en ten slotte een sterke toename van het gemiddeld inkomen per capita. Toch worden er geen gelijke inkomenswaarden bereikt als de Vlaamse tegenhanger.

We ronden de bespreking van de regionale verschillen tussen de gewesten af met de demografische kengetallen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, hetgeen sterk uiteenlopende resultaten vertoont in verhouding met de andere gewesten. Allereerst kent dit gewest een

jaarlijkse toename van de bevolkingsomvang, zowel van het natuurlijk aangroeisaldo, als voor het migratiesaldo. Ondanks het hoge mortaliteitscijfer, wordt de daling van de bevolking teniet gedaan door een enorme toename aan geboorten en migranten. Ook zijn er tal van verschillen in de bevolkingsstructuur te vinden. Zo kent dit gewest een jongere bevolking dan de andere gewesten, omvat zij de laagste geslachtsverhouding, met als enige een sterke toename hierin. Daarnaast is dit het enigste gewest waarbij het bruto huwelijks- en echtscheidingscijfer toeneemt in omvang en kent deze laatste een beduidend hogere waarde dan de andere gewesten. Ten slotte omvat de bevolkingsdensiteit de hoogste waarde, ondanks het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een kleinere oppervlakte kent dan haar tegenhangers. Daarentegen kent het gemiddeld inkomen per capita een lagere waarde. Uit het beschrijvend gedeelte bleek reeds dat Brussel voor alle groeimaatstaven, behalve voor de groei in omzet, het slechtst presteert.

III.5.2 Provinciale verschillen

Op provinciaal niveau passen we dezelfde methode toe, al zullen we enkel dieper ingaan op die demografische indicatoren die kenmerkend zijn voor de betreffende provincie. We behandelen de verschillende provincies in alfabetische volgorde.

We starten deze bespreking met de provincie Antwerpen, waarvoor de bevolkingsomvang sterk verschillend is ten opzichte van de andere provincies. Deze provincie kent in 2004 onder andere de grootste bevolkingsgroei. Deze is voornamelijk te wijten aan het feit dat Antwerpen het grootste aantal geboorten kent, al kennen deze doorheen de jaren een dalende trend. Daarnaast wordt deze hoge bevolkingsgroei gestimuleerd door het hoge migratiesaldo. Deze toegenomen bevolkingsgroei heeft vervolgens een impact op de bevolkingsdensiteit, waarvoor Antwerpen de hoogste waarde kent. Deze provincie scoorde onder het beschrijvend gedeelte ook relatief goed op de verschillende groeimaatstaven

Hier tegenover staat de evolutie van de provincie Henegouwen. Deze kende in tegenstelling tot de provincie Antwerpen een sterke krimp van de bevolking tot 1999, met daarna een gestadige heropleving. Deze krimpende bevolking is voornamelijk te wijten aan het zeer hoog niveau van mortaliteit en het matige niveau van het migratiesaldo. Ook dit had implicaties op de bevolkingsdensiteit, waarbij Henegouwen de enigste provincie is die een daling kent van deze variabele. Ten slotte heeft deze provincie ook de laagste geslachtsverhouding en inkomensniveau. Uit het beschrijvend gedeelte bleek dat deze provincie over het algemeen slecht presteerde op de verschillende groeimaatstaven, met uitzondering voor de groei in personeelsbestand.

Een andere provincie met een toch wel opmerkelijke demografische structuur, is de provincie Limburg. Deze staat bekend als de provincie met een stabiele bevolking, als gevolg van haar laag

niveau van nataliteit en zeer laag niveau van mortaliteit. Dit laag niveau van mortaliteit is te wijten aan de hoge levensverwachting, ondanks deze provincie in het verleden de laagste gemiddelde leeftijd kende. Ondanks de stabiele bevolking, kent de bevolkingsdensiteit een sterke toename, dewelke te wijten is aan het migratiesaldo. Ook de geslachtsstructuur vertoont een opmerkelijk patroon, namelijk een evenwichtssituatie. Ten slotte vertoont deze provincie het hoogste bruto-echtscheidingscoëfficiënt. Op het vlak van de ondernemingsgroei, prijkte ze zowel voor de groei in omzet, als voor de groei in totale middelen op de eerste plaats.

De provincie Luik vertoont geen grote verschillen met de andere provincies en bevindt zich voor de verschillende demografische kengetallen voornamelijk in de middenmoot. Enkel de mortaliteit kent voor deze provincie zeer grote waarden. Bij de resultaten van het beschrijvend onderzoek, classificeerde deze provincie zich als een slechte groeier.

Luxemburg scoorde dan weer wel goed op de maatstaven voor ondernemingsgroei. Ook op vlak van demografie kent deze enkele opvallende verschillen. Aan het einde van onze onderzoeksperiode (2004) had deze provincie de laagste bevolkingsgroei. Ondanks het hoog niveau van het BGC, werd dit opgevangen door het zeer hoge niveau van mortaliteit en ten slotte het laagste migratiesaldo in vergelijking met de andere provincies. Naast deze indicatoren die de bevolkingsomvang omschrijven, is deze provincie ook gekenmerkt door een zeer jonge leeftijdsstructuur en lage bevolkingsdensiteit.

Dezelfde tendens van een zeer hoge nataliteit en lage mortaliteit vinden we terug voor Namen. Deze scoorde voor de groei in toegevoegde waarde en groei in personeelsbestand de hoogste waarde.

Als zevende provincie, bestuderen we Oost-Vlaanderen, die bij de groeimaatstaven zich steeds in de middenmoot bevond. Enkel voor de gemiddelde groei in totale middelen scoorde deze wel bovenmaats. Deze provincie kent een sterke daling van het aantal geboorten doorheen de jaren. Toch bevindt ze zich op vlak van bevolkingsdensiteit op de derde plaats. Dit is volgens ons te wijten aan het groot aantal ouderen die zich op latere leeftijd gaan vestigen in deze provincie. Dit fenomeen kunnen we ook ondersteunen door de leeftijdsstructuur, waarbij Oost-Vlaanderen de tweede positie bekleedt.

De provincie die de tweede hoogste waarde op het vlak van bevolkingsdensiteit bekleedt, is Vlaams-Brabant. Deze bevolkingsdensiteit is aan een sterke groei onderhevig omwille van de sterke toename van de bevolkingsgroei. Ondanks het laag niveau van nataliteit, wordt deze bevolkingsgroei teweeg gebracht door het hoog migratiesaldo. Ten slotte verdienen de inwoners van deze provincie het hoogste gemiddelde inkomen per capita. Voor Waals-Brabant zien we een

soortgelijk laag niveau van nataliteit en hoog inkomensniveau. Beide provincies presteren relatief goed op de verschillende groeimaatstaven.

Ten slotte ronden we deze regionale analyse af met West-Vlaanderen. Conform met Oost-Vlaanderen is deze gekenmerkt door een laag niveau van nataliteit en een hoog migratiesaldo. Ook de evolutie van de leeftijdsstructuur komt sterk overeen, waarbij deze provincie zelfs de hoogste waarde omvat. Ook deze provincie bevindt zich, net zoals Oost-Vlaanderen, in de middenmoot op het vlak van ondernemingsgroei.

III.5.3 Gemeentelijke verschillen

Ook hier zullen we ons, zoals bij de bespreking van de provinciale verschillen, beperken tot die gemeenten die een uitzonderlijk verloop kennen voor de demografische maatstaven, omdat het praktisch onmogelijk is om elke gemeente apart te bespreken. We zullen dan ook de volgorde van de demografische maatstaven hanteren, zoals we die hebben besproken bij de literatuurstudie.

Wat betreft de evolutie van de nataliteit, springt voornamelijk de evolutie van de gemeenten gelegen in de provincies Limburg en Luxemburg in het oog, alsook de lage waarden voor de kustgemeenten. De gemeente met de hoogste waarde is Vaux-sur-sûre, gevolgd door de gemeenten Léglise, Fauvilliers en Habay, allen gelegen in de Luxemburgse provincie. In tegenstelling tot de nataliteit, vertonen de Limburgse gemeenten een opvallend lagere waarde voor de mortaliteit, waarbij deze het sterkst zichtbaar is in de noordelijke gemeenten en meer specifiek in Hechtel-Eksel, Meeuwen-Gruitrode en Opglabbeek. De hoogste waarden zijn voor de zuidelijke gemeenten van het Belgisch grondgebied. Wat de migratie betreft, zien we grote verschillen binnen de verschillende provincies en tussen de onderzoeksperiodes. Het is dus moeilijk om hier een eenduidig besluit rond te vormen, omdat de bespreking te uitgebreid zou zijn. Om toch een visueel beeld te verkrijgen van deze verdeling, verwijzen we u graag naar bijlage 4. Voorgaande factoren bepalen allen de bevolkingsgroei, waarbij de sterkst groeiende gemeenten gesitueerd zijn in Luxemburg en Namen. In 1996 waren Jalhay en Somme Leuze de sterkst groeiende gemeenten en over de gehele onderzoeksperiode 1996-2004 zijn dit Somme Leuze, Léglise, Aarlen, St léger en Froid Chapelle.

Naast de demografische indicatoren van de bevolkingsomvang, zijn er ook enkele structurele verschillen in de samenstelling van de bevolking tussen de gemeenten. Wat betreft de leeftijdsstructuur, werd hierboven reeds aangehaald dat de gemeenten gesitueerd in de provincie Limburg een gemiddeld jongere bevolking hebben. Daarnaast vertoont Luxemburg een vreemd verloop, waarbij de oostelijke gemeenten een zeer jonge bevolking kennen, in tegenstelling tot de zuidelijke gemeenten waar de bevolking gemiddeld ouder is. Daarnaast willen we ook wijzen op de

concentratie van gemeenten met een gemiddeld oudere bevolking op de as Luik-Antwerpen en in de omgeving van Kortrijk, Oudenaarde en Geraardsbergen. De hoogste waarden zijn weggelegd voor de kustgemeenten.

Wat betreft de geslachtsverhouding, merken we op dat de Limburgse gemeenten er weer uitspringen, waarbij de geslachtsverhouding ongeveer in evenwicht is. Daarnaast zien we ook enkele grote concentraties in de provincies West-Vlaanderen, zoals de gemeenten Alveringem, Sint-Laureins en Damme en ten slotte in het oosten van het land, in de gemeenten Büllingen, Amel, Burg-Reuland, Lierneux, Bertogne en Vaux-sur-Sûre.

Wanneer we naar de verschillen in burgerlijke stand en de huishoudgrootte kijken tussen de gemeenten, bekomen we de volgende resultaten. Bij de huwelijken zien we dat het aandeel ervan in de bevolking het grootste is in de Vlaamse gemeenten, waarbij de provincies Limburg en West-Vlaanderen doorheen de jaren hoog blijven scoren. In de Brusselse gemeenten kent men de laagste waarden. Hier tegenover staat het aandeel der echtscheidingen, dat in tegenstelling tot het aandeel der huwelijken, een hoog cijfer kent voor de Brusselse gemeenten. Daarnaast kennen ook de kustgemeenten Oostende en Blankenberge een opmerkelijk hoog cijfer, alsook de stad Luik en de gemeenten Hoei en Neupré die hier vlak bijliggen. Ten slotte zijn de grootste huishoudens voornamelijk gesitueerd in het noordoosten van het land en in de provincie West-Vlaanderen. Toch mag men de conclusie rond deze laatste provincie niet veralgemenen, want de kustgemeenten zelf, kennen dan weer een beduidend lagere waarde. In de verstedelijkte gebieden zoals Antwerpen, Leuven, Luik en Brussel vinden we de laagste waarden terug.

Als voorlaatste indicator bespreken we de opmerkelijke verschillen in bevolkingsdensiteit tussen de gemeenten . Uit de cartografie en ons onderzoek bleek dat er een grote bevolkingsconcentratie is in de Antwerpse en Vlaams-Brabantse gemeenten. Uitschieters zijn voornamelijk de verstedelijkte gebieden zoals Antwerpen stad, Brussel, Gent, Mechelen, Diest, Leuven, Luik, Charleroi, La Louvière, Namen en het kustgebied Blankenberge.

Ten slotte ronden we deze gemeentelijke analyse af met de inkomensverschillen, waarbij de waarden voor de Brusselse gemeenten beduidend hoger liggen. Daarnaast verdienen de bewoners van enkele kustgemeenten zoals Koksijde, Knokke-Heist en Brugge een gemiddeld hoger inkomen per capita.

Deel IV: Empirisch onderzoek

HOOFDSTUK 1: Situering van het onderzoek

In deel II van deze eindverhandeling, namelijk het beschrijvend gedeelte, werd er nagegaan welke gemeenten het meest aantrekkelijk waren voor bedrijven om zich te vestigen tijdens de onderzoeksperiode 1996-2004. We hebben dit onderzocht aan de hand van vier groeimaatstaven, namelijk de groei in omzet, de groei in totale middelen, de groei in toegevoegde waarde en ten slotte de groei in personeelsbestand. Er werd ook een onderscheid gemaakt tussen bedrijven die respectievelijk volgens het volledig en het verkort schematype rapporteerden. Uit deze studie konden we concluderen dat de provincies Limburg en Namen de sterkste groei vertoonden, in tegenstelling tot Brussel, die bij alle maatstaven op de laatste plaats eindigde.

Het doel van deze studie is om na te gaan of deze verschillen in ondernemingsgroei te wijten kunnen zijn aan demografische factoren typerend aan de gemeenten in de desbetreffende provincies. Om een eerste beeld te kunnen vormen van de demografische evolutie gedurende deze onderzoeksperiode, werd in deel III een bondig overzicht gegeven van de literatuur omtrent de belangrijkste demografische indicatoren.

Om de relatie tussen deze demografische indicatoren en de reeds beschreven groeimaatstaven te onderzoeken, willen we in dit empirisch gedeelte gebruik maken van zowel een discriminantanalyse als van logistische regressie. De concrete aanpak wordt verder besproken onder punt IV.3.1.

IV.1.1 Studie Limère *et al.*

Daar dit onderzoek voornamelijk gebaseerd is op voorgaand onderzoek door Limère *et al.* (1999), is het raadzaam om te starten met een bondig overzicht van dit onderzoek. Zij maakten gebruik van een discriminantanalyse om de ondernemingen op te delen in twee categorieën, namelijk deze met de 25% sterkst en de 25% zwakst groeiende ondernemingen. Zij vervolgden hun studie met een robuustere methode, namelijk de logistische regressie. Hierbij werd er gebruik gemaakt van dummyvariabelen om de bedrijven te classificeren als een groeier (1) of niet-groeier (0). Na het uitvoeren van deze twee statistische methoden, werd er een classificatiematrix opgesteld om inzicht te verkrijgen in het procentueel aantal correct geclassificeerde ondernemingen.

Uit deze studie bleek dat niet-groeiende ondernemingen op het vlak van investeringsgroei (groei in omzet, totale activa en toegevoegde waarde) verschillen van groeiende ondernemingen. Zo kennen groeiende ondernemingen een hogere netto rentabiliteit van het eigen vermogen en het totaal der

activa, een betere cashflow, een hogere belastingsdruk, een hogere toegevoegde waarde per personeelslid en een hogere liquiditeit in enge zin. Daarnaast wordt er ook op gewezen dat deze meer gesubsidieerd worden met intrest en/of kapitaalsubsidies, meer opleidingskosten hebben, ze meer gebruik maken van tewerkstellingsmaatregelen, gekenmerkt zijn door een lagere solvabiliteit, ze vaker gevestigd zijn in regio's met een lage bevolkingsdichtheid en een jonge leeftijdsstructuur, ze minder bezoldigingen en sociale lasten per toegevoegde waarde hebben en ten slotte dat ze in mindere mate gebruik maken van deeltijdsen.

Wanneer we kijken naar de groei in tewerkstelling (groei in personeelsbestand), kwamen zij tot het resultaat dat groeiende ondernemingen in tegenstelling tot niet-groeiende ondernemingen een hogere belastingsdruk, een betere cashflow, een hogere toegevoegde waarde per personeelslid en minder bezoldigingen en sociale lasten per toegevoegde waarde hebben. Daarnaast verwijzen zij er ook naar dat deze groeiende ondernemingen meer gebruik maken van tewerkstellingsmaatregelen, ze minder opleidingsinspanningen doen, ze vaker gevestigd zijn in regio's met een lage bevolkingsdichtheid en een jonge leeftijdsstructuur, ze minder beroep doen op uitzendarbeid en dat ze wanneer ze dit toch doen, vaker beroep doen op uitzendkrachten.

Daar het doel van hun onderzoek erin bestond om indicatoren af te leiden voor een gericht overheidsbeleid, sloten zij hun onderzoek af met een bondige uiteenzetting van deze factoren en enkele manieren om hierop in te spelen.

IV.1.2 Basismodel

We starten in dit onderzoek met het opnemen van de vier groeimaatstaven (groei in omzet, totale activa, toegevoegde waarde en personeelsbestand) als afhankelijke variabelen en drie bedrijfsspecifieke ratio's (solvabiliteit aan het begin van de periode, solvabiliteit voor de totale periode en de netto-rentabiliteit van de totale activa) als onafhankelijke variabelen. Zowel deze afhankelijke als onafhankelijke variabelen werden reeds in het model van Limère *et al.* (1999) opgenomen, waarbij hun discriminerend vermogen werd aangetoond. Deze variabelen werden ons ter beschikking gesteld via de dataset die onder punt IV.2.2 uitgebreid zal worden toegelicht.

Vervolgens zullen we op basis van onze literatuurstudie enkele onafhankelijke variabelen met betrekking tot de demografie toevoegen op gemeentelijk niveau. Daarna zullen we aan de hand van discriminantanalyse en logistische regressie nagaan of we, door het toevoegen van deze variabelen, een beter model en classificatieresultaat kunnen bekomen. Ook deze variabelen en de berekening ervan, worden verder besproken worden onder punt IV.2.2.

HOOFDSTUK 2: Probleemstelling van het onderzoek

IV.2.1 Algemene onderzoeksvraag en opzet van het onderzoek

Dit onderzoek is gesitueerd rond de volgende onderzoeksvraag :

"Welke demografische factoren hebben invloed op de groei van Belgische ondernemingen?"

Aan de hand van een discriminantanalyse en logistische regressie, zal worden nagegaan of er significante relaties bestaan tussen het groeipotentieel van de Belgische ondernemingen en de demografische indicatoren die op gemeentelijk niveau werden berekend. Wanneer we er daadwerkelijk in slagen om een beter model bekomen ter beschrijving van de ondernemingsgroei, waarbij er rekening wordt gehouden met demografische maatstaven, kunnen we onze bevindingen toepassen om enkele beleidssuggesties naar voren te brengen.

IV.2.2 De onderzoeksdata

De data betreffende de economische groei werd ons ter beschikking gesteld via een dataset van de onderzoeksgroep Financiering, ondernemerschap en rapportering aan de Universiteit Hasselt. Deze bestond uit een volledige set gegevens van 102.849 Belgische ondernemingen, uitgezonderd financiële instellingen, die op regelmatige wijze hun jaarrekening publiceerden gedurende de onderzoeksperiode 1996-2004. Deze gegevens werden bekomen via de novembereditie van de Cd-rom van de Nationale Bank van België.

Zoals reeds werd aangehaald onder de bespreking van het basismodel (punt IV.1.2), werden de vier groeimaatstaven (groei in omzet, totale activa, toegevoegde waarde en personeelsbestand) en de drie bedrijfsspecifieke ratio's (solvabiliteit aan het begin van de periode, solvabiliteit voor de totale periode en de netto-rentabiliteit van de totale activa) reeds berekend en opgenomen in dit databestand. Deze variabelen werden voor elk jaar afzonderlijk berekend gedurende de periode 1996-2004, gevolgd door een rekenkundig gemiddelde voor deze onderzoeksperiode.

Naast deze variabelen, kan men per onderneming ook enkele bijkomende gegevens terugvinden zoals: de naam van het bedrijf, het btw-nummer (in 2004), het schematype (in 2004), de provincie, de postcode en de gemeente waarbij de toewijzing verliep op basis van het maatschappelijk adres(in 2004), de sector, de leeftijd van de onderneming, de nacebel of sectoriële code en ten slotte de nis-code (in 1998, 2000 & 2003).

Onder het beschrijvend gedeelte van deze eindverhandeling werd al een uitgebreide bespreking geleverd van de vier groeimaatstaven die we in dit onderzoek zullen toepassen ter beschrijving van de ondernemingsgroei. Op basis van deze groeimaatstaven zullen we de onderzoekseenheden indelen in twee groepen, namelijk de groeiers en de niet-groeiers. Hiervoor maken we gebruik van het rekenkundig gemiddelde over de periode 1996-2004. Om te vermijden dat deze te sterk zullen variëren als gevolg van outliers, wordt er gebruik gemaakt van onderstaande filtering, waarna de overgebleven gegevens vervolgens worden gerangschikt in oplopende volgorde.

- Gemiddelde groei in omzet (1996-2004) < 100 %
- Gemiddelde groei in totale middelen (1996-2004) < 100 %
- -100% < Gemiddelde groei in toegevoegde waarde (1996-2004) < 100 %
- Gemiddelde groei in personeelsbestand (1996-2004) < 100

Om deze onderzoekseenheden daadwerkelijk in te delen in deze twee groepen, maken we gebruik van een dichotome variabele, namelijk een variabele die slechts twee waarden kan aannemen. In dit onderzoek, wordt in overeenstemming met het onderzoek van Limère *et al.* (1999), geopteerd voor de waarde 1 wanneer het bedrijf geclassificeerd kan worden als een groeier, en de waarde 0 voor een niet-groeier. Een onderneming wordt in deze studie beschouwd als een groeier, wanneer zij op basis van de rangschikking van de rekenkundige gemiddelden tot de 25% sterkste groeiers behoort en valt onder de groep niet-groeiers, wanneer zij tot de 25% zwakste groeiers hoort.

Naast deze afhankelijke variabelen, beschikken we over een reeks onafhankelijke variabelen in dit onderzoek. Een eerste reeks zijn de bedrijfsspecifieke ratio's, namelijk de solvabiliteit aan het begin van de periode, de solvabiliteit voor de totale periode en de netto-rentabiliteit van de totale activa.

De solvabiliteit meet de mate waarin een onderneming beschikt over voldoende eigen middelen ten aanzien van de totale middelen (Limère, 2004). Uit voorgaand onderzoek van Limère *et al.* (1999) is gebleken dat deze ratio aan het begin van een groeiperiode positief is, maar over de gehele groeiperiode negatief gecorreleerd is met de groei van een onderneming. Vandaar dat wij geopteerd hebben om voor deze ratio zowel een variabele aan het begin (1996), als voor de gehele onderzoeksperiode (1996-2004) op te nemen.

Uit diezelfde studie van Limère *et al.* (1999) bleek ook dat de rentabiliteit van het totaal der activa nog steeds één van de meest belangrijke investeringsgroeimaatstaven is. Deze ratio meet de eigenlijke rentabiliteit van alle ingezette middelen voor belasting en geeft dus weer hoe het management deze middelen heeft beheerd (Limère, 2004).

Vervolgens beschikken we over een tweede reeks onafhankelijke variabelen, namelijk de variabelen die de demografische evolutie beschrijven. Deze werden onder de literatuurstudie al in detail besproken doorheen de onderzoeksperiode (1996-2004). Er werd in deze literatuurstudie een onderscheid gemaakt tussen die variabelen die kenmerkend zijn voor de bevolkingsomvang (nataliteit, mortaliteit en het migratiesaldo), waaruit we de bevolkingsgroei kunnen afleiden en vervolgens deze die de bevolkingsstructuur bepalen (leeftijdsstructuur, geslachtsverhouding, aandeel van de huwelijken en echtscheidingen in de bevolking, huishoudgrootte, bevolkingsdensiteit, gemiddeld inkomen per capita, het opleidingsniveau en ten slotte de gezondheidstoestand). Voor elke variabele wordt zowel de waarde aan het begin van de onderzoeksperiode (1996), als de gemiddelde waarde over de gehele onderzoeksperiode (1996-2004) opgenomen. Hierdoor kunnen we nagaan of de veranderingen in de desbetreffende variabele gedurende de periode een differentiële impact hebben gehad op de ondernemingsgroei. Helaas konden we niet over data op gemeentelijk vlak beschikken voor het opleidingsniveau en de gezondheidstoestand. Toch is het zeker interessant om deze relaties te onderzoeken in verder onderzoek.

Dankzij de grote bron aan bevolkingsgegevens die te raadplegen zijn via de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie en voornamelijk via de multidimensionele databank die zij ter beschikking stellen, werd het ons mogelijk gemaakt om over data te beschikken voor de gehele onderzoeksperiode op gemeentelijk niveau. Dit zal zeker een positieve impact hebben op de nauwkeurigheid van de resultaten. Vervolgens hebben we deze data omgezet in de door ons gekozen maatstaven, om zo de link tussen de demografische evolutie en de ondernemingsgroei te onderzoeken. Een uitgebreide omschrijving en motivering van deze maatstaven kan u per hypothese onder punt IV.3.2 (Hypothesen) terugvinden.

In onderstaande tabel (tabel 37) vindt u een bondig overzicht van de opgenomen variabelen in dit empirisch onderzoek terug, alsook de toegepaste afkortingen. We moeten er wel steeds rekening mee houden, dat de financiële prestaties primeren boven de demografische prestaties.

Tabel 37: Overzicht van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen

Variabele	Definiëring variabele
gtm9604	Gemiddelde reële groei balanstotaal 1996-2004
gomz9604	Gemiddelde reële groei omzet 1996-2004
gtw9604	Gemiddelde reële groei toegevoegde waarde 1996-2004
grn9604	Gemiddelde reële groei in personeelsbestand 1996-2004
zwaksterkgroei	is 1 (groeiër) als de onderneming zich bij de 25% sterkst groeiende in totale middelen bevindt is 0 (nt-groeiër) als de onderneming zich bij de 25% zwakst groeiende in totale middelen bevindt
zwaksterkOMZgroei	is 1 (groeiër) als de onderneming zich bij de 25% sterkst groeiende in omzet bevindt is 0 (nt-groeiër) als de onderneming zich bij de 25% zwakst groeiende in omzet bevindt
zwaksterkTWgroei	is 1 (groeiër) als de onderneming zich bij de 25% sterkst groeiende in toegevoegde waarde bevindt is 0 (nt-groeiër) als de onderneming zich bij de 25% zwakst groeiende in toegevoegde waarde bevindt
zwaksterkNGroei	is 1 (groeiër) als de onderneming zich bij de 25% sterkst groeiende in personeelsbestand bevindt is 0 (nt-groeiër) als de onderneming zich bij de 25% zwakst groeiende in personeelsbestand bevindt
solvab96	Solvabiliteit in 1996
SOLVX	Solvabiliteit 1996-2004
NROIX	Netto-rentabiliteit totale activa 1996-2004
BVLKGR96	Bevolkingsgroei 1996
BVLKGR9604	Bevolkingsgroei 1996-2004
NAT96	Nataliteit 1996
NAT9604	Nataliteit 1996-2004
MORT96	Mortaliteit 1996
MORT9604	Mortaliteit 1996-2004
MIGR96	Migratiesaldo 1996
MIGR9604	Migratiesaldo 1996-2004
LFTSTR96	Leeftijdsstructuur van de bevolking 1996
LFTSTR9604	Leeftijdsstructuur van de bevolking 1996-2004
GESL96	Geslachtsverhouding 1996
GESL9604	Geslachtsverhouding 1996-2004
HUW96	Aandeel van huwelijken in bevolking 1996
HUW9604	Aandeel van huwelijken in bevolking 1996-2004
ECHTSCH96	Aandeel van echtscheidingen in bevolking 1996
ECHTSCH9604	Aandeel van echtscheidingen in bevolking 1996-2004
PRIVHH96	Gemiddelde huishoudgrootte 1996
PRIVHH9604	Gemiddelde huishoudgrootte 1996-2004
BVLKDENS96	Bevolkingsdensiteit 1996
BVLKDENS9604	Bevolkingsdensiteit 1996-2004
INKCAP96	Gemiddeld inkomen/capita 1996
INKCAP9604	Gemiddeld inkomen/capita 1996-2004

HOOFDSTUK 3: De demografische groeimodellen

IV.3.1 Methode

Onder dit onderdeel lichten we de verschillende onderzoeksmethoden toe die we zullen toepassen in dit empirisch gedeelte van ons onderzoek. Het doel van deze methodes is om inzicht te verkrijgen in de relatie tussen de ondernemingsgroei en de demografische kengetallen van een gemeente.

Om een eerste beeld te verkrijgen van de relatie tussen beide factoren, zullen we per hypothese een univariaat voorafgaandelijk onderzoek uitvoeren door middel van cross-tabulatie. Deze methode levert ons een eerste inzicht over het discriminerend vermogen van de onafhankelijke variabelen. We starten deze methode met het rangschikken van de onafhankelijke variabelen, waarna we ze zullen opdelen in drie categorieën die elk ongeveer 33% van de gegevens omvatten. Daarna passen we de methode van cross-tabulatie toe, waardoor er percentages berekend worden omtrent de overeenkomst tussen deze drie groepen en respectievelijk de groeiers en de niet-groeiers.

Naast deze tabel, levert deze methode ook tal van andere voordelen op, zoals het uitvoeren van de Pearson chi-squaretest die de waarden van χ^2 en p weergeeft. Een χ^2 groter dan nul, duidt op statistische afhankelijkheid en men kan dan spreken van een verband op univariaat niveau tussen de betreffende demografische variabele en de ondernemingsgroei. Een p -waarde kleiner dan 0.05 (0.01) impliceert dat er een significant verband bestaat tot op 5% (1%). De bespreking van de resultaten van deze cross-tabulatie per hypothese kan u onder punt IV.3.2 terugvinden.

Vervolgens gaan we over tot enkele multivariate methoden. Als eerste voeren we een discriminantanalyse uit, waarbij we de individuele gegevens in twee exclusieve groepen (groeiers en niet-groeiers) indelen op basis van een combinatie van gemeenschappelijke en/of contrasterende kenmerken of attributen (Ooghe en Van Wymeersch, 1994). Wanneer men gebruik maakt van de discriminantanalyse, moet men steeds rekening houden met enkele statistische basisveronderstellingen, dewelke sterk nadelige gevolgen kunnen hebben op de interpreteerbaarheid van gegevens. Zo wijst Lachenbruch (1975) op de noodzaak aan een multivariate normale verdeling van de onafhankelijke variabelen, alsook een identieke variantie-covariantie matrix voor de onderscheiden groepen. Limère *et al.* (1999) halen in hun studie aan dat door middel van filtering alles gedaan kan worden om de onderzoeksgegevens zo veel mogelijk aan deze voorwaarden te laten voldoen.

Om rekening te houden met de impact van de statistische basisveronderstellingen, passen we naast de discriminantanalyse ook de methode van logistische regressie toe. Deze methode is namelijk minder gevoelig voor deze basisvoorwaarden (Hair, Anderson, Tatham & Black, 1998). Voor zowel de discriminantanalyse, als de logistische regressie, maken we gebruik van de stapsgewijze variant, waardoor enkel die variabelen worden opgenomen in ons finaal model die daadwerkelijk een impact hebben op de economische groei.

We ronden dit onderzoek af met het opstellen van een classificatiematrix die ons inzicht verschaft over het procentueel aantal juist geclassificeerde ondernemingen. Hieruit kunnen we afleiden of we, door het toevoegen van de demografische kengetallen, een hoger classificatieresultaat hebben verkregen. De resultaten voor de investeringsgroei worden opgesplitst voor de drie groeimaatstaven die hier deel van uitmaken, namelijk de groei in omzet (IV.4.1), groei in totale middelen (IV.4.2) en groei in toegevoegde waarde (IV.4.3). De tewerkstellingsgroei daarentegen, wordt besproken door de groei in personeelsbestand, waarvan de resultaten onder punt IV.4.4 worden besproken. Bij de bespreking van de resultaten, moeten we er steeds rekening mee houden dat de mogelijke impact van de demografische indicatoren slechts miniem zal zijn. Zo zullen de financiële prestaties sterker doorwegen op de economische groei.

IV.3.2 Hypothesen

Op basis van de literatuurstudie hebben we enkele hypothesen geformuleerd, die het volgens ons mogelijk maken om de onderverdeling van bedrijven in groeiers en niet-groeiers te versterken. We zullen eerst elke hypothese afzonderlijk beschrijven, gevolgd door een bondige motivatie van de toegepaste maatstaf hieromtrent. Vervolgens passen we voor elke hypothese de methode van cross-tabulatie, die reeds onder punt IV.3.1 werd besproken, toe voor de vier groeimaatstaven.

IV.3.2.1 Bevolkingsgroei

Onder hoofdstuk II van de literatuurstudie werd reeds aangehaald dat de bevolkingsomvang bepaald wordt door zowel de natuurlijke bevolkingsgroei als door het migratiesaldo. De natuurlijke bevolkingsgroei wordt berekend op basis van het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal sterfgevallen. Deze twee factoren worden nader onderzocht onder respectievelijk de titels IV.3.2.2 en IV.3.2.3. De hypothesen omtrent het migratiesaldo daarentegen, worden behandeld onder punt IV.3.2.4. Vooraleer we dieper ingaan op deze deelaspecten, bestuderen we de bevolkingsgroei als geheel.

Er werd reeds gewezen op de relevantie van de bevolkingsgroei voor de economische prestatie van bedrijven. Deze zal een positief effect hebben op het consumptieniveau, wat op zijn beurt een grotere afzetmarkt biedt voor de bedrijven. Vervolgens wijzen we ook op het effect van een dalende bevolking op de beroepsbevolking, waardoor het voor bedrijven moeilijker wordt om over voldoende goed opgeleide arbeidskrachten te beschikken.

Hypothese 1: In gemeenten met een grote bevolkingsgroei zijn meer groeiende ondernemingen gesitueerd dan in gemeenten met een lage bevolkingsgroei.

- Maatstaf voor bevolkingsgroei

De bevolkingsgroei per gemeente voor het jaar 1996 (BVLKGR96) wordt berekend op basis van de gemiddelde bevolkingsomvang van de bevolking tijdens dit jaar. Dit doen we door de bevolking op 1 januari 1996 te sommeren met deze van 31 december 1996 en dit geheel vervolgens te delen door twee. Wanneer we de bevolkingsgroei per gemeente voor de gehele onderzoeksperiode (BVLKGR9604) willen berekenen, berekenen we eerst voor elk jaar afzonderlijk een kengetal en nemen we vervolgens het gemiddelde van al deze gegevens.

- Voorafgaandelijk onderzoek

We hebben de gegevens voor de twee maatstaven opgedeeld in drie categoriën, namelijk de gemeenten met een respectievelijk lage, gemiddelde of hoge bevolkingsgroei. De waarden 1 en 0 bij de groeivariabelen (zwaksterkOMZgroei, zwaksterkgroei, zwaksterkTWgroei en zwaksterkNgroei) staan respectievelijk voor de sterk-groeiers en niet-groeiers, ofwel de 25% sterkst groeiende en de 25% zwakst groeiende ondernemingen. Wanneer deze groeivariabelen gevolgd worden door een "*" ("***"), betekent dit dat de verschillen statistisch significant zijn tot op 5% (1%). We zullen eerst de resultaten bespreken voor het jaar 1996, vervolgens deze voor de gehele onderzoeksperiode en ten slotte een korte vergelijking van de eventuele verschillen tussen beiden. Na het uitvoeren van de cross-tabulaties voor het jaar 1996 bekomen we de volgende resultaten:

Tabel 38: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.339 50,7%	1.312 50,9%	1.236 48,4%	3.887 50,0%
	1,00	1.300 49,3%	1.268 49,1%	1.320 51,6%	3.888 50,0%
Total		2.639 100,0%	2.580 100,0%	2.556 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 39: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
Zwaksterkgroei**	,00	6.063 52,5%	5.721 50,6%	5.405 46,8%	17.189 50,0%
	1,00	5.477 47,5%	5.581 49,4%	6.132 53,2%	17.190 50,0%
Total		11.540 100,0%	11.302 100,0%	11.537 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 40: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.994 52,3%	3.661 50,2%	3.553 47,4%	11.208 50,0%
	1,00	3.637 47,7%	3.635 49,8%	3.937 52,6%	11.209 50,0%
Total		7.631 100,0%	7.296 100,0%	7.490 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 41: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei**	,00	2.210 51,9%	2.275 50,6%	2.119 47,5%	6.604 50,0%
	1,00	2.045 48,1%	2.219 49,4%	2.341 52,5%	6.605 50,0%
Total		4.255 100,0%	4.494 100,0%	4.460 100,0%	13.209 100,0%

Bij alle groeimaatstaven bedraagt de χ^2 een waarde sterk verschillend van nul. Hieruit kunnen we afleiden dat er sprake is van statistische afhankelijkheid en kunnen we dus verder onderzoeken hoe sterk en in welke richting dit verband loopt. Wanneer we de bovenstaande tabellen bekijken, kunnen we een positief significant (tot op 1%) verband afleiden voor alle groeicategorieën, behalve voor de zwaksterkOMZgroei. Dit omdat bij deze categorieën (zwaksterkgroei, zwaksterkTWgroei en zwaksterkNgroei) de groeiende ondernemingen met een hoge bevolkingsgroei respectievelijk 53,2%, 52,6% en 52,5% van de gegevens innemen.

Wanneer we vervolgens de methode van cross-tabulatie voor de gehele onderzoeksperiode toepassen, bekomen we de volgende tabellen:

Tabel 42: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.377 51,3%	1.237 50,1%	1.273 48,6%	3.887 50,0%
	1,00	1.307 48,7%	1.233 49,9%	1.348 51,4%	3.888 50,0%
Total		2.684 100,0%	2.470 100,0%	2.621 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 43: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
Zwaksterkgroei**	,00	5.975 51,4%	5.506 49,2%	5.708 49,4%	17.189 50,0%
	1,00	5.656 48,6%	5.677 50,8%	5.857 50,6%	17.190 50,0%
Total		11.631 100,0%	11.183 100,0%	11.565 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 44: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.962 51,6%	3.614 49,3%	3.632 48,9%	11.208 50,0%
	1,00	3.709 48,4%	3.711 50,7%	3.789 51,1%	11.209 50,0%
Total		7.671 100,0%	7.325 100,0%	7.421 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 45: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei*	,00	2.359 51,5%	2.121 49,9%	2.124 48,6%	6.604 50,0%
	1,00	2.226 48,5%	2.132 50,1%	2.247 51,4%	6.605 50,0%
Total		4.585 100,0%	4.253 100,0%	4.371 100,0%	13.209 100,0%

Ook in deze tabellen zien we een lichte stijging van het procentueel aandeel groeiende ondernemingen naarmate de bevolkingsgroei van de desbetreffende gemeenten toeneemt. Dit resultaat is significant tot op 1% voor de ondernemingsgroei in totale middelen en toegevoegde waarde, maar voor de groei in personeelsbestand daalt het significantieniveau tot op 5%.

Op basis van dit voorafgaandelijk onderzoek kunnen we de hypothese ondersteunen zowel voor het jaar 1996 als voor de gehele onderzoeksperiode, al kennen de relaties bij deze laatste een lager significant verband. Nu we weten dat we op basis van ons voorafgaand onderzoek onze hypothesen kunnen bevestigen, is het zeer interessant om na te gaan welke onderdelen van de bevolkingsgroei hiertoe hebben bijgedragen.

IV.3.2.1.1 Nataliteit

Als eerste onderdeel van de demografische groei, bespreken we de natuurlijke aangroei. Deze bestaat uit twee elementen, namelijk de nataliteit en de mortaliteit. Wanneer het niveau van de nataliteit het niveau van de mortaliteit overstijgt, spreken we van een toename van de natuurlijke aangroei. In het andere geval hebben we met een krimpende bevolking te maken. Onder dit puntje gaan we dieper in op de link tussen de economische groei van bedrijven en de nataliteit.

Daar een toename van de nataliteit de bevolkingsgroei positief zal beïnvloeden, is de link tussen het consumptieniveau en de nataliteit weer niet ver te zoeken. Ook wordt er in de literatuur vaak op gewezen dat een daling van de nataliteit zal leiden tot het verschijnsel van ontgroening. Dit zal op zijn beurt tot een enorme druk op het economisch draagvlak leiden. Vandaar dat we uitgaan van een positieve relatie tussen de nataliteit en ondernemingsgroei:

Hypothese 2: Groeiende ondernemingen zijn vaker gevestigd in gemeenten met een hoog niveau van nataliteit.

- Maatstaf voor nataliteit

Wanneer we de nataliteit enkel op basis van het aantal geboorten bestuderen, negeren we de invloed van de bevolkingsomvang. Om deze te neutraliseren, maken we gebruik van het bruto geboortecijfer (BGC). Dit werd voor alle jaren berekend door het aantal geboorten van de bevolking in de gemeente in jaar t , te delen door de gemiddelde bevolkingsomvang van deze gemeente in datzelfde jaar t . Vervolgens wordt dit resultaat vermenigvuldigd met duizend, om zo het bruto geboortecijfer per duizend inwoners te bekomen (pro mille). De berekeningen voor het jaar 1996 vormen de maatstaf voor de nataliteit in het desbetreffende jaar (NAT96). Wanneer we het rekenkundig gemiddelde van alle jaren samen (1996-2004) berekenen, bekomen we de indicator voor de nataliteit over de gehele onderzoeksperiode (NAT9604).

- Voorafgaandelijk onderzoek

Nadat we de nataliteitgegevens hebben opgesplitst in drie groepen die elk ongeveer 33% van de gegevens omvatten (LAAG, GEMIDDELD EN HOOG), kunnen we deze vergelijken met de groeivariabelen. Deze nemen zoals bij de bevolkingsgroei een waarde 0 aan wanneer we spreken van niet-groei en 1 voor de groei. Ook worden dezelfde maten voor statistische significantie toegepast, dewelke doorheen het gehele onderzoek zullen worden behouden. Voor het jaar 1996 bekomen we de volgende resultaten op gemeentelijk vlak:

Tabel 46: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.336 50,5%	1.268 51,4%	1.283 48,1%	3.887 50,0%
	1,00	1.307 49,5%	1.199 48,6%	1.382 51,9%	3.888 50,0%
Total		2.643 100,0%	2.467 100,0%	2.665 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 47: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei	,00	5.741 50,1%	5.731 50,5%	5.717 49,5%	17.189 50,0%
	1,00	5.729 49,9%	5.619 49,5%	5.842 50,5%	17.190 50,0%
Total		11.470 100,0%	11.350 100,0%	11.559 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 48: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei	,00	3.703 49,3%	3.629 50,1%	3.876 50,6%	11.208 50,0%
	1,00	3.810 50,7%	3.609 49,9%	3.790 49,4%	11.209 50,0%
Total		7.513 100,0%	7.238 100,0%	7.666 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 49: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.239 49,8%	2.167 50,7%	2.198 49,4%	6.604 50,0%
	1,00	2.255 50,2%	2.103 49,3%	2.247 50,6%	6.605 50,0%
Total		4.494 100,0%	4.270 100,0%	4.445 100,0%	13.209 100,0%

Opvallend is dat voor geen enkele categorie statistische ondersteuning kan worden gevonden voor de invloed van de nataliteit in 1996 op het al dan niet groeien van de ondernemingen. We merken ook op dat de percentages allen rond de 50% liggen, wat reeds een indicatie geeft voor de onafhankelijkheid.

We gaan nu bekijken of we voor de gegevens over de gehele onderzoeksperiode, wel een positieve relatie kunnen afleiden, dewelke ons in staat stelt om een eerste oordeel te vellen over de hypothese:

Tabel 50: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.305 51,1%	1.233 48,3%	1.349 50,6%	3.887 50,0%
	1,00	1.251 48,9%	1.322 51,7%	1.315 49,4%	3.888 50,0%
Total		2.556 100,0%	2.555 100,0%	2.664 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 51: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	5.818 50,0%	5.406 48,6%	5.965 51,4%	17.189 50,0%
	1,00	5.817 50,0%	5.722 51,4%	5.651 48,6%	17.190 50,0%
Total		11.635 100,0%	11.128 100,0%	11.616 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 52: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.812 49,3%	3.516 49,0%	3.880 51,7%	11.208 50,0%
	1,00	3.918 50,7%	3.665 51,0%	3.626 48,3%	11.209 50,0%
Total		7.730 100,0%	7.181 100,0%	7.506 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 53: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		NAT9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.192 49,6%	2.137 50,1%	2.275 50,3%	6.604 50,0%
	1,00	2.223 50,4%	2.131 49,9%	2.251 49,7%	6.605 50,0%
Total		4.415 100,0%	4.268 100,0%	4.526 100,0%	13.209 100,0%

Na het toepassen van deze methode over de gehele periode, bekomen we voor de groei in totale middelen en toegevoegde waarde wel een significant verband tot op 1%. Het is zeer opmerkelijk dat we hieruit, in tegenstelling tot wat we verwachtten bij de hypothesestelling, een licht negatief verband kunnen afleiden tussen deze variabelen en het bruto geboortecijfer van deze gemeente. We moeten wel opmerken dat de percentages niet sterk variëren en dat de groep met een gemiddeld niveau van nataliteit ook zeer groot is en soms zelfs de hoogste waarde kent. Wat de andere twee groeivariabelen betreft (groei in omzet en groei in personeelsbestand), kunnen we niet spreken van een significant verband, maar ook hier is bij de groei in personeelsbestand de negatieve relatie merkbaar. Bij de groei in omzet daarentegen, worden we eerder een positief verband gewaar, wat dan wel een ondersteuning levert van onze hypothese.

IV.3.2.1.2 Mortaliteit

Naast de nataliteit, vormt de mortaliteit de tweede indicator voor het berekenen van de natuurlijke aangroei. Wanneer de mortaliteit toeneemt zal dit, wanneer dit niet deels wordt opgevangen door een stijging van de nataliteit of van het migratiesaldo, een negatief effect vertonen op de bevolkingsaangroei. Een lagere bevolkingsaangroei zal op zijn beurt, zoals hierboven al werd aangehaald, een negatieve impact hebben op het consumptieniveau, met alle negatieve gevolgen voor de ondernemingen die hieraan gekoppeld zijn.

Hypothese 3: In gemeenten met een hoger niveau van mortaliteit bevinden zich minder groeiende ondernemingen dan in gemeenten met een lage mortaliteit.

- Maatstaf voor mortaliteit

De mortaliteit van de bevolking op gemeentelijk niveau gaan we in deze eindverhandeling meten aan de hand van het bruto sterftecoëfficiënt (BSC) (per 1000 inwoners). Het voordeel dat deze maatstaf biedt is, dat het effect van de bevolkingsomvang wordt geneutraliseerd. Voor het jaar 1996 (MORT96) bekomen we dit coëfficiënt door het aantal geboorten per gemeente van de bevolking in het jaar 1996 te delen door de gemiddelde bevolkingsomvang van deze gemeente in

1996. Vervolgens wordt dit resultaat vermenigvuldigd met het getal duizend. Wanneer we dit coëfficiënt voor de gehele onderzoeksperiode willen bepalen (MORT9604), berekenen we dit eerst voor elk jaar afzonderlijk en nemen we vervolgens het gemiddelde van al deze jaren.

- Voorafgaandelijk onderzoek

Ook hier hebben we een onderverdeling gemaakt in drie groepen, namelijk de gemeenten met een laag, gemiddeld of hoog niveau van mortaliteit. De waarden 1 en 0 bij de groeivariabelen (zwaksterkOMZgroei, zwaksterkgroei, zwaksterkTWgroei en zwaksterkNgroei) staan respectievelijk voor de groeiers en de niet-groeiers ofwel de 25% sterkst groeiende en de 25% zwakst groeiende ondernemingen. Zoals bij de nataliteit geven we eerst een indicatie van de link tussen de ondernemingsgroei en het brutosterftecoëfficiënt voor het jaar 1996, vervolgens voor de gehele periode en ten slotte een vergelijking tussen beiden. Na het uitvoeren van de cross-tabulaties voor het jaar 1996 bekomen we de volgende resultaten:

Tabel 54: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MORT96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.242 48,6%	1.224 49,7%	1.421 51,5%	3.887 50,0%
	1,00	1.311 51,4%	1.239 50,3%	1.338 48,5%	3.888 50,0%
Total		2.553 100,0%	2.463 100,0%	2.759 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 55: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MORT96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	5.394 47,2%	5.375 50,2%	6.420 52,4%	17.189 50,0%
	1,00	6.027 52,8%	5.334 49,8%	5.829 47,6%	17.190 50,0%
Total		11.421 100,0%	10.709 100,0%	12.249 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 56: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MORT96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.602 48,0%	3.543 49,8%	4.063 52,1%	11.208 50,0%
	1,00	3.906 52,0%	3.571 50,2%	3.732 47,9%	11.209 50,0%
Total		7.508 100,0%	7.114 100,0%	7.795 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 57: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

	MORT96GR			Total	
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG		
zwaksterkNgroei**	,00	2.101 47,8%	2.179 50,7%	2.324 51,5%	6.604 50,0%
	1,00	2.298 52,2%	2.115 49,3%	2.192 48,5%	6.605 50,0%
Total		4.399 100,0%	4.294 100,0%	4.516 100,0%	13.209 100,0%

Bij alle groeimaatstaven bevat de χ^2 een waarde sterk verschillend van nul, waaruit we kunnen afleiden dat er sprake is van statistische afhankelijkheid. In tegenstelling tot de bevolkingsgroei en de nataliteit in 1996 per gemeente, daalt hier het procentueel aandeel groeiende ondernemingen naarmate de mortaliteit toeneemt. Voor alle categorieën, met uitzondering van zwaksterkOMZgroei, levert dit een significant onderscheid tot op 1%. Maar ook bij deze laatste categorie (zwaksterkOMZgroei) zien we deze negatieve relatie terugkeren.

Wanneer we naar de gehele onderzoeksperiode kijken, bekomen we de volgende tabellen:

Tabel 58: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

	MORT9604GR			Total	
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG		
zwaksterkOMZgroei	,00	1.241 48,6%	1.253 50,4%	1.393 51,0%	3.887 50,0%
	1,00	1.314 51,4%	1.235 49,6%	1.339 49,0%	3.888 50,0%
Total		2.555 100,0%	2.488 100,0%	2.732 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 59: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

	MORT9604GR			Total	
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG		
zwaksterkgroei**	,00	5.377 47,0%	5.738 50,6%	6.074 52,4%	17.189 50,0%
	1,00	6.060 53,0%	5.606 49,4%	5.524 47,6%	17.190 50,0%
Total		11.437 100,0%	11.344 100,0%	11.598 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 60: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

	MORT9604GR			Total
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei** ,00	3.605 48,1%	3.690 50,0%	3.913 51,9%	11.208 50,0%
1,00	3.890 51,9%	3.689 50,0%	3.630 48,1%	11.209 50,0%
Total	7.495 100,0%	7.379 100,0%	7.543 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 61: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

	MORT9604GR			Total
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei* ,00	2.123 48,3%	2.198 51,2%	2.283 50,6%	6.604 50,0%
1,00	2.277 51,8%	2.098 48,8%	2.230 49,4%	6.605 50,0%
Total	4.400 100,0%	4.296 100,0%	4.513 100,0%	13.209 100,0%

Hier zien we dezelfde negatieve trend terugkeren dan bij de cross-tabulatie resultaten voor het jaar 1996. Opvallend is dat ook hier weer het significantieniveau daalt voor de groeimaatstaf van het personeelsbestand van 1% naar 5%. Bij deze laatste is de negatieve relatie ook iets minder opvallend in vergelijking tot de andere groeivariabelen. We kunnen op basis van dit voorafgaandelijk onderzoek onze hypothese bevestigen.

IV.3.2.1.3 Ruimtelijke mobiliteit

Naast de natuurlijke aangroei, is het migratiesaldo de tweede indicator die de bevolkingsomvang bepaalt. In de literatuurstudie werd reeds aangehaald dat deze sterk varieert per regio en daarom is het zeker interessant om na te gaan of deze regionale verschillen een differentiële impact zullen hebben op de ondernemingsprestaties. Net zoals bij de natuurlijke aangroei, zal een toename van het migratiesaldo leiden tot een toename van de bevolkingsomvang. De gevolgen hiervan op economisch gebied, komen dan ook weer overeen met de hiervoor aangehaalde implicaties.

Hypothese 4: Bedrijven gesitueerd in gemeenten met een hoger migratiesaldo kennen betere ondernemingsprestaties.

- Maatstaf voor ruimtelijke mobiliteit

Het louter toepassen van het migratiesaldo per gemeente zou een vertekend beeld kunnen geven, doordat dit saldo ook gerelateerd is aan de bevolkingsomvang van deze gemeente. Daarom hebben wij ervoor geopteerd om het migratiesaldo voor 1996 (MIGR96) te delen door de gemiddelde bevolkingsomvang van de bevolking op gemeentelijk niveau tijdens dat jaar. Vervolgens werd dit cijfer vermenigvuldigd met het getal duizend. Om het migratiesaldo voor de periode 1996-2004 (MIGR9604) te berekenen, maakten we gebruik van dezelfde methode. Eerst werd voor elk jaar apart een berekening doorgevoerd, gevolgd door de berekening van het gewogen gemiddelde.

- Voorafgaandelijk onderzoek

Nadat de gegevens gesorteerd werden, hebben we ze onderverdeeld in drie gelijke groepen, namelijk de gemeenten met een laag, gemiddeld of hoog migratiesaldo. Ook hier staan de waarden 1 en 0 respectievelijk voor de 25% sterks en 25% zwakst groeiende ondernemingen. In onderstaande tabellen proberen we aan de hand van de resultaten van de cross-tabulatie inzicht te verkrijgen in de mogelijke link tussen het migratiesaldo en de vier groeimaatstaven voor het jaar 1996:

Tabel 62: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei**	,00	1.295 49,2%	1.322 52,8%	1.270 48,2%	3.887 50,0%
	1,00	1.339 50,8%	1.184 47,2%	1.365 51,8%	3.888 50,0%
Total		2.634 100,0%	2.506 100,0%	2.635 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 63: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	6.003 52,1%	5.704 50,2%	5.482 47,7%	17.189 50,0%
	1,00	5.511 47,9%	5.662 49,8%	6.017 52,3%	17.190 50,0%
Total		11.514 100,0%	11.366 100,0%	11.499 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 64: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.954 52,6%	3.731 50,0%	3.523 47,4%	11.208 50,0%
	1,00	3.568 47,4%	3.730 50,0%	3.911 52,6%	11.209 50,0%
Total		7.522 100,0%	7.461 100,0%	7.434 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 65: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei**	,00	2.342 52,2%	2.174 50,3%	2.088 47,5%	6.604 50,0%
	1,00	2.147 47,8%	2.148 49,7%	2.310 52,5%	6.605 50,0%
Total		4.489 100,0%	4.322 100,0%	4.398 100,0%	13.209 100,0%

Uit bovenstaande tabellen kunnen we een significante afhankelijkheid (tot op 1%) afleiden tussen de drie categorieën die het migratiesaldo beschrijven (LAAG, GEMIDDELD EN HOOG) en het al dan niet groeien van ondernemingen. Wanneer we dieper ingaan op de verschillende groeimaatstaven, zien we een positief verband verschijnen voor de groei in totale middelen, toegevoegde waarde en personeelsbestand. Bij de groei in omzet is dit verband niet zo duidelijk, omdat de middencategorie hier zeer omvangrijk is.

Opnieuw werd de link tussen het migratiesaldo en de economische groei van de bedrijven onderzocht door middel van cross-tabulatie, maar nu voor de gehele onderzoeksperiode:

Tabel 66: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.343 51,0%	1.278 49,2%	1.266 49,8%	3.887 50,0%
	1,00	1.292 49,0%	1.321 50,8%	1.275 50,2%	3.888 50,0%
Total		2.635 100,0%	2.599 100,0%	2.541 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 67: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei*	,00	5.868 50,7%	5.706 50,2%	5.615 49,1%	17.189 50,0%
	1,00	5.701 49,3%	5.659 49,8%	5.830 50,9%	17.190 50,0%
Total		11.569 100,0%	11.365 100,0%	11.445 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 68: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.931 51,5%	3.714 50,1%	3.563 48,4%	11.208 50,0%
	1,00	3.704 48,5%	3.700 49,9%	3.805 51,6%	11.209 50,0%
Total		7.635 100,0%	7.414 100,0%	7.368 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 69: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		MIGR9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.334 51,4%	2.150 49,6%	2.120 48,9%	6.604 50,0%
	1,00	2.210 48,6%	2.181 50,4%	2.214 51,1%	6.605 50,0%
Total		4.544 100,0%	4.331 100,0%	4.334 100,0%	13.209 100,0%

Conform met de hypothese omtrent de mortaliteit, hebben we hier te maken met een daling van het significantieniveau. Enkel de ondernemingsgroei in toegevoegde waarde blijft significant tot op 1%. Het significantieniveau voor de groei in totale middelen daalt van 1% naar 5% en de twee andere groeimaatstaven zijn niet langer significant. Wanneer we kijken naar de richting van het verband voor de twee significante variabelen, kunnen we zoals in het jaar 1996 uitgaan van een positieve relatie tussen het migratiesaldo en de ondernemingsgroei. Ook bij de twee andere variabelen is deze tendens merkbaar.

Uit dit voorafgaand onderzoek vinden we al een eerste bevestiging van onze hypothese terug, zowel voor het jaar 1996 als voor de periode 1996-2004.

IV.3.2.2 Leeftijdsstructuur

Naast de hypothesen omtrent de bevolkingsomvang, zullen we nu dieper ingaan op de hypothesen typerend voor de bevolkingsstructuur. Indicatoren hiervoor zijn onder andere de leeftijdsstructuur, de geslachtsverhouding, de burgerlijke stand, de huishoudgrootte, de bevolkingsdensiteit, het inkomensniveau, het opleidingsniveau en de gezondheidstoestand van de bevolking per gemeente.

We starten met het testen van de hypothese omtrent de leeftijdsstructuur, waarbij we een antwoord trachten te geven op deelvraag I.2.2.2: '*Heeft de leeftijdsstructuur van een gemeente invloed op het groeipotentieel van in deze gemeente gevestigde ondernemingen?*'. Bij de bespreking van de literatuurstudie werd er reeds aangehaald dat de leeftijdsstructuur belangrijke implicaties heeft op het consumptieniveau en op de arbeidsmarkt. Zo werd er op gewezen dat jongeren een hoger niveau van koopkracht hebben, doordat ze veel belang hechten aan het opbouwen van hun maatschappelijke positie en bezittingen. Daarnaast zijn jongeren ook dynamischer, gaan ze sneller nieuwe ontwikkelingen uitproberen en zijn ze erg gesteld op luxueuze producten en extra's. Toch hebben ouderen meer kapitaal en vrije tijd, maar ze zullen dit op een andere manier en aan andere sectoren gaan besteden dan de jongeren.

Wanneer we kijken naar de implicaties van een jongere leeftijdsstructuur op de arbeidsmarkt, kunnen we twee effecten onderscheiden. Enerzijds moeten we aandacht besteden aan het doorstromingscoëfficiënt, hetgeen een indicator is van het demografisch vermogen van een gebied om de bevolkingscategorie die de leeftijd bereikt heeft waarop ze de arbeidsmarkt verlaat of zal verlaten, te vervangen door jongeren die gereed staan om werk op te nemen (Studiedienst Vlaamse Regering 2002). Wanneer dit coëfficiënt te sterk zal dalen door een gebrek aan potentiële instromers (15-24 jarigen), zal dit een enorme druk zetten op de arbeidsmarkt. Voor bedrijven wordt het dan moeilijker om voldoende arbeidskrachten aan te trekken en te behouden. Anderzijds is er de link tussen de productiviteit en de leeftijd van de werknemers, maar in de literatuur bestaat er geen eenduidigheid rond deze relatie. Uit het voorgaande en vanuit onze intuïtie veronderstellen wij dat de volgende hypothese zal gelden:

Hypothese 5: Bedrijven gesitueerd in gemeenten met een jongere leeftijdsstructuur kennen een hoger groeipotentieel dan bedrijven gesitueerd in gemeenten met een verouderde leeftijdsstructuur.

- Maatstaf voor leeftijdsstructuur

We hebben voor alle gemeenten een opdeling gemaakt naar negen leeftijdscategorieën, namelijk: 0-9, 10-19, 20-29, 30-39, 40-49, 50-59, 60-69, 70-79 en ten slotte de categorie van 80jaar en ouder. Vervolgens hebben we het bevolkingsaantal in elke categorie vermenigvuldigd met haar

mediaan (5, 15, 25, 35, 45, 55, 65, 75 en 90). Ten slotte werden deze getallen gesommeerd per gemeente en gedeeld door de bevolkingsomvang van die gemeente.

Deze berekening werd voor alle jaren uit de onderzoeksperiode uitgevoerd. Voor het jaar 1996 bekwamen we de maatstaf voor de leeftijdsstructuur voor dat jaar (LFTSTR96) en voor de berekening van deze maatstaf voor de periode 1996-2004, namen we het rekenkundig gemiddelde van de verschillende jaren (LFTSTR9604).

- Voorafgaandelijk onderzoek

Om een eerste visie te verkrijgen van de eventuele relatie tussen de leeftijdsstructuur en de ondernemingsgroei, delen we de gegevens op in drie zo gelijk mogelijke groepen (jong, gemiddeld en oud), die elk ongeveer 33% van de gegevens bevatten. Vervolgens passen we de methode van cross-tabulatie toe om deze relatie te testen. Voor het jaar 1996 bekomen we de volgende resultaten:

Tabel 70: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR96GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkOMZgroei**	,00	1.242 47,6%	1.299 51,3%	1.346 51,1%	3.887 50,0%
	1,00	1.369 52,4%	1.233 48,7%	1.286 48,9%	3.888 50,0%
Total		2.611 100,0%	2.532 100,0%	2.632 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 71: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR96GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkgroei**	,00	5.497 47,7%	5.588 49,5%	6.104 52,8%	17.189 50,0%
	1,00	6.017 52,3%	5.712 50,5%	5.461 47,2%	17.190 50,0%
Total		11.514 100,0%	11.300 100,0%	11.565 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 72: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR96GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.542 47,7%	3.769 49,9%	3.897 52,3%	11.208 50,0%
	1,00	3.879 52,3%	3.777 50,1%	3.553 47,7%	11.209 50,0%
Total		7.421 100,0%	7.546 100,0%	7.450 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 73: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR96GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkNgroei**	,00	2.086 47,0%	2.240 51,2%	2.278 51,8%	6.604 50,0%
	1,00	2.353 53,0%	2.136 48,8%	2.116 48,2%	6.605 50,0%
Total		4.439 100,0%	4.376 100,0%	4.394 100,0%	13.209 100,0%

Ook hier kennen alle groeimaatstaven een χ^2 -waarde sterk verschillend van nul, hetgeen duidt op statistische afhankelijkheid. Op basis van bovenstaande tabellen merken we een significante negatieve relatie op tussen de leeftijdsstructuur van de bevolking van een gemeente en de ondernemingen gevestigd in deze gemeente tot op 1%. Dit kunnen we afleiden doordat bij de vier groeimaatstaven (zwaksterkOMZgroei, zwaksterkgroei, zwaksterkTWgroei en zwaksterkNgroei) de groeiende ondernemingen gelegen in gemeenten met een oudere bevolking respectievelijk 51,1%, 52,8%, 52,3% en 51,8% van de gegevens innemen. Deze percentages zijn lichtelijk hoger dan bij de vorige demografische variabelen.

Vervolgens onderzoeken we of veranderingen in de leeftijdsstructuur doorheen de onderzoeksperiode, een differentiële impact hebben gehad op de ondernemingsprestaties:

Tabel 74: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR9604GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkOMZgroei*	,00	1.283 48,0%	1.264 51,1%	1.340 50,9%	3.887 50,0%
	1,00	1.388 52,0%	1.208 48,9%	1.292 49,1%	3.888 50,0%
Total		2.671 100,0%	2.472 100,0%	2.632 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 75: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR9604GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkgroei**	,00	5.519 47,8%	5.594 49,5%	6.076 52,7%	17.189 50,0%
	1,00	6.031 52,2%	5.710 50,5%	5.449 47,3%	17.190 50,0%
Total		11.550 100,0%	11.304 100,0%	11.525 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 76: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR9604GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.589 48,0%	3.639 49,8%	3.980 52,1%	11.208 50,0%
	1,00	3.883 52,0%	3.669 50,2%	3.657 47,9%	11.209 50,0%
Total		7.472 100,0%	7.308 100,0%	7.637 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 77: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		LFTSTR9604GR			Total
		JONG	GEMIDDELD	OUD	
zwaksterkNgroei**	,00	2.106 47,3%	2.229 51,1%	2.269 51,7%	6.604 50,0%
	1,00	2.348 52,7%	2.136 48,9%	2.121 48,3%	6.605 50,0%
Total		4.454 100,0%	4.365 100,0%	4.390 100,0%	13.209 100,0%

Ook hier is er sprake van een significante negatieve relatie tussen de afhankelijke variabelen en de onafhankelijke variabele LFTSTR9604, al daalt het significantieniveau voor de afhankelijke variabele omzetsgroei van 1% naar 5%. Wanneer we kijken naar de procentuele verhoudingen, merken we voor deze laatste op dat de percentages minder sterk verschillen van 50%, maar er toch nog steeds sprake is van een negatieve relatie. Ook bij de andere groeivariabelen is er een lichte daling van de percentages, maar toch blijft de negatieve relatie zichtbaar.

Uit dit voorgaand onderzoek omtrent de relatie tussen de leeftijdsstructuur en de ondernemingsgroei, kunnen we de hypothese omtrent deze demografische structuurvariabele bevestigen.

IV.3.2.3 Geslachtsstructuur

Een tweede maatstaf typerend voor de bevolkingsstructuur is de geslachtsverhouding, dewelke de verhouding van het aantal mannen tot het aantal vrouwen weergeeft. Ook deze heeft, net zoals de leeftijdsstructuur, een impact op de arbeidsmarkt, doordat de participatie van mannen hoger is dan deze van vrouwen. Dit fenomeen is te wijten aan het keuzeprobleem tussen carrière en gezin waarmee vrouwen tijdens hun loopbaan worden geconfronteerd. Wanneer deze geslachtsverhouding een hogere waarde kent, zal er een groter arbeidsaanbod zijn op de

arbeidsmarkt, wat volgens ons een positieve impact zal hebben op de groei van de ondernemingen. Wij zullen dit testen aan de hand van de volgende hypothese:

Hypothese 6: Groeiende ondernemingen zijn gevestigd in gemeenten die een hogere geslachtsverhouding kennen.

- Maatstaf voor geslachtsstructuur

Om de geslachtsstructuur te beschrijven, wordt er in de literatuur voornamelijk gebruik gemaakt van de geslachtsverhouding. Deze bekomt men door het aantal mannen in een bepaalde regio te delen door het aantal vrouwen in diezelfde regio. Wij hebben dit toegepast op gemeentelijk niveau voor zowel het jaar 1996 (GESL96) als voor de door ons onderzochte periode 1996-2004 (GESL9604).

- Voorafgaandelijk onderzoek

Vooraleer we overgaan tot de methode van cross-tabulatie, hebben we de gegevens gerangschikt. Vervolgens hebben we deze ingedeeld in drie groepen die elk ongeveer 33% van de gegevens omvatten. Namelijk een categorie met respectievelijk een lage, gemiddelde of hoge geslachtsverhouding. We starten met de resultaten van de cross-tabulatie voor het jaar 1996, gevolgd door deze voor de gehele onderzoeksperiode. Voor het jaar 1996 bekomen we de volgende tabellen:

Tabel 78: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		GESL96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.386 51,6%	1.267 49,4%	1.234 48,8%	3.887 50,0%
	1,00	1.298 48,4%	1.296 50,6%	1.294 51,2%	3.888 50,0%
Total		2.684 100,0%	2.563 100,0%	2.528 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 79: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		GESL96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	6.315 53,3%	5.567 49,6%	5.307 47,0%	17.189 50,0%
	1,00	5.536 46,7%	5.668 50,4%	5.986 53,0%	17.190 50,0%
Total		11.851 100,0%	11.235 100,0%	11.293 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 80: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroeï = 0) (Eigen bewerking)

		GESL96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroeï**	,00	3.973 52,7%	3.747 49,8%	3.488 47,4%	11.208 50,0%
	1,00	3.561 47,3%	3.778 50,2%	3.870 52,6%	11.209 50,0%
Total		7.534 100,0%	7.525 100,0%	7.358 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 81: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroeï = 0) (Eigen bewerking)

		GESL96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroeï	,00	2.311 51,0%	2.139 49,8%	2.154 49,2%	6.604 50,0%
	1,00	2.223 49,0%	2.157 50,2%	2.225 50,8%	6.605 50,0%
Total		4.534 100,0%	4.296 100,0%	4.379 100,0%	13.209 100,0%

Bij de cross-tabulatie van de groeiers en de niet-groeiers ten opzichte van de lage, gemiddelde of hoge geslachtsverhouding, van de gemeenten waarin deze ondernemingen gevestigd zijn, werd onze hypothese bevestigd voor de groei in totale middelen (zwaksterkgroeï) en de groei in toegevoegde waarde (zwaksterkTWgroeï) tot op 1%. Voor deze twee groeivariabelen zien we dat het percentage van de niet-groeiers in verhouding tot een lage geslachtsverhouding (53,3% voor groei in totale middelen en 52,7% voor groei in toegevoegde waarde) sterk verschilt van 50%. Voor de twee andere groeivariabelen, vinden we geen significant verband tussen beiden, maar desondanks zien we ook voor deze de positieve relatie terugkeren.

Vervolgens gaan we nagaan of deze hypothese ook wordt ondersteund voor de gehele onderzoeksperiode:

Tabel 82: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 0) (Eigen bewerking)

		GESL9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroeï	,00	1.589 51,3%	1.067 49,9%	1.231 48,5%	3.887 50,0%
	1,00	1.510 48,7%	1.070 50,1%	1.308 51,5%	3.888 50,0%
Total		3.099 100,0%	2.137 100,0%	2.539 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 83: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		GESL9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	6.447 53,1%	5.370 49,1%	5.372 47,5%	17.189 50,0%
	1,00	5.684 46,9%	5.564 50,9%	5.942 52,5%	17.190 50,0%
Total		12.131 100,0%	10.934 100,0%	11.314 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 84: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		GESL9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.967 52,6%	3.683 49,3%	3.558 48,0%	11.208 50,0%
	1,00	3.572 47,4%	3.788 50,7%	3.849 52,0%	11.209 50,0%
Total		7.539 100,0%	7.471 100,0%	7.407 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 85: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		GESL9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.367 50,7%	2.038 49,3%	2.199 50,0%	6.604 50,0%
	1,00	2.304 49,3%	2.098 50,7%	2.203 50,0%	6.605 50,0%
Total		4.671 100,0%	4.136 100,0%	4.402 100,0%	13.209 100,0%

Voor de gehele onderzoeksperiode bekomen we een soortgelijk resultaat. Ook hier wordt de hypothese bevestigd voor de groei in totale middelen en toegevoegde waarde tot op het significantieniveau van 1%. Voor de twee andere groeimaatstaven kunnen we niet uitgaan van een significant verband. Toch kennen ook deze twee een positieve relatie, maar zijn de procentuele verschillen minder sterk ten opzichte van de twee groeimaatstaven die wel een significant verband weerspiegelen.

Op basis van dit voorgaand onderzoek, kunnen we onze hypothese bevestigen. We gaan bijgevolg daadwerkelijk uit van een positieve relatie tussen de geslachtsverhouding en de ondernemingsprestaties.

IV.3.2.4 Burgerlijke staat en huishoudens

IV.3.2.4.1 Burgerlijke staat

Vervolgens gaan we dieper in op de mogelijke impact die de burgerlijke staat kan hebben op de ondernemingsgroei. In de literatuur werd er reeds op gewezen dat het aantal huwelijken een dalende trend vertoont in het voordeel van andere samenlevingsvormen. In tegenstelling tot de daling van het aantal huwelijken, merken we bij het aantal scheidingen een stijging op. We zullen deze twee trends achtereenvolgens bespreken.

HUWELIJKEN

In de literatuur vinden we geen bewijzen terug van de mogelijke relatie tussen het aantal huwelijken en de ondernemingsprestaties. Ook vanuit de intuïtie is het moeilijk om een eenduidige relatie te bekomen. Enerzijds veronderstellen we dat de er een negatieve relatie heerst tussen beiden, vanuit het vermoeden dat er, wanneer er een keuze gemaakt zal moeten worden tussen carrière en gezin, vaker voor het laatste zal worden geopteerd. Dit zal een impact hebben op het aantal beschikbare werkkrachten, op de deeltijdse arbeid en op het consumptieniveau van het gezin. Anderzijds zal het welvaartsvermogen toenemen wanneer men in het huwelijk stapt, waardoor het consumptieniveau toeneemt in het afzetgebied waar de gezinnen gevestigd zijn. Toch mag men er niet van uit gaan dat een verhoogd welvaartsniveau rechtstreeks tot een hogere economische groei zal leiden. Een ander argument voor een positieve relatie is dat, wanneer er een huwelijk wordt voltrokken in een bepaalde gemeente en ze zich hier ook zullen vestigen, het bevolkingsaantal zal toenemen. Dit zal op zijn beurt een positieve impact hebben op het aantal beschikbare werkkrachten en het consumptieniveau van deze gemeente.

Wat betreft de keuze tussen carrière en gezin, zijn er de laatste jaren tal van initiatieven op punt gezet om een betere combinatie te bekomen. Vandaar dat we veronderstellen dat dit niet zo sterk zal doorwegen op de economische groei. We formuleren dus de volgende hypothese:

Hypothese 7: De ondernemingsgroei zal hoger zijn in gemeenten waar er een hoger aandeel mensen gehuwd zijn van de totale bevolking in deze gemeente.

- Maatstaf voor huwelijken

Omdat we niet over gegevens omtrent het aantal nieuwe huwelijken per jaar en per gemeente konden beschikken, was het onmogelijk om het bruto huwelijkscijfer op gemeentelijk niveau te berekenen. Daarom hebben we gezocht naar een andere adequate maatstaf, namelijk het aandeel van de huwelijken in de populatie. Zo kunnen we afleiden welke samenlevingsvorm het meeste

voorkomt in deze populatie en vervolgens onderzoeken of verschillen hierin kunnen leiden tot een verscheidenheid in ondernemingsgroei.

Om dit aandeel huwelijken in de bevolking te meten, hebben we het aantal huwelijken in een bepaalde periode gedeeld door de totale populatie van de desbetreffende gemeente in diezelfde periode. Voor het jaar 1996 bekwamen we de maatstaf HUW96 en na het toepassen van het rekenkundig gemiddelde over de gehele onderzoeksperiode, bekwamen we de maatstaf HUW9604.

- Voorafgaandelijk onderzoek

We hebben de gegevens opgedeeld in drie groepen (telkens 33% van de gegevens), om zo een onderscheid te maken tussen gemeenten met respectievelijk een laag, gemiddeld of hoog aantal gehuwden. Onderstaande tabellen geven de resultaten van de cross-tabulatie weer tussen de groeiers en de niet-groeiers met deze drie groepen voor het jaar 1996:

Tabel 86: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.375 51,0%	1.279 50,0%	1.233 48,9%	3.887 50,0%
	1,00	1.321 49,0%	1.281 50,0%	1.286 51,1%	3.888 50,0%
Total		2.696 100,0%	2.560 100,0%	2.519 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 87: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	6.261 52,8%	5.725 50,4%	5.203 46,6%	17.189 50,0%
	1,00	5.597 47,2%	5.639 49,6%	5.954 53,4%	17.190 50,0%
Total		11.858 100,0%	11.364 100,0%	11.157 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 88: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.972 52,6%	3.586 49,5%	3.650 47,9%	11.208 50,0%
	1,00	3.573 47,4%	3.663 50,5%	3.973 52,1%	11.209 50,0%
Total		7.545 100,0%	7.249 100,0%	7.623 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 89: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.243 50,1%	2.166 49,5%	2.195 50,4%	6.604 50,0%
	1,00	2.238 49,9%	2.208 50,5%	2.159 49,6%	6.605 50,0%
Total		4.481 100,0%	4.374 100,0%	4.354 100,0%	13.209 100,0%

Deze test geeft voor de afhankelijke groeivariabelen in totale middelen en toegevoegde waarde een positief verband aan tot op 1%. Groeiende ondernemingen in een gemeente met een hoog of een laag aandeel huwelijken, verhouden zich voor deze twee maatstaven respectievelijk als 53,4% t.o.v. 47,2% en 52,1% t.o.v. 47,4%. De andere twee maatstaven zijn niet significant tot op 5% en het verschil met de vorige maatstaven is frappant. Zo is er voor de groei in omzet slechts een klein verschil tussen de gemeenten met een hoog of laag aandeel huwelijken (51,1% t.o.v. 49%) en is er bij de groei in personeelsbestand niet langer sprake van een positieve relatie.

Om te onderzoeken of veranderingen gedurende de periode 1996-2004 een differentiële impact hebben gehad op de ondernemingsprestaties, stelden we voor deze periode de volgende tabellen op:

Tabel 90: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.400 50,9%	1.245 49,7%	1.242 49,2%	3.887 50,0%
	1,00	1.349 49,1%	1.258 50,3%	1.281 50,8%	3.888 50,0%
Total		2.749 100,0%	2.503 100,0%	2.523 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 91: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	6.200 52,7%	5.729 50,6%	5.260 46,6%	17.189 50,0%
	1,00	5.571 47,3%	5.592 49,4%	6.027 53,4%	17.190 50,0%
Total		11.771 100,0%	11.321 100,0%	11.287 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 92: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	4.011 52,9%	3.632 49,1%	3.565 47,9%	11.208 50,0%
	1,00	3.576 47,1%	3.761 50,9%	3.872 52,1%	11.209 50,0%
Total		7.587 100,0%	7.393 100,0%	7.437 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 93: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		HUW9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.245 50,1%	2.167 49,6%	2.192 50,3%	6.604 50,0%
	1,00	2.238 49,9%	2.202 50,4%	2.165 49,7%	6.605 50,0%
Total		4.483 100,0%	4.369 100,0%	4.357 100,0%	13.209 100,0%

Ook hier kennen enkel de groeivariabelen in totale middelen en toegevoegde waarde een significant positief onderscheid tot op 1%. De procentuele verhoudingen in ondernemingsgroei tussen de groepen met respectievelijk een hoog en laag aandeel huwelijken, zijn vergelijkbaar met deze uit de periode 1996. Dit wijst op het feit dat de evolutie van het aandeel der huwelijken doorheen deze periode geen sterke impact heeft gehad op de ondernemingsprestaties. Op basis van dit voorafgaand onderzoek, kunnen we de hypothese bevestigen voor zowel het begin van de onderzoeksperiode, als voor de gehele periode.

ECHTSCHIEDINGEN

In tegenstelling tot het aandeel van de huwelijken in de populatie, verwachten we voor het aandeel van de echtscheidingen een negatief verband met de ondernemingsprestaties. Hierbij baseren we ons op de omgekeerde redenering dan bij de huwelijken. We stellen de volgende hypothese:

Hypothese 8: Gemeenten gekenmerkt door een hoger aandeel echtscheidingen, zullen slechtere ondernemingsprestaties leveren.

- Maatstaf voor echtscheidingen

Voor het berekenen van deze maatstaf zaten we met hetzelfde probleem dan bij de huwelijken, het was namelijk onmogelijk om het bruto echtscheidingscijfer op gemeentelijke basis te berekenen. Daarom hebben we een soortgelijke maatstaf ontwikkeld dan bij de huwelijken, namelijk het aandeel van de echtscheidingen in de populatie. Deze bekomt men door het totaal aantal gescheiden personen in een bepaalde periode, te delen door de totale populatie van de desbetreffende gemeente voor die periode. Dit werd voor alle jaren berekend, waarna vervolgens het rekenkundig gemiddelde werd genomen over de periode 1996-2004 om tot de variabele ECHTSCH9604 te komen. Voor de berekening van de variabele ECHTSCH96 werd de formule enkel voor het jaar 1996 toegepast.

- Voorafgaandelijk onderzoek

We gaan de onderzoeksgegevens in verband met de echtscheidingen indelen in drie zo gelijk mogelijke groepen, om daarna te testen of een hoger aandeel echtscheidingen daadwerkelijk een negatief effect zal hebben op de ondernemingsprestaties. Voor het jaar 1996 bekomen we de volgende output:

Tabel 94: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.225 48,4%	1.290 50,3%	1.372 51,2%	3.887 50,0%
	1,00	1.306 51,6%	1.273 49,7%	1.309 48,8%	3.888 50,0%
Total		2.531 100,0%	2.563 100,0%	2.681 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 95: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	5.216 45,8%	5.554 50,5%	6.419 53,5%	17.189 50,0%
	1,00	6.167 54,2%	5.436 49,5%	5.587 46,5%	17.190 50,0%
Total		11.383 100,0%	10.990 100,0%	12.006 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 96: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.564 47,0%	3.742 50,5%	3.902 52,5%	11.208 50,0%
	1,00	4.012 53,0%	3.671 49,5%	3.526 47,5%	11.209 50,0%
Total		7.576 100,0%	7.413 100,0%	7.428 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 97: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.226 50,1%	2.101 49,3%	2.277 50,6%	6.604 50,0%
	1,00	2.216 49,9%	2.164 50,7%	2.225 49,4%	6.605 50,0%
Total		4.442 100,0%	4.265 100,0%	4.502 100,0%	13.209 100,0%

Conform met de resultaten bij de huwelijken, zijn hier dezelfde twee groeivariabelen (groei in totale middelen en groei in toegevoegde waarde) significant tot op 1%. Maar zoals verwacht, spreken we hier niet van een positieve relatie, maar van een negatief significant onderscheid. Ook hier zien we een sterk verschil op vlak van ondernemingsgroei tussen de hoge en lage categorie van echtscheidingen. Deze percentages verhouden zich respectievelijk voor de twee groeimaatstaven als 46,5% t.o.v. 54,2% en 47,5% t.o.v. 53,0%. Het verschil in ondernemingsgroei tussen beide groepen (hoog en laag) is zelfs groter dan bij de bestudering van de huwelijken. Wanneer we naar de twee andere groeivariabelen kijken, zien we dezelfde negatieve tendens terugkeren voor de groei in omzet, maar geen eenduidige relatie voor de groei in personeelsbestand.

Vervolgens passen we dezelfde methode toe voor de periode 1996-2004, waarbij we de volgende tabellen bekomen. Nadien gaan we deze vergelijken met die van 1996.

Tabel 98: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.215 48,5%	1.290 50,6%	1.382 50,8%	3.887 50,0%
	1,00	1.292 51,5%	1.259 49,4%	1.337 49,2%	3.888 50,0%
Total		2.507 100,0%	2.549 100,0%	2.719 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 99: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	5.225 46,0%	5.662 50,4%	6.302 53,5%	17.189 50,0%
	1,00	6.144 54,0%	5.578 49,6%	5.468 46,5%	17.190 50,0%
Total		11.369 100,0%	11.240 100,0%	11.770 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 100: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.514 47,0%	3.700 50,4%	3.994 52,6%	11.208 50,0%
	1,00	3.961 53,0%	3.647 49,6%	3.601 47,4%	11.209 50,0%
Total		7.475 100,0%	7.347 100,0%	7.595 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 101: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		ECHTSCH9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei	,00	2.233 50,0%	2.091 49,7%	2.280 50,3%	6.604 50,0%
	1,00	2.236 50,0%	2.116 50,3%	2.253 49,7%	6.605 50,0%
Total		4.469 100,0%	4.207 100,0%	4.533 100,0%	13.209 100,0%

Hier zien we dezelfde negatieve relatie terugkeren voor de groei in totale middelen en de groei in toegevoegde waarde tot op 1%. Wanneer we deze gegevens vergelijken met deze van 1996, merken we op dat de procentuele verhoudingen sterk vergelijkbaar zijn. Ook de evolutie van de twee andere groeivariabelen kennen een vergelijkbaar patroon. Conform met de hypothese in verband met de huwelijken, wordt ons vermoeden bevestigd en kunnen we op basis van deze resultaten een bevestiging voor onze hypothese bekomen.

IV.3.2.4.2 Huishoudgrootte

Naast de burgerlijke stand, gaan we voor de beschrijving van de huishoudens dieper in op de gemiddelde huishoudgrootte van de gezinnen in de Belgische gemeenten. In de literatuur wordt er steeds vaker gesproken van het concept 'gezinsverdunning', wat erop wijst dat het aantal personen

in een privaat huishouden aan een sterke daling onderworpen is. Ook hier is het moeilijk om een eenduidige relatie aan te tonen.

We gaan enerzijds uit van een negatieve relatie tussen de huishoudgrootte en de ondernemingsgroei, omdat het voor de ouders moeilijker wordt om hun job te combineren met het huishouden. En andere indicatie voor deze negatieve relatie is, dat wanneer er meer alleenstaanden zijn, er meer nood is aan woongelegenheden, wat een positieve impact kan hebben op deze sector. Toch mogen we deze relatie niet veralgemenen naar alle sectoren.

Anderzijds zal de welvaart toenemen met de huishoudgrootte en zal er net zoals bij de huwelijken een toename van de bevolkingsgroei zijn. Bij de studies omtrent de problematiek van ontgroening en vergrijzing werd er reeds op gewezen dat het noodzakelijk is dat het aantal kinderen per gezin in de toekomst zal toenemen, om het economisch draagvlak niet in gevaar te brengen. Vandaar gaan we uit van de volgende positieve relatie:

Hypothese 9: In gemeenten met een grote huishoudgrootte zijn meer groeiende ondernemingen gevestigd dan in gemeenten met een lage huishoudgrootte.

- Maatstaf voor huishoudgrootte

Om de variabelen huishoudgrootte voor het jaar 1996 (PRIVHH96) en de periode 1996-2004 (PRIVHH9604) te bekomen, moeten we eerst de gemiddelde huishoudgrootte berekenen. In ons databestand werd de huishoudgrootte ingedeeld op basis van de volgende categorieën: alleenstaanden, huishouden met 2, 3, 4, 5, 6, 7 of 8 en meer personen. We hebben voor alle gemeenten deze categorieën vermenigvuldigd met het aantal gezinnen die respectievelijk tot deze categorieën behoren. Vervolgens hebben we de som van al deze gegevens gedeeld door het totaal aantal huishoudens in de desbetreffende gemeente. Voor de waarde van de gehele onderzoeksperiode hebben we het rekenkundig gemiddelde berekend van de verschillende jaren die deel uitmaken van deze periode.

- Voorafgaandelijk onderzoek

In onderstaande tabellen, vindt u de cross-tabulaties terug van de ondernemingen met een kleine, gemiddelde of grote huishoudgrootte en het al dan niet groeier zijn. Een eerste reeks tabellen geeft de verbanden weer voor het jaar 1996, vervolgens werd dezelfde methode toegepast voor de periode 1996-2004.

Tabel 102: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH96GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.379 51,1%	1.285 50,7%	1.223 48,1%	3.887 50,0%
	1,00	1.319 48,9%	1.249 49,3%	1.320 51,9%	3.888 50,0%
Total		2.698 100,0%	2.534 100,0%	2.543 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 103: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH96GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkgroei**	,00	6.301 53,6%	5.637 49,8%	5.251 46,4%	17.189 50,0%
	1,00	5.446 46,4%	5.678 50,2%	6.066 53,6%	17.190 50,0%
Total		11.747 100,0%	11.315 100,0%	11.317 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 104: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH96GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkTWgroei**	,00	4.066 53,2%	3.588 49,2%	3.554 47,4%	11.208 50,0%
	1,00	3.571 46,8%	3.700 50,8%	3.938 52,6%	11.209 50,0%
Total		7.637 100,0%	7.288 100,0%	7.492 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 105: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH96GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkNgroei*	,00	2.317 51,5%	2.152 49,8%	2.135 48,6%	6.604 50,0%
	1,00	2.184 48,5%	2.165 50,2%	2.256 51,4%	6.605 50,0%
Total		4.501 100,0%	4.317 100,0%	4.391 100,0%	13.209 100,0%

Uit de tabellen leiden we een positief verband af, hetgeen erop wijst dat er in gemeenten met grote private huishoudens daadwerkelijk meer groeiende ondernemingen zijn gevestigd. Deze relatie is significant tot op 1% voor de groei in totale middelen en de groei in toegevoegde waarde. We merken daarbij duidelijk op dat het procentueel aandeel groeiers gevestigd in gemeenten met een hoge en lage huishoudgrootte sterk verschilt voor deze maatstaven. Naast deze twee groeimaatstaven, kent ook de groei in personeelsbestand een significant positief verband, maar

slechts tot op 5%. Daarnaast zijn de procentuele verhoudingen hier minder sterk. Ten slotte kunnen we geen significante relatie aantonen tussen de groei in omzet en de huishoudgrootte, maar in de tabel kunnen we visueel de positieve trend terugvinden.

We hebben deze testen ook voor de periode 1996-2004 uitgevoerd, waarbij we de volgende resultaten bekwamen:

Tabel 106: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH9604GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.386 50,9%	1.281 51,0%	1.220 48,0%	3.887 50,0%
	1,00	1.335 49,1%	1.232 49,0%	1.321 52,0%	3.888 50,0%
Total		2.721 100,0%	2.513 100,0%	2.541 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 107: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH9604GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkgroei**	,00	6.319 53,7%	5.615 49,8%	5.255 46,3%	17.189 50,0%
	1,00	5.444 46,3%	5.649 50,2%	6.097 53,7%	17.190 50,0%
Total		11.763 100,0%	11.264 100,0%	11.352 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 108: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH9604GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.999 53,0%	3.666 50,0%	3.543 47,0%	11.208 50,0%
	1,00	3.551 47,0%	3.669 50,0%	3.989 53,0%	11.209 50,0%
Total		7.550 100,0%	7.335 100,0%	7.532 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 109: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		PRIVHH9604GR			Total
		KLEIN	GEMIDDELD	GROOT	
zwaksterkNgroei**	,00	2.298 51,4%	2.177 50,4%	2.129 48,2%	6.604 50,0%
	1,00	2.174 48,6%	2.139 49,6%	2.292 51,8%	6.605 50,0%
Total		4.472 100,0%	4.316 100,0%	4.421 100,0%	13.209 100,0%

In tegenstelling tot het jaar 1996, zijn de drie maatstaven die in 1996 reeds een significant positief verband aangaven, hier allemaal significant tot op 1%. In overeenstemming met de resultaten in het jaar 1996, is er geen statistische ondersteuning voor de relatie tussen de groei in omzet en de huishoudgrootte. Uit het voorgaande kunnen we de hypothese bevestigen en dus daadwerkelijk uitgaan van een positieve relatie.

IV.3.2.5 Leefomgeving/Bevolkingsdensiteit

Vanuit de literatuur en intuïtie leiden we af dat een regio met een grote bevolkingsdichtheid betere ondernemingsprestaties levert dan een regio met een lage bevolkingsdensiteit. We baseren ons hiervoor op drie belangrijke factoren, namelijk de impact op de arbeidsmarkt, de afzetmarkt en de distributiemogelijkheden.

Eenzijds zullen er in een gemeente met een hoge bevolkingsdensiteit meer arbeidskrachten beschikbaar zijn dan in rurale gebieden. Vervolgens bieden deze gemeenten ook een grotere lokale afzetmarkt voor deze bedrijven, wat de vraag naar hun producten sterk zal beïnvloeden. Ten slotte kennen stedelijke gebieden een uitgebouwd wegennet, wat de distributiemogelijkheden voor de ondernemingen sterk ten goede komt. Naast deze positieve effecten, kan een hoge bevolkingsconcentratie ook leiden tot een afname van de ondernemingsgroei. Zo zullen hoge vastgoedprijzen, een gebrek aan uitbreidingscapaciteit en economische verliezen als gevolg van dichtgeslibde wegennetten een rem op de ondernemingsgroei leveren. Toch gaan we in deze eindverhandeling uit van de volgende hypothese:

Hypothese 10: Er zijn meer groeiende ondernemingen gevestigd in gemeenten met een hogere bevolkingsdensiteit

- Maatstaf voor bevolkingsdensiteit

De bevolkingsdensiteit per gemeente wordt berekend door middel van de deling van de bevolking op 1 januari van een bepaald jaar met de oppervlakte van deze gemeente in km². Deze berekening werd voor alle jaren uitgevoerd en op basis van het rekenkundig gemiddelde van deze waarden, bekwamen we de variabele voor de bevolkingsdensiteit voor de gehele onderzoeksperiode (BVLKDENS9604). Voor de waarde voor het jaar 1996 (BVLKDENS96), werd de berekening uitsluitend voor het jaar in kwestie uitgevoerd.

- Voorafgaandelijk onderzoek

Na het indelen van de onderzoeksgegevens omtrent de bevolkingsdensiteit in drie groepen (laag, gemiddeld en hoog), hebben we de methode van cross-tabulatie voor het jaar 1996 toegepast. Hieruit vloeiden de volgende resultaten:

Tabel 110: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKDENS96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.280 49,5%	1.220 49,4%	1.387 51,0%	3.887 50,0%
	1,00	1.304 50,5%	1.252 50,6%	1.332 49,0%	3.888 50,0%
Total		2.584 100,0%	2.472 100,0%	2.719 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 111: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKDENS96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei**	,00	5.341 46,8%	5.506 49,5%	6.342 53,6%	17.189 50,0%
	1,00	6.061 53,2%	5.628 50,5%	5.501 46,4%	17.190 50,0%
Total		11.402 100,0%	11.134 100,0%	11.843 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 112: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKDENS96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.471 46,7%	3.649 49,4%	4.088 53,8%	11.208 50,0%
	1,00	3.959 53,3%	3.745 50,6%	3.505 46,2%	11.209 50,0%
Total		7.430 100,0%	7.394 100,0%	7.593 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 113: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

	BVLKDENS96GR			Total	
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG		
zwaksterkNgroei**	,00	2.106 47,6%	2.140 50,1%	2.358 52,2%	6.604 50,0%
	1,00	2.318 52,4%	2.129 49,9%	2.158 47,8%	6.605 50,0%
Total	4.424 100,0%	4.269 100,0%	4.516 100,0%	13.209 100,0%	

Voor drie van de vier groeimaatstaven bekomen we een significant negatief verband tot op 1%. Dit in tegenstelling tot de hypothese die we hebben gesteld. Wanneer we een vergelijking maken van de percentages, zien we toch een beduidend verschil opduiken. Voor de vierde groeimaatstaf (groei in omzet) kunnen we geen statistische conclusie trekken, maar zien we wel een negatief verband optreden. Toch zijn de procentuele verschillen voor de ondernemingsgroei tussen de hoge en lage groei niet zo groot voor deze maatstaf.

We willen nu nagaan of ditzelfde negatief verband zal terugkeren wanneer we de volledige onderzoeksperiode bestuderen:

Tabel 114: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

	BVLKDENS9604GR			Total	
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG		
zwaksterkOMZgroei	,00	1.280 49,5%	1.220 49,4%	1.387 51,0%	3.887 50,0%
	1,00	1.308 50,5%	1.248 50,6%	1.332 49,0%	3.888 50,0%
Total	2.588 100,0%	2.468 100,0%	2.719 100,0%	7.775 100,0%	

Tabel 115: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

	BVLKDENS9604GR			Total	
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG		
zwaksterkgroei**	,00	5.327 46,9%	5.520 49,4%	6.342 53,6%	17.189 50,0%
	1,00	6.027 53,1%	5.662 50,6%	5.501 46,4%	17.190 50,0%
Total	11.354 100,0%	11.182 100,0%	11.843 100,0%	34.379 100,0%	

Tabel 116: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKDENS9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei**	,00	3.470 46,6%	3.650 49,5%	4.088 53,8%	11.208 50,0%
	1,00	3.973 53,4%	3.731 50,5%	3.505 46,2%	11.209 50,0%
Total		7.443 100,0%	7.381 100,0%	7.593 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 117: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		BVLKDENS9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei**	,00	2.087 47,5%	2.159 50,2%	2.358 52,2%	6.604 50,0%
	1,00	2.309 52,5%	2.138 49,8%	2.158 47,8%	6.605 50,0%
Total		4.396 100,0%	4.297 100,0%	4.516 100,0%	13.209 100,0%

We zien dezelfde tendens terugkeren voor de drie voorheen significante groeimaatstaven (groei in totale middelen, toegevoegde waarde en personeelsbestand). Deze maatstaven zijn zoals in het jaar 1996 significant tot op 1% en we zien beduidende verschillen in ondernemingsgroei tussen de gemeenten met een hoge en respectievelijk lage bevolkingsdensiteit. Net als in het jaar 1996, kunnen we geen significante relatie aantonen voor de groei in omzet.

Uit de twee voorgaande analyses kunnen we afleiden dat onze hypothese niet ondersteund wordt op basis van dit voorafgaandelijk onderzoek. Het is dus zeer interessant om door middel van een discriminantanalyse en logistische regressie na te gaan of deze negatieve relatie zal standhouden.

IV.3.2.6 Inkomen

Gemeenten waar het gemiddeld inkomen per capita hoger is dan in andere gemeenten, worden verondersteld een grotere ondernemingsgroei te kennen. Dit omdat dit hoger inkomen hoogstwaarschijnlijk zal resulteren in een verhoogd niveau van consumptie. Een verhoogd consumptieniveau is vervolgens een stimulans voor de productie van de lokale ondernemingen. We stellen dan ook de volgende hypothese:

Hypothese 11: Groeiende ondernemingen zijn vaker gevestigd in gemeenten waar het gemiddeld inkomen per capita hoger is.

- Maatstaf voor inkomen

Voor elke gemeente werd het gemiddeld inkomen per capita berekend. Dit zowel voor het jaar 1996 (INKCAP96) als voor de gehele onderzoeksperiode (INKCAP9604).

- Voorafgaandelijk onderzoek

Als laatste demografische maatstaf, bestuderen we de impact van de inkomensstructuur van een gemeente op de ondernemingsgroei. Hiervoor maken we voor alle gemeenten een indeling in drie evenredige groepen, namelijk een groep met respectievelijk een laag, gemiddeld of hoog gemiddeld inkomen per capita. Na het uitvoeren van cross-tabulatie voor het jaar 1996 bekomen we onderstaande resultaten:

Tabel 118: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		INKCAP96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.332 51,3%	1.258 48,4%	1.297 50,2%	3.887 50,0%
	1,00	1.262 48,7%	1.340 51,6%	1.286 49,8%	3.888 50,0%
Total		2.594 100,0%	2.598 100,0%	2.583 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 119: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		INKCAP96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei	,00	5.711 50,2%	5.621 49,4%	5.857 50,4%	17.189 50,0%
	1,00	5.664 49,8%	5.765 50,6%	5.761 49,6%	17.190 50,0%
Total		11.375 100,0%	11.386 100,0%	11.618 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 120: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		INKCAP96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei	,00	3.704 49,7%	3.746 50,5%	3.758 49,8%	11.208 50,0%
	1,00	3.752 50,3%	3.673 49,5%	3.784 50,2%	11.209 50,0%
Total		7.456 100,0%	7.419 100,0%	7.542 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 121: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

		INKCAP96GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei*	,00	2.213 49,7%	2.154 51,6%	2.237 48,8%	6.604 50,0%
	1,00	2.243 50,3%	2.019 48,4%	2.343 51,2%	6.605 50,0%
Total		4.456 100,0%	4.173 100,0%	4.580 100,0%	13.209 100,0%

Opvallend is dat we slechts voor één groeimaatstaf een significante relatie kunnen afleiden tot op 5%, namelijk voor de groei in personeelsbestand. Toch is er geen eenduidige richting af te leiden uit deze tabel, omdat alle percentages kort bij 50% liggen. We gaan nu onderzoeken of veranderingen in het inkomenspatroon gedurende de periode 1996-2004 tot een duidelijker resultaat hebben geleid.

Tabel 122: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)

		INKCAP9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkOMZgroei	,00	1.349 51,8%	1.260 49,2%	1.278 49,0%	3.887 50,0%
	1,00	1.257 48,2%	1.303 50,8%	1.328 51,0%	3.888 50,0%
Total		2.606 100,0%	2.563 100,0%	2.606 100,0%	7.775 100,0%

Tabel 123: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)

		INKCAP9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkgroei	,00	5.733 50,3%	5.580 49,8%	5.876 49,9%	17.189 50,0%
	1,00	5.671 49,7%	5.629 50,2%	5.890 50,1%	17.190 50,0%
Total		11.404 100,0%	11.209 100,0%	11.766 100,0%	34.379 100,0%

Tabel 124: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)

		INKCAP9604GR			Total
		LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkTWgroei	,00	3.689 49,7%	3.717 50,4%	3.802 49,9%	11.208 50,0%
	1,00	3.736 50,3%	3.656 49,6%	3.817 50,1%	11.209 50,0%
Total		7.425 100,0%	7.373 100,0%	7.619 100,0%	22.417 100,0%

Tabel 125: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)

	INKCAP9604GR			Total
	LAAG	GEMIDDELD	HOOG	
zwaksterkNgroei* ,00	2.215 49,8%	2.223 51,6%	2.166 48,7%	6.604 50,0%
1,00	2.237 50,2%	2.085 48,4%	2.283 51,3%	6.605 50,0%
Total	4.452 100,0%	4.308 100,0%	4.449 100,0%	13.209 100,0%

Ook hier bekomen we hetzelfde scenario. Er heerst enkel een significant verband tot op 5% voor de groei in personeelsbestand en de percentages kort bij 50%. Verder in deze eindverhandeling zullen we nagaan of onze hypothese al dan niet bevestigd kan worden op basis van discriminantanalyse en logistische regressie.

HOOFDSTUK 4: Onderzoekresultaten

In het voorgaande hoofdstuk hebben we aan de hand van cross-tabulaties een inzicht verworven over de afhankelijkheid tussen onze groeimaatstaven en de indicatoren die de demografische evolutie kenmerken op univariaat niveau. Een nadeel van deze methode is, dat deze niet de mogelijkheid biedt om de sterkte van deze verbanden aan te tonen en dat elke demografische maatstaf apart werd onderzocht. Vandaar is het noodzakelijk om verdergaande testen uit te voeren.

In dit hoofdstuk gaan we gebruik maken van enkele multivariate testen door middel van zowel een discriminantanalyse als van logistische regressie. Hieruit kunnen we wel de sterkte van het verband tussen elke demografische variabele en de economische groei aantonen én zal de multivariate invloed van al deze demografische variabelen duidelijk worden. We maken gebruik van beide analyses, omdat eventuele verschillen tussen deze twee methoden kunnen liggen aan het feit dat bij de discriminantanalyse niet aan alle statistische basisveronderstellingen voldaan wordt.

We voeren deze twee methodes achtereenvolgens voor de vier groeimaatstaven uit. Wanneer we de resultaten van de groei in omzet, totale middelen en toegevoegde waarde samenvoegen, kunnen we conclusies trekken omtrent de investeringsgroei. De vierde maatstaf, namelijk de groei in personeelsbestand, geeft op zijn beurt een indicatie van de tewerkstellingsgroei.

Voor elke groeimaatstaf geven we eerst een overzicht van het conceptueel model, waarbij er ook dieper wordt ingegaan op het basismodel van Limère *et al.* (1999) en het classificatieresultaat dat zij reeds bekwamen. Vervolgens voegen we onze demografische variabelen toe aan dit model, waarna we opnieuw een discriminantanalyse en logistische regressie zullen uitvoeren. Hierbij geven de resultaten uit de cross-tabulatie al een goede indicatie van de variabelen die waarschijnlijk zullen discrimineren. Ten slotte weerhouden we door middel van de stapsgewijze methode enkel die variabelen die op de meest significante wijze bijdragen tot de onderverdeling van de ondernemingen in groeiers en niet-groeiers. Uit de resultaten van deze twee methodes leiden we af of ons classificatieresultaat werd verbeterd. De resultaten worden in de samenvatting (IV.4.5) nog eens bondig besproken.

IV.4.1 Groei in omzet

Onder punt II.3.1 van deze eindverhandeling werd de groei in omzet van de bedrijven al besproken op provinciaal niveau. In dit gedeelte gaan we deze schaal uitbreiden tot op gemeentelijk niveau en maken we de link met de demografische kengetallen van deze gemeenten.

IV.4.1.1 Conceptueel model

We vertrekken van het basismodel, waarbij de gemiddelde groei in omzet voor de periode 1996-2004 werd gekoppeld aan de volgende bedrijfsspecifieke onafhankelijke variabelen: solvabiliteit voor de hele onderzoeksperiode (SOLVX), solvabiliteit aan het begin van de periode (solvab96) en de rentabiliteit over de gehele periode (NROIX). Aan de hand van de discriminantanalyse kunnen we afleiden dat 68,7% van de cases correct werden toegewezen en door middel van logistische regressie bekomen we een classificatieresultaat tot op 69,0%. Deze tabellen kan men terugvinden in bijlage 5.

Vervolgens gaan we, vertrekkend van dit basismodel, zoeken naar antwoorden op onze hypothesen. De resultaten van de cross-tabulaties geven ons al een eerste indicatie over de demografische maatstaven die significante resultaten opleverden op univariaat niveau. Met behulp van de stapsgewijze procedure, werden hieruit de meest discriminerende variabelen geselecteerd, om zo tot een uitgebreid model te komen dat de link tussen de omzetgroei en de demografische evolutie omschrijft. Voor zowel de discriminantanalyse als de logistische regressie, wordt er naast de drie bedrijfsspecifieke onafhankelijke variabelen, maar één andere onafhankelijke variabele opgenomen, namelijk de maatstaf voor de mortaliteit in het jaar 1996 (MORT96).

Het is niet opmerkelijk dat er slechts één onafhankelijke variabele wordt opgenomen, omdat het voorafgaandelijk onderzoek ook al weinig significante relaties aantoonde tussen de omzetgroei en de demografische indicatoren. Het is wel opvallend dat de opgenomen maatstaf (MORT96) bij het voorafgaandelijk onderzoek geen significante relatie tot op 5% vertoonde. Het zal dus niet verwonderlijk zijn indien we geen grote winsten in classificatieresultaten zullen bekomen voor de groei in omzet.

IV.4.1.2 Discriminantanalyse

In tabel 126 wordt een samenvatting gegeven van de resultaten die we bekomen via de discriminantanalyse. Wanneer we dieper ingaan op de verschillende elementen uit deze tabel, bekomen we onderstaande conclusies.

In de eerste kolom worden de variabelen weergegeven die overbleven na de stapsgewijze methode, waaruit we kunnen afleiden welke demografische variabelen daadwerkelijk een impact hebben op de ondernemingsprestaties. Vervolgens beschrijven de gestandaardiseerde canonieke discriminantfunctie-coëfficiënten, in kolom twee, de richting en de mate van de impact die elke variabele kent op de groei. Deze kan zowel positief (+) als negatief (-) zijn, hetgeen we kunnen afleiden uit het teken. Zoveel te hoger de absolute waarde van deze coëfficiënten, zoveel te groter

het discriminerend vermogen van de desbetreffende variabele. Vervolgens vergelijken we deze coëfficiënten met de reeds vooropgestelde hypotheses, om na te gaan of we deze kunnen bevestigen of verwerpen. Voor de toegevoegde demografische variabele, namelijk de mortaliteit aan het begin van de periode (MORT96), komt dit teken overeen met de hypothese die we reeds hebben gesteld. In de laatste kolom, namelijk deze van de structure matrix, wordt er dieper ingegaan op de contributie van elke variabele aan het discriminerend vermogen van de samengevoegde correlaties tussen de discriminerende variabelen en de canonieke discriminantfuncties.

Ook is het mogelijk om de kwaliteit van de discriminantfunctie af te leiden uit deze onderzoeksresultaten. De indicator hiervoor is de eigenwaarde, dewelke de verhouding van de 'between-groups sum of squares' tot de 'within-groups sum of squares' weergeeft. Zoveel te hoger deze waarde, zoveel te hoger de kwaliteit van de discriminantfunctie. Het is opmerkelijk dat we hier te maken hebben met een lage eigenwaarde, hetgeen we zeker niet over het hoofd mogen zien. Daarnaast kan men aan de hand van de Chi-kwadraat toets (χ^2) het discriminerend vermogen van het model testen, waarbij een waarde groter dan nul duidt op statistische afhankelijkheid.

Tabel 126: Discriminantanalyse groei in omzet, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variable	Standardized Canonical Discriminant Function Coefficients	Structure matrix
solvab96	1,029	-0,276
SOLVX	-1,523	-0,532
NROIX	0,796	0,581
MORT96	-0,118	-0,095
Aantal observaties: 7.775		
Eigenwaarde: 0,146		
$\chi^2 = 1.057,618$		
p = 0,000		
Classification result: 68,7%		

Tenslotte ronden we de analyse van deze discriminantmethode af met een beschrijving van het classificatieresultaat (tabel 127). Hieruit leiden we af dat we, door middel van het toevoegen van demografische variabelen aan het model, eenzelfde classificatieresultaat hebben bekomen. Er werden 7.775 cases opgenomen in de analyse en we bekomen een classificatieresultaat van 68,7%. Toch mogen we niet veronderstellen dat we op basis van deze informatie deze variabele moeten weglaten uit ons model. Deze omvat wel een belangrijk discriminerend vermogen, hetgeen werd aangetoond na de stapsgewijze analyse. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat enkel extra discriminerende informatie toegevoegd werd aan de cases die in het voorgaande model reeds correct werden toegewezen.

Uit het voorgaande blijkt dat ondernemingen gevestigd in gemeenten met een lager niveau van mortaliteit aan het begin van de periode, meer groeipotentieel in omzet vertonen, hetgeen onze hypothese bevestigt omtrent deze demografische maatstaf.

Tabel 127: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in omzet (Eigen bewerking)

zwaksterkOMZgroei		Predicted Group Membership		Total
		,00	1,00	
Original	,00	2.509	1.378	3.887
	1,00	1.053	2.835	3.888
	Ungrouped cases	3.604	4.172	7.776
	,00	64,5	35,5	100,0
	1,00	27,1	72,9	100,0
	Ungrouped cases	46,3	53,7	100,0

IV.4.1.3 Logit regression

Naast de analyse van het discriminerend vermogen, is het zeker raadzaam om de relatie ook te testen door middel van logistische regressie. Dit omdat deze methode, in tegenstelling tot de discriminantanalyse, niet gevoelig is voor de statistische basisveronderstellingen.

De resultaten van deze methode worden samengevat in onderstaande tabellen (tabel 128 en 129). Net zoals bij de discriminantanalyse, worden in de eerste kolom de variabelen die overbleven na de stapsgewijze methode weergegeven, dewelke dezelfde zijn dan bij deze vorige methode. Hieruit kunnen we reeds afleiden welke demografische variabelen voor deze groeimaatstaf daadwerkelijk bijdragen tot het beschrijven van de ondernemingsprestaties. Vervolgens geeft kolom twee het geschatte coëfficiënt weer, waarbij het teken de richting van het verband weerspiegelt. Het teken van onze enige demografische variabele (MORT96) komt overeen met onze hypothese. Hieruit kunnen we afleiden dat, net zoals bij de discriminantanalyse, onze hypothese omtrent de negatieve relatie tussen de mortaliteit aan het begin van de onderzoeksperiode en de ondernemingsgroei wordt ondersteund.

Om de significantie van de variabelen te onderzoeken, maken we gebruik van de Wald-test. Deze waarde bekomt men door de geschatte coëfficiënten (kolom 2) te delen door de standaardafwijking (kolom 3). De resultaten worden in kolom 4 weergegeven en het significantieniveau in kolom 5. Deze resultaten zijn significant wanneer de parameters opgenomen in deze testen niet gelijk zijn aan nul. We kunnen dan concluderen dat we deze variabelen kunnen opnemen in ons model. In het tegenovergestelde geval moeten ze worden verwijderd. In dit geval is de Wald-waarde voor alle variabelen verschillend van nul, hetgeen impliceert dat we alle variabelen zullen behouden in ons finaal model.

Wanneer we de significantie van het gehele model willen testen, moeten we een andere test uitvoeren. Dit kan door middel van de χ^2 -toets, dewelke bij een positieve waarde wijst op statistische afhankelijkheid. De p-waarde die hierbij wordt vermeld, bevestigt dat het model significant is tot op 1%. Ten slotte kijken we nog naar het classificatievermogen (tabel 129) om na te gaan of we, door het toevoegen van demografische indicatoren, een beter classificatieresultaat hebben bekomen dan dit van het basismodel. Uit de tabellen blijkt dat we 68,8% van alle ondernemingen correct kunnen classificeren als groeier of als niet-groeier ofwel 5.349 van de 7.775 observaties. Deze waarde ligt 0,2% lager dan het classificatieresultaat van het basismodel (69,0%) en het zijn voornamelijk meer groeiende ondernemingen die als niet-groeiers worden beschouwd, waardoor de type II fout toeneemt (1.064 in tegenstelling tot 1.052 bij het basismodel).

Ondanks we geen beter classificatieresultaat bekomen, vonden we aan de hand van de stapsgewijze methode toch een bevestiging van onze hypothese. We mogen deze variabele dus niet weglaten uit ons model.

Tabel 128: Logistische regressie voor groei in omzet, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variabele	Geschatte coëfficiënt	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
solvab96	0,032	0,002	274,463	0,000	1,032
SOLVX	-0,050	0,002	548,208	0,000	0,952
NROIX	0,098	0,004	521,109	0,000	1,103
MORT96	-0,044	0,013	11,938	0,001	0,957
Constant	0,602	0,144	17,525	0,000	1,826
Aantal observaties= 7.775					
$\chi^2 = 1.116,937$					
p= 0,000					
Classificatie-resultaat: 68,8%					

Tabel 129: Classificatieresultaten logistische regressie groei in omzet (Eigen bewerking)

Observed		Predicted		Percentage Correct
		zwaksterkOMZgroei ,00	1,00	
zwaksterkOMZgroei	,00	2.525	1.362	65,0
	1,00	1.064	2.824	72,6
Overall Percentage				68,8

Op basis van de discriminantanalyse en de logistische regressie, kunnen we daadwerkelijk uitgaan van een klein negatief significant verband tussen de omzetgroei van de ondernemingen en de mortaliteit van de bevolking aan het begin van de periode. Onze derde hypothese wordt hierbij bevestigd.

IV.4.2 Groei in totale middelen

We vervolgen ons onderzoek voor de tweede indicator van de investeringsgroei, namelijk de groei in totale middelen, door het toepassen van dezelfde twee methoden (discriminantanalyse en logistische regressie). Deze werd onder punt II.3.2 van deze eindverhandeling reeds besproken op provinciaal niveau. Het doel van deze studie is om de schaal verder uit te breiden op gemeentelijk niveau, om zo tot een nauwkeuriger model te komen ter voorspelling van de ondernemingsgroei.

IV.4.2.1 Conceptueel model

Conform met het conceptueel model voor de groei in omzet, vertrekken we hier van het basismodel, waarbij men voor de periode 1996-2004 de groei in totale middelen koppelde aan enkele bedrijfsspecifieke onafhankelijke variabelen (SOLVX, solvab96 en NROIX). Dit resulteerde in een classificatieresultaat van respectievelijk 78,9% en 79,2% voor de discriminantanalyse en de logistische regressie. Deze resultaten kan men afleiden uit de tabellen opgenomen in bijlage 5.

Om te onderzoeken of we onze hypothesen kunnen bevestigen, zullen we enkele demografische onafhankelijke variabelen toevoegen aan ons model. Op basis van de resultaten uit het voorafgaandelijk onderzoek, konden we al een eerste indicatie bekomen van welke variabelen het meest significant waren en waarschijnlijk het beste zullen bijdragen tot ons model. Voor het bekomen van ons uiteindelijk discriminantmodel, hebben we aan de hand van de stapsgewijze methode enkel die demografische indicatoren overgehouden die daadwerkelijk het verschil bepalen tussen de groeiende en de niet-groeiende ondernemingen. Voor zowel de logistische regressie als voor de discriminantanalyse, worden er naast de drie bedrijfsspecifieke onafhankelijke variabelen, de maatstaven voor het gemiddeld inkomen per capita van het jaar 1996 (INKCAP96) en de periode 1996-2004 (INKCAP9604) opgenomen. Daarnaast wordt bij de logistische regressie ook de indicator voor de echtscheidingen voor de gehele onderzoeksperiode opgenomen (ECHTSCH9604) evenals bij de discriminantanalyse, maar dan enkel voor het jaar 1996. Ten slotte bevat de discriminantanalyse nog een laatste variabele, namelijk de structuur van de private huishoudens voor de periode 1996-2004 (PRIVHH9604).

Wanneer we deze opgenomen demografische variabelen vergelijken met de significante relaties die werden aangetoond in het voorafgaandelijk onderzoek, merken we op dat we voor de maatstaven echtscheiding en huishoudgrootte, reeds een significante relatie tot op 1% vonden. Dit geldt echter niet voor de variabele omtrent het gemiddeld inkomen per capita.

IV.4.2.2 Discriminantanalyse

We zullen voor de beschrijving van de resultaten van de discriminantanalyse dezelfde werkwijze toepassen dan voordien bij de groei in omzet. Zo geeft tabel 130 een samenvatting weer van de resultaten, waaruit we de gestandaardiseerde canonieke discriminantfunctie-coëfficiënten, de structure matrix, de eigenwaarde, de Chi-kwadraat toets, het aantal observaties en het classificatieresultaat kunnen aflezen.

Wanneer we de tekens van de gestandaardiseerde canonieke discriminantfunctie-coëfficiënten vergelijken met de richting van onze hypothesen, merken we voor de demografische variabelen echtscheiding en grootte van de private huishoudens een overeenstemming. Deze resultaten leveren een bevestiging omtrent respectievelijk de achtste en de negende hypothese, namelijk dat de economische groei negatief gecorreleerd is met het aandeel van de echtscheidingen in de bevolking en positief gecorreleerd is met het aantal personen in de huishoudens. Opvallend is het coëfficiënt voor het gemiddelde inkomen per capita. Bij de hypothesestelling gingen we uit van een positieve relatie tussen het niveau van het inkomen per capita en de ondernemingsgroei. Hier zien we voor de periode 1996-2004 een overeenkomst met deze hypothese, maar voor het jaar 1996 geeft de discriminantanalyse een negatieve relatie weer. Dit wijst op significante wijzigingen doorheen de onderzoeksperiode, die de richting van de relatie hebben gewijzigd.

Vervolgens geeft de structure matrix de contributie van elke variabele aan het discriminerend vermogen weer. Opmerkelijk is de lage waarde voor het inkomen per capita voor het jaar 1996. In vergelijking met de groei in omzet, hebben we hier te maken met een hogere eigenwaarde, wat wijst op een betere kwaliteit van de discriminantfunctie. Ook het resultaat van de Chi-kwadraat toets levert een hoger resultaat op, hetgeen gerelateerd is aan de statistische afhankelijkheid.

Tabel 130: Discriminantanalyse groei in totale middelen, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variable	Standardized Canonical Discriminant Function Coefficients	Structure matrix
solvab96	1,231	0,153
SOLVX	-1,185	0,010
NROIX	1,017	0,797
ECHTSCH96	-0,047	-0,105
INKCAP96	-0,249	0,001
INKCAP9604	0,220	0,010
PRIVHH9604	0,056	0,106
Aantal observaties: 34.375		
Eigenwaarde: 0,400		
$\chi^2 = 11.564,346$		
p = 0,000		
Classification result: 79,0%		

Ten slotte vergelijken we het classificatieresultaat van de discriminantanalyse met het classificatieresultaat dat we voor het toevoegen van de demografische variabelen hadden bekomen. We zien een lichte verbetering (van 78,9% naar 79,0%), hetgeen er op wijst dat we, door het toevoegen van demografische indicatoren, daadwerkelijk een beter model bekomen om de ondernemingen op te delen in twee groeiklassen. Het classificatieresultaat is daarnaast opmerkelijk groter dan dat bij de groei in omzet.

Uit de voorgaande analyse kunnen we concluderen dat ondernemingen gevestigd in gemeenten met een laag niveau van echtscheidingen en een laag inkomen per capita voor het jaar 1996, gecombineerd met een hoog inkomen per capita voor de periode 1996-2004 en een grote huishoudgrootte voor diezelfde periode, meer groeipotentieel in totale middelen kennen.

Tabel 131: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in totale middelen (Eigen bewerking)

	zwakstergroei	Predicted Group Membership		Total
		,00	1,00	
Original	,00	14.187	3.000	17.187
	1,00	4.222	12.966	17.188
	Ungrouped cases	20.687	13.689	34.376
	,00	82,5	17,5	100,0
	1,00	24,6	75,4	100,0
	Ungrouped cases	60,2	39,8	100,0

IV.4.2.3 Logit regression

Voor de beschrijving van de resultaten van de logistische regressie, maken we gebruik van dezelfde methoden dan bij de groei in omzet. Zo geven de tabellen 132 en 133 een samenvatting van de resultaten weer, waaruit onder andere de overgebleven variabelen, het geschatte coëfficiënt en de richting hiervan, de standaardafwijking, de resultaten van de Wald-test en hun significantieniveau, de resultaten van de Chi-kwadraadtest en de p-waarde en ten slotte de classificatieresultaten blijken.

Kolom twee geeft het geschatte coëfficiënt weer, waarbij het teken voor de demografische variabele omtrent de echtscheidingen voor de periode 1996-2004 overeenstemt met de hypothese die hierrond werd gesteld. Op basis van dit resultaat kunnen we, net zoals bij de discriminantanalyse, de achtste hypothese bevestigen. Dit impliceert dat het aandeel van de echtscheidingen in een bevolking negatief gecorreleerd is met de ondernemingsprestaties. Opvallend zijn de geschatte coëfficiënten voor de indicatoren voor het inkomen (INKCAP96 en INKCAP9604), dewelke een waarde gelijk aan nul hebben. Hieruit zouden we kunnen afleiden dat ze niet moeten worden opgenomen in het model. Toch bleek, na het uitvoeren van de stapsgewijze methode, dat deze relevant waren in het model, hetgeen impliceert dat ze ondanks hun lage

waarde toch een kleine bijdrage leveren tot ons model. De significantie van deze, en de andere variabelen, kunnen we ook afleiden uit de Wald-test. Voor alle variabelen is deze waarde verschillend van nul, hetgeen duidt op de significantie ervan in het model. Om de significantie van het gehele model te testen, kijken we naar de χ^2 -waarde. Deze is positief, wat wijst op statistische afhankelijkheid Dit wordt ook bevestigd door de p-waarde die de significantie tot op 1% aantoont.

Ten slotte rest ons nog de analyse van het classificatievermogen, waarvan de resultaten worden samengevat in tabel 133. Hier kunnen we, net zoals bij de discriminantanalyse, een hoger classificatieresultaat bekomen na het toevoegen van de demografische indicatoren. Het classificatiepercentage stijgt van 79,2% naar 79,3%. We kunnen dus, door het toevoegen van demografische indicatoren, nog meer ondernemingen correct toewijzen aan de groep van respectievelijk de 25% sterkste en zwakste groeiers.

Aan de hand van deze logistische regressie leiden we af dat ondernemingen gevestigd in gemeenten met een laag niveau van echtscheidingen voor de periode 1996-2004, meer groeipotentieel in totale middelen kennen. Daarnaast mag men de impact van de inkomensstructuur niet verwaarlozen, al is er hiervoor geen eenduidige richting af te lezen.

Tabel 132: Logistische regressie voor groei in totale middelen, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variabele	Geschatte coefficient	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
solvab96	0,072	0,001	3.560,653	0,000	1,074
SOLVX	-0,074	0,001	3.327,929	0,000	0,928
NROIX	0,247	0,003	6.705,451	0,000	1,281
ECHTSCH9604	-5,963	0,885	45,440	0,000	0,003
INKCAP96	0,000	0,000	19,546	0,000	1,000
INKCAP9604	0,000	0,000	15,701	0,000	1,000
Constant	-0,695	0,117	35,154	0,000	0,499
Aantal observaties= 34.375					
$\chi^2 = 13.697,540$					
p= 0,000					
Classificatie-resultaat: 79,3%					

Tabel 133: Classificatieresultaten logistische regressie groei in totale middelen (Eigen bewerking)

Observed	Predicted			Percentage Correct
	zwakstergroei			
	,00	1,00		
zwakstergroei ,00	13.897	3.290	80,9	
1,00	3.832	13.356	77,7	
Overall Percentage			79,3	

We kunnen op basis van de twee methodes een hoger classificatieresultaat bekomen na het toevoegen van demografische indicatoren aan ons model. Bij de methode van logistische regressie ligt dit zelfs iets hoger dan voor de discriminantanalyse. Dit is een zeer interessant gegeven voor

alle probleemeigenaars, omdat ze vertrekkend van dit model enkele beleidsaanbevelingen kunnen uitwerken ter stimulering van de groei.

IV.4.3 Groei in toegevoegde waarde

Als laatste indicator van de investeringsgroei, onderzoeken we de groei in toegevoegde waarde. Deze indicator werd reeds onder punt II.3.3 besproken op provinciaal niveau, hetgeen we nu gaan uitbreiden tot op gemeentelijk vlak.

IV.4.3.1 Conceptueel model

Vertrekkend van het basismodel, waarbij men voor de periode 1996-2004 de groei in toegevoegde waarde had gekoppeld aan enkele bedrijfsspecifieke onafhankelijke variabelen (SOLVX, solvab96 en NROIX), verkregen we een classificatieresultaat van respectievelijk 68,3% en 68,7% na het uitvoeren van een discriminantanalyse en de methode van logistische regressie. Deze resultaten kan men afleiden uit de tabellen opgenomen in bijlage 5.

Het doel van ons onderzoek is om dit model te verfijnen door het toevoegen van demografische onafhankelijke variabelen. Daarnaast trachten we het classificatieresultaat te verbeteren. Uit het voorafgaandelijk onderzoek konden we reeds afleiden welke variabelen significant waren en bijgevolg interessant zijn om op te nemen in onze analyses. Om tot ons finaal model te komen, hebben we aan de hand van de stapsgewijze methode enkel die demografische indicatoren weerhouden die daadwerkelijk een differentiële impact hebben op het al dan niet groeien van ondernemingen. Op basis van de coëfficiënten van deze variabelen, doen we een uitspraak over het al dan niet aanvaarden van onze hypotheses.

Voor beide analyses werden, naast de drie bedrijfsspecifieke onafhankelijke variabelen, zes onafhankelijke demografische variabelen opgenomen, namelijk: de bevolkingsdensiteit in 1996 (BVLKDENS96), het gemiddeld inkomen per capita in 1996 (INKCAP96), de mortaliteit over de periode 1996-2004 (MORT9604), het migratiesaldo gedurende deze periode (MIGR9604), de bevolkingsgroei voor 1996-2004 (BVLKGR9604) en tenslotte de nataliteit in 1996 (NAT96). Wanneer we in de resultaten van het voorafgaandelijk onderzoek kijken naar het significantieniveau van deze variabelen, merken we dat er slechts drie variabelen significant waren tot op 1%, namelijk de bevolkingsdensiteit, de mortaliteit en het migratiesaldo.

IV.4.3.2 Discriminantanalyse

Ook hier passen we dezelfde werkwijze toe, waarvan de resultaten in tabellen 134 en 135 zichtbaar zijn. Wanneer we de tekens van de gestandaardiseerde canonieke discriminantfunctie-coëfficiënten vergelijken met deze van de hypothesen, zien we toch enkele opmerkelijke verschillen opduiken. Enkel voor de variabelen omtrent de mortaliteit in 1996-2004, bevolkingsgroei over deze periode en de nataliteit in 1996, worden onze hypothesen ondersteund. Voor de andere variabelen (BVLKDENS96, INKCAP96 en BVLKGR9604) bekomen we een negatieve relatie, in tegenstelling tot de positieve relatie waarvan we uitgingen bij de hypothesestelling.

Naast deze coëfficiënten, kunnen we nog tal van andere conclusies trekken uit deze tabellen. Zo wijst de structure matrix op de contributie die elke variabelen levert aan het discriminerend vermogen van het model. Hier is, net zoals bij de groei in totale middelen, de contributie van het inkomen per capita voor het jaar 1996 beduidend lager dan deze van de andere variabelen. De eigenwaarde kent hier een zeer hoge waarde, hetgeen duidt op een kwalitatieve discriminantfunctie. De Chi-kwadraatwaarde daarentegen, is hier lager dan voor de totale middelen, maar hoger dan voor de groei in omzet. Hieruit kunnen we afleiden dat er sprake is van statistische afhankelijkheid.

Tabel 134: Discriminantanalyse groei in toegevoegde waarde, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variable	Standardized Canonical Discriminant Function Coefficients	Structure matrix
solvab96	1,295	-0,164
SOLVX	-1,721	-0,417
NROIX	0,849	0,535
BVLKDENS96	-0,085	-0,122
INKCAP96	-0,087	-0,007
MORT9604	-0,253	-0,097
MIGR9604	0,357	0,075
BVLKGR9604	-0,326	0,062
NAT96	0,113	-0,014
Aantal observaties: 22.414		
Eigenwaarde: 0,866		
$\chi^2 = 3.225,761$		
p = 0,000		
Classification result: 68,1%		

Ten slotte vergelijken we het classificatieresultaat met hetgeen dat voor het toevoegen van de demografische variabelen werd verkregen. Een vergelijking van de resultaten uit tabel 135 met de gegevens in bijlage 5, toont ons dat het classificatieresultaat gedaald is van 68,3% naar 68,1%. Toch mogen we hieruit niet afleiden dat we de demografische variabelen moeten verwijderen uit ons model, want de stapsgewijze methode wees hun relevantie reeds aan.

We hebben getracht of we, door het weglaten van enkele variabelen in onze dataset, een beter resultaat kunnen bekomen. Dit hebben we geprobeerd voor de variabele INKCAP96, omdat deze reeds bij het voorafgaandelijk onderzoek geen significant verband vertoonde en omdat deze een zeer laag coëfficiënt en bijdrage tot het model levert. Nadat we opnieuw de stapsgewijze discriminantanalyse hebben uitgevoerd, bekomen we eenzelfde classificatieresultaat (68,1%), hetgeen geen verbetering levert aan het model.

Tabel 135: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in toegevoegde waarde (Eigen bewerking)

	zwaksterkTWgroei	Predicted Group Membership		Total
		,00	1,00	
Original	,00	7.407	3.800	11.207
	1,00	3.344	7.863	11.207
	Ungrouped cases	11.319	11.094	22.413
	,00	66,1	33,9	100,0
	1,00	29,8	70,2	100,0
	Ungrouped cases	50,5	49,5	100,0

Uit de voorgaande analyse kunnen we enkel hypothesen twee en drie bevestigen, hetgeen overeenkomt met een positieve relatie van respectievelijk de nataliteit aan het begin van de periode (NAT96) en de mortaliteit over de gehele periode (MORT9604) met de ondernemingsgroei. Daarnaast werden er nog vier andere demografische variabelen opgenomen in ons model, die een tegengesteld verband vertonen dan hetgeen we hadden verondersteld in onze hypothesestelling. Zo kennen de bevolkingsdensiteit (BVLKDENS96) en het inkomen (INKCAP96) aan het begin van de periode en vervolgens de mortaliteit (MORT9604) en de bevolkingsgroei (BVLKGR9604) over de gehele periode een negatief verband met de ondernemingsgroei.

IV.4.3.3 Logit regression

Bij de bespreking van de discriminantanalyse werd reeds aangetoond dat we een verbetering van ons model bekomen door het toevoegen van demografische variabelen. Nu gaan we na of we door middel van logistische regressie, dewelke niet gevoelig is voor de statistische basisveronderstellingen, eenzelfde resultaat bekomen. De resultaten van deze techniek, kan u terugvinden in onderstaande tabellen (tabel 136 en 137).

Wanneer we de geschatte coëfficiënten uit kolom twee vergelijken met de richting van de door ons gestelde hypothesen, komen deze overeen voor de demografische variabelen van de mortaliteit in de periode 1996-2004, het migratiesaldo voor deze periode en de nataliteit in het jaar 1996. Hieruit kunnen we afleiden dat we de hypothesen omtrent deze variabelen kunnen bevestigen. Enkel de maatstaf voor de bevolkingsgroei voor 1996-2004 kent een tegenovergestelde richting, hetgeen erop duidt dat we deze hypothese moeten verwerpen. Voor de twee overgebleven

maatstaven (BVLKDENS96 en INKCAP96), merken we een waarde gelijk aan nul op. Toch mogen we deze niet verwijderen uit het model. Ze dragen daadwerkelijk bij tot het model, maar slechts in een zeer beperkte mate.

Een andere test die ons meer inzicht kan verschaffen over de significantie van de variabelen, is de Wald-test. Daaruit kunnen we afleiden dat alle variabelen een waarde verschillend van nul bevatten. Dit wijst op de significantie van deze variabelen, hetgeen impliceert dat we deze variabelen moeten behouden. Om de significantie van het volledige model te testen, kijken we naar de waarde van de Chi-kwadraat. Bij deze analyse is deze positief, wat een bewijs is van de statistische afhankelijkheid van het model. Ook de p-waarde, die significant is tot op 1%, bevestigt deze conclusie.

Om na te gaan of we door middel van deze logistische regressie een beter classificatieresultaat hebben bekomen, gaan we de classificatieresultaten in tabel 137 verder analyseren. Helaas vinden we, net zoals bij de discriminantanalyse, een lager classificatieresultaat na het toevoegen van de onafhankelijke demografische indicatoren. Dit resultaat daalt van 68,7% naar 68,5%.

Ook hier hebben we getracht of we, door het weglaten van enkele demografische onafhankelijke variabelen uit onze dataset, toch een beter resultaat kunnen bekomen. We hebben geopteerd om achtereenvolgens de variabelen INKCAP96, BVLKDENS96 en tenslotte beide weg te laten uit ons model om vervolgens opnieuw de stapsgewijze logistische regressie uit te voeren. Na het weglaten van deze variabelen en de combinatie van beide, bekwamen we respectievelijk de volgende classificatieresultaten: 68,4%; 68,5% en 68,4%, hetgeen geen verbetering van het classificatieresultaat weergeeft ten opzichte van het basismodel.

Tabel 136: Logistische regressie voor groei in toegevoegde waarde, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variabele	Geschatte coefficient	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
solvab96	0,042	0,001	1.148,939	0,000	1,043
SOLVX	-0,060	0,001	1.840,092	0,000	0,942
NROIX	0,114	0,003	1.694,803	0,000	1,121
BVLKGR9604	-0,078	0,017	20,244	0,000	0,925
NAT96	0,057	0,016	13,364	0,000	1,059
MORT9604	-0,113	0,017	46,724	0,000	0,893
MIGR9604	0,082	0,015	28,267	0,000	1,085
BVLKDENS96	0,000	0,000	10,139	0,001	1,000
INKCAP96	0,000	0,000	16,727	0,000	1,000
Constant	1,054	0,242	19,011	0,000	2,868
Aantal observaties= 22.414					
$\chi^2 = 3.439,758$					
p= 0,000					
Classificatie-resultaat: 68,5%					

Tabel 137: Classificatieresultaten logistische regressie groei in toegevoegde waarde (Eigen bewerking)

Observed	Predicted		
	zwaksterkTWgroei		Percentage Correct
	,00	1,00	
zwaksterkTWgroei ,00	7.466	3.741	66,6
1,00	3.319	7.888	70,4
Overall Percentage			68,5

Uit beide analyses kunnen we afleiden dat het migratiesaldo over de gehele periode (MIGR9604) en de nataliteit aan het begin van de periode (NAT96), op een positieve manier bijdragen tot de ondernemingsgroei. Daartegenover staat dat de mortaliteit (MORT9604) en de bevolkingsgroei over de gehele periode (BVLKGR9604) een negatieve correlatie vertonen met de ondernemingsprestaties. Ten slotte werden ook de variabelen bevolkingsdensiteit (BVLKDENS96) en het gemiddeld inkomen per capita (INKCAP96) aan het begin van de periode opgenomen in het model, maar enkel bij de discriminantanalyse wordt de richting hiervan duidelijk. Hierbij gaan we uit van een negatieve relatie tussen deze onafhankelijke variabelen en de groei in toegevoegde waarde.

IV.4.4 Groei in personeelsbestand

Naast de vorige drie groeimaatstaven die de investeringsgroei weerspiegelen, gaan we nu dieper in op de groei in personeelsbestand die de tewerkstellingsgroei weergeeft. Deze indicator werd reeds onder punt II.3.4 besproken op provinciaal niveau, hetgeen we nu op gemeentelijk niveau gaan onderzoeken.

IV.4.4.1 Conceptueel model

In overeenstemming met de investeringsgroei, vertrekken we voor de beschrijving van de tewerkstellingsgroei van hetzelfde basismodel. Dit omvat de volgende drie bedrijfsspecifieke variabelen: solvabiliteit aan het begin van de periode (solvab96), solvabiliteit over de gehele periode (SOLVX) en ten slotte de rentabiliteit van het eigen vermogen voor de gehele periode (NROIX). Na het uitvoeren van de discriminantanalyse en de logistische regressie, konden we respectievelijk 68,3% en 68,7% van de ondernemingen correct classificeren als groeier of niet-groeier. De resultaten van deze analyses kan u terugvinden in bijlage 5.

Vertrekkend van dit basismodel, onderzoeken we de relatie tussen de demografische evolutie en de tewerkstellingsgroei. Hiermee starten we door het toevoegen van demografische variabelen aan ons model, om zo hopelijk tot een beter model en een hoger classificatieresultaat te komen. Voor

de identificatie van eventuele relevante variabelen, baseren we ons op het voorafgaandelijk onderzoek, waarbij de significantie van de variabelen werd onderzocht op univariaat niveau. Om deze identificatie op punt te stellen, maken we gebruik van de stapsgewijze methode, waarna enkel die demografische indicatoren overblijven die daadwerkelijk een differentiële impact hebben op het al dan niet groeien van bedrijven.

Voor zowel de discriminantanalyse als de logistische regressie, werden er naast de drie bedrijfsspecifieke onafhankelijke variabelen, zes onafhankelijke demografische variabelen opgenomen in ons model. Het gaat hier om de volgende variabelen: bevolkingsdensiteit en nataliteit voor de periode 1996-2004 (BVLKDENS9604 en NAT9604) en de huwelijken, mortaliteit, nataliteit en bevolkingsgroei in 1996 (HUW96, MORT96, NAT96, BVLKGR96). Uit het voorafgaandelijk onderzoek bleek dat enkel de bevolkingsdensiteit voor 1996-2004 en de mortaliteit in 1996 significant zijn, en dit tot op 1%.

IV.4.4.2 Discriminantanalyse

Bij de uitvoering van de discriminantanalyse voor de tewerkstellingsgroei, passen we dezelfde methode toe dan bij de investeringsgroei. De resultaten van deze analyse zijn terug te vinden in onderstaande tabellen (tabel 138 en 139). Wanneer we de gestandaardiseerde canonieke discriminantfunctie-coëfficiënten vergelijken met de richting van onze hypothesen, zien we weer enkele tegenstellingen verschijnen. Zo veranderen de tekens voor de mortaliteit, de nataliteit en de bevolkingsgroei voor het jaar 1996. Dit wijst erop dat we deze hypothesen moeten verwerpen. Voor de andere demografische variabelen stemt het teken overeen met dat van de hypothesen, waaruit we kunnen besluiten dat we deze kunnen bevestigen. Daarnaast lezen we in de derde kolom de structure matrix af, hetgeen een weergave is van de contributie die elke variabele biedt aan het discriminerend vermogen. Opvallend is dat er meerdere variabelen zijn met een relatief lage contributie.

Vervolgens berekenen we de eigenwaarde, die hoger is dan bij de andere groeivariabelen. Dit wijst op een kwalitatief sterke discriminantfunctie. Daarnaast geven we de Chi-kwadraatwaarde aan, dewelke lager is dan bij de andere groeimaatstaven, maar toch nog sterk verschillend is van nul. Een Chi-kwadraatwaarde verschillend van nul duidt op de aanwezigheid van statistische afhankelijkheid.

Tabel 138: Discriminantanalyse groei in personeelsbestand, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variable	Standardized Canonical Discriminant Function Coefficients	Structure matrix
solwab96	-0,620	0,308
SOLVX	1,146	0,411
NROIX	-0,926	-0,714
BVLKDENS9604	0,178	0,115
HUW96	0,236	-0,012
MORT96	0,084	0,100
NAT96	-0,129	0,016
NAT9604	0,205	0,077
BVLKGR96	-0,137	-0,141
Aantal observaties: 13.206		
Eigenwaarde: 0,903		
$\chi^2 = 1.337,139$		
p = 0,000		
Classification result: 66,3%		

We ronden deze discriminantanalyse af met een bespreking van de classificatieresultaten. Na het toevoegen van de demografische indicatoren aan ons model, bekomen we een classificatieresultaat dat beduidend lager is dan dit van het basismodel. Dit resultaat daalt van 68,3% naar 66,3%. We kunnen hieruit afleiden dat we, door het toevoegen van demografische indicatoren aan ons groeimodel, geen verbetering verkrijgen voor het indelen van de bedrijven als groeiers en niet-groeiers.

Tabel 139: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in personeelsbestand (Eigen bewerking)

zwaksterkNgroei	Predicted Group Membership		Total
	,00	1,00	
Original	,00	1,00	
	4.209	2.393	6.602
	2.063	4.541	6.604
Ungrouped cases	6.568	6.637	13.205
	,00	1,00	
	63,8	36,2	100,0
	31,2	68,8	100,0
Ungrouped cases	49,7	50,3	100,0

Uit de voorgaande analyse kunnen we de volgende relaties tussen de demografie en de economische groei aantonen. Zo is de groei in personeelsbestand positief gerelateerd met de bevolkingsdensiteit over de gehele periode (BVLKDENS9604), het aandeel van de huwelijken in 1996 (HUW96), de mortaliteit in dat jaar (MORT96) en ten slotte de nataliteit gedurende de onderzoeksperiode (NAT9604). Daarnaast is deze groei in personeelsbestand negatief gecorreleerd met de nataliteit aan het begin van de periode (NAT96) en de bevolkingsgroei op dat tijdstip (BVLKGR96). We bekomen een bevestiging van hypothesen zeven (huwelijk) en tien (bevolkingsdensiteit). Omtrent de hypothese rond de nataliteit (hypothese twee) bekomen we

contrasterende resultaten. Deze wordt enkel bevestigd voor de periode 1996-2004 en verworpen voor het jaar 1996.

IV.4.4.3 Logit regression

Hierboven werd reeds aangehaald dat, bij het uitvoeren van de discriminantanalyse op het uitgebreid model, we geen verbetering bekomen in de classificatieresultaten. Toch is er heel wat interactie tussen de economische groei en de demografische evolutie. Om te onderzoeken of we bij de logistische regressie tot eenzelfde besluit komen, hebben we deze methode toegepast op het uitgebreid model waarin de demografische variabelen zijn opgenomen. De resultaten hieromtrent kan u terugvinden in tabel 140, en in tabel 141 voor de gedetailleerde resultaten aangaande de classificatieresultaten.

Allereerst verifiëren we of de geschatte coëfficiënten uit kolom twee overeenstemmen met de richting van de hypothesen. Deze komen overeen voor de volgende drie variabelen: mortaliteit, nataliteit en bevolkingsgroei voor het jaar 1996. Hieruit kunnen we afleiden dat respectievelijk de hypothesen drie, twee en één bevestigd worden. Opvallend is dat we voor de bevolkingsdensiteit voor de periode 1996-2004 een waarde nul verkrijgen, wat niet wil zeggen dat we de variabele moeten verwijderen uit ons model. Uit de stapsgewijze methode is gebleken dat deze daadwerkelijk bijdraagt tot het model, maar de impact is zeer beperkt. Voor de twee andere maatstaven, bekomen we een verschillend teken.

Wanneer we dieper ingaan op de significantie van de variabelen en van het volledige model, maken we gebruik van de Wald-test en de Chi-kwadraadtest. Voor alle variabelen kent de Wald-test een waarde verschillend van nul, hetgeen impliceert dat al deze variabelen significant zijn en we ze bijgevolg moeten behouden. Ook de significantie van het volledige model wordt aangetoond aan de hand van de Chi-kwadraadwaarde, die een positief getal weergeeft. Aan de hand van de p-waarde leiden we af dat deze significantie is tot op 1%.

We willen nu, conform met de discriminantanalyse, nagaan of we een hoger classificatieresultaat hebben bekomen na het toevoegen van de significante demografische variabelen. Net zoals bij deze vorige analyse, merken we hier weer een beduidende daling op, namelijk van 68,7% naar 66,5%.

Het is zeer opvallend dat, ondanks dezelfde variabelen werden overgehouden na de stapsgewijze methode, we voor elk van deze variabelen een tegenovergesteld teken bekomen dan bij de discriminantanalyse. Dit heeft ook implicaties op het al dan niet aanvaarden van onze hypothesen.

Hierdoor kunnen we geen eenduidige bevestiging of ontcrachting van onze hypothesen aantonen, al gaat onze voorkeur uit naar de resultaten van de logistische regressie. Dit omdat bij deze methode rekening wordt gehouden met de statistische basisveronderstellingen. Ook wanneer we de resultaten vergelijken met deze van de andere groeimaatstaven, bekomen we soortgelijke relaties. Dit in tegenstelling tot de resultaten verkregen bij de discriminantanalyse.

Tabel 140: Logistische regressie voor groei in personeelsbestand, verklarende determinanten (Eigen bewerking)

Variabele	Geschatte coefficient	S.E.	Wald	Sig.	Exp(B)
solvab96	0,019	0,002	150,710	0,000	1,020
SOLVX	-0,037	0,002	432,118	0,000	0,964
NROIX	0,107	0,004	872,912	0,000	1,113
BVLKGR96	0,115	0,030	14,599	0,000	1,122
NAT96	0,054	0,021	6,367	0,012	1,055
NAT9604	-0,080	0,024	10,883	0,001	0,923
MORT96	-0,028	0,011	6,207	0,013	0,973
HUW96	-3,397	0,658	26,671	0,000	0,033
BVLKDENS9604	0,000	0,000	18,588	0,000	1,000
Constant	2,203	0,467	22,244	0,000	9,049
Aantal observaties= 13.206					
$\chi^2 = 1.444,020$					
p= 0,000					
Classificatie-resultaat: 66,5%					

Tabel 141: Classificatieresultaten logistische regressie groei in personeelsbestand (Eigen bewerking)

Observed		Predicted		
		zwaksterkNgroei		Percentage Correct
		,00	1,00	
zwaksterkNgroei	,00	4.232	2.370	64,1
	1,00	2.049	4.555	69,0
Overall Percentage				66,5

IV.4.5 Samenvatting

Bij de voorgaande analyses werden onze resultaten in twee delen opgesplitst. Allereerst werd de statistische afhankelijkheid getest, waaruit we ons finaal model konden afleiden. Daarnaast konden we uit de classificatieresultaten afleiden of we, door het toevoegen van demografische indicatoren, een beter onderscheid kunnen maken tussen de groeiende en de niet-groeiende ondernemingen. We zullen deze achtereenvolgens voor de maatstaven omtrent de investeringsgroei voor de groei in personeelsbestand samenvatten.

We starten met de analyse van de statistische afhankelijkheid. We gaan voor elke groeimaatstaf na welke demografische variabelen er werden toegevoegd aan het basismodel. Wanneer er

daadwerkelijk demografische indicatoren werden opgenomen, kunnen we op basis van het coëfficiënt beslissen of we onze hypothesen al dan niet moeten verwerpen.

Bij de bespreking van de groei in omzet, werd onze derde hypothese bevestigd. Deze bevestigt de stelling dat bedrijven gelegen in gemeenten met een laag niveau van mortaliteit aan het begin van de periode (MORT96), een grotere omzetgroei kennen voor de gehele onderzoeksperiode.

Wanneer we dieper ingaan op de groei in totale middelen, bleven er andere demografische onafhankelijke variabelen over in het model. Zo bekomen we een bevestiging van de achtste hypothese, hetgeen impliceert dat bedrijven gesitueerd in gemeenten met een groot aandeel echtscheidingen, slechtere ondernemingsprestaties leveren. Deze hypothese werd zowel voor het begin van de onderzoeksperiode (ECHTSCH96) als voor de gehele onderzoeksperiode (ECHTSCH9604) bevestigd, door respectievelijk de discriminantanalyse en de logistische regressie. Naast een bevestiging van de achtste hypothese, werd ook de negende hypothese bevestigd. We kunnen er van uitgaan dat er daadwerkelijk een positieve relatie bestaat tussen het aantal personen in een privaat huishouden en de ondernemingsgroei. Deze hypothese werd echter enkel voor de gehele onderzoeksperiode (PRIVHH9604) aangetoond. De waarde aan het begin van de periode (PRIVHH96) was niet significant genoeg om op te nemen. Ten slotte werd de inkomensstructuur aangehaald als element van ons finaal model. We kunnen echter geen eenduidige interpretatie leveren van deze hypothese, daar deze aan het begin van de onderzoeksperiode (INKCAP96) werd verworpen en voor de gehele periode (INKCAP9604) werd bevestigd. Het is dus zeer interessant om na te gaan welke verschillen doorheen deze periode een impact hebben gehad op het verwerpen van deze hypothese.

Bij de laatste groeimaatstaf voor de investeringsgroei, namelijk de groei in toegevoegde waarde, werden er zes onafhankelijke demografische variabelen opgenomen. Ook hier werd, net zoals bij de omzetgroei, de derde hypothese bevestigd, maar deze keer voor de gehele onderzoeksperiode (MORT9604). Daarnaast bekomen we eenzelfde conclusie dan bij de groei in totale middelen omtrent de inkomensstructuur aan het begin van de periode (INKCAP96), hetgeen er weer op wijst dat we deze hypothese moeten verwerpen. Vervolgens werden er nog vier andere demografische variabelen opgenomen in het model. Op basis van de discriminantanalyse en de logistische regressie, bekomen we een bevestiging voor onze tweede en vierde hypothese. Dit wijst respectievelijk op een positieve relatie tussen de nataliteit aan het begin van de periode (NAT96) en het migratiesaldo over de hele periode (MIGR9604) met de ondernemingsprestaties. Ten slotte resten ons nog twee demografische variabelen, die een tegengestelde richting vertonen ten opzichte van onze hypothesen. Zo bekomen we voor de bevolkingsgroei over de gehele periode (BVLKGR9604) een negatieve relatie, terwijl we bij de hypothesestelling een positieve relatie met de ondernemingsgroei verwachtten. Dezelfde redenering geldt voor de bevolkingsdensiteit aan het begin van de periode (BVLKDENS96)

We ronden deze samenvatting van de resultaten van de statistische afhankelijkheid af met een bondige uiteenzetting van het finaal model dat we hebben bekomen voor de groei in personeelsbestand. Voor deze maatstaf bekwamen we tegenstrijdige resultaten voor de discriminantanalyse en de logistische regressie. We hebben ervoor geopteerd om enkel deze van de logistische regressie over te houden, omdat deze niet gevoelig zijn voor de statistische basisveronderstellingen. Op basis van deze resultaten, konden we de eerste en tweede hypothese bevestigen. Deze wezen op een positieve relatie van respectievelijk de bevolkingsgroei aan het begin van de periode (BVLKGR96) en de nataliteit aan het begin van de periode (NAT96) met de groei in personeelsbestand. Vervolgens werd ook onze derde hypothese bevestigd, hetgeen een indicatie gaf van de negatieve verwevenheid tussen de mortaliteit aan het begin van de periode (MORT96) en de groei. Deze drie voorgaande maatstaven zijn sterk gecorreleerd met elkaar, wat erop wijst dat de bevolkingsgroei voornamelijk beïnvloed werd door het natuurlijke aangroecijfer in plaats van door het migratiesaldo. Opmerkelijk is wel dat we naast de bevestiging van de tweede hypothese, voor diezelfde hypothese een verwerping vinden voor de gehele onderzoeksperiode (NAT9604). Tenslotte werd ook de hypothese omtrent het aandeel der huwelijken in 1996 (HUW96) verworpen voor deze groeimaatstaf.

Ten slotte ronden we deze samenvatting af met een korte bespreking van de classificatieresultaten. Uit de voorgaande analyses omtrent de investeringsgroei, hebben we toch enkele bewijzen gevonden omtrent de relatie die de demografische evolutie kent op de economische groei. Voor de groei in omzet, vonden we aan de hand van de discriminantanalyse een klein negatief significant verband tussen deze omzetgroei en de mortaliteit van de bevolking aan het begin van de periode (MORT96), hetgeen een bevestiging is van onze derde hypothese.

Ook voor de groei in totale middelen werd er een verbetering gevonden ten opzichte van ons basismodel. De resultaten van de discriminantanalyse wezen op een negatieve relatie tussen de groei in totale middelen en het niveau van echtscheidingen (ECHTSCH96) en inkomen per capita in het jaar 1996 (INKCAP96). Daarnaast bevestigde dit model de positieve relatie van deze groei in totale middelen met de huishoudgrootte (PRIVHH9604) en het inkomen per capita (INKCAP9604) voor de periode 1996-2004. Dit is onder andere een bevestiging van onze achtste hypothese, dewelke een negatieve relatie aantoonde tussen de ondernemingsprestaties en het aandeel der echtscheidingen. Ook de negende hypothese omtrent de positieve relatie met de huishoudgrootte werd bevestigd. De elfde hypothese, die de relatie tussen het gemiddeld inkomen per activa en de ondernemingsgroei onderzocht, zorgt voor heel wat tegenstrijdigheden. Deze wordt bevestigd voor de periode 1996-2004 en verworpen voor het jaar 1996. Ten slotte bekwamen we ook bij de logistische regressie een bevestiging van de relatie tussen de ondernemingsgroei en de demografische evolutie. Hier werd wederom de achtste hypothese bevestigd, namelijk de negatieve relatie tussen het aandeel van de echtscheidingen in de bevolking met de ondernemingsprestaties.

Voor de derde groeimaatstaf die deel uitmaakt van de investeringsgroei, namelijk de groei in toegevoegde waarde, konden we geen verbetering van het classificatieresultaat bekomen door het toevoegen van demografische variabelen aan ons model.

Ten slotte bereikten we ook geen verbetering voor de groei in personeelsbestand, dewelke een indicator is van de tewerkstellingsgroei

In het volgende onderdeel van deze eindverhandeling (Deel V: conclusies en beleidsaanbevelingen), gaan we dieper in op deze resultaten en zullen we op zoek gaan naar beleidsaanbevelingen ter stimulering van de groei.

Deel V: Conclusies en beleidsaanbevelingen

HOOFDSTUK 1: Algemene opmerkingen

Uit de uiteenzetting van de probleemstelling bleek dat economische groei als een *conditio sine qua non* wordt beschouwd voor een welvarende maatschappij. Daarnaast is het noodzakelijk dat men er in slaagt om zich structureel aan te passen aan de voortdurend wijzigende omstandigheden in de directe en wijde omgeving, om internationaal te kunnen concurreren. Uit het beschrijvend gedeelte bekwamen we al enkele belangrijke conclusies omtrent de economische groei in België voor de periode 1996-2004. Zo bestaat er onder andere een groot verschil in de spreiding van de bedrijven per regio en provincie. Uit dit onderzoek bleek dat het grootste aandeel van de bedrijven in Vlaanderen zijn gelegen en meer specifiek in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen. Daarnaast vergeleken we de groei in omzet, totale middelen, toegevoegde waarde en personeelsbestand aan het begin van de onderzoeksperiode met deze over de gehele periode. Hieruit konden we concluderen dat voor alle groeimaatstaven, behalve voor de groei in toegevoegde waarde, de groei aan het begin van de periode hogere waarden kende. Ten slotte was de investeringsgroei (groei in omzet, groei in totale middelen en groei in toegevoegde waarde) groter voor de ondernemingen die rapporteren volgens het volledige boekhoudschema.

Het doel van deze eindverhandeling bestaat er in om de eventuele link tussen de demografische evolutie en de economische groei aan te tonen. Vanuit de literatuur werd het bestaan hiervan reeds aangetoond. Zo wezen Limère *et al.* (1999) op een positief verband tussen de economische groei met de bevolkingsgroei en daarnaast op enkele negatieve relaties met onder andere de bevolkingsdensiteit en de leeftijdsstructuur. Deze demografische verschillen hebben ongetwijfeld implicaties op het koopgedrag van de consumenten, de arbeidsmarkt en het systeem van sociale zekerheid. Daarom is het voor beleidsmakers zeer relevant om die indicatoren te identificeren die daadwerkelijk zullen bijdragen tot de economische groei. Daarnaast moeten er ook maatregelen getroffen worden om de negatieve wisselwerking tussen demografische variabelen en de ondernemingsgroei te limiteren. We willen onder dit deel van de eindverhandeling een antwoord geven op de volgende centrale onderzoeksvraag:

"Welke demografische factoren hebben invloed op de groei van Belgische ondernemingen?"

Om hierop te antwoorden, hebben we deze opgesplitst in enkele deelvragen. Hoofdstuk 2 behandelt de eerste deelvraag omtrent de bevolkingsomvang en de problematiek van vergrijzing en ontgroening (deelvraag 7), hoofdstuk 3 bespreekt de kenmerken van de bevolkingsstructuur, hetgeen een antwoord geeft op onderzoeksvragen 2 tot en met 5. In hoofdstuk 4 halen we de regionale verschillen aan die antwoorden op deelvraag 8 en ten slotte noteren we in hoofdstuk 5

een algemeen besluit rond de factoren die de beleidsmakers dienen te beïnvloeden ter stimulering van de ondernemingsgroei (deelvraag 9).

HOOFDSTUK 2: Demografische bewegingen

De bevolkingsomvang kan worden gemeten door de volgende vier indicatoren: geboorte, sterfte, immigratie en migratie. Wijzigingen in deze bevolkingsomvang zullen een impact hebben op de consumptie. Limère *et al.* (1999) wezen op het feit dat er zich in regio's met een sterke bevolkingsaangroei meer groeiende ondernemingen bevinden. In dit hoofdstuk zullen we een antwoord trachten te geven op de volgende deelvraag:

I.2.2.1 Heeft de bevolkingsomvang van de populatie in een gemeente impact op de groeikansen van de bedrijven gevestigd in die gemeente?

Hiervoor baseren we ons op de resultaten van het empirisch onderzoek van deze eindverhandeling. In dat deel werden de hypothesen omtrent de impact van de indicatoren van de bevolkingsomvang op de economische prestaties van de bedrijven onderzocht. We zullen nu achtereenvolgens de resultaten van de bevolkingsgroei, de nataliteit, de mortaliteit en het migratiesaldo bespreken, alsook enkele beleidsaanbevelingen ter stimulering van de economische groei.

Voor de bevolkingsgroei aan het begin van de periode (BVGR96), werd de positieve relatie tussen de bevolkingsgroei en de ondernemingsprestaties bevestigd voor de groei in personeelsbestand. Maar in tegenstelling tot de positieve relatie aan het begin van de onderzoeksperiode, vertoont deze maatstaf voor de gehele periode (BVGR9604) een negatief verband met de groei in toegevoegde waarde. Hieruit kunnen we geen eenduidige relatie afleiden en moet men rekening houden met het feit dat de groei in personeelsbestand enkel een indicator is van goede vooruitzichten, maar geen directe reflectie biedt van de financiële performantie van de onderneming (Schutjens & Wever, 2000). Om een duidelijker beeld te verkrijgen van de impact van de bevolkingsomvang op de groeikansen van de bedrijven, bestuderen we nu de vier indicatoren die de bevolkingsomvang bepalen. Om deze te beïnvloeden is er nood aan een bevolkingspolitiek.

Als eerste indicator bestuderen we de impact van de nataliteit op de economische groei. Deze kende voor zowel de groei in toegevoegde waarde als voor de groei in personeelsbestand een positieve relatie aan het begin van de onderzoeksperiode (NAT96). Voor de gehele onderzoeksperiode was er enkel een overeenstemming met de groei in personeelsbestand, maar dan wel in negatieve zin (NAT9604). Ook hier halen we weer aan dat de groei in personeelsbestand enkel een indicator is van goede vooruitzichten, maar geen directe reflectie geeft van de financiële performantie van bedrijven (Schutjens & Wever, 2000). Toch focussen wij ons in dit onderzoek op de stimulering van de nataliteit. Deze zal in de toekomst nog belangrijker worden indien we een stabiele bevolking willen bekomen, om zo de voorspelde bevolkingskrimp te vermijden. Om deze nataliteit te bevorderen, is er nood aan een gezinsbeleid. Meer bepaald een nataliteitbeleid. Dit

beleid oogt erop de vruchtbaarheid omhoog te trekken door het economisch verlies dat de ouders lijden op te vangen en door middel van combineerbaarheidsmaatregelen. Om het economisch verlies op te vangen, kan de overheid ingrijpen door middel van fiscale voordelen zoals het verlagen van belastingen voor gezinnen of door middel van directe subsidies zoals kinderbijslag (Van Imhoof & Van Wissen, 2001). Toch zijn niet enkel deze financiële stimulansen belangrijk. Vooral hoogopgeleiden hechten meer belang aan de combineerbaarheidsmaatregelen. Voorbeelden hiervan zijn de mogelijkheid tot deeltijds werk en flexibele werktijden, meer kinderopvang, zorgverlof en betaald ouderschapsverlof.

De evolutie van de mortaliteit is de tweede demografische variabele die de natuurlijke aangroei van de bevolking beïnvloed. Voor deze maatstaf werd onze hypothese omtrent de negatieve relatie bevestigd voor het jaar 1996 (MORT96), voor zowel de groei in omzet als voor de groei in personeelsbestand. Ook voor de gehele onderzoeksperiode (MORT9604) werd onze hypothese ondersteund voor de groei in toegevoegde waarde. Daar de mortaliteit sterk verweven is met de levensverwachting, zullen de beleidsmakers hierop moeten inspelen door de factoren die de levensverwachting op een negatieve manier beïnvloeden te liquideren. We denken hier voornamelijk aan de toegankelijkheid en efficiëntie van de gezondheidszorg. Daarnaast blijkt uit de literatuurstudie ook dat de mortaliteit beïnvloed wordt door het opleidingsniveau.

Naast dit bevolkingsbeleid, is ook een migratiebeleid noodzakelijk om de bevolkingsgroei te stimuleren. Enkel voor de groei in tewerkstelling werd onze hypothese omtrent de positieve samenhang hieromtrent bevestigd (MIGR9604). Dooghe *et al.* (1975) wijzen voornamelijk op het conjunctureel element, namelijk dat de immigratie moet worden bevorderd in tijden van hoogconjunctuur en een toenemende vraag naar arbeidskrachten. Daarnaast is een afremming of stopzetting wenselijk in tijden van recessie en stijgende werkloosheid. Van Imhoff en Van Wissen (2001) vestigen de aandacht op de noodzaak aan een vraaggestuurd migratiebeleid. De immigranten moeten aan specifieke voorwaarden voldoen, zodat er op de knelpunten van de arbeidsmarkt wordt ingespeeld. Een eerste oplossing die hiervoor wordt aangereikt, is het vrij verkeer van personen binnen de EU. Dit is in de praktijk echter niet zo evident als het lijkt. Daarnaast kan men arbeidsvergunningen toestaan, om zo controle te houden over de immigratiestroom.

Uit het voorgaande kunnen we dus bevestigen dat de bevolkingsomvang een significante relatie vertoont met de economische prestaties van de ondernemingen, voornamelijk op het vlak van de groei in toegevoegde waarde (MORT9604, NAT96, MIGR9604 en BVGR9604) en van het personeelsbestand (BVGR96, NAT96, MORT96, NAT9604). Een echt onderscheid tussen beide periodes kunnen we niet maken, zowel de situatie aan het begin van de onderzoeksperiode als over de gehele periode bleek relevant voor de ondernemingsgroei.

HOOFDSTUK 3: Bevolkingsstructuur

Naast de bespreking van de bevolkingsomvang, gaan we nu over tot de conclusies omtrent de bevolkingsstructuur. Hiervoor hebben we gebruik gemaakt van vier deelvragen die we nadien zullen toelichten. Wanneer uit het empirisch onderzoek bleek dat deze relevant waren, geven we ook enkele voorstellen tot een gericht beleid ter stimulering of afremming van deze indicatoren.

Als eerste deelvraag in dit hoofdstuk, onderzochten we de impact van de leeftijdsstructuur van de bevolking op het groeipotentieel van de in deze gemeente gevestigde ondernemingen. Limère *et al.* (1999) wezen reeds op het bestaan van een negatieve relatie tussen beiden. Hieromtrent stelden wij ons de volgende onderzoeksvraag:

1.2.2.2 Heeft de leeftijdsstructuur van een gemeente invloed op het groeipotentieel van de in deze gemeente gevestigde ondernemingen?

Tegen alle verwachtingen in werd de leeftijdsstructuur in deze eindverhandeling bij het multivariate model niet als significante variabele overgehouden. Dit in tegenstelling tot de resultaten die we bekwamen bij de hypothesestelling, waarbij we op univariaat niveau deze relatie hadden onderzocht. Door de verwevenheid met de andere demografische variabelen en de uitbreiding van dit onderzoek tot op gemeentelijk niveau, heeft deze indicator waarschijnlijk zijn differentiële impact verloren. Toch gaan we er van uit dat deze problematiek in de toekomst aan belang zal winnen, wanneer de effecten van de ontgroening en vergrijzing zich zullen doorzetten. Het is dus aangeraden om in een later onderzoek na te gaan of deze structuurindicator daadwerkelijk zal toenemen aan belang. We gaan daarom niet verder in op de zevende deelvraag omtrent het beleid rond de problematiek van vergrijzing en ontgroening. Toch werden er voor de volledigheid reeds enkele beleidsvoorstellen aangehaald in het vierde hoofdstuk van de literatuurstudie.

Dezelfde auteurs die wezen op de negatieve relatie tussen de leeftijdsstructuur en de economische groei, duiden ook op een negatieve samenhang tussen de bevolkingsdensiteit en de ondernemingsprestaties. Deze relatie werd ook in deze eindverhandeling onderzocht, waarbij we een antwoord trachten te geven op onderstaande onderzoeksvraag:

1.2.2.3 Bestaat er een relatie tussen de bevolkingsdensiteit van een gemeente en de groei van de aanwezige bedrijven in deze gemeente?

In het empirisch onderzoek vonden we een bevestiging van deze onderzoeksvraag voor de groei in tewerkstelling aan het begin van de periode (BEVDENS96). Ook de richting van dit verband kwam overeen met deze uit het onderzoek van Limère *et al.* (1999). Ondernemingen gevestigd in gemeenten met een hoge bevolkingsdensiteit, zullen bijgevolg een lagere economische groei

vertonen. Deze opvatting wordt bevestigd door de 'center-periphery-theorie' waarin bewezen wordt dat ondernemingen uit de periferie beter presteren dan ondernemingen in stedelijke gebieden (Jorissen, Pauwels & Verhetsel, 1999). Dit is te wijten aan de hoge prijzen van onroerend goed, het gebrek aan uitbreidingscapaciteit en het economisch verlies dat de bedrijven leiden door het dichtgeslibde wegennet. Mogelijke beleidsoplossingen hiervoor zijn de volgende: nieuwe infrastructuurwerken, promoten van carpooling, vervoer georganiseerd door bedrijven, herwaarderen van water- en spoorwegvervoer en ten slotte het democratiseren, professionaliseren en promoten van openbaar vervoer (Limère *et al.*, 1999).

Vervolgens onderzoeken we of verschillen in burgerlijke stand of huishoudgrootte bijdragen tot het al dan niet groeien van ondernemingen. Hiervoor onderzochten we de relatie van de ondernemingsgroei met het aandeel der huwelijken en echtscheidingen in de bevolking en ten slotte de relatie met de gemiddelde huishoudgrootte. Op basis van de resultaten van dit onderzoek, proberen we een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvraag:

1.2.2.4 Kan men spreken van een relatie tussen de vorm van de huishoudens in een gemeente en de economische groei van de desbetreffende gemeente?

Voor het aandeel der huwelijken hebben we een negatieve relatie bekomen aan het begin van de periode (HUW96) voor de groei in personeelsbestand. Dit is tegenstelling tot de positieve relatie waarvan we uitgingen bij de hypothesestelling. Dit kan een implicatie zijn van de bemerking die we maakten in de literatuurstudie omtrent de combinatie tussen carrière en gezin. De overheid kan hierin tussenkomen door deze combinatie te vergemakkelijken aan de hand van initiatieven van deeltijdwerk en flexibele werktijden. Daarnaast vertoont het aandeel der echtscheidingen in de bevolking voor zowel het jaar 1996 (ECHTSCH96) als voor de gehele onderzoeksperiode (ECHTSCH9604) een negatief verband met de groei in totale middelen. Om deze impact te verminderen, zou er een verstrenging van de echtscheidingsprocedure moeten komen. Dit is praktisch onmogelijk, omdat dit niet door de bevolking gewenst wordt. Ten slotte bleek dat de grootte van de huishoudens over de gehele onderzoeksperiode (PRIVHH9604) positief gerelateerd is met de groei in totale middelen. Het beleid wat hiervoor aan te raden is, komt overeen met de maatregelen die bij de stimulering van de nataliteit reeds werden aangehaald. Omtrent deze maatstaf willen we nog een kleine anekdote aanhalen. Uit het onderzoek naar de gemiddelde omvang van deze private huishoudens bleek dat er een stijgend aandeel alleenstaanden is doorheen de tijd. Het is bijgevolg noodzakelijk dat er een aangepast woonbeleid wordt gecreëerd voor deze doelgroep. We denken dan voornamelijk aan appartementen en woonblokken.

Ten slotte komen we tot onze laatste deelvraag, waarbij de overige indicatoren van de bevolkingsstructuur worden aangehaald. Namelijk de geslachtsstructuur, het opleidingsniveau, het inkomen en de gezondheidstoestand. Deze werd als volgt geformuleerd:

I.2.2.5 Hebben andere kenmerken van de bevolkingsstructuur van een gemeente zoals geslacht, opleidingsniveau, inkomen en gezondheid een invloed op het niveau van economische groei van de ondernemingen?

Voor deze deelvraag bekwamen we enkel resultaten omtrent het inkomensniveau. Dit vertoonde een negatieve relatie aan het begin van de periode (INK96) voor zowel de groei in toegevoegde waarde als voor de groei in totale middelen. Toch werd dit verband voor de gehele onderzoeksperiode (INK9604) omgedraaid met betrekking tot de groei in totale middelen. Deze negatieve relatie kan te wijten zijn aan de druk die deze hoge lonen zetten op de arbeidsmarkt, doordat deze sterker zullen stijgen dan de arbeidsproductiviteit (Vanhaverbeke, Lybaert & Vandermaelen, 2004). Toch is het praktisch onmogelijk om een beleid te voeren om de lonen te doen dalen, daar dit niet zal geaccepteerd worden door de samenleving.

HOOFDSTUK 4: Regionale verschillen

In het beschrijvend gedeelte van dit onderzoek kwamen we tot de conclusie dat de spreiding van de ondernemingen over het Belgisch grondgebied niet evenredig verloopt. Hieruit bleek dat het grootste aandeel bedrijven in Vlaanderen gelegen is, meer specifiek in de provincies Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen. Daar we in onze dataset enkel ondernemingen hebben opgenomen die als gezond werden beschouwd, veronderstellen we dat de situering van de bedrijven in deze gebieden gelinkt is aan de aantrekkelijkheid van deze regio en de mogelijkheden die deze regio biedt om te groeien. Om dit te bevestigen, trachten we in dit hoofdstuk de verschillen in ondernemingsgroei van de gemeenten te koppelen aan de regionale demografische verschillen. Hieruit trachten we te bepalen welke gemeenten het meest aantrekkelijk zijn voor bedrijven om zich te situeren, puur gebaseerd op demografische factoren. We starten met de beantwoording van de volgende deelvraag:

1.2.2.8 Zijn er significante verschillen in ondernemingsgroei tussen de verschillende gemeenten?

Uit de resultaten van het empirisch onderzoek bleek dat de ondernemingsgroei het grootste is voor de Limburgse en Naamse gemeenten, waarbij Limburg zowel bij de groei in omzet als bij de groei in totale middelen het beste scoort. Voor de twee andere groeimaatstaven, groei in toegevoegde waarde en personeelsbestand, wordt de eerste plaats door de Naamse gemeenten bekleed. Daarnaast kennen ook de andere Vlaamse gemeenten een goede ondernemingsgroei, waarbij Vlaams-Brabant en Antwerpen nog iets beter presteren dan de provincies Oost- en West-Vlaanderen. Desalniettemin bevinden deze laatsten zich nog in de middenmoot. Wat de Waalse provincies betreft, scoren enkel Luxemburg en Waals-Brabant goed. De gemeenten gelegen in de provincies Henegouwen en Luik presteren over het algemeen ondermatig, behalve voor de groei in personeelsbestand. Ten slotte ronden we deze analyse af met de Brusselse gemeenten, die voor alle groeistaven, behalve voor de groei in omzet, het slechtst presteren, met een beduidend verschil in groei ten opzichte van de andere gemeenten en provincies.

Vervolgens koppelen we deze resultaten aan de regionale demografische verschillen, maar enkel voor die demografische indicatoren die in het empirisch onderzoek als relevant werden beschouwd. We zullen de provincies in alfabetische volgorde overlopen en waar mogelijk inspelen op enkele gemeenten die sterk uitblinken. Ten slotte ronden we dit hoofdstuk af met een korte bespreking omtrent de Brusselse randgemeenten.

Allereerst starten we met de gemeenten uit de provincie Antwerpen. Deze kent de grootste bevolkingsgroei, hetgeen als een positieve indicator werd aanschouwd voor de groei in personeelsbestand. Deze groei is te wijten aan het feit dat Antwerpen het grootste aantal

geboorten kent en daarnaast een hoog migratiesaldo heeft. Voor deze twee demografische maatstaven werd reeds aangetoond dat deze bijdragen tot de economische groei. Ten slotte bleek uit de cartografie dat de Antwerpse gemeenten een zeer hoge bevolkingsconcentratie omvatten, wat typerend is voor verstedelijkte gebieden. In tegenstelling tot de voorgaande indicatoren, draagt de bevolkingsdensiteit op negatieve wijze bij tot de groei in toegevoegde waarde. Uit het voorgaande kunnen we concluderen dat Antwerpen op vlak van bevolkingsgroei een zeer aantrekkelijke provincie is om zich te vestigen, maar dat er beleidsmaatregelen moeten ondernomen worden om de implicaties van de te hoge bevolkingsconcentratie te reduceren.

Henegouwen kent in tegenstelling tot de provincie Antwerpen een krimpende bevolking, te wijten aan een hoog niveau van mortaliteit en een matig migratiesaldo. Daarnaast heeft deze provincie ook het laagste inkomensniveau. De impact van deze demografische tendensen zullen voor al deze maatstaven negatief zijn op de economische groei. Dit stemt overeen met onze resultaten van het beschrijvend gedeelte, waarbij Henegouwen ondermaats presteerde. Het is dus noodzakelijk dat de beleidsmakers op deze factoren zullen inspelen, om de gemeenten gelegen in deze provincie aantrekkelijker te maken voor de bedrijven.

Limburg daarentegen, kwam bij het beschrijvend gedeelte naar voren als een sterk groeiende provincie. Ondanks het lage niveau van nataliteit en de toename van de bevolkingsdensiteit, het grote aandeel huwelijken en het hoog niveau van echtscheidingen, dewelke allen een rem zijn op de economische groei, kent Limburg ook een zeer laag niveau van mortaliteit en een hoog migratiesaldo. Deze laatsten werden als stimulansen van de groei geïdentificeerd. De beleidsmakers moeten trachten deze negatieve indicatoren te liquideren en de positieve te stimuleren, zodat Limburg in de toekomst nog verder kan groeien. Op gemeentelijk niveau springen voornamelijk de gemeenten Hechtel-Eksel, Meeuwen-Gruitrode en Opglabbeek in het oog omwille van hun zeer lage mortaliteit.

In tegenstelling tot de provincie Limburg, scoorde Luik zeer slecht voor de groeimaatstaven. Dit kan ondersteund worden door de zeer hoge waarde van de mortaliteit en het grote aandeel echtscheidingen in deze provincie en haar grenzende gemeenten Hoi en Neupré. Deze factoren vormen een beperking voor de ondernemingsgroei. Ten slotte kent de hoofdstad Luik een sterke bevolkingsdensiteit, hetgeen een negatieve impact zal hebben op de groei in toegevoegde waarde.

Luxemburg scoorde dan weer wel goed op het vlak van ondernemingsgroei. Uit de cartografie bleek dat Luxemburg een sterke bevolkingsgroei, een toename van de nataliteit en een lage bevolkingsdensiteit kent. Deze factoren werden geïdentificeerd als een stimulering van de ondernemingsgroei. Daarnaast vinden we ook enkele factoren terug die de groei afremmen, zoals het hoge niveau van de mortaliteit en het lage migratiesaldo. Op het vlak van nataliteit scoorden voornamelijk de volgende gemeenten goed: Vaux-sur-Sûre, Léglise, Fauvilliers en Habay. We

vinden hierbij enkele overeenstemmingen met de gemeenten die de sterkste bevolkingsgroei kenden: Jalhay, Somme Leuze, Léglise, Aarlen, St Léger en Froid Chapelle.

Voor de groei in toegevoegde waarde en in personeelsbestand scoorde de provincie Namen het sterkste. Dit kunnen we ondersteunen door het zeer hoge niveau van nataliteit, de lage mortaliteit en de sterke bevolkingsgroei in de Naamse gemeenten.

Oost-Vlaanderen bevond zich net onder de middenmoot. Dit kan te wijten zijn aan de sterke daling van het aantal geboorten doorheen de jaren, hetgeen een negatieve invloed is voor de ondernemingsgroei. Daarnaast bevindt deze provincie zich op de derde plaats op het vlak van bevolkingsdensiteit, hetgeen een tweede negatieve indicator is voor de groei.

Een Vlaamse provincie die het beter doet, is de provincie Vlaams-Brabant. Ondanks haar laag niveau van nataliteit, kent deze toch een grote bevolkingsgroei door middel van haar groot migratiesaldo. Dit zal er voor zorgen dat de uiteindelijke invloed van deze factoren een stimulerend effect zullen hebben op de ondernemingsgroei. Daarnaast hebben de inwoners van de gemeenten in deze provincie het hoogste gemiddeld inkomen per capita, wat de groei verder zal stimuleren. Toch zal deze groei deels worden afgeremd door de hoge bevolkingsdensiteit die kenmerkend is voor deze gemeenten.

De Waalse tegenhanger van deze provincie, namelijk Waals-Brabant, scoort relatief goed in verhouding met de andere Waalse provincies. Ondanks het lage niveau van nataliteit, wordt de groei toch gestimuleerd door het hoge inkomensniveau.

Ten slotte ronden we de bespreking van de provincies af met West-Vlaanderen, waartoe de kustgemeenten behoren. Op het vlak van ondernemingsgroei bevindt deze provincie zich samen met Oost-Vlaanderen net onder de middenmoot. Allereerst zal het zeer lage niveau van nataliteit in de kustgemeenten een rem leveren op de economische groei, wat deels wordt opgevangen door het hoge migratiesaldo. Wat de burgerlijke staat betreft, zijn de kustgemeenten gekenmerkt door een hoog aandeel der huwelijken wat deels teniet wordt gedaan door het grote aandeel echtscheidingen in gemeenten zoals Oostende en Blankenberge. Ook de kleine gezinnen in deze kustgemeenten leveren een rem op de economische groei. Ten slotte zal het hoge inkomensniveau van de inwoners van de gemeenten Koksijde, Knokke-Heist en Brugge dan weer de groei aanwakkeren.

Aan de Brusselse randgemeenten willen we wat extra aandacht besteden, omwille van hun laag niveau van economische groei. Ondanks haar hoog aantal geboorten, toenemende bevolking en migratiesaldo, wordt dit gedeeltelijk geneutraliseerd door het zeer hoge mortaliteitscijfer. Daarnaast kennen deze gemeenten ook een sterke toename van het aandeel der huwelijken en

echtscheidingen, hetgeen de rem op de economische groei nog zal versnellen doorheen de periode. Ten slotte hebben deze randgemeenten de hoogste bevolkingsdichtheid, hetgeen dan weer deels wordt opgevangen door het gemiddeld hogere inkomensniveau van deze gemeenten.

HOOFDSTUK 5: Algemeen besluit

In de voorgaande hoofdstukken hebben we door middel van enkele deelvragen een antwoord trachten te geven op de volgende centrale onderzoeksvraag:

"Welke demografische factoren hebben invloed op de groei van Belgische ondernemingen?"

Het uiteindelijke doel is om deze factoren te identificeren en te beïnvloeden, om zo de groei verder te stimuleren. Uit dit onderzoek bleek dat een bevolking met een hoog niveau van nataliteit, een laag niveau van mortaliteit en een groot migratiesaldo betere ondernemingsprestaties zal leveren dan gemeenten waarin deze demografische indicatoren niet uitblinken. De invloed van deze factoren samen vormt de bevolkingsgroei, hetgeen logischerwijs als een positief verband werd geïdentificeerd.

Daarnaast dragen ook enkele variabelen van de bevolkingsstructuur bij tot de ondernemingsgroei. Zo zullen een laag niveau van het aandeel der huwelijken en echtscheidingen, grote gezinnen en een lage bevolkingsdensiteit bijdragen tot de ondernemingsprestaties. Voor de invloed van het inkomen bekomen we enkel over de gehele onderzoeksperiode een positieve relatie.

Nu we de factoren hebben geïdentificeerd die bijdragen tot de ondernemingsgroei, is het noodzakelijk voor de beleidsmakers om de onderliggende betekenis en evolutie hiervan te onderzoeken, om zo enkele maatregelen te nemen. Vooraleer ze overgaan tot deze maatregelen, moeten ze er steeds rekening mee houden of deze wel wenselijk worden geacht door de samenleving.

Ten slotte willen we er nog op wijzen dat de demografische variabelen slechts een kleine bijdrage leveren tot de verklaring van de groei. We mogen ons niet blindstaren op deze resultaten, maar we moeten steeds rekening houden met de financiële performanties die de grootste doorslag geven op het al dan niet groeien.

Lijst van geraadpleegde werken

- Abraham, F., & De Becker, C. (1999). Groeideterminanten van de grote Limburgse Ondernemingen. *Tijdschrift voor Economie en Management*, XLIV:4, 467-503. Opgevraagd op 16 oktober, 2008 via <http://www.econ.kuleuven.be/tem/jaargangen/1991-2000/1999/TEM1999-4/TEM1999-4.pdf>>
- Bruinshoofd, A., & Grob, S. (2007). De invloed van de pensioenregeling op de participatie van oudere werknemers. *Kwartaaltijdschrift Economie, Nummer 2*, 167-185.
- Bettonville, H., Jegers, M., & Vuchelen, J. (1992). *De formele kwaliteit van de jaarrekeningen van de grootste Belgische ondernemingen: 1997-1989, CEMS-paper 262*.
- Bossuyt, N., & Van Oyen, H. (2000). Gezondheidsverwachting volgens socio-economische gradiënt in België, *Statistische Studiën, nr. 108*, p73
- Crijns, H., & Ooghe, H. (1997). Hoe kleine ondernemingen groter worden. In H. Crijns & H. Ooghe (Eds.), *Groei management: Lessen van dynamische ondernemers* (pp. 52-70). Tielt: Lannoo nv.
- Crijns, H., Ooghe, H., & Cosaert, M. (1994). The growth-process of medium-sized family companies: the transition from a small-medium-sized enterprise to a medium-sized enterprise. *Rent VIII Conference, November 23-25, Tampere, Finland*. 33 p.
- De Bruijne, E., & Knol, F. (2001). *Gewenste groei: Bevolkingsgroei en sociaal-ruimtelijke ontwikkelingen in ex-groeikernen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- De Borger, B., & Van Poeck, A. (2004). *Algemene economie*. Antwerpen: De Boeck nv.
- De Groote, P. (2004). Demografische ontwikkelingen in de provincie Limburg. In Heeren. J. & Milis. M. (Eds.), *Staten-generaal van de Limburgse economie en werkgelegenheid* (pp. 117-210). Leuven, Lannoo Campus
- De Groote, P., & Truwant, V. (2003). *Demografie & Samenleving*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Derks, W. (2004). Krapte op de regionale arbeidsmarkt. *Kwartaalschrift Economie, 1*, 376-381. Van der Laan, L. (1999).

- Dooghe, G., & Vanderleyden, I. (1974). *Bevolking en publieke opinie*. Kapellen: De Sikkel.
- Dooghe, G., et al. (1975). *Groei of evenwicht? De demografische situatie in België*. Kapellen: De Sikkel.
- FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie
- Geboers, A. (2008). *Groeideterminanten van Belgische bedrijven: verschillen tussen provincies*. Masterproef voorgedragen tot het behalen van de graad van Handelsingenieur major operationeel management en logistiek
- Goos, M., & Konings, J. (1999). Firm Growth in Belgium. *Tijdschrift voor Economie en Management, Vol. XLIV, 4*, 449-465.
- Gujarati (2003) *Basic econometrics*, New York, McGraw-Hill
- Hair, J.F., Anderson, R.E., Tatham, R.L., & Black, W.C. (1998). *Multivariate data analysis*. New Jersey: Prentice Hall. Inc.
- Jorissen, A., Pauwels, T., & Verhetsel, A. (1999). *A spatial analysis of Financial economic performances of Belgian Enterprises: Theories of Economic Geography validated with data from annual reports (1985-1997)*. Working Paper presented at the 22nd annual congress of the European Accounting Association, Bordeaux, 5-7 mai 1999.
- Lachenbruch, P.A. (1975). Zero-mean difference discrimination and the absolute linear discriminant function. *Biometrika, 62(2)*, 397-401
- Laveren, E., Limère, A., Cleeren, K., & Vanbilsen, E. (2003). Growth Factors of Flemish Enterprises: An Exploratory Study over the Period 1993-1997. *Cahiers Economiques de Bruxelles, Vol. 46 – No 1 Spring 2003*.
- Lesthaeghe, R., et al. (1979). *Demografische alternatieven voor België en hun sociale en economische implicaties*. Brussel: centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudiën Ministerie van Volksgezondheid en van het Gezin.
- Lesthaeghe, R., Meeusen, W., & Vandewalle, K. (1999). *Eerst optellen, dan delen: Demografie, economie en sociale zekerheid*. Leuven: Garant.

- Limère, A. (2004). *Financiële analyse: Een statistische analyse van de Belgische jaarrekening*. Antwerpen, De Boeck nv.
- Limère, A., Laveren, E., Vanbilsen, E. (1999a). Onderzoek naar de groei van de Vlaamse ondernemingen doorheen de gepubliceerde jaarrekeningen, afleiding van indicatoren voor een gericht overheidsbeleid. Studie uitgevoerd voor de Vlaamse overheid, L.U.C., Diepenbeek.
- *Leeftijdpiramide, België (1-1-1989 en 1-1-2005*. (z.d.). Opgevraagd op 13 april, 2009, via <http://www.flickr.com/photos/pforret/279804365/>
- Miermans, P.J., & Van Oyen, H. (2002). Gezondheidsrapport: Een verkenning van de gezondheidssituatie in België aan de hand van sterftecijfers en gezondheidsverwachtingscijfers [Elektronische versie]. *IPH/EPI Reports, Nr. 2002 – 031*, 1-66
- Morelli, A. (dir.) (1992). *Histoire des étrangers et de l'immigration en Belgique de la préhistoire à nos jours*, Editions Vie Ouvrière / Centre Bruxellois d'Action Culturelle, Brussel, 336 p.
- NOTA (1996), "Nota inzake groei en structuur van onze economie.", Staatsuitgeverij, s' Gravenhage.
- Ooghe, H. (1997). *Bedrijfsfinanciering*. Diegem: Ced.Samsom.
- Ooghe, H., Van Wymeersch, C. (1994). *Financiële analyse van de onderneming: theorie en toepassing op de jaarrekening inclusief sociale balans*. Antwerpen: Kluwer.
- Pelfrene, E. (2005). Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050. *Stativaria*, 36, 1-48. Opgevraagd op 4 april, 2008, via http://aps.vlaanderen.be/statistiek/publicaties/pdf/stativaria/stat36/stat36_Vergrijzing.pdf
- Schutjens, V. & Wever, E. (2000) 'Determinants of new firm success', *Papers in Regional Science*, 79, p.135-159.
- Sekaran, U. (2003). *Research Methods for Business. A Skill Building Approach*. New York: Wiley and Sons.

- Serow, W.J. (1979). Economische consequenties van een aanhoudend lage vruchtbaarheid: implicaties voor economisch beleid en bevolkingsbeleid. *Bevolking en Gezin*, 3, 355-378.
- Studiedienst van de Vlaamse Regering (2002) [online]. Beschikbaar op: <URL:<http://aps.vlaanderen.be/index.htm>> [Geraadpleegd op 2 December 2008].
- Van der Laan, L. (1999). Oud en jong op de arbeidsmarkt; de noodzaak van een transitionele arbeidsmarkt. *Bevolking en Gezin*, 28, 3, 55-74.
- Vandersanden, A., & Limère, A. (2004). De groeidynamiek van ondernemingen in de Belgische provinciën: exploratief onderzoek voor de periode 1985-2002. In Heeren. J. & Milis. M. (Eds.), *Staten-generaal van de Limburgse economie en werkgelegenheid* (pp. 39-79). Leuven, Lannoo Campus
- Vanhaverbeke, W., Lybaert, N., & Vandemaele, S. (2004). Demografie en arbeidsmarktevolutie in Limburg: van werkloosheidsprobleem tot economische troef. In Heeren. J. & Milis. M. (Eds.), *Staten-generaal van de Limburgse economie en werkgelegenheid* (pp. 339-357). Leuven, Lannoo Campus.
- Van Imhoff, E., & Van Wissen, L.J.G. (2001). Bevolkingsveroudering en de arbeidsmarkt in Europa. *Bevolking en Gezin*, 30, 2, 5-34.
- Vuchelen, J. (2005). Groei en de onzichtbare hand. *Kwartaalschrift Economie*, Nummer 3, 225-228. Opgevraagd op 20 oktober, 2008 via <http://www.kwartaalschripteconomie.be/download.aspx?c=.KWARTAALTIJDSCHRIFT&n=49193&ct=48897&e=117519>. Uitgeverij Lannoo nv.

Lijst van tabellen

Tabel 1: Aantal ondernemingen opgesplitst naar gewest, provincies en schematype (periode 1996-2004) (Eigen bewerking).....	20 -
Tabel 2: Gemeenten naar oplopend aantal gevestigde ondernemingen (Eigen bewerking)	21 -
Tabel 3: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in omzet tussen de provincies: Alle ondernemingen (Eigen bewerking)	25 -
Tabel 4: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in omzet tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking)	26 -
Tabel 5: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in omzet tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)	26 -
Tabel 6: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in totale middelen tussen de provincies: alle ondernemingen (Eigen bewerking)	27 -
Tabel 7: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in totale middelen tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking).....	28 -
Tabel 8: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in totale middelen tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)	28 -
Tabel 9: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in toegevoegde waarde tussen de provincies: alle ondernemingen (Eigen bewerking)	29 -
Tabel 10: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in toegevoegde waarde tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking).....	30 -
Tabel 11: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in toegevoegde waarde tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)	30 -
Tabel 12: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in personeelsbestand tussen de provincies: alle ondernemingen (Eigen bewerking)	31 -
Tabel 13: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in personeelsbestand tussen de provincies: grote ondernemingen (Eigen bewerking).....	32 -
Tabel 14: Vergelijking van de rekenkundige gemiddelden van de reële groei in personeelsbestand tussen de provincies: kleine ondernemingen (Eigen bewerking)	33 -
Tabel 15: evolutie van het aantal geboorten in België en haar gewesten en provincies (1996-2004)	39 -
Tabel 16: Evolutie van het bruto geboortecijfer (BGC in promille) in België en haar gewesten en provincies (1996-2004)	39 -
Tabel 17: Evolutie van het bruto sterftcijfer (in promille) in België en haar gewesten en provincies(1996-2002)	43 -
Tabel 18: Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte, in jaren - België en de gewesten (1996-2004)	45 -
Tabel 19: Evolutie van de buitenlandse migraties in België en haar gewesten en provincies (1996-2004).....	47 -

Tabel 20: Evolutie van het aantal vreemdelingen in België (1996-2004).....	- 48 -
Tabel 21: Vreemdelingen in België naar herkomst of nationaliteit : 2006.....	- 49 -
Tabel 22: Verdeling van het aantal vreemdelingen over de provincies : 2006.....	- 49 -
Tabel 23: Evolutie van de bevolkingsgroei in België en haar gewesten (1996-2004).....	- 51 -
Tabel 24: Evolutie van de bevolkingsgroei in de Belgische provincies (1996-2004)	- 51 -
Tabel 25: Gemiddelde leeftijd van de bevolking: 1981-2007	- 55 -
Tabel 26: De 20 gemeenten met respectievelijk de laagste en hoogste gemiddelde leeftijd op 1 januari 2007	- 54 -
Tabel 27: Evolutie van het aantal honderdplussers (1990-2004)	- 57 -
Tabel 28: Evolutie van de geslachtsverhouding van België en haar gewesten en provincies (1996-2004).....	- 60 -
Tabel 29: Onderwijsniveau van de Belgische bevolking in procenten (1996-2004)	- 62 -
Tabel 30: Evolutie van het bruto huwelijks- en bruto echtscheidingscijfer in België en haar gewesten (1996-2004)	- 63 -
Tabel 31: Evolutie van de gemiddelde leeftijd en de mediaanleeftijd bij het huwelijk in België (1996-2004)	- 64 -
Tabel 32: Evolutie van de burgerlijke stand in België (1996-2004)	- 65 -
Tabel 33: Evolutie van de private huishoudgrootte in België (1996-2004)	- 66 -
Tabel 34: Evolutie van de bevolkingsdichtheid in België en haar gewesten en provincies (1996-2004).....	- 68 -
Tabel 35: Evolutie van het inkomen per capita in België en haar gewesten en provincie (1996-2004).....	- 70 -
Tabel 36: Evolutie van de subjectieve gezondheidsbeleving in België in 1997, 2001 en 2004 ..	- 74 -
Tabel 37: Overzicht van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen.....	- 89 -
Tabel 38: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	- 92 -
Tabel 39: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	- 93 -
Tabel 40: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	- 93 -
Tabel 41: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNGroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNGroei = 0) (Eigen bewerking).....	- 93 -
Tabel 42: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	- 94 -
Tabel 43: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	- 94 -
Tabel 44: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	- 94 -

Tabel 45: Cross-tabulatie van de bevolkingsgroei in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	94 -
Tabel 46: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	96 -
Tabel 47: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	96 -
Tabel 48: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking).....	96 -
Tabel 49: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	96 -
Tabel 50: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	97 -
Tabel 51: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	97 -
Tabel 52: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	97 -
Tabel 53: Cross-tabulatie van de Nataliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	98 -
Tabel 54: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	99 -
Tabel 55: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	99 -
Tabel 56: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking).....	99 -
Tabel 57: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	100 -
Tabel 58: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	100 -
Tabel 59: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	100 -
Tabel 60: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	101 -
Tabel 61: Cross-tabulatie van de Mortaliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	101 -
Tabel 62: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	102 -
Tabel 63: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	102 -

Tabel 64: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroeï = 0) (Eigen bewerking)	103 -
Tabel 65: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroeï = 0) (Eigen bewerking)	103 -
Tabel 66: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 0) (Eigen bewerking)	103 -
Tabel 67: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroeï = 0) (Eigen bewerking)	104 -
Tabel 68: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroeï = 0) (Eigen bewerking)	104 -
Tabel 69: Cross-tabulatie van de Ruimtelijke mobiliteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroeï = 0) (Eigen bewerking)	104 -
Tabel 70: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 0) (Eigen bewerking)	106 -
Tabel 71: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroeï = 0) (Eigen bewerking)	106 -
Tabel 72: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroeï = 0) (Eigen bewerking)	106 -
Tabel 73: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroeï = 0) (Eigen bewerking)	107 -
Tabel 74: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 0) (Eigen bewerking)	107 -
Tabel 75: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroeï = 0) (Eigen bewerking)	107 -
Tabel 76: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroeï = 0) (Eigen bewerking)	108 -
Tabel 77: Cross-tabulatie van de Leeftijdsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroeï = 0) (Eigen bewerking)	108 -
Tabel 78: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 0) (Eigen bewerking)	109 -
Tabel 79: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroeï = 0) (Eigen bewerking)	109 -
Tabel 80: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroeï = 0) (Eigen bewerking)	110 -
Tabel 81: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroeï = 0) (Eigen bewerking)	110 -
Tabel 82: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroeï = 0) (Eigen bewerking)	110 -

Tabel 83: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	111 -
Tabel 84: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	111 -
Tabel 85: Cross-tabulatie van de Geslachtsstructuur in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	111 -
Tabel 86: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	113 -
Tabel 87: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	113 -
Tabel 88: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	113 -
Tabel 89: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	114 -
Tabel 90: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	114 -
Tabel 91: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	114 -
Tabel 92: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	115 -
Tabel 93: Cross-tabulatie van de huwelijken in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	115 -
Tabel 94: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	116 -
Tabel 95: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	116 -
Tabel 96: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	117 -
Tabel 97: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	117 -
Tabel 98: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	117 -
Tabel 99: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	118 -
Tabel 100: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	118 -
Tabel 101: Cross-tabulatie van de echtscheidingen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	118 -

Tabel 102: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	120 -
Tabel 103: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)	120 -
Tabel 104: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	120 -
Tabel 105: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)	120 -
Tabel 106: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	121 -
Tabel 107: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)	121 -
Tabel 108: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	121 -
Tabel 109: Cross-tabulatie van de huishoudgrootte in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)	122 -
Tabel 110: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	123 -
Tabel 111: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)	123 -
Tabel 112: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	123 -
Tabel 113: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)	124 -
Tabel 114: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	124 -
Tabel 115: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)	124 -
Tabel 116: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	125 -
Tabel 117: Cross-tabulatie van de bevolkingsdensiteit in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking)	125 -
Tabel 118: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	126 -
Tabel 119: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking)	126 -
Tabel 120: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	126 -

Tabel 121: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	- 127 -
Tabel 122: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkOMZgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkOMZgroei = 0) (Eigen bewerking)	- 127 -
Tabel 123: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkgroei = 0) (Eigen bewerking).....	- 127 -
Tabel 124: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkTWgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkTWgroei = 0) (Eigen bewerking)	- 127 -
Tabel 125: Cross-tabulatie van het inkomen in 1996-2004 en de groep van groeiers (zwaksterkNgroei = 1) en niet-groeiers (zwaksterkNgroei = 0) (Eigen bewerking).....	- 128 -
Tabel 126: Discriminantanalyse groei in omzet, verklarende determinanten (Eigen bewerking) -	131 -
Tabel 127: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in omzet (Eigen bewerking)	- 132 -
Tabel 128: Logistische regressie voor groei in omzet, verklarende determinanten (Eigen bewerking)	- 133 -
Tabel 129: Classificatieresultaten logistische regressie groei in omzet (Eigen bewerking).....	- 133 -
Tabel 130: Discriminantanalyse groei in totale middelen, verklarende determinanten (Eigen bewerking)	- 135 -
Tabel 131: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in totale middelen (Eigen bewerking) .	- 136 -
Tabel 132: Logistische regressie voor groei in totale middelen, verklarende determinanten (Eigen bewerking)	- 137 -
Tabel 133: Classificatieresultaten logistische regressie groei in totale middelen (Eigen bewerking) .	- 137 -
Tabel 134: Discriminantanalyse groei in toegevoegde waarde, verklarende determinanten (Eigen bewerking)	- 139 -
Tabel 135: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in toegevoegde waarde (Eigen bewerking)	- 140 -
Tabel 136: Logistische regressie voor groei in toegevoegde waarde, verklarende determinanten (Eigen bewerking).....	- 141 -
Tabel 137: Classificatieresultaten logistische regressie groei in toegevoegde waarde (Eigen bewerking)	- 142 -
Tabel 138: Discriminantanalyse groei in personeelsbestand, verklarende determinanten (Eigen bewerking)	- 144 -
Tabel 139: Classificatieresultaten discriminantanalyse groei in personeelsbestand (Eigen bewerking)	- 144 -
Tabel 140: Logistische regressie voor groei in personeelsbestand, verklarende determinanten (Eigen bewerking).....	- 146 -

Tabel 141: Classificatieresultaten logistische regressie groei in personeelsbestand (Eigen bewerking) - 146 -

Figuren

Figuur 1: Demografische factoren.....	- 36 -
Figuur 2: Evolutie van het aantal geboorten in België (1996-2004) (Eigen bewerking)	- 38 -
Figuur 3: Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte in België (1996-2004) (Eigen bewerking)	- 44 -
Figuur 4: Vergelijking van de leeftijdpiramide van België tussen 1989 en 2005	- 56 -
Figuur 5: Evolutie van het bruto huwelijks- en bruto echtscheidingscijfer in België (1996-2004) (Eigen bewerking).....	- 63 -

Bijlagen

Bijlage 1: Bevolking per geslacht en per leeftijdsgroep (1996-2004) – België en haar gewesten

Bijlage 2: Bevolkingspiramides 1 januari 2008 per provincie

Bijlage 3: Evolutie van de Burgerlijke stand in de gewesten en provincies(1996-2004)

Bijlage 4: Cartografische voorstelling van de demografische indicatoren

Bijlage 5: Classificatieresultaten voor de groei in omzet, groei in totale middelen, groei in toegevoegde waarde en groei in personeelsbestand, voor toevoeging van de demografische indicatoren.

Bijlage 1: Bevolking per geslacht en per leeftijdsgroep (1996-2004) – België en haar gewesten

Bevolking per geslacht en per leeftijdsgroep - België (1996-2004)											
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004		
TOTAAL	10.156.638	10.181.247	10.203.010	10.226.420	10.251.252	10.286.571	10.332.785	10.376.135	10.421.138		
<1 jr	115.004	115.419	114.544	113.339	113.762	113.931	112.285	111.810	114.093		
1-14 jr	1.699.107	1.693.839	1.691.733	1.691.679	1.691.176	1.691.237	1.691.687	1.688.260	1.682.056		
15-24 jr	1.276.434	1.263.205	1.252.306	1.245.905	1.243.354	1.244.432	1.248.258	1.253.232	1.258.486		
25-44 jr	3.079.081	3.079.094	3.070.515	3.056.258	3.035.540	3.016.900	3.004.565	2.990.146	2.972.776		
45-64 jr	2.347.668	2.363.851	2.385.889	2.412.965	2.445.005	2.482.007	2.521.599	2.561.431	2.603.917		
65-84 jr	1.469.599	1.491.551	1.508.405	1.521.943	1.536.867	1.556.323	1.580.072	1.605.604	1.626.292		
85+	169.745	174.288	179.618	184.331	185.548	181.741	174.319	165.652	163.518		
MANNEN	4.965.285	4.977.226	4.988.197	4.999.868	5.012.019	5.030.156	5.054.589	5.077.032	5.056.942		
<1 jr	58.691	58.911	58.621	57.905	58.087	58.216	57.442	57.220	58.455		
1-14 jr	870.127	867.156	865.791	865.647	865.167	864.730	864.626	862.812	859.591		
15-24 jr	649.022	642.189	636.467	632.892	631.207	631.774	633.971	636.426	638.439		
25-44 jr	1.562.973	1.561.475	1.555.845	1.547.806	1.536.634	1.526.978	1.520.626	1.512.387	1.502.587		
45-64 jr	1.164.422	1.174.268	1.186.837	1.201.234	1.217.786	1.236.681	1.256.854	1.277.321	1.299.052		
65-84 jr	617.252	629.226	639.010	647.188	655.301	664.812	676.099	688.127	698.391		
85+	42.798	44.001	45.626	47.196	47.837	46.965	44.971	42.739	42.7		
VROUWEN	5.191.355	5.204.021	5.214.815	5.226.555	5.239.235	5.256.419	5.278.200	5.299.103	5.321.887		
<1 jr	56.314	56.508	55.924	55.434	55.676	55.715	54.844	54.590	55.638		
1-14 jr	828.980	826.683	825.942	826.033	826.009	826.508	827.061	825.448	822.465		
15-24 jr	627.412	621.016	615.839	613.014	612.148	612.659	614.288	616.806	620.047		
25-44 jr	1.516.108	1.517.619	1.514.671	1.508.452	1.498.906	1.489.923	1.483.939	1.477.759	1.470.189		
45-64 jr	1.183.246	1.189.583	1.199.052	1.211.732	1.227.219	1.245.326	1.264.745	1.284.110	1.304.865		
65-84 jr	852.347	862.325	869.395	874.755	881.566	891.511	903.974	917.477	927.901		
85+	126.948	130.287	133.992	137.135	137.711	134.777	129.349	122.913	120.782		

Bron: <http://www.iph.fgov.be/>

Bevolking per geslacht en per leeftijdsgroep – Vlaanderen (1996-2004)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
TOTAAL	5.889.592	5.905.604	5.919.612	5.933.546	5.946.403	5.962.667	5.984.169	6.005.789	6.029.595
<1 jr	64.322	64.303	63.534	62.222	61.679	60.916	59.950	59.880	61.248
1-14 jr	963.949	958.455	954.566	952.107	949.615	947.107	944.478	940.686	936.062
15-24 jr	731.066	724.673	720.166	717.368	715.662	715.407	715.258	714.477	713.396
25-44 jr	1.802.266	1.800.544	1.793.138	1.782.255	1.766.363	1.749.998	1.737.220	1.724.810	1.711.587
45-64 jr	1.397.721	1.407.253	1.419.311	1.433.959	1.451.734	1.472.470	1.494.659	1.517.172	1.541.874
65-84 jr	835.517	852.787	867.970	881.767	896.391	913.442	933.209	954.236	972.106
85+	94.751	97.589	100.927	103.868	104.959	103.327	99.395	94.528	93.322
MANNEN	2.906.423	2.913.679	2.920.098	2.926.532	2.932.227	2.940.004	2.950.813	2.961.601	2.973.235
<1 jr	32.832	32.779	32.530	31.819	31.421	31.119	30.730	30.712	31.417
1-14 jr	493.735	490.578	488.392	487.114	485.715	484.134	482.492	480.538	478.243
15-24 jr	372.648	369.671	367.344	365.776	364.746	364.587	364.737	364.392	363.528
25-44 jr	919.486	917.412	912.635	906.339	897.618	888.898	881.819	874.520	867.129
45-64 jr	700.117	705.994	712.934	720.913	730.275	740.971	752.539	764.389	777.243
65-84 jr	361.666	370.587	378.679	386.126	393.561	401.810	411.201	421.105	429.732
85+	25.939	26.658	27.584	28.445	28.891	28.485	27.295	25.945	25.943
VROUWEN	2.983.171	2.991.927	2.999.517	3.007.016	3.014.177	3.022.664	3.033.357	3.044.191	3.056.362
<1 jr	31.490	31.525	31.005	30.403	30.258	29.797	29.220	29.169	29.832
1-14 jr	470.214	467.878	466.174	464.993	463.900	462.973	461.986	460.148	457.819
15-24 jr	358.419	355.002	352.822	351.592	350.916	350.820	350.521	350.085	349.869
25-44 jr	882.780	883.132	880.503	875.916	868.745	861.100	855.401	850.291	844.458
45-64 jr	697.604	701.259	706.377	713.047	721.459	731.500	742.121	752.783	764.631
65-84 jr	473.851	482.200	489.292	495.641	502.831	511.632	522.008	533.132	542.374
85+	68.813	70.931	73.344	75.424	76.068	74.842	72.100	68.583	67.379

Bron: <http://www.iph.fgov.be/>

Bevolking per geslacht en per leeftijdsgroep – Wallonië (1996-2004)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
TOTAAL	3.317.688	3.323.758	3.329.583	3.335.988	3.342.989	3.352.509	3.363.407	3.374.376	3.388.222
<1 jr	38.187	38.519	38.314	38.202	38.776	39.097	38.234	37.655	37.971
1-14 jr	581.129	580.739	581.621	582.591	582.629	582.531	582.327	580.496	577.521
15-24 jr	427.238	420.841	414.961	411.037	409.452	410.075	412.684	417.092	422.382
25-44 jr	980.359	979.523	976.709	971.847	965.120	958.405	951.698	944.375	937.397
45-64 jr	746.263	752.772	761.982	773.369	786.168	800.132	814.569	829.107	844.530
65-84 jr	491.026	496.567	499.637	501.118	502.684	505.541	509.650	514.089	517.258
85+	53.486	54.797	56.359	57.824	58.160	56.728	54.245	51.562	51.163
MANNEN	1.608.000	1.610.913	1.613.782	1.616.933	1.620.334	1.625.258	1.631.069	1.636.922	1.644.060
<1 jr	19.493	19.658	19.556	19.538	19.853	19.975	19.562	19.270	19.451
1-14 jr	297.427	297.321	297.667	298.005	298.021	297.912	297.691	296.736	295.227
15-24 jr	218.060	214.512	211.455	209.403	208.455	208.777	210.199	212.456	215.021
25-44 jr	494.558	493.779	491.956	489.261	485.599	482.093	478.647	474.832	471.343
45-64 jr	366.061	369.846	374.919	380.850	387.411	394.521	401.754	409.101	416.852
65-84 jr	200.338	203.369	205.270	206.364	207.291	208.551	210.344	212.298	213.893
85+	12.063	12.428	12.959	13.512	13.704	13.429	12.872	12.229	12.273
VROUWEN	1.709.692	1.712.846	1.715.802	1.719.056	1.722.656	1.727.253	1.732.340	1.737.457	1.744.164
<1 jr	18.694	18.861	18.759	18.664	18.923	19.122	18.673	18.386	18.521
1-14 jr	283.703	283.419	283.954	284.586	284.608	284.620	284.636	283.760	282.294
15-24 jr	209.179	206.329	203.506	201.634	200.997	201.298	202.485	204.636	207.362
25-44 jr	485.801	485.744	484.753	482.586	479.522	476.313	473.051	469.544	466.054
45-64 jr	380.202	382.926	387.063	392.520	398.757	405.611	412.815	420.006	427.678
65-84 jr	290.689	293.198	294.367	294.754	295.393	296.990	299.307	301.792	303.365
85+	41.424	42.369	43.400	44.312	44.456	43.299	41.373	39.333	38.890

Bron: <http://www.iph.fgov.be/>

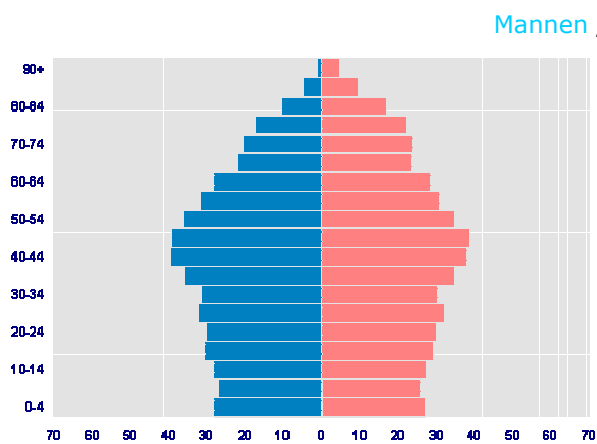
Bevolking per geslacht en per leeftijdsgroep – Brussels Hoofdstedelijk Gewest (1996-2004)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
TOTAAL	949.361	951.887	953.819	956.890	961.862	971.396	985.215	995.972	1.003.326
<1 jr	12.496	12.597	12.696	12.915	13.308	13.918	14.102	14.275	14.874
1-14 jr	154.030	154.645	155.547	156.982	158.932	161.599	164.883	167.079	168.474
15-24 jr	118.130	117.692	117.180	117.501	118.241	118.950	120.317	121.663	122.708
25-44 jr	296.457	299.027	300.669	302.157	304.057	308.497	315.648	320.961	323.793
45-64 jr	203.684	203.826	204.597	205.637	207.103	209.405	212.372	215.153	217.514
65-84 jr	143.056	142.197	140.798	139.059	137.792	137.340	137.213	137.279	136.929
85+	21.508	21.903	22.332	22.639	22.429	21.687	20.680	19.562	19.034
MANNEN	450.867	452.637	454.321	456.407	459.460	464.896	472.709	478.515	481.962
<1 jr	6.367	6.475	6.536	6.548	6.813	7.122	7.150	7.239	7.588
1-14 jr	78.966	79.258	79.733	80.529	81.431	82.684	84.443	85.539	86.122
15-24 jr	58.315	58.006	57.669	57.713	58.006	58.410	59.036	59.578	59.891
25-44 jr	148.929	150.284	151.254	152.207	153.418	155.987	160.160	163.036	164.115
45-64 jr	98.244	98.429	98.984	99.472	100.101	101.190	102.562	103.832	104.958
65-84 jr	55.249	55.270	55.061	54.698	54.449	54.451	54.554	54.725	54.767
85+	4.797	4.915	5.084	5.240	5.242	5.052	4.804	4.566	4.521
VROUWEN	498.497	499.252	499.501	500.487	502.405	506.502	512.507	517.458	521.366
<1 jr	6.130	6.123	6.161	6.367	6.495	6.796	6.952	7.036	7.286
1-14 jr	75.064	75.387	75.814	76.454	77.502	78.915	80.440	81.540	82.352
15-24 jr	59.815	59.686	59.511	59.789	60.235	60.541	61.282	62.085	62.817
25-44 jr	147.528	148.743	149.416	149.950	150.640	152.510	155.488	157.925	159.678
45-64 jr	105.440	105.398	105.613	106.166	107.003	108.215	109.810	111.321	112.556
65-84 jr	87.808	86.927	85.737	84.361	83.343	82.889	82.659	82.554	82.163
85+	16.712	16.988	17.249	17.400	17.187	16.636	15.876	14.997	14.514

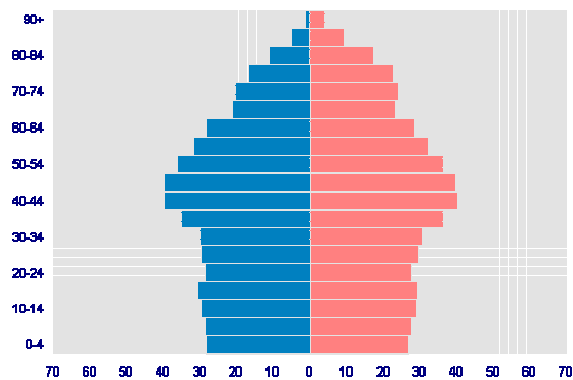
Bron: <http://www.iph.fgov.be/>

Bijlage 2: Bevolkingspiramides 1 januari 2008 per provincie

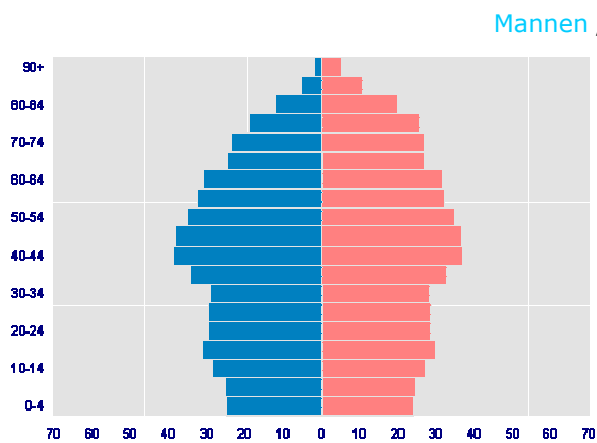
1. Provincie Antwerpen

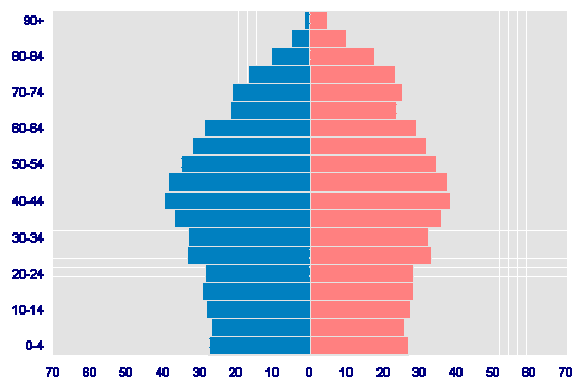
2. Vlaams-Brabant

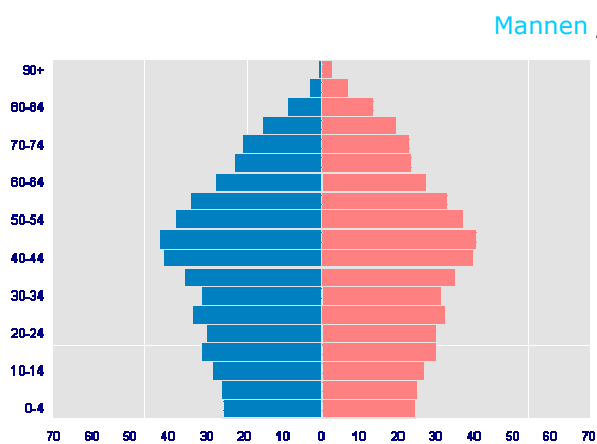
3. West-Vlaanderen

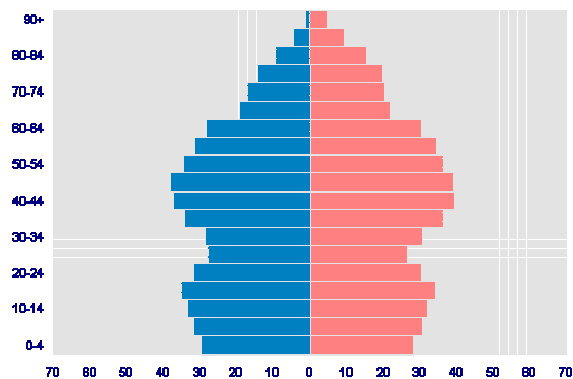
4. Oost-Vlaanderen

5. Limburg

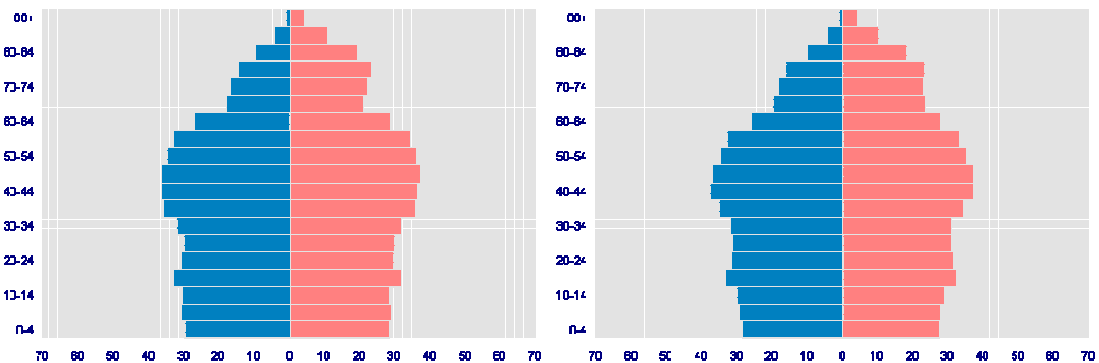
6. Waals-Brabant

6. Henegouwen

8. Luik

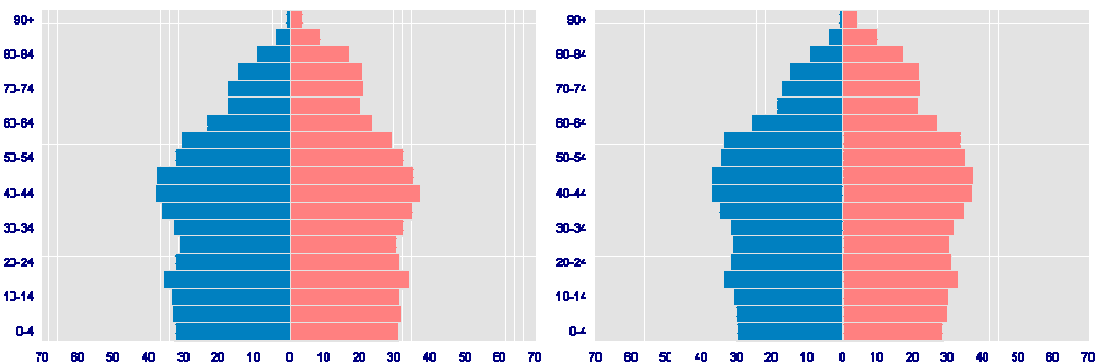
Mannen / Vrouwen

9. Luxemburg

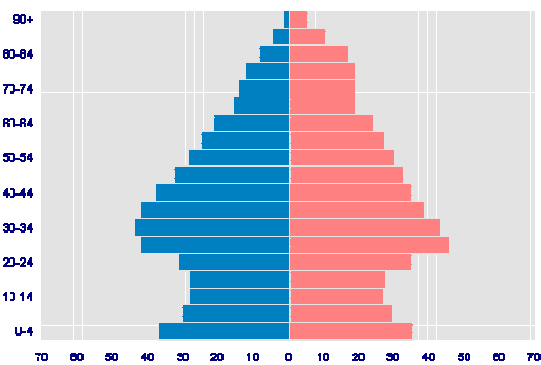
10. Namen

Mannen / Vrouwen

11. Brussel

Mannen / Vrouwen

Bijlage 3: Evolutie van de Burgerlijke stand in de gewesten en provincies(1996-2004)

1. Gewesten

a. Vlaanderen

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	5.880.357	2.220.206	3.016.866	246.638	396.647
1997	5.898.824	2.233.568	3.005.973	262.501	396.782
1998	5.912.382	2.248.157	2.990.842	276.822	396.561
1999	5.926.838	2.267.355	2.969.322	292.961	397.200
2000	5.940.251	2.287.254	2.946.963	308.523	397.511
2001	5.952.552	2.306.370	2.923.780	325.009	397.393
2002	5.972.781	2.332.359	2.899.470	343.188	397.764
2003	5.995.553	2.361.510	2.872.924	363.243	397.876
2004	6.016.024	2.387.824	2.847.533	383.159	397.508

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

b. Wallonië

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	3.314.568	1.330.002	1.534.303	180.096	270.167
1997	3.320.805	1.341.888	1.519.992	190.032	268.893
1998	3.326.707	1.354.732	1.505.369	198.916	267.690
1999	3.332.454	1.368.578	1.488.863	208.208	266.805
2000	3.339.516	1.382.894	1.474.759	216.341	265.522
2001	3.346.457	1.397.116	1.460.550	224.932	263.859
2002	3.358.560	1.415.957	1.444.649	235.299	262.655
2003	3.368.250	1.434.224	1.426.425	246.289	261.312
2004	3.380.498	1.454.711	1.408.652	257.263	259.872

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

c. Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	948.122	423.889	385.550	64.357	74.326
1997	950.597	429.584	381.243	66.578	73.192
1998	953.175	435.656	377.078	68.455	71.986
1999	954.460	440.913	372.076	70.857	70.614
2000	959.318	448.022	369.490	72.494	69.312
2001	964.405	454.087	367.896	74.270	68.152
2002	978.384	467.329	367.324	76.557	67.174
2003	992.041	478.917	367.519	79.345	66.260
2004	999.899	485.682	367.403	81.517	65.297

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

2. Provincies

a. Antwerpen

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	1.631.243	623.801	817.960	78.083	111.399
1997	1.635.640	628.050	814.293	82.233	111.064
1998	1.637.857	632.489	808.570	86.170	110.628
1999	1.640.966	638.760	801.043	90.586	110.577
2000	1.643.972	645.171	793.762	94.548	110.491
2001	1.645.652	651.081	785.471	98.899	110.201
2002	1.652.450	660.447	777.991	103.977	110.035
2003	1.661.119	670.910	771.251	109.351	109.607
2004	1.668.812	680.017	765.154	114.449	109.192

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

b. Henegouwen

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	1.284.761	503.058	596.961	72.160	112.582
1997	1.284.347	507.401	589.043	76.119	111.784
1998	1.282.783	511.438	580.913	79.391	111.041
1999	1.280.427	515.249	572.219	82.567	110.392
2000	1.279.467	519.769	564.434	85.475	109.789
2001	1.279.823	525.104	557.392	88.425	108.902
2002	1.281.042	531.650	548.972	92.126	108.294
2003	1.281.706	538.126	539.787	96.300	107.493
2004	1.283.200	545.270	530.903	100.333	106.694

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

c. Limburg

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	775.302	303.027	405.177	24.045	43.053
1997	779.969	304.019	406.549	25.952	43.449
1998	783.927	305.412	406.887	27.728	43.900
1999	787.491	306.961	406.509	29.743	44.278
2000	791.178	308.872	405.879	31.741	44.686
2001	794.785	310.537	405.135	33.973	45.140
2002	798.583	312.754	403.857	36.377	45.595
2003	802.528	315.614	401.674	39.095	46.145
2004	805.786	318.007	399.260	41.974	46.545

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

d. Luik

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	1.013.729	405.035	465.793	59.680	83.221
1997	1.014.941	407.943	461.794	62.474	82.730
1998	1.016.762	411.757	457.491	65.368	82.146
1999	1.018.259	415.642	452.214	68.613	81.790
2000	1.019.442	419.375	447.804	71.101	81.162
2001	1.020.042	422.857	442.718	73.902	80.565
2002	1.024.130	428.974	437.986	77.024	80.146
2003	1.025.842	433.790	432.003	80.373	79.676
2004	1.029.605	439.877	426.798	83.811	79.119

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

e. Luxemburg

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	241.339	101.452	112.725	8.673	18.489
1997	242.526	102.479	112.364	9.253	18.430
1998	243.790	103.654	111.937	9.840	18.359
1999	245.140	104.928	111.363	10.477	18.372
2000	246.820	106.281	111.182	11.066	18.291
2001	248.750	107.714	111.087	11.774	18.175
2002	250.406	108.971	110.866	12.488	18.081
2003	252.295	110.615	110.378	13.291	18.011
2004	254.120	112.180	109.854	14.164	17.922

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

f. Namen

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	435.677	179.224	199.537	22.649	34.267
1997	437.426	180.980	198.113	24.179	34.154
1998	438.864	182.665	196.603	25.424	34.172
1999	441.205	185.176	195.101	26.694	34.234
2000	443.903	188.012	193.693	27.985	34.213
2001	445.824	190.304	192.180	29.277	34.063
2002	447.775	192.572	190.578	30.784	33.841
2003	450.395	195.493	188.742	32.368	33.792
2004	452.856	198.602	186.767	33.819	33.668

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

g. Oost-Vlaanderen

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	1.351.777	501.912	694.761	58.386	96.718
1997	1.354.737	504.704	691.121	62.373	96.539
1998	1.357.576	508.592	686.813	65.801	96.370
1999	1.359.702	513.030	680.738	69.689	96.245
2000	1.361.623	517.755	674.449	73.407	96.012
2001	1.363.672	522.576	668.166	77.217	95.713
2002	1.366.652	528.406	661.543	81.092	95.611
2003	1.370.136	534.611	654.494	85.700	95.331
2004	1.373.720	541.236	647.043	90.521	94.920

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

h. Vlaams-Brabant

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	999.186	378.276	515.047	40.088	65.775
1997	1.004.692	382.993	512.930	42.860	65.909
1998	1.007.882	386.941	509.757	45.236	65.948
1999	1.011.588	392.007	505.568	47.878	66.135
2000	1.014.704	396.777	501.144	50.584	66.199
2001	1.018.403	401.839	497.161	53.287	66.116
2002	1.022.821	407.971	492.273	56.339	66.238
2003	1.027.839	414.744	487.145	59.647	66.303
2004	1.031.904	420.259	482.646	62.806	66.193

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

i. Waals-Brabant

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	339.062	141.233	159.287	16.934	21.608
1997	341.565	143.085	158.678	18.007	21.795
1998	344.508	145.218	158.425	18.893	21.972
1999	347.423	147.583	157.966	19.857	22.017
2000	349.884	149.457	157.646	20.714	22.067
2001	352.018	151.137	157.173	21.554	22.154
2002	355.207	153.790	156.247	22.877	22.293
2003	358.012	156.200	155.515	23.957	22.340
2004	360.717	158.782	154.330	25.136	22.469

Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

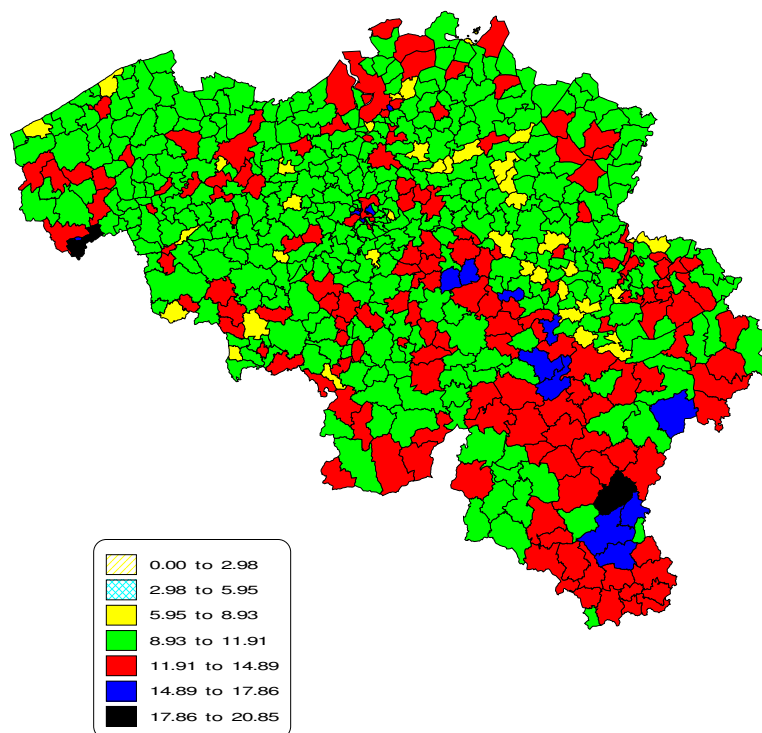
j. West-Vlaanderen

Jaar	Totale bevolking	Ongehuwd	Gehuwd	Gescheiden	Weduw(e)(naar)
1996	1.122.849	413.190	583.921	46.036	79.702
1997	1.123.786	413.802	581.080	49.083	79.821
1998	1.125.140	414.723	578.815	51.887	79.715
1999	1.127.091	416.597	575.464	55.065	79.965
2000	1.128.774	418.679	571.729	58.243	80.123
2001	1.130.040	420.337	567.847	61.633	80.223
2002	1.132.275	422.781	563.806	65.403	80.285
2003	1.133.931	425.631	558.360	69.450	80.490
2004	1.135.802	428.305	553.430	73.409	80.658

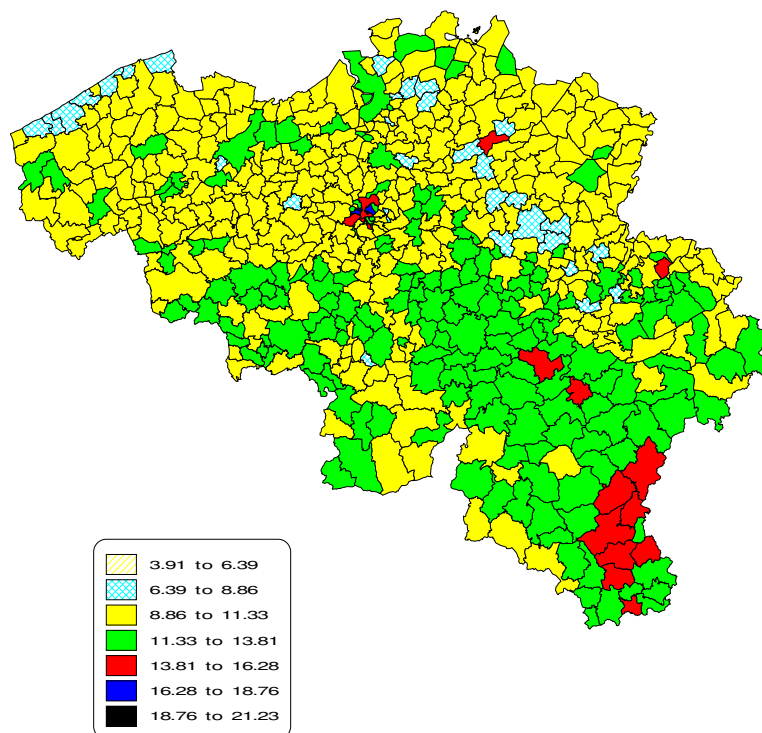
Bron: Verwerkte gegevens FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie

Bijlage 4: Cartografische voorstelling van de demografische indicatoren

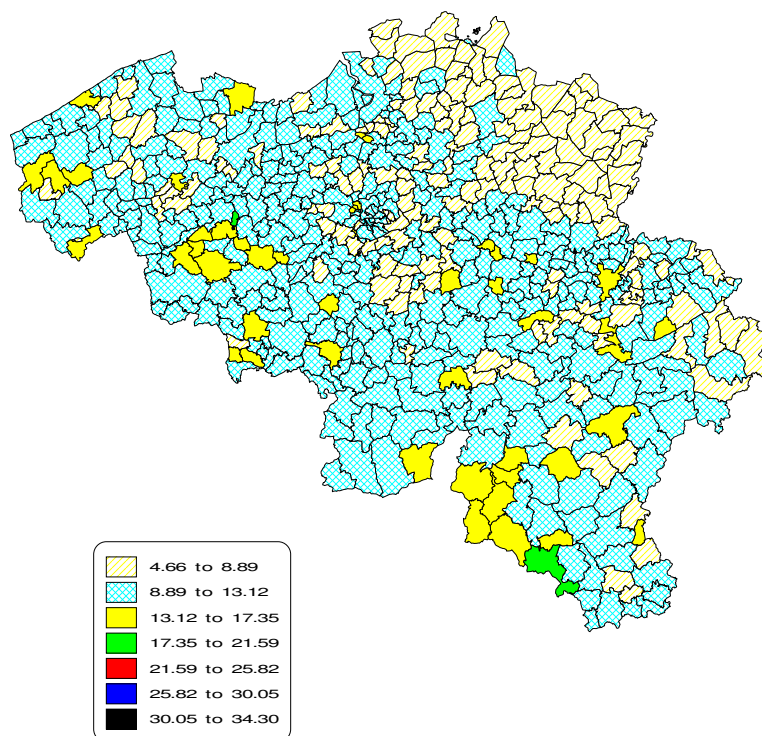
1. Nataliteit 1996 (BGC in pro mille)

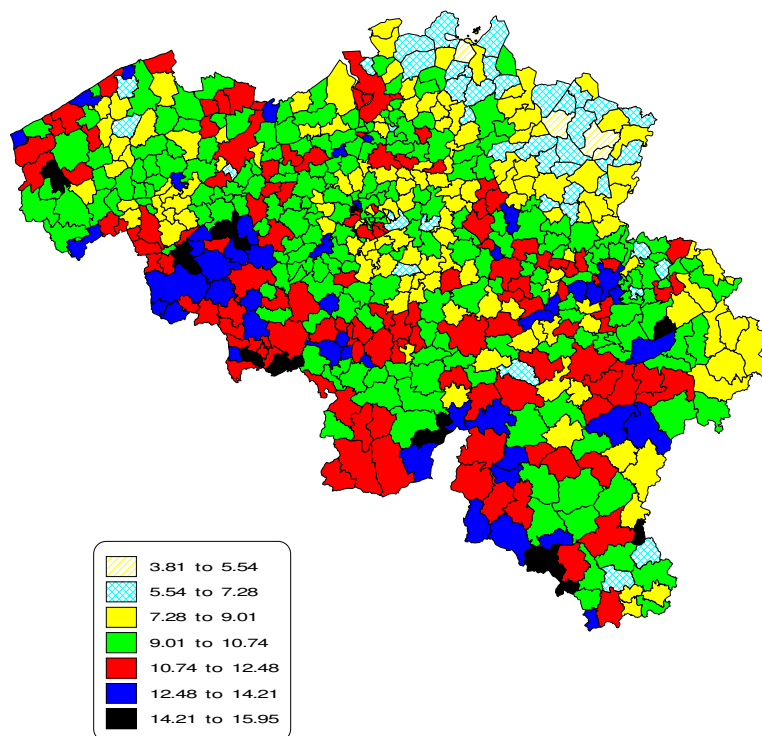
2. Nataliteit 1996-2004 (BGC in pro mille)

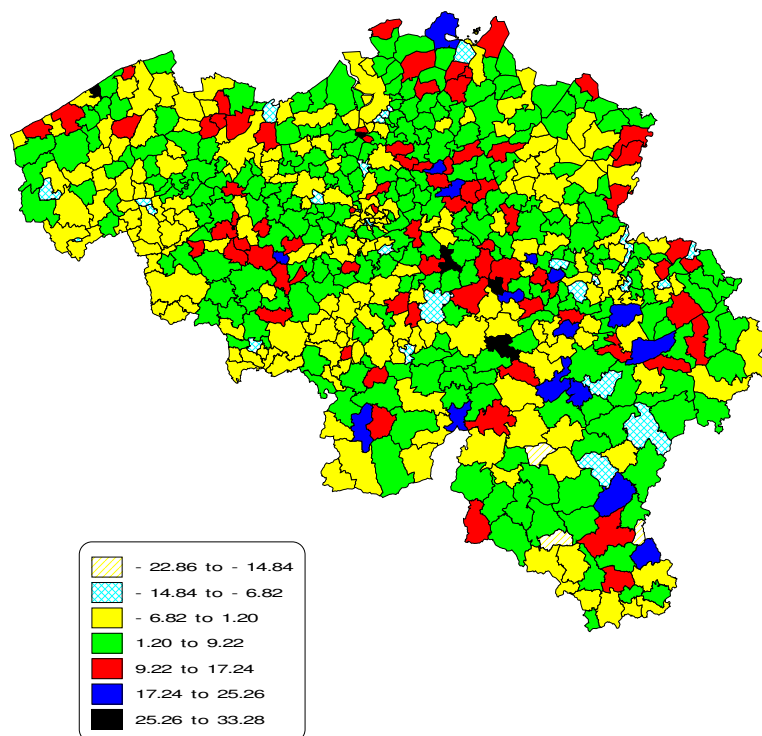
3. Mortaliteit 1996 (BSC in pro mille)

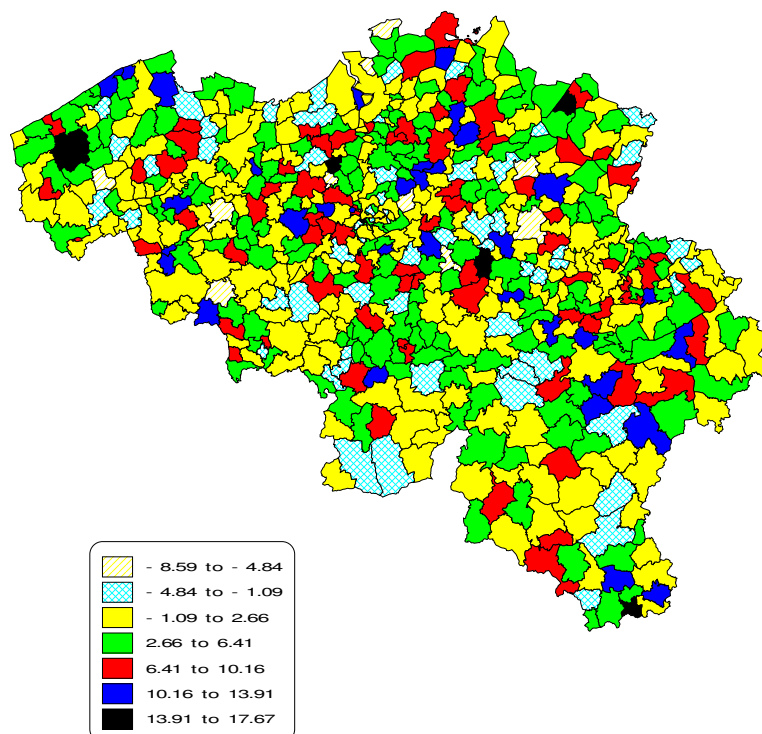
4. Mortaliteit 1996-2004 (BSC in pro mille)

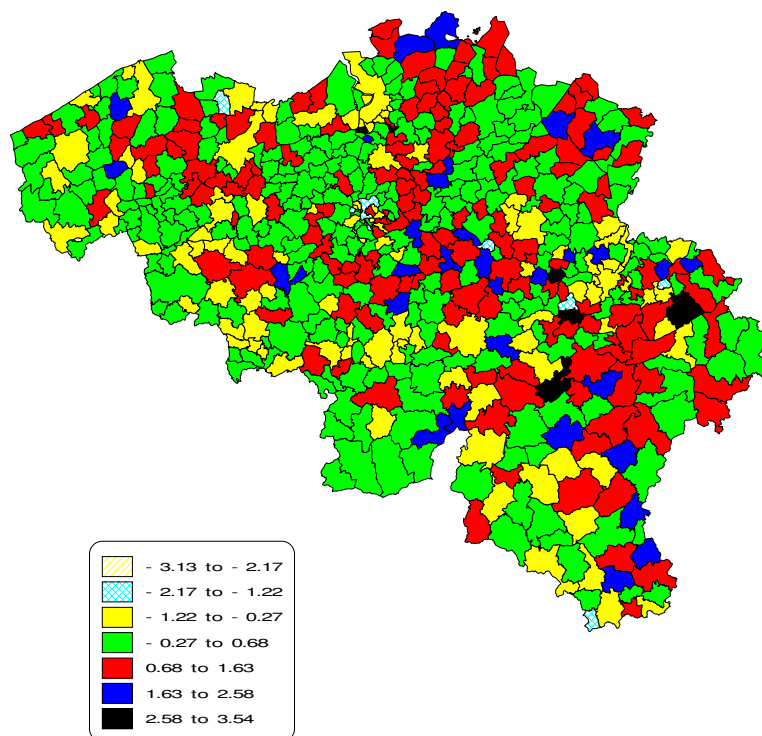
5. Ruimtelijke mobiliteit 1996 (Migratiesaldo in pro mille)

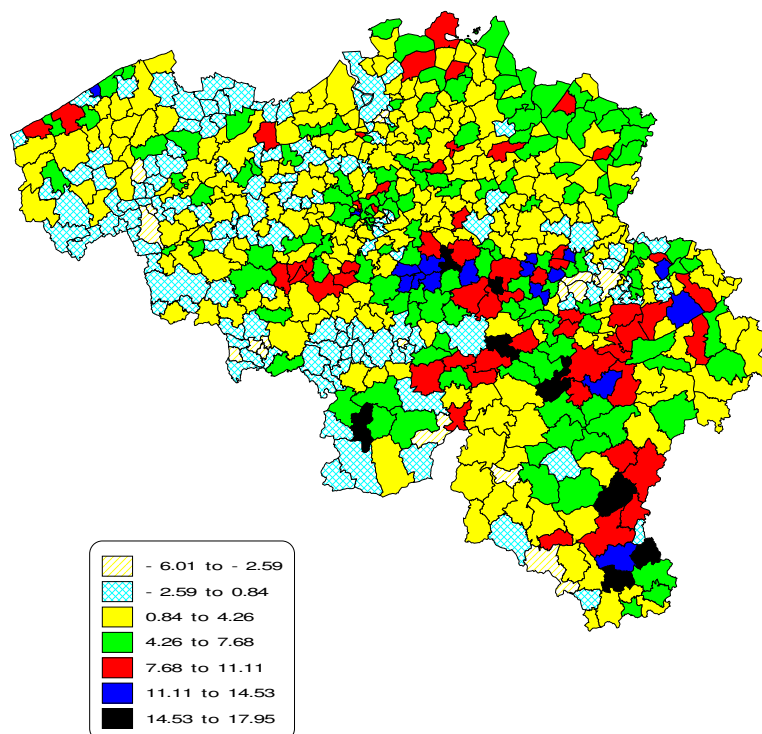
6. Ruimtelijke mobiliteit 1996-2004 (Migratiesaldo in pro mille)

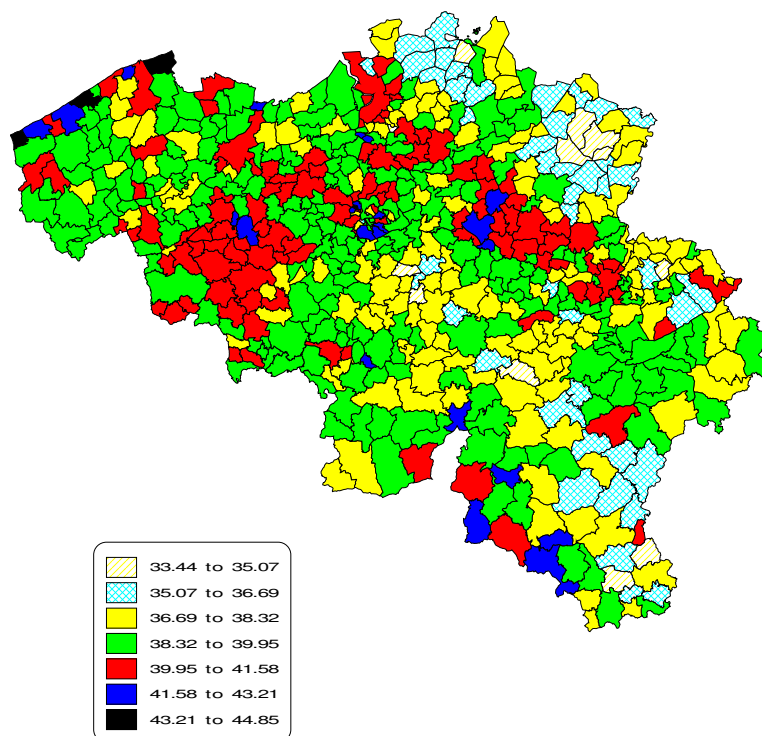
7. Bevolkingsgroei 1996 (procentuele toename)

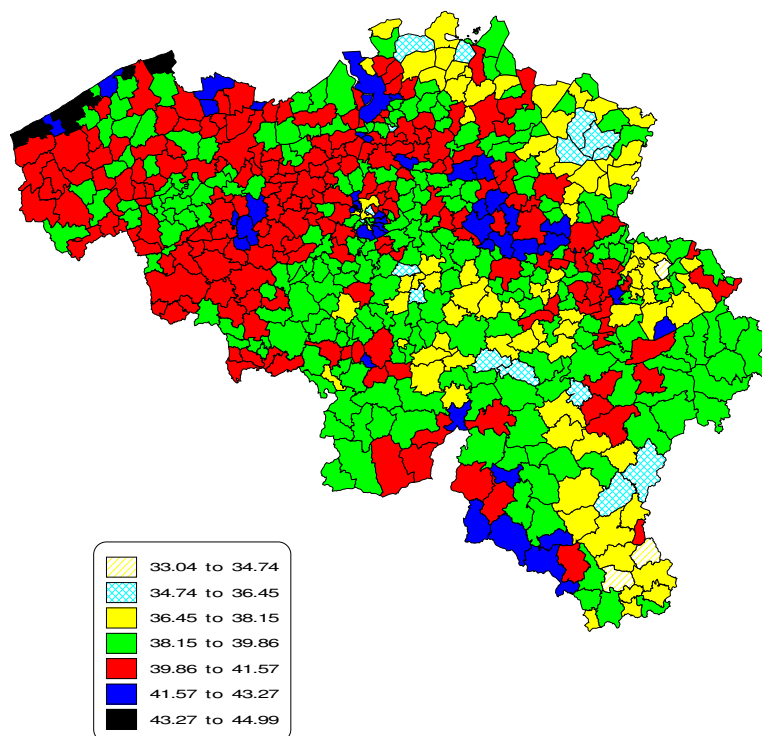
8. Bevolkingsgroei 1996-2004 (procentuele toename)

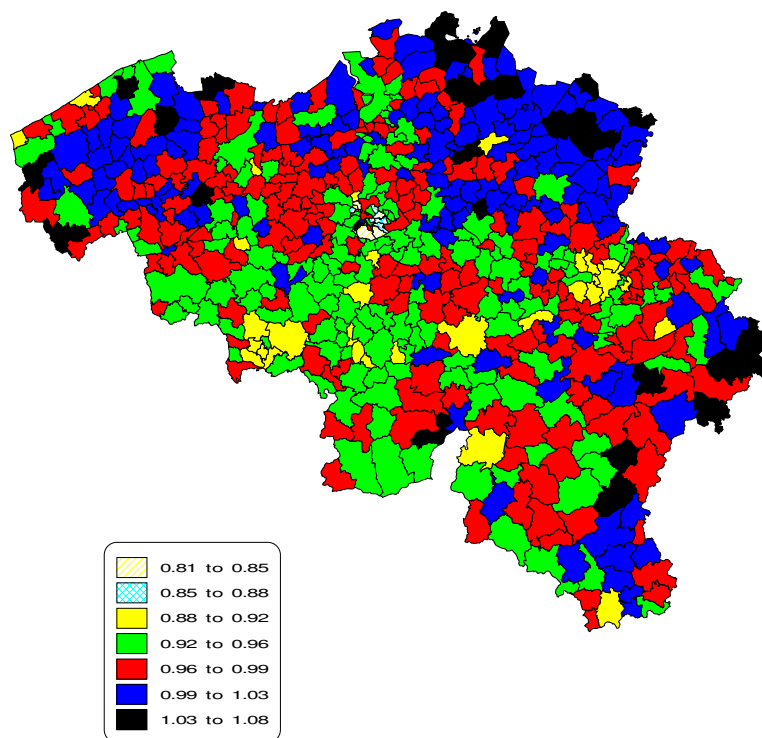
9. Leeftijdsstructuur 1996 (gemiddelde leeftijd)

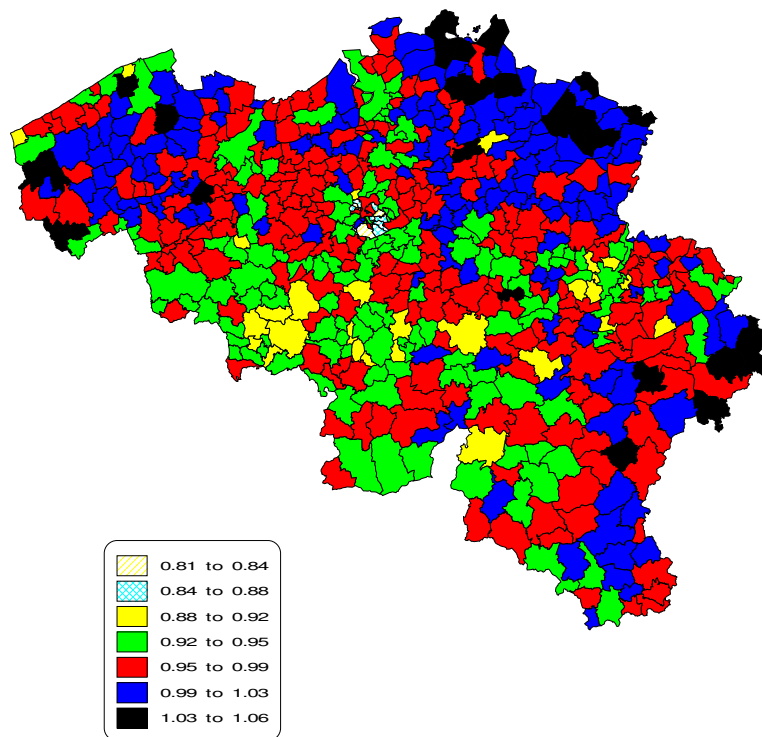
10. Leeftijdsstructuur 1996-2004 (Gemiddelde leeftijd)

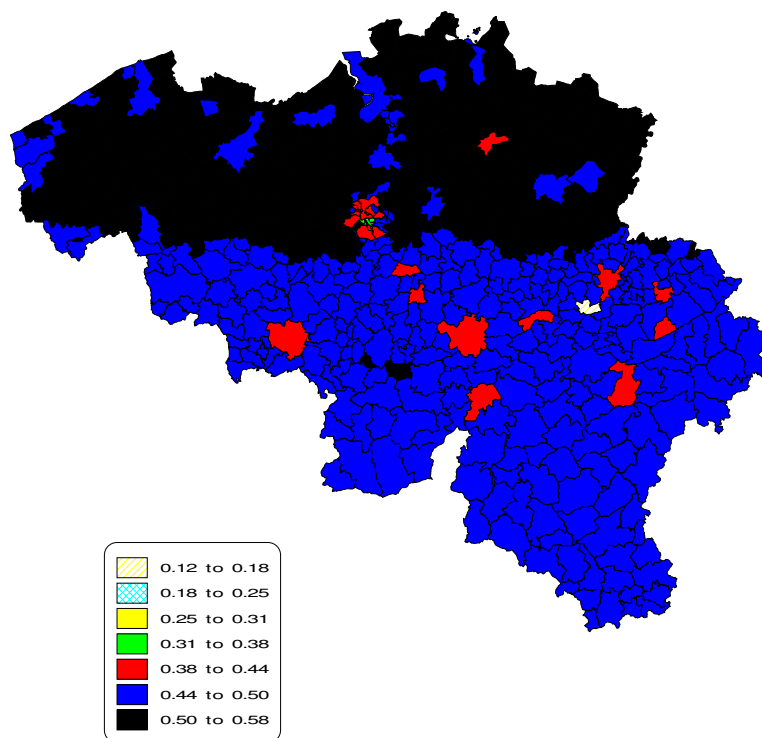
11. Geslachtsstructuur 1996 (Geslachtsverhouding)

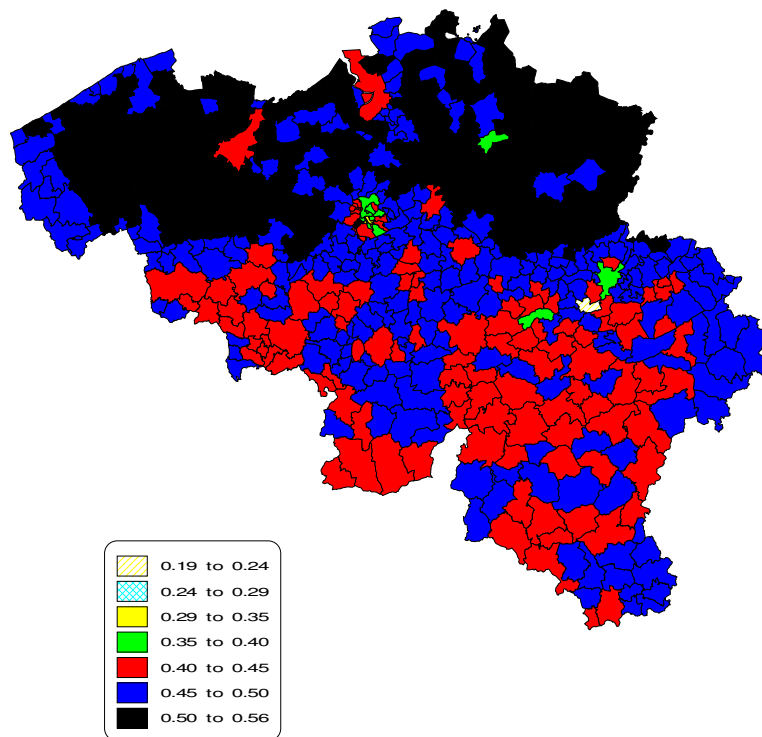
12. Geslachtsstructuur 1996-2004 (Geslachtsverhouding)

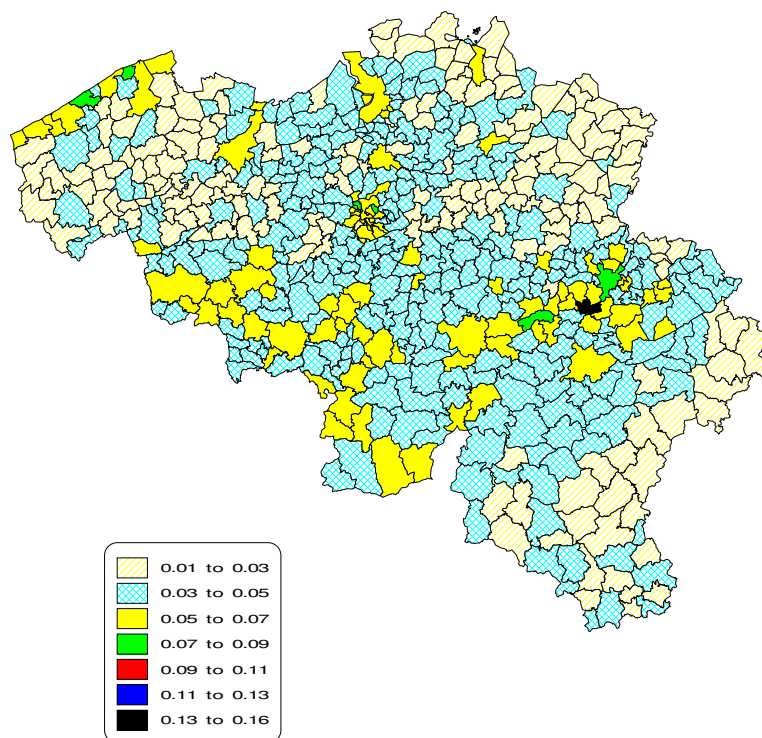
13. Aandeel van de huwelijken per 1000 inwoners 1996

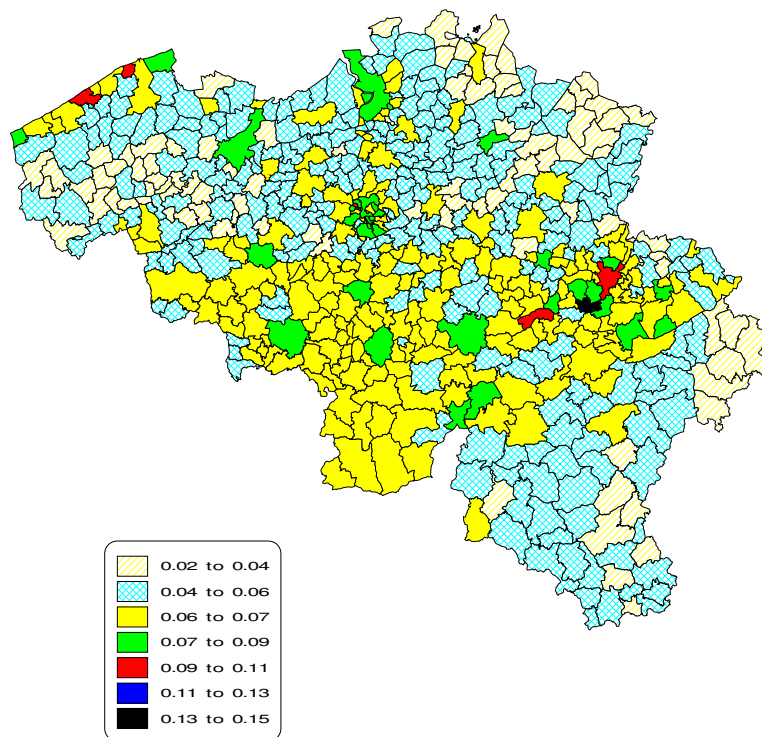
14. Aandeel van de huwelijken per 1000 inwoners 1996-2004

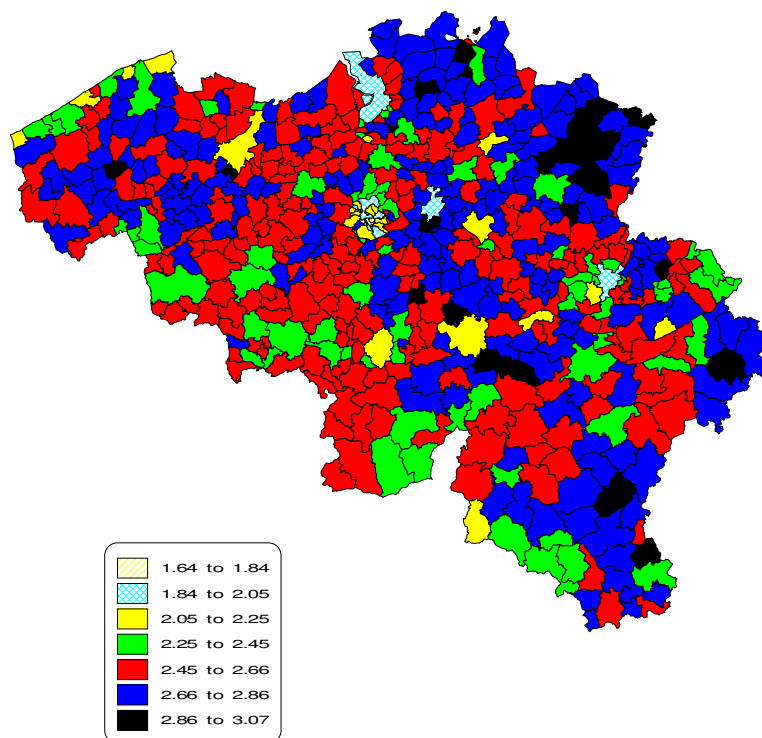
15. Aandeel van de echtscheidingen per 1000 inwoners 1996

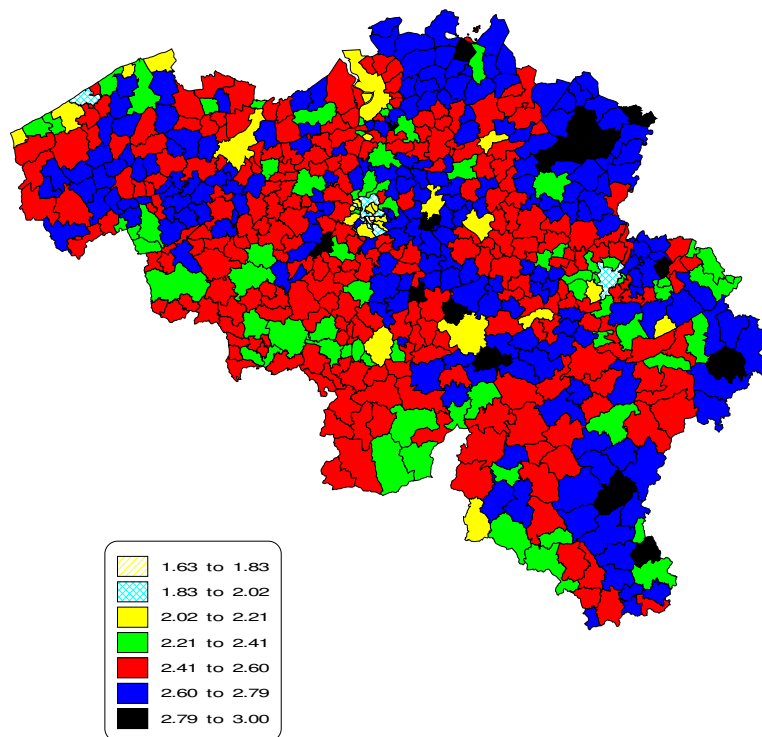
16. Aandeel van de echtscheidingen per 1000 inwoners 1996-2004

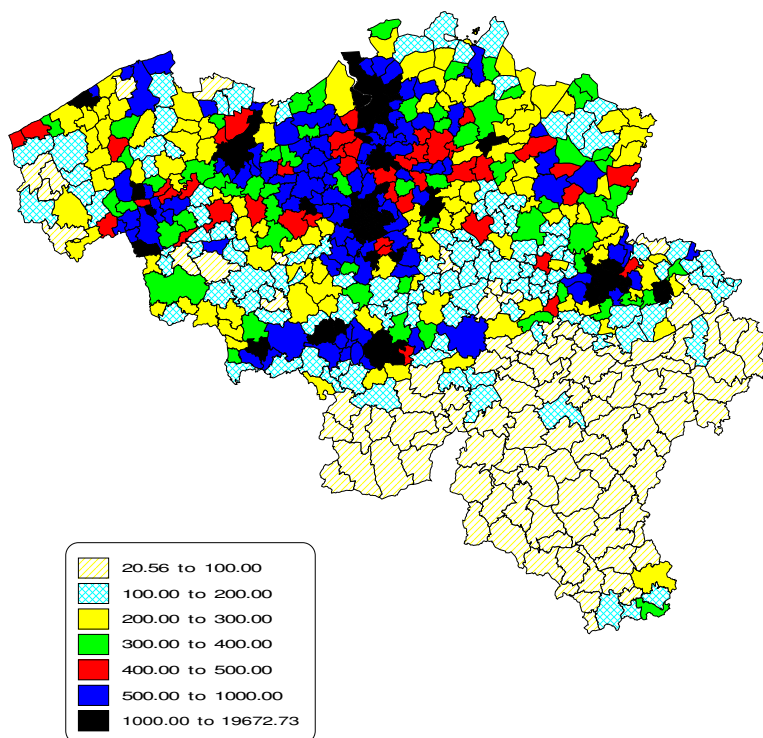
17. Gemiddelde private huishoudgrootte 1996

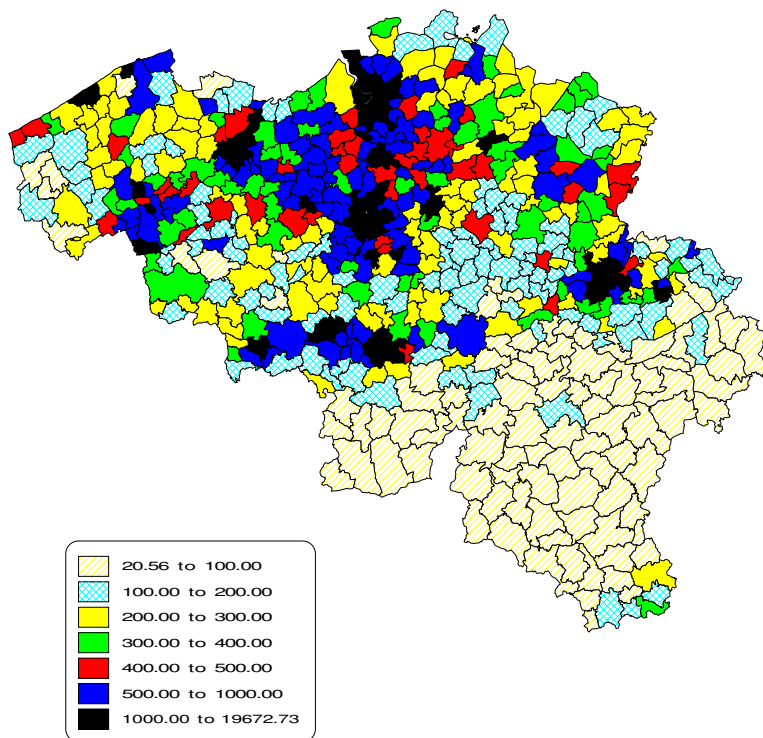
18. Gemiddelde private huishoudgrootte 1996-2004

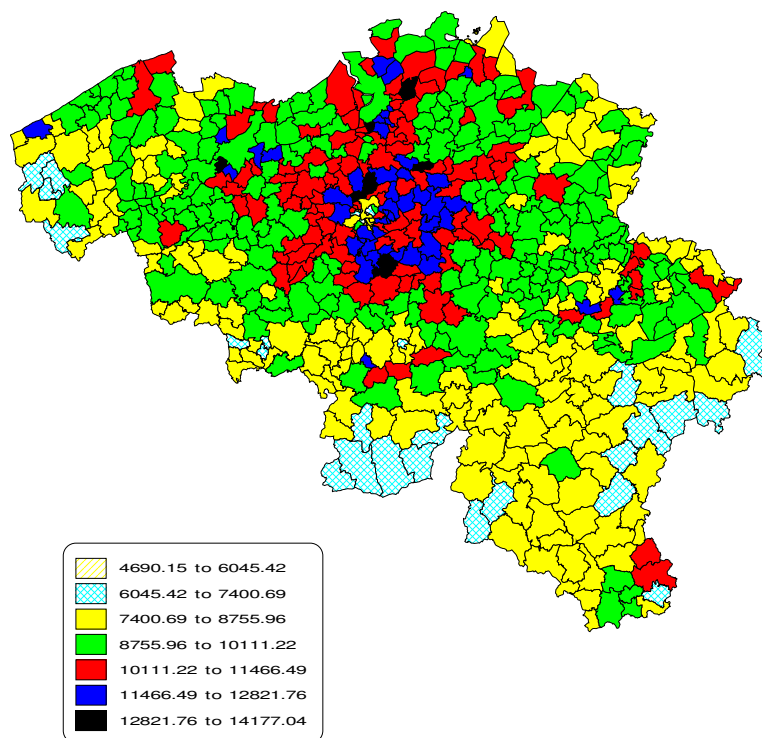
19. Bevolkingsdensiteit 1996

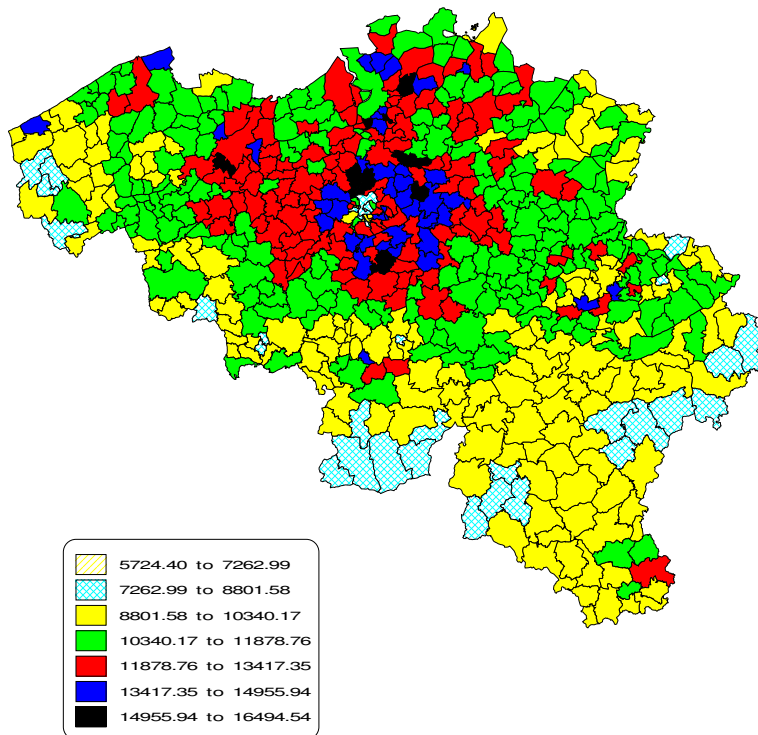
20. Bevolkingsdensiteit 1996-2004

21. Gemiddeld inkomen per capita 1996

22. Gemiddeld inkomen per capita 1996-2004

Bijlage 5: Classificatieresultaten voor de groei in omzet, groei in totale middelen, groei in toegevoegde waarde en groei in personeelsbestand, voor toevoeging van de demografische indicatoren.

1. Groei in omzet

Classificatieresultaat op basis van discriminantanalyse

Classification Results^a

			Predicted Group Membership		Total
			,00	1,00	
	zwaksterkOMZgroei				
Original	Count	,00	2.517	1.370	3.887
		1,00	1.062	2.826	3.888
	Ungrouped cases		3.597	4.179	7.776
%		,00	64,8	35,2	100,0
		1,00	27,3	72,7	100,0
	Ungrouped cases		46,3	53,7	100,0

a. 68,7% of original grouped cases correctly classified.

Classificatieresultaat op basis van logistische regressie

Classification Table^a

Observed			Predicted		Percentage Correct
			zwaksterkOMZgroei		
			,00	1,00	
Step 1	zwaksterkOMZgroei	,00	2.527	1.360	65,0
		1,00	1.052	2.836	72,9
Overall Percentage					69,0

a. The cut value is ,500

2. Groei in totale middelen

Classificatieresultaat op basis van discriminantanalyse

Classification Results^a

			Predicted Group Membership		Total
			,00	1,00	
zwaksterkgroei					
Original	Count	,00	14.239	2.950	17.189
		1,00	4.319	12.871	17.190
	Ungrouped cases		21.171	13.207	34.378
%		,00	82,8	17,2	100,0
		1,00	25,1	74,9	100,0
	Ungrouped cases		61,6	38,4	100,0

a. 78,9% of original grouped cases correctly classified.

Classificatieresultaat op basis van logistische regressie

Classification Table^a

Observed			Predicted		Percentage Correct
			zwaksterkgroei		
			,00	1,00	
Step 1	zwaksterkgroei	,00	13.892	3.297	80,8
		1,00	3.839	13.351	77,7
Overall Percentage					79,2

a. The cut value is ,500

3. Groei in toegevoegde waarde

Classificatieresultaat op basis van discriminantanalyse

Classification Results^a

			Predicted Group Membership		Total
			,00	1,00	
zwaksterkTWgroei					
Original	Count	,00	7.414	3.794	11.208
		1,00	3.310	7.899	11.209
	Ungrouped cases		11.517	10.898	22.415
%		,00	66,1	33,9	100,0
		1,00	29,5	70,5	100,0
	Ungrouped cases		51,4	48,6	100,0

a. 68,3% of original grouped cases correctly classified.

Classificatieresultaat op basis van logistische regressie

Classification Table^a

Observed			Predicted		Percentage Correct
			zwaksterkTWgroei		
			,00	1,00	
Step 1	zwaksterkTWgroei	,00	7.471	3.737	66,7
		1,00	3.286	7.923	70,7
Overall Percentage					68,7

a. The cut value is ,500

4. Groei in personeelsbestand

Classificatieresultaat op basis van discriminantanalyse

Classification Results^a

			Predicted Group Membership		Total
			,00	1,00	
zwaksterkNgroei					
Original	Count	,00	4.175	2.429	6.604
		1,00	2.001	4.604	6.605
	Ungrouped cases		6.535	6.672	13.207
%		,00	63,2	36,8	100,0
		1,00	30,3	69,7	100,0
	Ungrouped cases		49,5	50,5	100,0

a. 66,5% of original grouped cases correctly classified.

Classificatieresultaat op basis van logistische regressie

Classification Table^a

Observed			Predicted		Percentage Correct
			zwaksterkNgroei		
			,00	1,00	
Step 1	zwaksterkNgroei	,00	4.210	2.394	63,7
		1,00	2.038	4.567	69,1
Overall Percentage					66,4

a. The cut value is ,500